

Diagnoza działalności kulturalnej w województwie lubuskim

*opracowanie przygotowane na zlecenie
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego*

Przygotowali:

Dr hab. inż. Piotr Kułyk, Prof. UZ
Prof. dr hab. Leszek Belzyt
Dr inż. Hanna Bortnowska
Dr inż. Mariola Michałowska
Dr Bartosz Seiler
Dr Jolanta Skierska
Dr inż. Leszek Kaźmierczak-Piwko
Dr Paweł Szudra

Zielona Góra, 2017

Spis treści

Wprowadzenie / 4

1. Metodyka badań / 6

2. Dziedzictwo kulturowe województwa lubuskiego / 13

2.1. Charakterystyka historyczna regionu.....	13
2.2. Wybrane zabytki.....	15

3. Wybrane instytucje kultury w województwie lubuskim / 20

4. Instytucje kultury w województwie lubuskim – analiza statystyczna / 25

4.1. Biblioteki.....	25
4.2. Centra, domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice.....	32
4.3. Działalność sceniczna.....	36
4.4. Działalność wystawiennicza.....	41
4.5. Kina.....	43
4.6. Muzea.....	47
4.7. Organizacja imprez masowych.....	54
4.8. Obywatelski ruch kultury.....	58
4.9. Edukacja w zakresie kultury i sztuki.....	61

5. Stan i działalność instytucji kultury województwa lubuskiego – w świetle opinii przedstawicieli kadry zarządzającej / 65

5.1. Wprowadzenie.....	65
5.2. Charakterystyka respondentów.....	66
5.3. Oferta badanych instytucji kultury – ocena jej dostosowania do potrzeb odbiorców (w świetle opinii kluczowych informatorów).....	66
5.4. Sposoby informowania odbiorców o ofercie wykorzystywane przez badane instytucje kultury.....	68
5.5. Nowoczesne technologie przydatne w zarządzaniu – powszechność ich zastosowania w badanych instytucjach kultury.....	70
5.6. Źródła finansowania działalności oraz ocena sytuacji finansowej instytucji kultury – perspektywa kluczowych informatorów.....	71
5.7. Bariery funkcjonowania badanych instytucji kultury.....	72
5.8. Inwestycje badanych instytucji kultury.....	73
5.9. Analiza SWOT badanych instytucji kultury – samoocena.....	75

6. Analiza finansowa lubuskich instytucji kultury / 80

6.1. Wprowadzenie.....	80
6.2. Diagnoza finansowania wybranych instytucji kultury.....	81
6.3. Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w Polsce i w województwie lubuskim.....	81
6.4. Ocena bieżącej kondycji finansowej instytucji kultury.....	97

7. Wybrane cykliczne wydarzenia kulturalne w województwie lubuskim / 101	
8. Uczestnictwo w kulturze i działalność kulturalna w województwie lubuskim w świetle opinii mieszkańców / 109	
8.1. Wprowadzenie.....	109
8.2. Charakterystyka próby badawczej.....	113
8.3. Uczestnictwo w kulturze – percepcja badanych Lubuszan.....	117
8.4. Powszechność korzystania z oferty kulturalnej w województwie; środki finansowe przeznaczane na ten cel.....	117
8.5. Przyczyny udziału Lubuszan w wydarzeniach kulturalnych lub unikania takiej aktywności.....	119
8.6. Źródła informacji o wydarzeniach kulturalnych w województwie; ocena dostępności.....	123
8.7. Ocena oferty i infrastruktury kulturalnej w województwie – perspektywa badanych Lubuszan.....	125
8.8. Wydarzenia kulturalne organizowane w województwie lubuskim polecane przez badanych Lubuszan.....	130
8.9. Podsumowanie.....	132
9. Lubuskie przedsiębiorstwa jako sponsorzy i mecenaszi kultury / 134	
9.1. Wprowadzenie.....	134
9.2. Charakterystyka próby badawczej.....	135
9.3. Powszechność stosowania sponsoringu i mecenatu wśród lubuskich przedsiębiorców; przyczyny i rodzaje wsparcia.....	137
9.4. Sponsoring i mecenat kultury - potencjał i preferencje lubuskich przedsiębiorstw.....	139
9.5. Oczekiwania lubuskich przedsiębiorców w zamian za mecenat i sponsoring sfery kultury.....	142
9.6. Podsumowanie.....	143
10. Analiza SWOT sfery kultury w województwie lubuskim / 145	
Zakończenie / 150	
Spis literatury / 153	
Spis stron internetowych / 156	
Spis rysunków / 159	
Spis tabel / 162	

Wprowadzenie

Kulturę można definiować w szerokim i wąskim znaczeniu. W pierwszym - odnosi się ona często do wysublimowanego działania człowieka (zwykle wskazuje się na sztukę, naukę, religię jako domeny tak rozumianej kultury) i wiąże się ją z pojęciem „ducha”). W takim rozumieniu, bywa ona także postrzegana jako zadanie, którego spełnienie jest dopełnieniem ludzkiego bytu, wzbogaca go, powoduje, że człowiek staje się prawdziwie ludzki, w pełni sobą. Natomiast w szerokim znaczeniu, kulturę ujmuje się jako pewną przestrzeń instytucji społecznych, praw i relacji między ludźmi, społeczeństwami, a często – jako całościowe zachowanie i funkcjonowanie człowieka w społeczeństwie. Wówczas kultury nie sprowadza się jedynie do nauki, sztuki, religii, ale uwzględnia się całokształt ludzkich wytworów i możliwości działania (Hańderek 2015, ss. 24-25).

Kultura jest źródłem tożsamości jednostek i zbiorowości. Stanowi podstawę poczucia przynależności do wspólnoty. Współcześnie, postrzegana jest jako czynnik budowania kapitału społecznego, który sprzyja osiągnięciu spójności społecznej. W „Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020” stwierdzono, że „głównym sposobem koordynacji działań i tworzenia więzi (...) są procesy komunikowania za pośrednictwem mediów. Kompetencje kulturowe stają się kluczowym czynnikiem gwarantującym udaną komunikację” (Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 2013, s. 28).

Jednocześnie, kultura jest coraz częściej postrzegana jako element rozwoju miast i regionów. Oddziałuje ona na ich atrakcyjność osiedleńczą i inwestycyjną. Inwestowanie w sektor kultury i powiązany z nim przemysł kreatywny stanowi wkład w uzyskiwanie przewagi konkurencyjnej. Przemysł kreatywny w znacznym stopniu pokrywa się z przemysłem kultury. Zakłada się, że przemysł kultury dotyczy produkcji dóbr kulturowych, a przemysł kreatywny odpowiada za produkcję dóbr nie kulturowych, ale opartych na kulturze (Michałowska 2013). Kultura, poprzez swoje produkty, staje się nośnikiem kreatywności, a jako katalizator zmian gospodarczych i społecznych stanowi kapitał stymulujący rozwój przemysłu kreatywnego (Etmannowicz, Trzebeński, Martela 2012).

Diagnoza stanu działalności kulturalnej i uczestnictwa w kulturze stanowi ważne źródło informacji dla decydentów, narzędzie, które umożliwia podejmowanie strategicznych decyzji dotyczących tej sfery. Stąd, konieczność przygotowywania jej na różnych poziomach, w tym wojewódzkim.

Niniejsze opracowanie składa się ze wstępu, dziesięciu rozdziałów i zakończenia. W pierwszym rozdziale przedstawiono metodykę badań. Drugi zawiera omówienie stanu dziedzictwa kulturowego województwa lubuskiego. Trzeci rozdział ukazuje wybrane instytucje kultury w regionie, a czwarty - wyniki analizy statystycznej dotyczącej ich liczby i działalności. W piątym zaprezentowano opinie przedstawicieli kadry zarządzającej instytucji kultury województwa na temat stanu jednostek, którymi kierują. Szósty rozdział zawiera rezultaty analizy finansowej wspomnianych instytucji. W siódmym scharakteryzowano wybrane cykliczne wydarzenia kulturalne w regionie. W kolejnym rozdziale omówiono uczestnictwo Lubuszan w kulturze i ich opinie na temat oferty kulturalnej. Dziewiąty rozdział to opis wyników badań dotyczących sponsoringu i mecenatu kultury lubuskich przedsiębiorstw. W ostatnim przedstawiono analizę SWOT lubuskiej sfery kultury.

1. Metodyka badań własnych

Przygotowana diagnoza dziedzictwa kulturowego i działalności kulturalnej w województwie lubuskim ma w zamyśle autorów stanowić istotne źródło informacji o zasobach materialnych i społecznych regionu, pozwalających na prowadzenie działań z zakresu szeroko rozumianej kultury. Zawiera również próbę określenia oczekiwań odbiorców kultury, osób zarządzających instytucjami tej sfery oraz podmiotów gospodarczych wspierających materialnie podmioty z obszaru kultury, a także ocenę tych działań z tych trzech perspektyw. Podjęte działania umożliwiły ustalenie stanu i specyfiki zasobów kultury w województwie lubuskim. Przygotowana ekspertyza może stanowić podstawę do przygotowania strategii związanej z obszarem szeroko rozumianej kultury na szczeblu wojewódzkim.

Zasadniczym celem przedstawionej w niniejszym opracowaniu diagnozy było stworzenie obrazu stanu oraz specyfiki stanu działalności kulturalnej w województwie lubuskim. Diagnoza miała przede wszystkim wskazać jakie zasoby mogą zostać wykorzystane do prowadzenia skutecznych działań kulturalnych i polityki kulturalnej. W zamyśle autorów miała także stanowić rzetelne źródło informacji o zasobach materialnych i społecznych, pozwalających na prowadzenie działań związanych z zakresem szeroko rozumianej kultury. Istotne było również określenie zróżnicowanych oczekiwań i percepcji obiektów i działań z zakresu kultury wśród różnych grup badanych (użytkowników, osób zarządzających tymi dobrami czy wspierających ją finansowo). W ocenie uwzględniono uwarunkowania ekonomiczne, społeczne, architektoniczne oraz przestrzenne.

Operacjonizacja wyróżnionych celów raportu prowadziła do zdiagnozowania stanu kultury w regionie (ze szczególnym uwzględnieniem działalności instytucji kultury województwa lubuskiego) w czterech obszarach:

- stopnia i struktury finansowania instytucji kultury;
- dostępu do oferty kulturalnej w regionie i uczestnictwa w kulturze;
- stanu zasobów i innowacji w kulturze;
- potencjału kultury dla budowania kapitału społecznego.

Ocenie poddano: zasoby (np.: zabytki, biblioteki, kina, muzea, teatry, instytucje muzyczne, galerie i salony sztuki), wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na terenie województwa lubuskiego, wybrane działania w obszarze kultury (np. upowszechnianie i promocję kultury, działalność artystyczną, twórczą, społeczny ruch kulturalny), odbiorców kultury, przedsiębiorców – jako aktualnych lub potencjalnych sponsorów i mecenasów kultury.

Wyznacznikami kierunków diagnozy były następujące problemy badawcze:

- Jak wyglądają infrastruktura i zasoby związane z kulturą w województwie lubuskim?
- Jakie są bariery i ułatwienia w dostępie do kultury?
- Jakie kierunki rozwoju kultury można wyróżnić w rozważanym obszarze przestrzennym?
- Do kogo powinny być kierowane podejmowane działania w obszarze kultury?
- Jakie potrzeby dostrzegają mieszkańcy województwa w obszarze kultury?

Przygotowując diagnozę, posłużono się różnymi metodami i technikami badawczymi:

- **desk research** (analiza danych zastanych, np.: danych opublikowanych przez GUS, stron internetowych poświęconych instytucjom i wydarzeniom kulturalnym, dokumentów strategicznych jednostek samorządu terytorialnego na poziomie gmin, powiatów i województwa pod kątem zapisów związanych z kulturą, jak również dostępnych publikacji, diagnoz, ewaluacji na temat zasobów i działań z zakresu kultury w regionie),
- **indywidualne wywiady pogłębione** (IDI, individual indepth interview), semi-ustrukturyzowane; przeprowadzono z przedstawicielami wybranych instytucji zarządzającymi dobrami kulturowymi w województwie lubuskim,
- **badania ankietowe** (bezpośrednie, internetowe) z zastosowaniem kwestionariuszy ankiet (adresowane do Lubuszan - odbiorców kultury, a także do lubuskich przedsiębiorstw – potencjalnych sponsorów i mecenasów kultury),
- **metody heurystyczne** (celem przygotowania analizy SWOT oraz prognozy stanu i specyfiki działalności kulturalnej w województwie lubuskim),
- **metody statystyczne** (statystyczną analizę opisową, analizę wskaźnikową).

W przyjętej konstrukcji badań zarówno na poziomie wyboru podejścia, jak i zastosowanych narzędzi pomiaru analizowanych zjawisk zastosowano metodę triangulacji, czyli łączenie różnych elementów metodyki i dopasowania ich do celów poznawczych, cech badanej rzeczywistości społeczno–kulturowej i charakteru dostępnych danych.

W analizie **danych zastanych** (desk research) skupiono się na badaniu oficjalnych, urzędowych statystyk i dokumentów, mając na celu uzyskanie odpowiedzi na pytania o aktualny stan zasobów i działań związanych z szeroko definiowaną kulturą w województwie lubuskim. Objętych nią zostało kilka podstawowych obszarów:

- analiza wskaźników związanych z działaniami kulturalnymi, dostępnych w bazach Głównego Urzędu Statystycznego (BDL GUS) oraz innych urzędów;

- analiza dokumentów strategicznych jednostek samorządu terytorialnego na poziomie gmin, powiatów i województwa pod kątem zapisów związanych z kulturą;
- analiza dostępnych publikacji, diagnoz, ewaluacji na temat zasobów i działań z zakresu kultury w regionie;
- analiza sprawozdań, dokumentów statutowych, finansowych z poszczególnych (wybranych) jednostek kultury;
- analiza stron internetowych podmiotów zajmujących się działaniami z obszaru kultury pod kątem ich zawartości i funkcjonalności;

Na potrzeby niniejszego opracowania przeprowadzono trzy badania ankietowe. Wszystkie zrealizowano na terenie województwa lubuskiego. Jego usytuowanie zaprezentowano na Rysunku 1.

Rysunek 1. Lokalizacja województwa, w którym zrealizowano badania własne
 Źródło: <https://sites.google.com/>, 07.12.2017 – data dostępu.

Badania dotyczące uczestnictwa Lubuszan w działalności kulturalnej zrealizowano w listopadzie 2017 roku. Uwzględniono w nich opinie 384 mieszkańców województwa lubuskiego. Posłużono się techniką ankiety bezpośredniej, stosując skategoryzowany i wystandaryzowany kwestionariusz ankiety, zawierający trzynaście pytań zamkniętych i/lub półotwartych (jedno- i wielokrotnego wyboru), jedno otwarte i trzy tabelowe. Wykorzystano skale porządkowe i Likerta. W kwestionariuszu uwzględniono zmienne społeczno-demograficzne charak-

teryzujące respondentów: ich płeć, wiek, wykształcenie, status zawodowy, miejsce zamieszkania, liczbę osób w gospodarstwie domowym, ocenę sytuacji materialnej. Respondentów podzielono na trzy warstwy. Pierwszą stanowił podział na poszczególne powiaty (w próbie odwzorowano udział reprezentantów poszczególnych powiatów województwa zgodny z ich udziałem w populacji województwa). Drugą tworzyła struktura wiekowa (zgodnie z tabelą były to osoby w wieku powyżej piętnastego roku życia. Trzecią zaś podział na kobiety i mężczyzn. Wskazana wielkość próby wyznaczono dla wielkości populacji generalnej na koniec 2016r. – 1017376.

Celem obliczenia minimalnej liczebności próby dla ludności (mieszkańców) sporządzono strukturę ludności według wieku w województwie lubuskim, którą ukazano w Tabeli 1.

Tabela 1. Struktura ludności według wieku w województwie lubuskim w 2016 roku

Lp.	Ludność według wieku (przedział wiekowy)	Liczba osób	Procent
1.	0-2 lata	28762	2,83
2.	3-6	43816	4,30
3.	7-12	62372	6,13
4.	13-15	28845	2,83
5.	16-18	31763	3,12
6.	19-24	74807	7,35
7.	25-29	74419	7,32
8.	30-34	87847	8,63
9.	35-39	84368	8,29
10.	40-44	72387	7,11
11.	45-49	59146	5,81
12.	50-54	63345	6,22
13.	55-59	79251	7,78
14.	60-64	76488	7,51
15.	65-69	60505	5,94
16.	70-74	27375	2,69
17.	75-79	26160	2,57
18.	80 lat i więcej	36319	3,57
19.	Razem	1017376	100,00

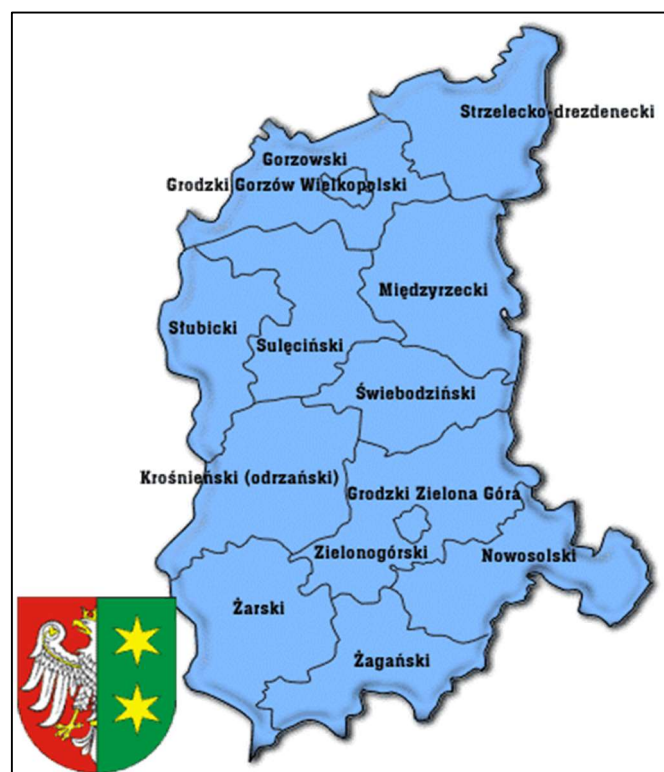
*Źródło: Opracowanie na podstawie: Banku Danych Lokalnych 2017,
<https://bdl.stat.gov.pl>, 03.11.2017 – data dostępu.*

Tabela 2. Struktura ludności według powiatów w województwie lubuskim w 2016 roku

Powiaty	Liczba mieszkańców	Udział procentowy w liczbie mieszkańców województwa	Liczba respondentów
Powiat gorzowski	71 234	7,0	27
Powiat krośnieński	55 759	5,5	21
Powiat międzyrzecki	58 397	5,7	22
Powiat nowosolski	87 127	8,6	33
Powiat słubicki	47 093	4,6	18
Powiat strzelecko-drezdenecki	49 842	4,9	19
Powiat sulęciński	35 409	3,5	13
Powiat świebodziński	56 204	5,5	21
Powiat zielonogórski	75 314	7,4	28
Powiat żagański	80 633	7,9	30
Powiat żarski	97 783	9,6	37
Powiat wschowski	39 256	3,9	15
Powiat m. Gorzów Wielkopolski	123 995	12,2	47
Powiat m. Zielona Góra	139 330	13,7	53
Suma	1 017 376	100%	384

Źródło: Opracowanie na podstawie: Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 03.11.2017 – data dostępu.

Na Rysunku 2 przedstawiono powiaty (w których zrealizowano badania ankietowe wśród odbiorców kultury).

Rysunek 2. Powiaty i herb województwa lubuskiego

Źródło: <http://albmpolski.pl/>, 07.12.2017 – data dostępu.

Dla populacji skończonej wzór na minimalną liczebność próby ma następującą postać:

$$N_{min} = \frac{P(1 - P)}{\frac{e^2}{z^2} + \frac{P(1 - P)}{N}},$$

gdzie:

P – szacowana wielkość frakcji (założono standardowo 50%),

z – wartość wynikająca z przyjętego poziomu istotności (α), obliczana przy pomocy dystrybucyj anty rozkładu normalnego – (przyjęto - 0,05)

N – liczebność populacji generalnej (w przypadku populacji skończonej - 1017376),

e – maksymalny błąd oszacowania (założono 5%).

Na podstawie przedstawionego wzoru, przyjętego podziału na warstwy oraz założeń zaprezentowanych przy wyjaśnieniu wzoru minimalną liczebność próby do badań ustalono na poziomie 384 osób. Mamy wówczas pewność, że wyniki badania przeprowadzonego na próbie o liczności nie mniejszej niż minimalna liczebność próby będą spełniały założenia, które zostały nałożone poprzez zadane parametry (maksymalny błąd oszacowania i poziom istotności).

Badania własne (ankietowe, internetowe) dotyczące mecenatu i sponsoringu kultury zrealizowano w listopadzie i na początku grudnia 2017 roku. Uczestniczyło w nich 93 kluczowych informatorów¹ – głównie przedstawiciele kadry zarządzającej przedsiębiorstw reprezentujących różne branże z województwa lubuskiego. Posłużono się kwestionariuszem ankiety zawierającym 9 pytań jedno- i wielokrotnego wyboru (zamkniętych, półotwartych) oraz 4 pytania metryczkowe. Zastosowano skale porządkowe i Likerta. Badania te zrealizowano za pomocą Internetu, wspomagany telefonicznie (CAWI, computer aided web interview). Jest to technika stosowana w badaniach ilościowych, wykorzystująca internet do realizacji ankiet z respondentami. Kwestionariusz ankiety (link do stosownej strony pozwalającej na elektroniczne wypełnienie) wysłano drogą internetową. Technika CAWI jest szczególnie przydatna w badaniu kierowanym do podmiotów gospodarczych wspierających instytucje kultur, ze względu na ich niejednorodność, wielkość populacji oraz względnie krótki czas realizacji projektu. Ponadto, zapewniała respondentom odpowiedni czas do namysłu i swobodę wypowiedzi.

¹Prośbę o wypełnienie kwestionariusza skierowano do lubuskich przedsiębiorców, ale ostatecznie na udział w badaniach zdecydowało się 93 respondentów, dobranych w sposób nielosowy (wygodny) (szerzej: Kaczmarczyk 2003; Kędzior 2005). Przy założeniu poziomu istotności 5% oraz przyjęciu jedynie przedsiębiorstw prywatnych dopuszczalny błąd dla tak dobranej próby mieści się w przedziale do 10%. Oczywiście, jak przy każdych statystykach, i w tym wypadku należy wykazać się pewną dozą ostrożności.

Wyeliminowana zostaje presja obecności ankietera, dzięki czemu respondenci sami decydują kiedy i w jakim tempie uzupełnić ankietę. Dodatkowo elektroniczny skrypt zapewni natychmiastową weryfikację oraz kontrolę danych, a także minimalizuje błąd ludzki wynikający z błędnego uzupełnienia ankiety. Pozwoliło to przeprowadzić w kolejnym etapie segmentację i grupowanie dóbr kultury oraz jej użytkowników, a także zastosować metody heurystyczne.

W badaniach ankietowych zrealizowanych wśród instytucji kultury w województwie lubuskim, posłużono się skategoryzowanym i wystandaryzowanym kwestionariuszem ankiety. Przekazano go kluczowym informatorom z ww. instytucji. Zawierał piętnaście pytań zamkniętych i/lub półotwartych (jedno- i wielokrotnego wyboru), pięć otwartych i trzy tabelowe. Wykorzystano skale porządkowe i Likerta. W narzędziu badawczym umieszczono również pytania metryczkowe. Dodajmy, że respondenci mogli także wyrazić swoje dodatkowe sugestie i opinie na tematy związane z problematyką badawczą.

Trzecim narzędziem badawczym były **Indywidualny Wywiad Pogłębiony (IDI, Individual Indepth Interview)** przeprowadzony z przedstawicielami wybranych instytucji zarządzającymi dobrami kulturowymi (było to osiem instytucji pozostających w gestii Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego). Jest to jedna z bardziej popularnych technik badań jakościowych, polegająca na szczegółowej, wnikliwej rozmowie z respondentem. Przebieg rozmowy jest elastyczny, uzależniony od komunikowanych treści. Badacz ma swobodę w sposobie formułowania pytań i ustalania ich kolejności, może pogłębiać uzyskiwane informacje dopytując badanego. Zaletą IDI jest również możliwość kontroli sytuacji wywiadu przez badacza – oprócz zadawania pytań i aktywnej obserwacji decyduje on o całym przebiegu badania. Zastosowanie tej techniki pozwoliło przeprowadzić wywiady z wybraną grupą osób trudno osiągalnych lub ekspertów.

Kolejnym elementem było zastosowanie metod eksperckich, w tym analizy SWOT oraz bardziej oraz metod statystycznych: statystycznej analizy opisowej, analizy wskaźnikowej (w tym wskaźniki demograficzne, wskaźniki finansowania kultury (wydatki na kulturę różnych podmiotów w przeliczeniu na jedną osobę; finansowanie kultury ze środków Unii Europejskiej), wskaźniki uczestnictwa i infrastruktury kulturalnej (członkowie kół i klubów zainteresowań w domach kultury, klubach i świetlicach – średnia liczba na placówkę; czytelnicy zarejestrowani na jedną bibliotekę; biblioteki na tysiąc mieszkańców).

2. Dziedzictwo kulturowe województwa lubuskiego

2.1. Charakterystyka historyczna regionu

Województwo lubuskie w obecnym kształcie jest w skali krajowej najbardziej skomplikowanym historycznie zlepkiem kulturowym, co sprawia, że i dzisiaj działalność na polu kultury napotyka tu na szczególne problemy, niespotykane na innych terenach. Warto więc zwrócić uwagę na losy poszczególnych części na przestrzeni dziejów.

U schyłku panowania Mieszka I (960-992) tereny te znajdowały się – jak wskazują dostępne źródła historyczne – w dużej części w granicach wczesnego państwa polskiego. Jedynie pas pomiędzy Nysą Łużycką a Bobrem należał do Marchii Łużyckiej, pod władzą margrafa Hodo. Bolesław Chrobry (992-1025) włączył na kilkanaście lat Łużyce do swojego władztwa, ale utracił ziemie pomorskie. Granica z państwami Pomorzan przebiegała wtedy na Noteci i Warcie, a więc północne części dzisiejszych powiatów gorzowskiego i strzelecko-drezdeneckiego znajdowały się poza granicami monarchii Piastów. Zaznaczyć warto jednak, że w okolicach Lubusza sięgała ona poza Odrę.

Była to sytuacja przejściowa, gdyż w czasie kryzysu po śmierci Mieszka II (1025-1034) Polska utraciła nie tylko Łużyce na rzecz Marchii Łużyckiej, ale również połowę ziem dzisiejszego województwa na rzecz Pomorzan – opanowali oni nie tylko Lubusz, ale też Międzyrzecz i przesunęli granicę prawie do Krosna Odrzańskiego. Dopiero działania Bolesława Krzywoustego (1102-1138) w latach 1113-1122 zmieniły sytuację o tyle, że włączył on do swojego władztwa ziemie pomorskie oraz Lubusz, gdzie w 1124 roku erygowano biskupstwo. Od tego czasu wokół tego ostatniego ukształtowała się Ziemia Lubuska sięgająca od Cybinki do Kostrzyna oraz od Sulęcina do Frankfurtu nad Odrą i nawet poza niego, obejmując tereny, na których dzisiaj leżą miasta Eisenhüttenstadt i Fürstenwalde nad Sprewą. Jednakże obszar wokół Gubina pozostał w granicach Margrabstwa Dolnych Łużyc i jedynie na krótko Henryk Brodaty (1202-1238) przyłączył go do swojego księstwa. Dla formalności trzeba jeszcze dodać, że okolice Łęknicy, Przewozu i Iłowej były częścią Margrabstwa Górnych Łużyc. Poza tymi wyjątkami zdecydowana większość obszarów dzisiejszego województwa lubuskiego należała do piastowskich księstw: wielkopolskich, obejmujących początkowo ówczesną (niewielką) Ziemię Lubuską oraz śląskich – przy czym ta sama Ziemia Lubuska od początku XIII wieku znajdowała się w granicach włości Henryka Brodatego.

Do poważnych zmian doszło w drugiej połowie XIII wieku. Marchia Brandenburska około połowy wieku zawładnęła Ziemią Lubuską, a następnie na pograniczu pomorsko-wielkopolskim włączyła tereny zwane Ziemią Zaodrzańską, a potem Nową Marchią (Neumark), w granicach której znalazły się m.in. Gorzów Wielkopolski, Santok i Drezdenko. Granice Nowej Marchii w XVI wieku rozszerzyły się na południe, aż do Torzymia i Krosna Odrzańskiego, przy czym po śmierci Jana Kostrzyńskiego (1535-1571), formalnie włączona została do elektoratu brandenburskiego.

Biorąc pod uwagę stan rzeczy z XV-XVI wieku obszar dzisiejszego województwa lubuskiego składał się historycznie z terenów śląskich, wielkopolskich, nowomarchijskich (brandenburskich) oraz w niewielkich częściach z ziem Margrabstwa Dolnych Łużyc i Margrabstwa Górnych Łużyc. Władzę zwierzchnią – nie wchodząc już w szczegóły – nad poszczególnymi częściami sprawowali królowie polscy (Wschowa, Międzyrzecz), śląscy książęta piastowscy (Zielona Góra, Kozuchów, Żagań), elektorzy sascy (Żary, Gubin, Łęknica, Iłowa) oraz elektorzy brandenburscy (Gorzów, Kostrzyn, Krosno, Lubsko). Przez dłuższy czas obydwie Margrabstwa i Śląsk znajdowały się pod władzą Korony Czeskiej, którą posiadali w XIV i XV wieku Luksemburgowie, a po nich Jagiellonowie i Habsburgowie (na Śląsku krótko władzę zwierzchnią w drugiej połowie XV wieku sprawował również król węgierski Marcin Korwin). W XVIII i na początku XIX wieku na badanym terenie stopniowo dominację zdobyło państwo pruskie, które w 1740 roku zajęło Śląsk, w 1793 roku – Wielkopolskę i w 1815 roku – ziemie łużyckie. Od tej ostatniej daty cały teren obecnego województwa lubuskiego administrowany był przez władze jednego państwa – Królestwo Pruskie – od 1871 roku w ramach Cesarstwa Niemieckiego. Sytuacja ta trwała do 1945 roku. Po zakończeniu drugiej wojny światowej z kolei całość tego obszaru przeszła pod zarząd polski. Nie spowodowało to ujednoczenia społecznego, gdyż na miejsce wysiedlonej ludności niemieckiej napłynęła bardzo zróżnicowana kulturowo ludność polska, a ponadto ukraińska, żydowska, grecka i romska. Pozostało ponadto kilkanaście tysięcy tzw. autochtonów, czyli osób pochodzenia polskiego, mieszkających do 1945 roku w państwie niemieckim oraz podobna liczba Niemców, jak również niewielkie grupy Łużyczan. Stan taki również nie sprzyjał równomiernemu rozwojowi kulturalnemu regionu.

Na koniec tego wprowadzenia warto zaznaczyć, że tereny województwa lubuskiego w przeszłości, ze względu na skomplikowane losy poszczególnych jego części, podlegały różnorodnym wpływom kulturowym: polskim, pomorskim, łużyckim, czeskim i niemieckim (saskim i brandenburskim). Wystarczy wspomnieć o różnicach religijnych: od czasów reformacji, czyli od XVI stulecia, na badanym terenie dominowało wyznanie protestanckie, a po 1945 roku –

katolickie, przy czym teren ten nie był nigdy jednolity religijnie; istniały także inne gminy wyznaniowe: judaistyczne i prawosławne, nie wspominając niewielkich grup np. baptystów przed 1945 rokiem i Świadków Jehowy w okresie powojennym.

Drugim problemem, na który koniecznie trzeba zwrócić uwagę, jest sprawa obchodzenia się po 1945 roku z poniemieckim dziedzictwem kulturowym. Nie ma tutaj miejsca, aby wspominać szczegółowo o polityce kulturalnej w najgorszych czasach stalinowskich i w latach „rozluźnionej” dyktatury w latach 1956-1989. Wspólnym ich mianownikiem było niszczenie i ogólne lekceważenie wcześniejszego dorobku kulturowego tych ziem, uznawanego za niemiecki, a więc wrogi „duchowi” słowiańskiemu. W okresie powojennym doszło do daleko idącej dewastacji wielu zabytków, zwłaszcza dworów i pałaców szlachty oraz arystokracji niemieckiej. Dla nielicznych z nich udało się znaleźć, ale dopiero po 1989 roku, nowych właścicieli, którzy zamienili je np. w hotele (pałac w Lubniewicach, zamek we Wschowie), większość jednak niszczyje, jak pałace w Brodach, Jasieniu, Kosierzcu, Słońsku, Sosnach, Trzebielu, Zatoniu oraz pałac Promnitzów i zamek Biebersteinów w Żarach, czy wielka średniowieczna nawa w Gubinie.

2.2. Wybrane zabytki

Na terenie województwa znajduje się pokaźna liczba budowli zabytkowych, pochodzących z kilku epok historycznych, opisanych powyżej. Według Urzędu Wojewódzkiego Konserwatora ich liczba dochodzi do 3700, przy czym rozkład ich jest nieproporcjonalny. W południowej części województwa, posiadającej dolnośląski rodowód, znajduje się ich prawie 2900, a w północnej – z korzeniami nowomarchijsko-brandenburskimi – zaledwie około 800. Z kolei lista Narodowego Instytutu Dziedzictwa zawiera dokładnie 4308 obiektów zabytkowych, znajdujących się w województwie lubuskim, z czego 2300 mieszkalnych, 547 sakralnych, 319 folwarcznych, 216 rezydencjonalnych, 205 przyrodniczych, 106 obronnych, także 106 przemysłowych, 79 gospodarczych, 78 cmentarnych, 35 urbanistycznych i 123 innych, nie mieszczących się w wymienionych kategoriach. W skali całego kraju (71041 zabytków) stanowi to ponad 6%, czyli Lubuskie, biorąc pod uwagę liczbę, mieści się prawie idealnie w średniej, zajmując przy tym 7 miejsce w gronie 16 województw – najwięcej zabytków znajduje się w województwie dolnośląskim (8452). Przeliczając na liczbę mieszkańców pozycja województwa lubuskiego jest jeszcze wyższa. Największą liczbą w skali powiatów pochwalić się może powiat

żarski, gdzie wynotowano 546 zabytków, co plasuje go w czołówce na odpowiedniej liście krajowej.

Nie jest łatwym zadaniem dokonać oceny jakości tych zabytków. Oprzeć się w tej kwestii należy na klasyfikacji międzynarodowej i krajowej. Światowa Lista Dziedzictwa UNESCO, która w Polsce uwzględnia 15 dóbr (niektóre zbiorowo, jak np. kościoły drewniane Małopolski), w tym stare zespoły urbanistyczne Krakowa, Warszawy, Torunia i Zamościa, kopalnie soli w Wieliczce i Bochni, zamek w Malborku, kościoły pokoju w Jaworze i Świdnicy oraz Białowieski Park Narodowy, w 2004 roku zaliczyła do zabytku najwyższej rangi **Park Mużakowski** nad Nysą Łużycką (wspólnie z Niemcami) w Łęknicy i Bad Muskau.

Najbardziej cenioną z kolei listą krajową jest katalog pomników historii, ustalany przez Prezydenta RP. Obejmuje ona aktualnie 70 obiektów (11 nowych nadań w 2017 roku), a wśród nich – poza Parkiem Mużakowskim (od 2004 roku) – także **drewniano-szachulcowy kościół w Kłępsku** z XIV-wiecznymi korzeniami, pod wezwaniem NMP (na liście od 2017 roku) oraz **zespół poklasztorny augustianów w Żaganiu**, pochodzący z XIII wieku, a ukształtowany ostatecznie w XVIII stuleciu (na liście od 2011 roku). Do następnej kategorii należy w Polsce 95 obiektów krajoznawczych KOT, wśród których, obok już wyżej wymienionych, w województwie lubuskim występuje **pałac Lobkowitzów w Żaganiu**, wzniesiony w XVII, a przebudowany w XIX wieku.

W świetle tych list najcenniejszymi zabytkami na naszym terenie są wymienione wyżej cztery obiekty, mieszczące się w południowej części województwa – w Łęknicy, Żaganiu i Kłępsku (powiat zielonogórski). Dodatkowo uwzględnić należy jeszcze jedną kategorię, tzw. kościołów obowiązkowych KOP, która w całym kraju obejmuje 242 świątynie. Na terenie Lubuskiego znajdują się:

- katedra Wniebowzięcia NMP w Gorzowie Wielkopolskim,
- kościół Pierwszych Męczenników Polski w Gorzowie Wielkopolskim,
- bazylika Matki Boskiej w Rokitnie,
- kościół Wniebowzięcia NMP i św. Marcina w Gościkowie/Paradyżu,
- kościół św. Józefa Oblubieńca oo. Franciszkanów we Wschowie,
- konkatedra św. Jadwigi w Zielonej Górze,
- kościół Jezusowy ewangelicko-augsburski w Zielonej Górze.

Narodowy Instytut Dziedzictwa także prowadzi listę zabytków, na której, poza Parkiem Mużakowskim i żagańskim zespołem poaugustiańskim, wymienia ponadto park kulturowy „Dolina Trzech Młynów” w Bogdańcu oraz wśród obiektów sakralnych – obok kościoła św.

Jadwigi w Zielonej Górze – kościoły św. Bartłomieja i parafialny Wniebowzięcia NMP w Nowogrodzie Bobrzańskim, kościół parafialny Podwyższenia Krzyża Świętego w Sulechowie, parafialny św. Michała Archanioła w Świebodzinie, farny św. Trójcy w Gubinie (w ruinie), parafialny Wniebowzięcia NMP w Lubsku, parafialny Wniebowzięcia NMP w Żaganiu, parafialny NMP w Kożuchowie oraz parafialny Wniebowzięcia NMP we Wschowie.

Lista Narodowego Instytutu Dziedzictwa jest znacznie dłuższa. Znajdują się na niej również ratusze w Zielonej Górze, Lubsku i Szprotawie, zabudowa rynku w Bytomie Odrzańskim, zamki w Sulechowie, Krośnie Odrzańskim, Żarach (tam też pałac Promnitzów), Kożuchowie (tam też mury obronne z XIII/XIV wieku) i Międzyrzeczu oraz mury obronne w Ośnie Lubuskim z początków XIV wieku i mury obronne we Wschowie z XIV-XVII wieku. Uwzględnione na niej zostały także zabytki drewnianej architektury sakralnej, jak kościół Matki Boskiej Częstochowskiej w Zielonej Górze z XVIII wieku, barokowy kościół św. Bartłomieja w Kalsku z XVII wieku oraz kościół Narodzenia NMP w Chlastawie z XVII wieku; drewnianej architektury świeckiej, jak spichlerz z XVIII wieku w Gorzowie Wielkopolskim, folwark w Iłowie i arsenał w Drezenku z XVII wieku; murowanej architektury średniowiecznej, jak romańskie kościoły z XIII wieku w Marwicach, Lubnie i w Szprotawie oraz na koniec dwudziestowieczne fortyfikacje w Międzyrzeckim Rejonie Umocnionym (MRU).

Na stronie internetowej Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego pod hasłem „ważne zabytki” również znaleźć można listę wyróżnionych obiektów:

- jeden z najstarszych w Europie kościołów drewnianych z przełomu XIV i XV wieku w Kosieczynie pod wezwaniem śś. Apostołów Szymona i Judy,
- zespół poklasztorny augustianów z XIII wieku w Żaganiu oraz tamże kaplica Bożego Grobu, będąca repliką kaplicy jerozolimskiej z przełomu XVI i XVII wieku,
- piękny zespół pałacowo-parkowy w Mierzęcinie z XIX stulecia,
- jeden z najwspanialszych obiektów sakralnych w Polsce – zespół pocysterski w Gościkowie/Paradyżu, powstały w XIII, a przebudowany w XVIII wieku, w którym obecnie znajduje się Wyższe Seminarium Duchowne,
- wymieniony już kościół drewniany w Klepsku,
- Międzyrzecki Rejon Umocniony,
- zamek w Międzyrzeczu,
- zamek Joannitów z XIV wieku w Łagowie,
- zespół klasztorny franciszkanów z XV, a przebudowany w XVII wieku we Wschowie,
- drewniany kościół w Chlastawie,
- pojoannicki kościół parafialny w Słońsku (na miejscu zamku z XV wieku),

- kościół katedralny z XIII/XIV wieku w Gorzowie Wielkopolskim (ukończony w XV stuleciu).

Wymienione zabytki nie wyczerpują wykazu wartościowych obiektów, ale znajdują się wśród nich z całą pewnością najcenniejsze obiekty z terenu województwa lubuskiego, zwłaszcza te, które kilkakrotnie pojawiają się w różnorodnych – przedstawionych powyżej – zestawieniach. W opinii znawców i mediów brakuje wśród nich obiektu, zaliczanego jednoznacznie do przodujących zabytków kultury europejskiej lub narodowej, przyciągającego tysiące turystów, jak np. Wawel w Krakowie, Stare Miasto w Krakowie, Zamościu czy Toruniu oraz Pałac w Wilanowie, Łazienki w Warszawie i Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu. Główny Urząd Statystyczny podaje listę trzydziestu najczęściej odwiedzanych zabytków w Polsce i w 2016 roku nie było na niej żadnego obiektu z województwa lubuskiego². Nie oznacza to jednak, że nie można by tego stanu zmienić. Gama zabytków w województwie jest niezwykle bogata. Znajdują się wśród nich unikatowe egzemplarze, zarówno pojedyncze, jak też występujące w zespołach; cenne zabytki sakralne, architektury obronnej oraz pałacowo-parkowej. „Gazeta Lubuska” wspólnie z TVP Gorzów Wielkopolski przeprowadziła ankietę, w której prawie 104 tysiące respondentów typowało „30 cudów” na badanym terenie. Pojawiły się tam m.in.:

- kościół z XVIII wieku Matki Boskiej w Rokitnie,
- zespół pocysterski w Gościkowie/Paradyżu,
- Międzyrzecki Rejon Umocniony,
- Park Mużakowski w Łęknicy,
- zespół poaugustiański w Żaganiu,
- elektrownia wodna „Kamienna” koło Głuska z początku XX wieku,
- zamek pojoannicki w Łagowie,
- zespół pałacowo-zamkowy w Siedlisku,
- kościół drewniany w Kłępsku,
- katedra w Gorzowie Wielkopolskim
- zamek w Kozuchowie,
- pałac i park w Żaganiu,
- zespół pałacowy w Mierzęcinie,
- pałac i park w Brodach,
- starówka w Bytomiu Odrzańskim,

² Na czele listy GUS z dużą przewagą nad innymi obiektami znajdują się Pałac w Wilanowie (3,1 mln turystów), Pałac w Łazienkach (2,1 mln), Obóz Koncentracyjny w Oświęcimiu (2,05 mln), Wawel (1,6 mln), kopalnia w Wieliczce (1,5 mln) oraz Muzeum Miasta Krakowa (1,2 mln).

- pałac i zamek w Żarach.

W opinii mieszkańców w gronie największych „cudów” w województwie lubuskim znajdują się zabytki, które występują także na listach międzynarodowych, krajowych i wojewódzkich. Można w ogólnym zarysie stwierdzić, że ta ostatnia lista mogłaby się stać podstawą do działań w przyszłości. Niektóre z obiektów należałoby odrestaurować (zwłaszcza te w Brodach, Żarach, Siedlisku), a wszystkie bardziej rozpropagować także poza granicami województwa i kraju (szczególnie w Niemczech). Wspaniały **zespół pocysterski w Paradyżu**, niezwykle cenny **zespół poaugustiański w Żaganiu** wraz z **pałacem i parkiem Lobkowitzów**, odrestaurowane ewentualnie w niedalekiej przyszłości **zamek Biebersteinów i pałac Promnitzów w Żarach**, wspólnie ze **starówką i kościołem późnogotyckim**, imponujący **zespół pałacowy w Mierzęcinie**, a ponadto **Park Mużakowski i Międzyrzecki Rejon Umocniony** mogłyby się stać znanymi w całej Polsce centrami turystycznymi, gdyby przeznaczono większe środki finansowe na rozpropagowanie ich niezwykłych walorów (oraz na odrestaurowanie kilku z nich). W większości przypadków potrzebne byłoby także dofinansowanie mizernej bazy turystycznej, jak np. stworzenie lub rozbudowa centrów informacyjnych, parkingów, toalet, zadbanie o bazę gastronomiczną.

3. Wybrane instytucje kultury w województwie lubuskim

Instytucje, które zajmują się działalnością kulturalną dzielą się na kilka kategorii. Warto na wstępie zauważyć, że najważniejsze z nich działają pod parasolem Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego. W skali województwa sytuacja ich – pod kątem dynamiki działań, perspektyw i położenia finansowego – jest stosunkowo najlepsza. Należą do nich:

- 1) Regionalne Centrum Animacji Kultury (RCAK) w Zielonej Górze
- 2) Teatr im. Juliusza Osterwy w Gorzowie Wielkopolskim
- 3) Lubuski Teatr w Zielonej Górze
- 4) Filharmonia Zielonogórska im. Tadeusza Bairda
- 5) Muzeum Lubuskie w Gorzowie Wielkopolskim
- 6) Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze
- 7) Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli
- 8) Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wielkopolskim,
- 9) Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Cypriana Kamila Norwida w Zielonej Górze.

Instytucją wielokierunkową z tej listy jest bardzo aktywne Regionalne Centrum Animacji Kultury w Zielonej Górze. Jego działalność koncentruje się na następujących obszarach:

- edukacja kulturalna, zwłaszcza dzieci i młodzieży,
- wspieranie regionalnych tradycji i inicjatyw,
- tworzenie twórczych form uczestnictwa w kulturze,
- wspomaganie działaczy kultury,
- kształcenie instruktorów amatorskiego ruchu artystycznego,
- ochrona i promowanie dziedzictwa kulturowego regionu w kraju i za granicą.

Prowadzi ono ogólnopolskie i wojewódzkie przeglądy działań artystycznych dzieci i młodzieży pod nazwą Promocja Twórczych Działań Artystycznych Dzieci i Młodzieży PRO ARTE. Organizuje konkursy i festiwale, a zwłaszcza: od 1964 roku Międzynarodowe Festiwale Folkloru, a od 1991 roku biennale na przemian z Międzynarodowymi Dziecięcymi Festiwalami Folkloru. Istniejący od 1953 roku Lubuski Zespół Pieśni i Tańca znalazł się także pod opieką RCAK, a w ramach niego dwie grupy dziecięce, grupa młodzieżowa oraz grupy dorosłe (śpiewacza i taneczna). Centrum prowadzi regularne zajęcia edukacji artystycznej w dziedzinie plastyki. Propaguje działalność społeczno-kulturalną samorządów gminnych i powiatowych.

Świadczy również usługi na polu obsługi technicznej koncertów, imprez plenerowych, widowisk sportowych, festynów itp.

Pozostałe instytucje pod parasolem Urzędu Marszałkowskiego mają bardziej jednostronne zadania i zaliczają się do tradycyjnych nurtów kultury. Wyliczyć tu należy dwa teatry, filharmonię, trzy muzea i dwie biblioteki. Zarówno obydwie teatry, jak i filharmonia w ostatnim okresie mogą pochwalić się urozmaiconym repertuarem, szerokimi kontaktami artystycznymi, także zagranicznymi oraz realizacją najróżniejszych projektów i godnych pochwały inicjatyw na rzecz popularyzacji kultury. Teatr w Gorzowie wystawia około 200 spektakli rocznie, a teatr w Zielonej Górze około 400. Filharmonia może pochwalić się ponad 100 koncertami prezentowanymi nie tylko w siedzibie macierzystej, ale również w Gorzowie i kilku miastach powiatowych. Ocenic należy, że ten dział kultury w województwie lubuskim stoi na wysokim poziomie i bez zarzutu spełnia postawione przed nim zadania. Dane GUS wskazują dla 2016 roku wyraźny wzrost przedstawień i widzów w lubuskich teatrach i w filharmonii. Nasze województwo plasuje się w tym względzie **na piątym miejscu w kraju** (pod warunkiem, że dane z województwa nie podane zostały błędnie – 5224 koncerty i przedstawienia w 2016 roku)!!

W województwie lubuskim funkcjonuje również prężnie kilkadziesiąt regionalnych ośrodków kultury, jak np. Pałac Książęcy w Żaganiu, Kozuchowski Ośrodek Kultury i Sportu „Zamek”, Zielonogórski Ośrodek Kultury „Amfiteatr”, Międzyrzecki Ośrodek Kultury, Skierzyński Ośrodek Kultury, Sulęciński Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji, Miejski Dom Kultury w Ośnie Lubuskim, Gminny Ośrodek Kultury w Przytocznej, Gminny Ośrodek Kultury w Górzycy, Gminny Ośrodek Kultury „Pod Morwą” w Lubniewicach, Gminne Centrum Kultury w Kargowej, Gminny Ośrodek Kultury w Nowym Miasteczku, Lubski Dom Kultury, Kostrzyńskie Centrum Kultury, Grodzki Dom Kultury w Gorzowie Wielkopolskim, Miejski Dom Kultury w Rzepinie i Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Jasieniu. Instytucje tego rodzaju działają w praktyce w każdej gminie i miasteczku, często w budynkach i w związkach organizacyjnych z miejscowymi bibliotekami lub izbami pamięci. Są to centra bardzo zróżnicowane, tak jak zróżnicowany jest ich program działań. Ogólnie należy stwierdzić, że kanalizują one wiele inicjatyw społecznych i zaspokajają potrzeby kulturalne „dnia codziennego” mieszkańców województwa lubuskiego. Ich aktywność jest szczególnie ważna w środowiskach wiejskich.

Według Głównego Urzędu Statystycznego w grudniu 2016 roku w województwie działało 47 ośrodków kulturalnych w miastach oraz 34 na wsi. Liczby te umiejscawiają badany teren na ostatnim miejscu listy krajowej. Szczególnie źle sytuacja wygląda na lubuskiej wsi, gdyż następane na liście województwo świętokrzyskie wykazało 68 ośrodków, czyli dwa razy

więcej (pierwsze miejsce zajmuje województwo małopolskie, gdzie na wsi działa 313 ośrodków, czyli 9 razy więcej). Wydaje się, że właśnie **na lubuskiej wsi potrzebne są w tej dziedzinie nowe działania i inwestycje**, aby znacznie poprawić powyższą statystykę.

Na koniec wspomnieć można ponadto o kinach w województwie lubuskim. Dla 2016 roku GUS wymienia 12 stałych kin, co oznacza dalszy spadek ich liczby. W 1999 roku było ich 23, a w 2008 roku – 14. W dwunastu stałych kinach dostępnych jest obecnie 5 tysięcy miejsc, co w skali krajowej oznacza miejsce na szarym końcu, wraz z województwem opolskim i podlaskim.

W 1999 roku w województwie było 14 muzeów, które odwiedziło 140 tysięcy osób. W 2008 roku było już 15 muzeów i 160,9 tys. odwiedzających. Wraz ze skansenami, izbami pamięci, muzealnymi, regionalnymi, historii i tradycji oraz trasami podziemnymi i kolekcjami w 2008 roku zarejestrowanych było 45 placówek w 39 miejscowościach. Obecnie stan ten jeszcze się powiększył. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego na 2016 rok istniało 18 muzeów, a liczba odwiedzających przekroczyła 240 tysięcy osób. Wszystkich placówek muzealnych i wszelkiego rodzaju izb pamięci oraz skansenów jest obecnie 50 w 40 miejscowościach. W porównaniu z poprzednimi latami **wzrost jest wyraźny i zasługuje na wyróżnienie**.

Najstarsze i największe muzeum to Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze, które rozpoczęło działalność tuż po wojnie, kontynuując działania niemieckiego Heimatmuseum, powstałego w latach 20-tych XX wieku. Jest tam ponad 17 tys. eksponatów w działach: sztuki współczesnej (6 tys.), sztuki dawnej (2 tys.), historycznym (2 tys.). Ponadto funkcjonuje w ramach tego muzeum Galeria Nowy Wiek. Posiada ono dwie stałe ekspozycje: Muzeum Dawnych Tortur (od 2007 roku) i Muzeum Wina (od 2008 roku – jedyne w Polsce, posiadające 1,5 tysiąca eksponatów). Od 2008 roku organizuje się tam „Noc Muzeów”, która jest wartościową inicjatywą międzynarodową, odbywającą się około 18 maja.

Muzeum Lubuskie w Gorzowie Wielkopolskim jest również bogate w eksponaty. Obejmuje cztery działy ulokowane w różnych obiektach na terenie powiatu gorzowskiego. Obok muzeum głównego są to Muzeum Sztuk Dawnych w Gorzowie, umieszczone w starym Spichlerzu z XVIII wieku, Muzeum Grodu Santok w Santoku oraz Muzeum Kultury i Techniki Wiejskiej w Bogdańcu.

Nie jest naszym celem opisywać dokładniej każdą z placówek muzealnych, ale wymienić warto jeszcze kilka najważniejszych instytucji. Należą do nich m.in.:

- bardzo interesujące także krajobrazowo Muzeum Etnograficzne, umiejscowione w Ochli pod Zieloną Górą, posiadające 69 zabytkowych obiektów mieszkalnych typu wiejskiego,

- Muzeum Ziemi Międzyrzeckiej im. Alfa Kowalskiego w Międzyrzeczu, z zabytkowym zamkiem i unikatową wystawą portretów trumiennych,
- Lubuskie Muzeum Wojskowe w Drzonowie, umiejscowione w XIX-wiecznym pałacu i zawierające zbiory plasujące tę placówkę w czołówce kolekcji krajowych (zbiory broni ciężkiej i sprzętu wojskowego oraz samolotów i śmigłowców),
- Muzeum Obozów Jenieckich w Żaganiu, popularne także za granicą, m.in. ze względu na „Wielką Ucieczkę” lotników w 1944 roku,
- Muzeum Pogranicza Śląsko-Łużyckiego w Żarach, otwarte w 2013 roku, ukazujące związki tego regionu z Łużycami, z wystawami: Dzieje Miasta Żar i Historia Żarskiej Porcelany,
- Muzeum Archeologiczne Środkowego Nadodrza w Świdnicy pod Zieloną Górą, mieszczące się w zabytkowym pałacu rodu Kietliczów, gdzie do najważniejszych zbiorów należą znaleziska z grodziska kultury łużyckiej w Wicinie (równie dużym jak w Biskupinie),
- Muzeum Fortyfikacji i Nietoperzy w Pniewie, obejmujące unikatowy Międzyrzecki Rejon Umocniony oraz największy w Europie rezerwat nietoperzy,
- Muzeum Miejskie w Nowej Soli oraz muzea regionalne w Ośnie Lubuskim, Świebodzinie, Szprotawie, Wschowie i Kostrzynie (Muzeum Twierdzy Kostrzyn).

W tym miejscu trzeba zwrócić uwagę także na galerie i salony sztuki. Nadrzędnym dla artystów stowarzyszeniem jest oddział zielonogórski Związku Polskich Artystów Plastyków, zrzeszający około 100 osób. Wystawy organizowane są najczęściej przez Biuro Wystaw Artystycznych w Zielonej Górze i Galerię BWA Miejskiego Ośrodka Sztuki w Gorzowie Wielkopolskim. Ponadto galerie funkcjonują w ramach innych instytucji kulturalnych, jak biblioteki i centra kultury w prawie wszystkich znaczniejszych ośrodkach miejskich województwa. Wydaje się, że w tej dziedzinie baza kulturalna jest dostatecznie rozwinięta

Biblioteki są bardzo ważnym instrumentem rozwoju życia kulturalnego. Na terenie województwa w 2016 roku GUS wynotował 274 biblioteki, z tego 253 publiczne, 9 pedagogicznych, 6 naukowych i 6 fachowych. Zauważyć tu można, że liczba bibliotek publicznych systematycznie się zmniejsza. W 1999 roku było ich 276, a w 2008 roku – 263 (obecnie 253). Najważniejsze z nich, znajdujące się w gestii Urzędu Marszałkowskiego, to Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wielkopolskim i Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze. Podlegają im liczne biblioteki terenowe oraz filie biblioteczne. Bibliotece w Gorzowie, która ma 17 filii miejskich i 10 dla dzieci, w północnej części województwa lubuskiego podlega dodatkowo 28 bibliotek i 49 ich filii. Z kolei Wojewódzkiej Bibliotece w Zielonej Górze podlega 13 filii miejskich, a

ponadto 48 bibliotek terenowych, które posiadają łącznie 86 filii. Zagęszczenie oddziałów bibliotecznych w południowej części województwa jest – jak widać – wyraźnie większe.

Biblioteki prowadzą ożywioną działalność popularyzatorską, w tym również wydawniczą. W mniejszych miastach i na wsiach są one przodującymi krzewicielami kultury. Mimo to dostrzegalny jest stały spadek zarówno liczby czytelników, jak i też wypożyczanych książek. Wojewódzka Biblioteka w Zielonej Górze miała przykładowo w 1999 roku 29,6 tysiąca czytelników, w 2008 roku – 27 tysięcy, a w 2016 roku – tylko 24 473 czytelników. Zjawisko to dostrzegalne jest w skali całego kraju, a spowodowane jest upowszechnianiem się mediów elektronicznych. Również w bibliotekach coraz częściej możliwe jest korzystanie z zasobów przez internet.

W bibliotekach miejskich i gminnych często mieszczą się miejscowe ośrodki kultury lub też odwrotnie – w ośrodkach kultury swoją siedzibę mają biblioteki. Działalność tych terenowych bibliotek corocznie oceniana jest przez Instytut Książki i gazetę „Rzeczpospolita”. Przyznać trzeba, że w ostatnich latach żadna z gminnych bibliotek z województwa lubuskiego nie znalazła się w wyróżnionej dziesiątce na terenie całego kraju. Organizatorzy konkursu wskazywali jednak również najlepsze biblioteki w poszczególnych województwach. W 2014 roku za najlepszą bibliotekę gminną uznano Bibliotekę Publiczną Miasta i Gminy w Słubicach, która posiada jedną filię terenową. W 2016 roku wyróżnienie takie otrzymała Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Trzcielu – z dwoma filiami terenowymi.

W dziale bibliotek – mimo spadających liczb czytelników i punktów bibliotecznych – sytuacja przedstawia się całkiem dobrze. Główne biblioteki w Gorzowie Wielkopolskim i Zielonej Górze zostały w ostatnich latach odnowione i wyposażone w nowoczesny sprzęt. Regularnie powiększane są zasoby biblioteczne. Dużym zainteresowaniem cieszą się liczne akcje popularyzatorskie prowadzone przez bibliotekarzy. Dodać tu należy, że znaczną rolę kulturalną w Zielonej Górze i Gorzowie Wielkopolskim odgrywają także biblioteki naukowe. Szczególne miejsce zajmuje tu Biblioteka Uniwersytecka w Zielonej Górze, która otrzymała w ostatnim czasie nowy, nowoczesny gmach, wybudowany za fundusze unijne. Biblioteka naukowa znajduje się ponadto w Archiwum Państwowym w Zielonej Górze, które otrzymało również nowoczesną siedzibę tuż przy Campusie B Uniwersytetu Zielonogórskiego.

W szerokim pojęciu kultury mieści się również nauka, a uczelnie wyższe, zwłaszcza największa z nich w regionie lubuskim – Uniwersytet Zielonogórski – odgrywają ogromną rolę w życiu kulturalnym. Ich charakterystykę zaprezentowano w p. 4.9.

4. Instytucje kultury w województwie lubuskim – analiza statystyczna

4.1. Biblioteki

Biblioteka to zorganizowany zbiór książek i innych materiałów źródłowych. To instytucja usługowa współdziałająca w rozwoju nauki, oświaty, gospodarki i kultury poprzez upowszechnianie dorobku myśli ludzkiej (Wolarski 1998), która gromadzi, przechowuje i udostępnia materiały biblioteczne oraz informuje o materiałach bibliotecznych (swoich i obcych). Natomiast, zgodnie z obowiązującą definicją GUS, omawiana instytucja to jednostka organizacyjna lub jej część, posiadająca uporządkowany (zinwentaryzowany) zbiór książek, czasopism i innych materiałów piśmienniczych, liczący co najmniej 300 jednostek inwentarzowych, której głównymi celami są tworzenie i obsługa zbiorów oraz udostępnianie ich użytkownikom w sposób kontrolowany. Ze względu na charakter i potrzeby użytkowników można wyróżnić różne rodzaje bibliotek, tj.: naukowe, publiczne fachowe, pedagogiczne, szkolne, dziecięco młodzieżowe (Żmigrodzki 1998).

Do podstawowych zadań bibliotek, Zgodnie z Ustawą z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 1997 Nr 85 poz. 539 z późn. zm.), należy: „1) gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych; 2) obsługa użytkowników, przede wszystkim udostępnianie zbiorów oraz prowadzenie działalności informacyjnej, zwłaszcza informowanie o zbiorach własnych, innych bibliotek, muzeów i ośrodków informacji naukowej, a także współdziałanie z archiwami w tym zakresie Ponadto, takie instytucje mogą prowadzić działalność bibliograficzną, dokumentacyjną, naukowo-badawczą, wydawniczą, edukacyjną, popularyzatorską i instrukcyjno-metodyczną.

W województwie lubuskim w 2016 roku działalność prowadziło 253 biblioteki i filie. Odnotowano około trzyprocentowy spadek liczby zarejestrowanych czytelników (w latach 2014-2016). W 2014 roku z oferty bibliotek skorzystało 154 311 osób, w 2015 roku - 152 437 osób, a w 2016 roku - 149 079 osób. Nie zmieniła się znacząco liczba pracowników bibliotek (Tabela 3).

Tabela 3. Stan bibliotek publicznych w województwie lubuskim w latach 2014-2016

Wyszczególnienie	Liczba jednostek		
	2014	2015	2016
biblioteki i filie [ob.]	252	253	253
pracownicy bibliotek [osoba]	679	685	684
księgozbiór [wol.]	3 687 956	3 677 703	3 651 293
zbiory elektroniczne zinwentaryzowane [szt.]	2 567	2 664	2 537
czytelnicy w ciągu roku [osoba]	154 311	152 437	149 079
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz [wol.]	2 823 600	2 708 148	2 674 133
punkty biblioteczne ogółem	87	88	87
obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: wejście do budynku [ob.]	85	88	93
obiekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: udogodnienia wewnątrz budynku [ob.]	49	51	52
obiekt przystosowany dla użytkowników niewidzących i słabowidzących [ob.]	11	1	2

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017,
<https://bdl.stat.gov.pl>, 11.11.2017 – data dostępu.

Województwo charakteryzuje się wyższym od średniej krajowej wskaźnikiem liczby bibliotek publicznych przypadających na jednego mieszkańca, natomiast, niższym w porównaniu do średniej krajowej wskaźnikiem woluminów księgozbiorów w bibliotekach publicznych. Wskazuje to na relatywnie większą dostępność do takich instytucji, dysponujących jednak ograniczonymi zbiorami. Niższy w porównaniu do średniej krajowej jest także wskaźnik liczby zbiorów elektronicznych zinwentaryzowanych w bibliotekach publicznych. Dodajmy, że pewnymi niebezpiecznymi tendencjami są: spadek wskaźnika liczby czytelników w ciągu roku oraz spadek wskaźnika woluminów wypożyczeń księgozbiorów na zewnątrz.

Kilka bibliotek, w analizowanym okresie, dostosowało do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich wejścia do budynków, kilka wprowadziło udogodnienia wewnątrz obiektów. Jednak dla użytkowników niewidzących i słabowidzących przystosowane były w 2016 roku tylko 2 instytucje.

Do wybranych naukowych i publicznych bibliotek w województwie lubuskim należą: **Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego**, która stanowi integralną część Uniwersytetu Zielonogórskiego i pełni funkcję biblioteki naukowej. Jest ona największą biblioteką naukową w województwie lubuskim. Zarządza nią Dyr. Ewa Adaszyńska.

Biblioteka Uniwersytetu Zielonogórskiego³ to wielofunkcyjny budynek mieszczący się w kampusie B przy alei Wojska Polskiego, składający się z jednej kondygnacji podziemnej i pięciu kondygnacji nadziemnych. Budynek może pomieścić milion zbiorów, ponad 600 tysięcy

³ Opracowanie na podstawie danych pochodzących z Biblioteki Uniwersytetu Zielonogórskiego.

wolumenów w zamkniętym magazynie o zabudowie zwartej i około 450 tysięcy w części otwartej biblioteki.

Budynek instytucji jest sześciokondygnacyjny, podzielony na kilka obszarów związanych z określonymi funkcjami. Obejmuje:

- suterенę – magazyny zamknięte, pomieszczenia techniczne i część socjalną,
- parter – część rekreacyjno-użytkową oraz strefę informacji katalogowej i wypożyczalni (tradycyjnej, samoobsługowej i międzybibliotecznej),
- kondygnacje I–IV – bibliotekę otwartą, wraz z pracownikami bibliotecznymi i specjalistycznymi.

Kondygnacja podziemna to magazyn książek i czasopism, wyposażony w regały jezdne, połączony pionami komunikacyjnymi ze wszystkimi piętrami biblioteki otwartej. W strefie użytkowej znajdują się m.in.: wielofunkcyjna sala konferencyjna na 100 osób, galeria sztuki, część rekreacyjna i socjalna. Powstała tu również część informacyjna z katalogami i wypożyczalnią.

W bibliotece znajdują się pracownie biblioteczne, sale szkoleniowe, multimedialne i komputerowe, mediateka, czytelnie specjalistyczne, pokoje do pracy indywidualnej i zespołowej, samoobsługowe stanowiska wypożyczeń. Czwarta kondygnacja to strefa zbiorów specjalnych i artoteki z pracownikami i magazynem starodruków, rękopisów, map, rycin i grafiki wraz z pracownikami konserwacji zabytkowych zbiorów i digitalizacji Zielonogórskiej Biblioteki Cyfrowej.

Zbiory dziedzinowe są w wolnym dostępie, zabezpieczone w systemie radiowym (RFID), rozmieszczone na czterech piętrach. Wypożyczanie i zwrot książek odbywa się przy samoobsługowych stanowiskach. Zbiory oznaczone są etykietami identyfikowanymi w centralnej bazie danych i zabezpieczone za pomocą systemu bramek radiowych współpracujących z instalacją kontroli dostępu w całym budynku. Dzięki technologii zabezpieczenia w systemie radiowym nastąpiło usprawnienie procesu wypożyczeń, inwentaryzacji i kontroli zbiorów, a także ich uporządkowania.

Czytelnicy mogą korzystać zarówno ze zbiorów drukowanych, jak i zasobów sieciowych, a także z bogatej oferty usług informacyjnych opartych na nowoczesnych technologiach. Biblioteka posiada 450 miejsc do pracy indywidualnej i grupowej, w wydzielonych strefach cichych i głośnych. Przestrzeń zorganizowana została w sposób umożliwiający nie tylko pracę indywidualną i grupową, ale także organizację szkoleń, konferencji, seminariów, pracę dydaktyczną, czy też spotkania naukowe, kulturalne i artystyczne.

Budynek jest przystosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych, które mają do dyspozycji zarówno podjazdy, windy, stanowiska pracy i pomieszczenia socjalne, a także cyfrową bibliotekę dla niewidomych, specjalistyczne oprogramowanie i sprzęt komputerowy.

Księgozbiór Biblioteki Uniwersyteckiej jest największym i najbardziej wartościowym zbiorem naukowym w regionie lubuskim. Łącznie zbiory biblioteki liczą (według stanu z 31.12.2016 r.) ponad 1.400.000 jednostek i obejmują różne rodzaje mediów i typów dokumentów (<http://www.bu.uz.zgora.pl/index.php/pl/informacje/o-nas/o-bibliotece>, 11.11.2017 - data dostępu):

- a) 504 561 wol. wydawnictw zwartych,
- b) 254 832 jedn. zbiorów specjalnych:
 - rękopisów i starodruków – 2 284 jedn.,
 - dokumentów kartograficznych – 1 949 jedn.,
 - dokumentów graficznych – 12 294 jedn.,
 - druków muzycznych – 16 199 jedn.,
 - dokumentów audiowizualnych – 13 413 jedn.,
 - dokumentów życia społecznego – 8 990 jedn.,
 - mikrofilmów i mikrofisz – 5 895 jedn.,
 - patentów – 143 151 jedn.,
 - norm – 50 657 jedn.,
- c) 87 839 wol. czasopism i wydawnictw ciągłych,
- d) 1 304 tytułów czasopism w wersji drukowanej w bieżącej prenumeracie:
 - czasopism krajowych – 1 244,
 - czasopism zagranicznych – 60,
- e) ponad 600.000 wol. elektronicznych zbiorów sieciowych:
 - e-książek – 47 310,
 - e-czasopism – 30 043 (m.in. Springer, Elsevier, Kluwer, Wiley-Blackwell)
 - wydawnictw w ramach wielod dziedzinowych baz danych – ok. 300 000
 - e-norm – 43 905,
 - e-patentów – 224 505,
 - wydawnictw z kolekcji Zielonogórskiej Biblioteki Cyfrowej – 15 327.

W regionie funkcjonują **dwie wojewódzkie biblioteki publiczne: Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. C. Norwida w Zielonej Górze oraz Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Z. Herberta.**

Wojewódzką i Miejską Biblioteką Publiczną im. C. Norwida w Zielonej Górze zarządza dyrektor Andrzej Buck. Instytucja udostępnia (<http://www.wimbp.zgora.pl/>, 11.11.2017 - data dostępu):

- książki naukowe, popularnonaukowe, literaturę piękną dla dorosłych i dzieci, dokumenty życia społecznego oraz książki, czasopisma w języku polskim i niemieckim, dotyczące historii i czasów współczesnych Środkowego Nadodrza i prasę specjalistyczną,
- zbiory specjalne, w tym: płyty analogowe, płyty kompaktowe z filmami i muzyką, książkę "mówioną", wydawnictwa informacyjne na płytach CD-ROM, mikrofilmy, gry na PC i PS3 i notacje muzyczne;
- książki i inne materiały sprowadzane na życzenie czytelnika z innych bibliotek w kraju i za granicą.

Zbiory biblioteki liczą ponad 400.000 książek, 67.000 jednostek zbiorów specjalnych (m.in. starodruków i zabytkowej kartografii) i ponad 41.000 roczników czasopism. Co roku korzysta z nich prawie 28.000 czytelników (*Strategia rozwoju Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. C. Norwida w Zielonej Górze na lata 2011–2021, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. C. Norwida w Zielonej Górze*).

Biblioteka wydaje książki pisarzy mieszkających na Środkowym Nadodrzu. Prowadzi działalność upowszechniającą, organizując wystawy, spotkania autorskie, promocje książek i inne imprezy czytelnicze. Wynajmuje pomieszczenia na organizację imprez, konferencji i wystaw.

Bibliotekarze (<http://www.wimbp.zgora.pl/>, 11.11.2017 – data dostępu):

- służą informacją ułatwiającą dotarcie do potrzebnych materiałów,
- wskazują sposoby poszukiwań, zarówno w katalogach, jak i w bazie komputerowej,
- pomagają wypożyczać książki,
- udzielają objaśnień dotyczących funkcjonowania Biblioteki i korzystania z połączeń internetowych,
- udzielają podstawowych informacji z różnych dziedzin wiedzy,
- służą pomocą przy poszukiwaniach bibliograficznych, regionalnych oraz dotyczących przepisów prawnych,
- prowadzą poradnictwo merytoryczne dotyczące organizacji i zarządzania biblioteką,
- udostępniają przepisy z tego zakresu oraz pomoce metodyczne do prowadzenia pracy kulturalno-oświatowej,
- oprowadzają wycieczki i osoby zainteresowane po stałych i czasowych ekspozycjach Biblioteki.

W budynku Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej im. C. Norwida w Zielonej Górze mają siedziby (<http://www.wimbp.zgora.pl/>, 11.11.2017 - data dostępu):

- Lubuskie Stowarzyszenie Miłośników Działań Kulturalnych DEBIUT,
- Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich Zarząd Okręgu w Zielonej Górze,
- Zielonogórski Uniwersytet Trzeciego Wieku,
- Związek Literatów Polskich, Oddział w Zielonej Górze.

Wojewódzką i Miejską Biblioteką Publiczną im. Z. Herberta kieruje dyrektor Edward Jerzy Jaworski (<http://www.wimbp.gorzow.pl/>, 11.11.2017 – data dostępu). W strukturę WiMBP wpisuje się 14 filii miejskich funkcjonujących w obrębie miasta Gorzowa Wlkp., usytuowanych we wszystkich jego dzielnicach/osiedlach. Cztery spośród nich to placówki przeznaczone tylko dla dzieci, trzy funkcjonują jako biblioteki przeznaczone tylko dla dorosłych. Pozostałe to placówki łączone - dla dzieci i dorosłych (*Strategia Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wielkopolskim na lata 2010–2020, WiMBP, Gorzów Wlkp.*).

Misją tej biblioteki jest „Zaspokajanie kulturowych, edukacyjnych i informacyjnych potrzeb społeczności lokalnej poprzez zapewnienie powszechnego dostępu do różnorodnych zbiorów bibliotecznych oraz dostarczanie wysokiej jakości usług skierowanych do różnych grup społecznych. Dążenie do pozyskiwania nowych grup użytkowników oraz przewidywanie potencjalnych odbiorców usług bibliotecznych w przyszłości”. Zbiory instytucji to: 461 975 wol./jedn. (stan na koniec 2009 roku). WiMBP gromadzi wydawnictwa zwarte, ciągłe, doku-

menty życia społecznego, zbiory specjalne (stare druki, rękopisy, druki muzyczne, zbiory ikonograficzne, kartograficzne, dokumenty dźwiękowe i audiowizualne), a także dokumenty elektroniczne. Biblioteka posiada 1211 tytułów czasopism (dane na 2009 rok) (*Strategia Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wielkopolskim na lata 2010–2020*).

4.2. Centra, domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice

Województwo lubuskie cechuje jeden z najniższych wskaźników liczby centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Według danych GUS, w 2016 r. w regionie funkcjonowało w sumie 81 centrów, domów i ośrodków kultury oraz klubów i świetlic. W stosunku do 2014 r. liczba ta wzrosła o 10 podmiotów (tj. o 14%) (Tabela 4).

Tabela 4. Liczba lubuskich centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic ogółem i według organizatorów w latach 2014-2016

Rok	Liczba jednostek		
	Sektor publiczny	Sektor prywatny	Ogółem
2014	70	1	71
2015	76	2	78
2016	79	2	81

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

Omawiane jednostki w 2016 r. zorganizowały 6855 imprez, w których partycypowało 978 780 uczestników. W stosunku do 2014 r., pomimo wzrostu liczby wydarzeń, uwidocznił się jednak istotny spadek osób biorących w nich udział (o 29,3 %). We wzmiankowanym okresie, wzrosła natomiast liczba prowadzonych przez te podmioty grup artystycznych (14,5%) i kół/klubów (37%) oraz zaangażowanych w ich działalność osób. Według danych GUS w 2016 r. funkcjonowało 459 grup i 719 kół artystycznych, zrzeszających odpowiednio - 6854 i 15 391 członków (Tabela 5).

Tabela 5. Działalność lubuskich centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic w latach 2014-2016

Rok	Liczba jednostek						
	Ogółem	Zorganizowane imprezy	Uczestnicy imprez	Grup artystyczne	Członkowie grup artystycznych	Koła / kluby	Członkowie kół / klubów
2014	71	6643	1 384 120	401	5 980	525	11 534
2015	78	6585	1 211 913	432	6 925	690	12 932
2016	81	6855	978 780	459	6 854	719	15 391

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

W 2016 r. wśród grup artystycznych najwięcej było tych o charakterze tanecznym, wokalnym i muzyczno-instrumentalnym. Zrzeszały one też największą liczbę członków. W stosunku do 2014 r. wzrosła liczba wszystkich typów grup artystycznych (oprócz muzyczno-instrumentalnych, które odnotowały jednocześnie spadek liczby członków) (Tabele 6 i 7).

Tabela 6. Liczba lubuskich grup artystycznych w latach 2014-2016

Rok	Liczba jednostek						
	Grupy ogółem	Teatralne	Muzyczno-instrumentalne	Wokalne i chóry	Folklorystyczne (ludowe, pieśni i tańca, kapele)	Taneczne	Inne
2014	401	49	96	101	45	110	-
2015	432	57	76	103	45	131	20
2016	459	59	83	120	46	135	16

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017,
<https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

Tabela 7. Liczba członków w lubuskich grupach artystycznych w latach 2014-2016

Rok	Liczba jednostek						
	Grupy ogółem	Rodzaj grupy					
		Teatralne	Muzyczno-instrumentalne	Wokalne i chóry	Folklorystyczne (ludowe, pieśni i tańca, kapele)	Taneczne	Inne
2014	5 980	654	859	1492	788	2184	-
2015	6 925	635	721	1738	802	2763	266
2016	6 854	746	764	1639	753	2670	282

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017,
<https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

Grupy artystyczne najczęściej organizowały wydarzenia kulturalne w postaci prelekcji, spotkań i wykładów, koncertów, seansów filmowych, warsztatów. Największą liczbę uczestników zgromadziły koncerty. W 2016 r. wzięło w nich udział 306 551 osób (Tabele 8, 9).

Tabela 8. Imprezy zorganizowane przez lubuskie grupy artystyczne w latach 2014-2016

Rodzaj imprezy	Liczba jednostek		
	2014	2015	2016
Seanse filmowe	964	1136	852
Wystawy	485	458	430
Festiwale i przeglądy	b.d.	240	296
Koncerty	b.d.	934	1143
Występy zespołowe	949	b.d.	b.d.
Występy artystów i zespołów zawodowych	708	b.d.	b.d.
Dyskoteki	137	b.d.	b.d.
Prelekcje, spotkania, wykłady	1 460	1 128	1 197
Imprezy turystyczne i sportowo – rekreacyjne	494	586	655
Konkursy	389	364	397
Pokazy teatralne	b.d.	366	380
Konferencje	b.d.	78	110
Interdyscyplinarne	b.d.	131	137
Warsztaty	b.d.	892	837
Inne	1 057	272	421
Ogółem	6 643	6 585	6 855

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017,
<https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

Tabela 9. Liczba uczestników imprez organizowanych przez lubuskie grupy artystyczne w latach 2014-2016

Rodzaj imprezy	Liczba jednostek		
	2014	2015	2016
Seanse filmowe	33 517	44 367	45 148
Wystawy	126 734	74 616	57 422
Festiwale i przeglądy	b.d.	128 137	88 510
Koncerty	b.d.	339 621	306 551
Występy zespołowe	159 149	b.d.	b.d.
Występy artystów i zespołów zawodowych	327 592	b.d.	b.d.
Dyskoteki	11 609	b.d.	b.d.
Prelekcje, spotkania, wykłady	64 381	52 756	66 283
Imprezy turystyczne i sportowo – rekreacyjne	52 997	60 301	88 309
Konkursy	33 643	28 743	32 288
Pokazy teatralne	b.d.	76 009	84 410
Konferencje	b.d.	7 109	8 442
Interdyscyplinarne	b.d.	173 082	97 273
Warsztaty	b.d.	32 537	32 713
Inne	574 498	194 635	71 431
Ogółem	1 384 120	1 211 913	978 780

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017,
<https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

Wśród kół i klubów artystycznych, w 2016 r., przeważały te o profilu plastyczno–technicznym, tanecznym, muzycznym i teatralnym. Zrzeszały one też, oprócz Uniwersytetów Trzeciego Wieku, największą liczbę członków (Tabele 10, 11).

Tabela 10. Liczba lubuskich kół (klubów) artystycznych w latach 2014-2016

Rodzaj koła (klubu)	Liczba jednostek		
	2014	2015	2016
Politechniczne	11	b.d.	b.d.
plastyczne/techniczne	b.d.	167	149
Taneczne	101	120	134
Muzyczne	b.d.	84	115
Informatyczne	8	18	10
Plastyczne	148	b.d.	-
fotograficzne i filmowe	28	28	25
Teatralne	67	74	70
turystyczne i sportowo rekreacyjne	45	57	44
Literackie	b.d.	17	24
seniora/Uniwersytet Trzeciego Wieku	b.d.	37	42
Seniora	42	b.d.	b.d.
Terapeutyczne	7	b.d.	b.d.
dyskusyjne kluby filmowe	4	10	9
koło gospodyń wiejskich	b.d.	27	30
Inne	b.d.	51	67
Ogółem	525	690	719

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017,
<https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

Tabela 11. Liczba członków w lubuskich kołach (klubach) artystycznych w latach 2014-2016

Rodzaj koła (klubu)	Liczba jednostek		
	2014	2015	2016
Politechniczne	147	b.d.	b.d.
plastyczne/techniczne	b.d.	2 209	2 320
Taneczne	2 025	2 292	2 800
Muzyczne	b.d.	974	1 491
Informatyczne	75	210	118
Plastyczne	2434	b.d.	b.d.
fotograficzne i filmowe	319	463	817
Teatralne	882	968	998
turystyczne i sportowo rekreacyjne	1 004	1 273	1 097
Literackie	b.d.	249	284
seniora/Uniwersytet Trzeciego Wieku	b.d.	3 161	3 600
Seniora	2 822	b.d.	b.d.
Terapeutyczne	276	b.d.	b.d.
dyskusyjne kluby filmowe	66	136	167
koło gospodyń wiejskich	b.d.	300	485
Inne	b.d.	697	1 214
Ogółem	11 534	12 932	15 391

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017,
<https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

Ważnym czynnikiem wpływającym na powszechność w dostępności do oferty omawianych jednostek jest stan infrastruktury, którą one dysponują. Według danych GUS, w 2016 r. 81 lubuskich centrów, domów i ośrodków kultury, klubów oraz świetlic użytkowało odrębny budynek, a dalsze 29 funkcjonowało w budynku z innymi instytucjami lub przedsiębiorstwami. Ponad pół setki instytucji (55) dysponowało salą widowiskową, na łączną liczbę miejsc – 10 770. Należy jednak wskazać na istotny inhibitor uczestnictwa w zajęciach organizowanych przez omawiane podmioty, którym jest niedostosowanie części obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych (Tabela 12).

Tabela 12. Liczba obiektów lubuskich centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych (lata 2014-2016)

Rodzaj obiektu	Liczba jednostek		
	2014	2015	2016
przystosowane dla osób niepełnosprawnych	47	50	49
przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: wejście do budynku	46	44	46
przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: udogodnienia wewnątrz budynku	23	30	29

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017,
<https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

W 2016 r. tylko 49 budynków było pozbawionych barier architektonicznych. Przystosowane wejścia posiadało 46 obiektów, natomiast udogodnieniami wewnętrznymi dysponowało 29.

4.3. Działalność sceniczna

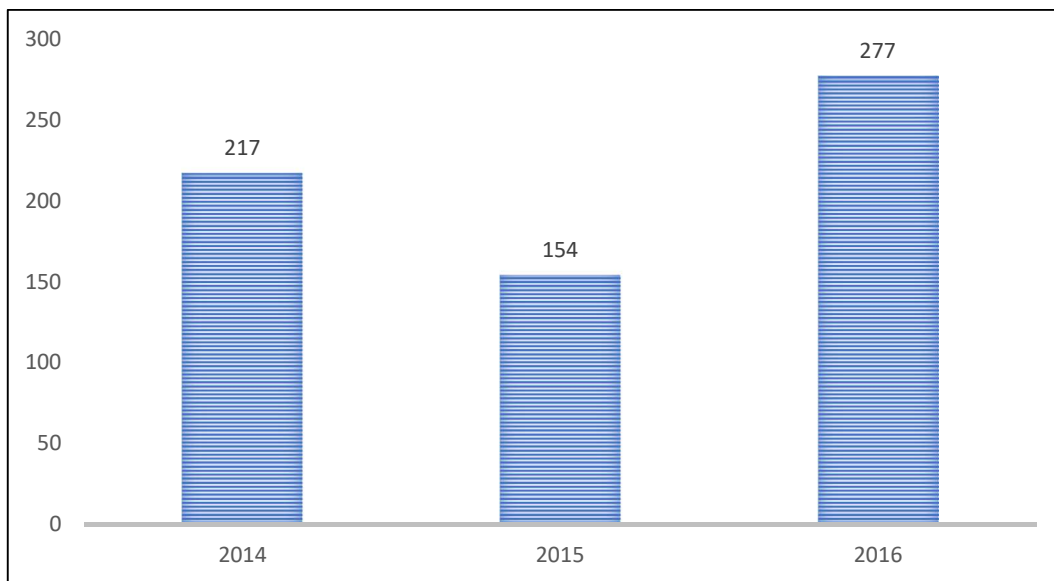
Działalność sceniczna w województwie lubuskim była prowadzona przede wszystkim przez instytucje muzyczne i teatry oraz mniejsze organizacje rozrywkowe, w których prezentowano spektakle dramatyczne, muzyczne i estradowe.

W województwie lubuskim, w analizowanym okresie, funkcjonowały **dwie filharmonie: Filharmonia Zielonogórska oraz Filharmonia Gorzowska.**

Filharmonią Zielonogórską kieruje Prof. Czesław Grabowski. Zespół składa się z ponad siedemdziesięciu muzyków. W jego repertuarze znajdują się dzieła wszystkich epok i stylów muzycznych. Koncertuje z wieloma dyrygentami i różnymi zespołami chóralnymi, rockowymi, ludowymi (polskimi i zagranicznymi). Towarzyszy wybitnym solistom. Rocznie daje 80 – 90 koncertów: symfonicznych, oratoryjnych, operowych, popularnych (w tym edukacyjnych dla dzieci i młodzieży), jak również uświetniających ważne wydarzenia. Filharmonia Zielonogórska jest organizatorem corocznych festiwali: Dni muzyki nad Odrą oraz Festiwalu Smyczkowego „Mistrzowie polskiej wiolinistyki” (<http://filharmoniazg.pl/>, 10.11.2017 – data dostępu).

Filharmonia Gorzowska rozpoczęła działalność w maju 2011 r., a od 2013 r. funkcjonuje pod dyrekcją Moniki Wolińskiej. Muzycy pochodzą z Polski, Niemiec, Belgii, Portugalii, Japonii i Chin. Repertuar około czterdziestoosobowego zespołu jest bardzo różnorodny – od baroku po współczesność. Towarzyszy znanym muzykom. Organizuje koncerty i projekty edukacyjne (Muzyczne raczkowanie, Filharmonia Juniora, Akademia Muzyki, In touch, koncerty rodzinne, Muzyczne ABC etc.), aktywnie włącza się w przedsięwzięcia kulturalne i społeczne, których organizatorem jest Miasto Gorzów (<http://www.filharmoniagorzowska.pl/>, 10.11.2017 – data dostępu).

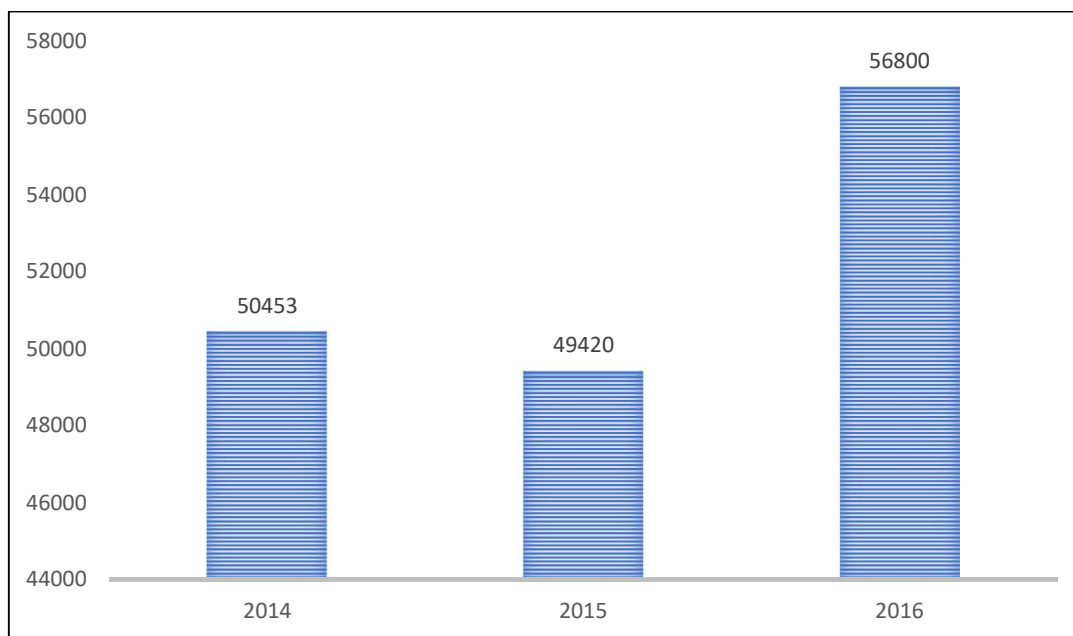
Na podstawie analizy danych GUS stwierdzono, że w obu filharmoniach w 2014 roku odbyło się łącznie 217 przedstawień / koncertów (w salach stałych). W 2015 roku było ich 154, natomiast w 2016 roku – 277, a zatem nastąpił wzrost liczby tych przedsięwzięć o 80% (w porównaniu do roku 2015) (Rysunek 3).

Rysunek 3. Liczba przedstawię/koncertów (w stałych salach) organizowanych w województwie lubuskim w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

Odnotowano również wzrost liczby widzów / słuchaczy biorących udział w zaprezentowanych przedsięwzięciach artystycznych. W 2014 roku z oferty filharmonii (w salach stałych) skorzystało 50.453 osób, w 2015 r. – 49.420, a w 2016 roku – 56.800 (tj. o ok. 15% więcej w stosunku do roku 2015) (Rysunek 4).

Rysunek 4. Liczba widzów/słuchaczy przedstawię/koncertów (w stałych salach) organizowanych w województwie lubuskim w latach 2014-2016

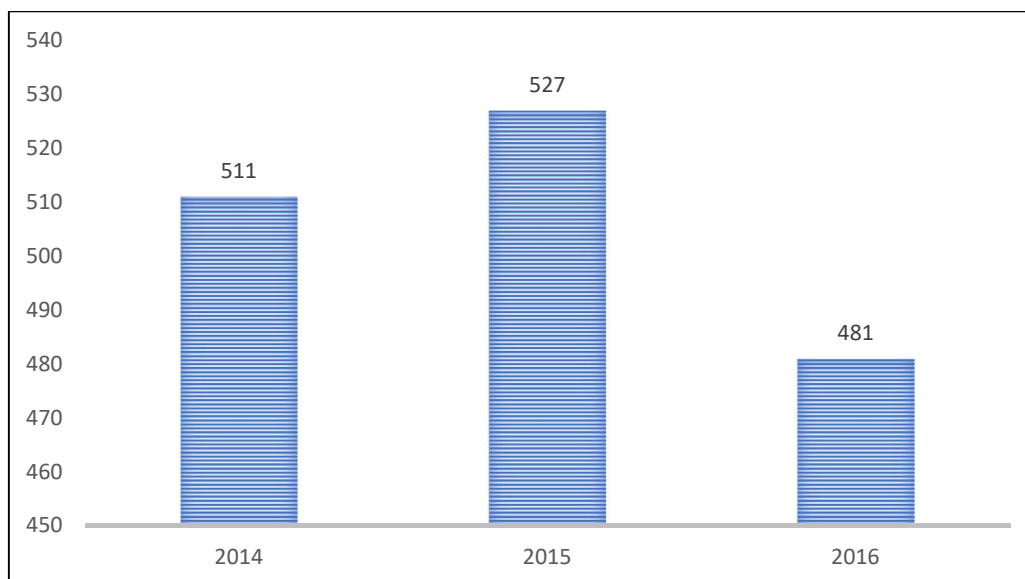
Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

W województwie lubuskim prowadzą działalność dwa teatry: **Lubuski Teatr w Zielonej Górze** oraz **Teatr im. Juliusza Osterwy w Gorzowie Wlkp.**

Lubuskim Teatrem w Zielonej Górze zarządza Dyr. Robert Czechowski. Zespół artystyczny liczy 28 osób i – dodatkowo – 23 aktorów gościnnych. Teatr dysponuje 2 scenami: dużą [na widowni której mogą zasiąść 382 osoby (292 na parterze, 89 na balkonie)] oraz kameralną (przeznaczoną dla 108 odbiorców kultury). Poza przygotowywaniem i wystawianiem spektakli, instytucja prowadzi działalność edukacyjną – warsztaty teatralne przeznaczone dla różnych grup wiekowych: 10+, 16+, 50+ oraz zajęcia przygotowujące do egzaminów do szkoły teatralnej (<http://teatr.zgora.pl/>, 10.11.2017r. – data dostępu).

Dyrektorem Naczelnym i Artystycznym **Teatru im. Juliusza Osterwy w Gorzowie Wlkp.** jest Jan Tomaszewicz. W skład zespołu artystycznego wchodzi 24 osoby. Teatr dysponuje 4 scenami: dużą (365 miejsc na widowni), małą (o dowolnej konfiguracji widowni, 80 miejsc), kameralną (o dowolnej konfiguracji widowni; 150 miejsc) oraz letnią plenerową (800 miejsc). Poza podstawową działalnością artystyczną, teatr prowadzi działalność edukacyjną, w tym oferuje zajęcia warsztatowe w zakresie: dykcji i emisji głosu, praca nad tekstem, mowy ciała i inne (<http://www.teatr-gorzow.pl/>, 10.11.2017 – data dostępu).

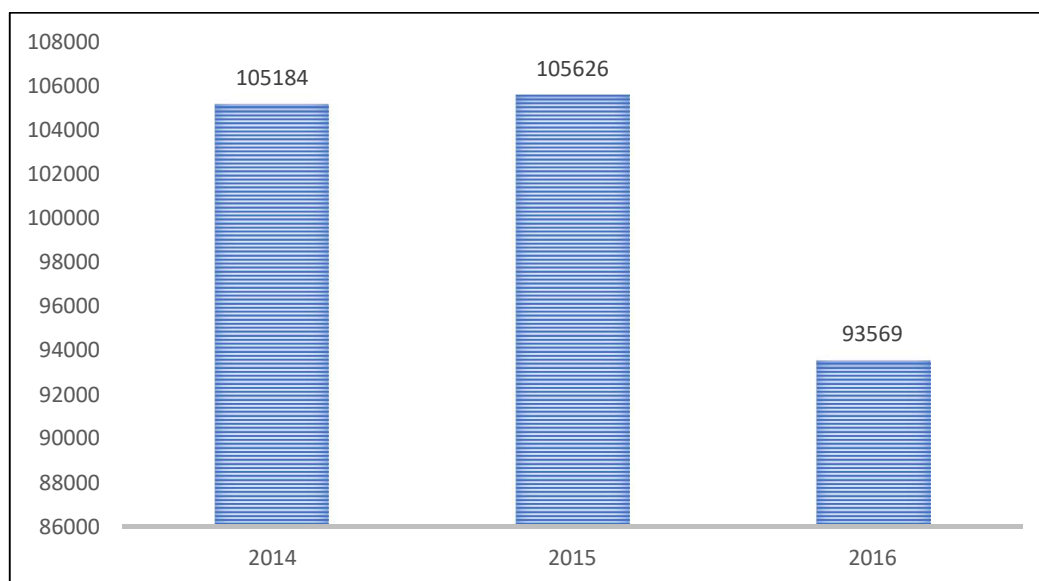
Z danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że w latach 2014-2016 w lubuskich stałych salach teatralnych odbyło się łącznie 1535 widowisk (przedstawień). W 2014 roku – zorganizowano ich 511, w 2015 roku – 527, a w 2016 roku – 481 (czyli o prawie o 9% mniej w porównaniu do 2015 roku) (Rysunek 5).

Rysunek 5. Liczba widowisk/przedstawień zorganizowanych w lubuskich stałych salach teatralnych w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

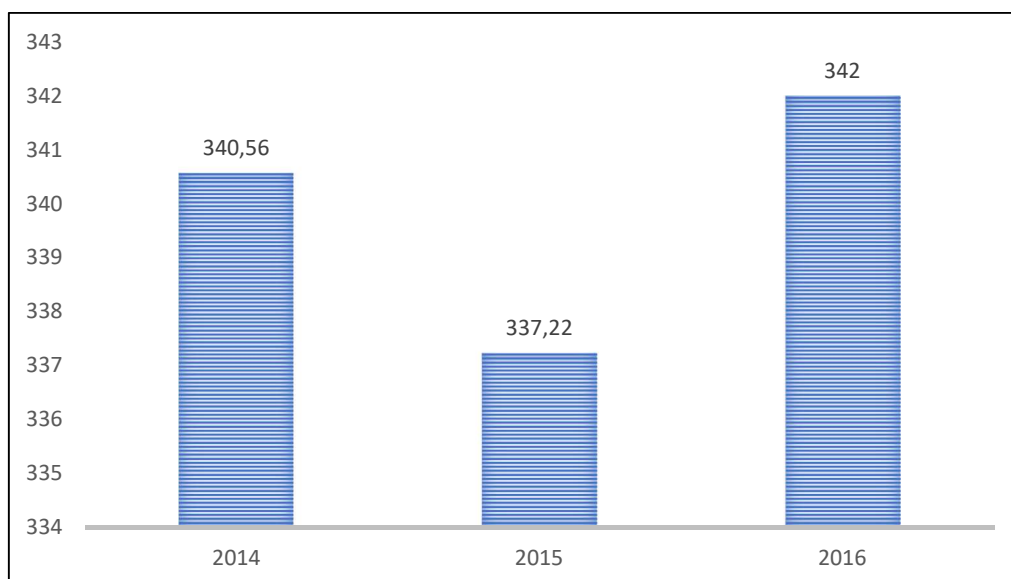
Podobnie, według danych GUS, kształtowała się liczba widzów uczestniczących w tych widowiskach teatralnych: 105.184 osób – w 2014 roku, 105.626 – w 2015 roku, a także 93.569 – w 2016 roku (a zatem nastąpił spadek o 11,4% w stosunku do roku 2015) (Rysunek 6).

Rysunek 6. Liczba widzów widowisk/przedstawień zorganizowanych w lubuskich stałych salach teatralnych w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

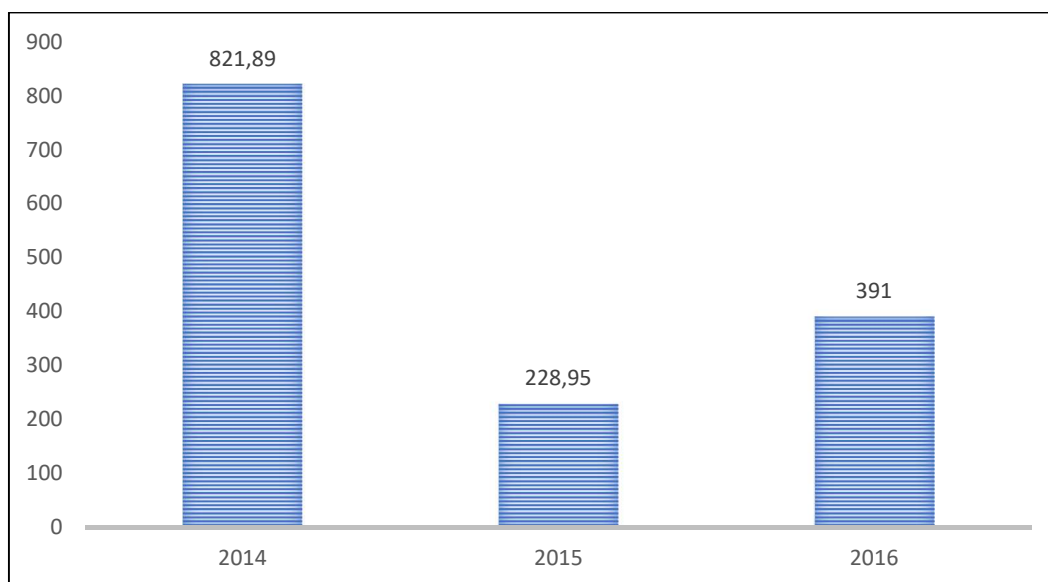
Na jedno miejsce w instytucjach muzycznych (filharmoniach) i teatrach w 2014 roku przypadało 340,56 osób. W 2015 roku wskaźnik ten, według GUS, wynosił 337,22 osób, a w 2016 roku 342 osoby (Rysunek 7).

Rysunek 7. Wskaźniki działalności scenicznej - ludność na jedno miejsce w teatrach i instytucjach muzycznych w województwie lubuskim w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu

Zmiany odnotowujemy również w przypadku wskaźnika: liczba widzów i słuchaczy w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 ludności. Według danych GUS, w 2014 roku – wynosił on 821,89, w kolejnym (2015) nastąpił istotny spadek (do wartości 228,95), a w 2016 roku ponowny wzrost (do 391) (Rysunek 8).

Rysunek 8. Liczba widzów i słuchaczy przedstawień/koncertów w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 ludności zorganizowanych w województwie lubuskim w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

Przedsięwzięcia kulturalno-rozrywkowe były przedstawiane, m.in.: w lubuskich **amfiteatrach** (np.: zielonogórskim, gorzowskim, łagowskim, w Kostrzynie, w Ośnie Lubuskim), a także w **hali widowiskowej Centrum Rekreacyjno-Sportowego w Zielonej Górze**. Hala ta może pomieścić ok. 5000 widzów. Płyta areny głównej jest przystosowana do rozgrywek ligowych sportów zespołowych (koszykówka, siatkówka, piłka ręczna, piłka nożna halowa) i indywidualnych (tenis, tenis stołowy, sporty walki, sporty gimnastyczne i inne), ale także może być wykorzystana w celu organizacji imprez kulturalno-rozrywkowych, targów branżowych, festynów, balów, wystaw i imprez promocyjnych (<http://mosir.zgora.pl/nasze-objekty/centrum-rekreacyjno-sportowe/hala-sportowa/>, 12.11.2017 – data dostępu).

Warto podkreślić, że w województwie lubuskim od lat funkcjonuje Zielonogórskie Zagłębie Kabaretowe (ZZK) – stowarzyszenie, a jednocześnie środowisko artystyczne, zrzeszające zielonogórskie kabarety. Animatorem ZZK był Władysław Sikora. Zielona Góra stała się kolebką wielu grup kabaretowych, które na scenie ogólnopolskiej odniosły sukcesy (m.in. Ciach, Hrabi, Nowaki, Grzegorz Halama Oklasky, Jurki).

4.4. Działalność wystawiennicza

Województwo lubuskie cechuje jeden z najniższych w Polsce wskaźników liczby galerii i salonów sztuki w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Działalność wystawiennicza była prowadzona w województwie lubuskim przede wszystkim przez galerie i salony sztuki (Tabela 13). Według danych statystycznych GUS działalność wystawienniczą prowadziło w 2014 roku - 6 galerii i salonów sztuki, a w 2015 i 2016 roku – cztery.

Z oferty lubuskich galerii i salonów sztuki skorzystało w latach 2014-2016 łącznie 266.153 osób (liczba zwiedzających w 2016 roku w stosunku do 2015 roku zmniejszyła się o 64.755 osób, tj. o 44% w stosunku do poprzedniego roku).

Tabela 13. Liczba lubuskich galerii i salonów sztuki w latach 2014-2016

Rodzaj obiektu	Liczba jednostek		
	2014	2015	2016
Galerie i salony sztuki ogółem	6	4	4
Galerie i salony sztuki dostosowane do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: wejście do budynku	2	1	2
Galerie i salony sztuki dostosowane do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: udogodnienia wewnątrz budynku	2	2	1
Zwiedzający w kraju	38 494	146 207	81 452

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2016 roku nastąpił wzrost liczby wystaw i ekspozycji krajowych w stosunku do poprzedniego (Tabela 14). W ramach wystaw krajowych zorganizowano w 2014 roku - 65 wystawy, w 2015 roku - 58, a w 2016 roku - 73. Dodajmy, że w 2016 r. wystawiono 73 ekspozycje krajowe (więcej o ok. 26% niż w poprzednim roku). W analizowanych latach zorganizowano łącznie 53 seanse filmowe (związane tylko z działalnością wystawienniczą), odnotowując systematyczny spadek liczby ich widzów. W 2014 roku w seansach filmowych uczestniczyło 640 widzów, 2015 roku - 560, a w 2016 roku -195 (tj. o ponad 65% mniej niż w roku 2015).

Tabela 14. Liczba wystaw w lubuskich galeriach i salonach sztuki w latach 2014-2016

Rodzaj wystawy	Liczba jednostek		
	2014	2015	2016
Wystawy krajowe	65	58	73
Ekspozycje krajowe	66	58	73
Wystawy z wykorzystaniem "nowych mediów" w kraju	20	14	19
Seanse filmowe (związane tylko z działalnością wystawienniczą)	5	10	4
Widzowie seansów filmowych (związanych tylko z działalnością wystawienniczą)	640	560	195

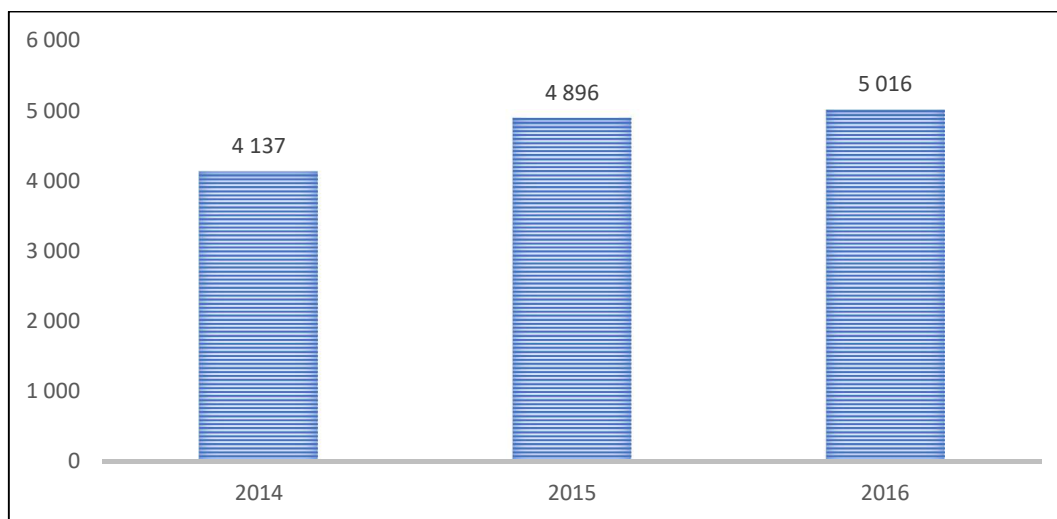
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Do wybranych lubuskich galerii sztuki w województwie lubuskim należą:

- **Biuro Wystaw Artystycznych (BWA) w Zielonej Górze** to miejska galeria sztuki współczesnej. Powstało w 1965 roku z inicjatywy artystów zrzeszonych w zielonogórskim Okręgu Związku Polskich Artystów Plastyków. Galerią BWA kieruje Dyr. Wojciech Kozłowski. W instytucji prezentowane są różne trendy najnowszej polskiej plastyki, a także realizowane są wykłady, spotkania z artystami, pokazy filmów, promocje książek, prezentacje działań efemerycznych, sprzedaż katalogów innych galerii, warsztaty dla dzieci i młodzieży (<http://bwazg.pl/>, 11.11.2017– data dostępu).
- **Galeria BWA w Gorzowie Wielkopolskim** działa w strukturze organizacyjnej Miejskiego Ośrodka Sztuki w Gorzowie Wielkopolskim, którego przedmiotem działania jest upowszechnianie sztuki współczesnej we wszystkich jej aktualnych przejawach, traktowanej jako istotny element kultury i życia społecznego (<http://www.mosart.pl/kamienica-artystyczna-lamus>, 11.11.2017– data dostępu). Galeria prowadzi działalność wystawienniczą prezentując prace artystów polskich i zagranicznych, realizuje również wiele projektów edukacyjnych skierowanych do dzieci i młodzieży w wieku szkolnym oraz dorosłych (<http://www.mosart.pl/o-galerii>, 11.11.2017– data dostępu): warsztaty sztuki, wykłady, spotkania z artystami a także kurs rysunku i malarstwa. W zbiorach Galerii znajdują się prace Władysława Hasiora (asamblaże i sztandary), a także dzieła takich twórców jak (<http://www.mosart.pl/o-galerii>, 11.11.2017– data dostępu): Edward Dwurnik, Józef Łukomski, Jerzy Duda-Gracz, Michał Gąsienica-Szostak, Jolanta Owidzka, Romana Szymańska-Płęskowska, Stefan Popławski, Wojciech Sadley, Andrzej Gordon i Wiesław Strebejko. Od 2006 roku kuratorem Galerii BWA jest artysta plastyk Gustaw Nawrocki.
- **Galeria Pro Arte** - Okręg Zielonogórski ZPAP (Związku Polskich Artystów Plastyków) jest miejscem prezentacji, promocji i sprzedaży dzieł sztuki m.in.: malarstwa, grafiki, rzeźby, ceramiki (<http://www.zpap.zgora.pl/proarte.html>, 11.11.2017– data dostępu).

4.5. Kina

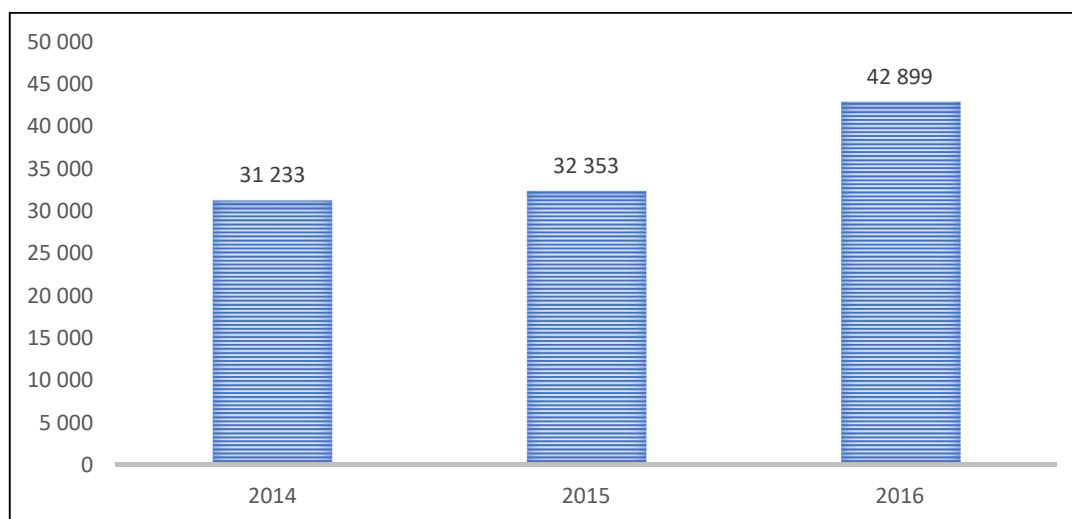
W województwie lubuskim w latach 2014-2016 funkcjonowało 12 kin stałych, dysponujących w 2014 roku 25 salami. W kolejnym roku liczba sal, w których odbywały się seanse filmowe wzrosła do 30. Zwiększyła się także liczba miejsc na widowniach: z 4 137 w 2014 r. do 5 016 w roku 2015 (tj. o 21%) (Rysunek 9).

Rysunek 9. Liczba miejsc na widowniach lubuskich kin stałych w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

W lubuskich kinach stałych, w latach 2014-2016 zorganizowano ponad 100.00 seansów filmowych. Najwięcej było ich w roku 2016 (więcej o ok 10.000 niż przeciętnie w poprzednich analizowanych latach) (Rysunek 10).

Rysunek 10. Liczba seansów zorganizowanych w lubuskich kinach stałych w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

W każdym z analizowanych lat, wśród zorganizowanych seansów filmowych dominowały zagraniczne. Przeciętnie, co 6-7 seans był produkcji polskiej (Tabela 15).

Tabela 15. Liczba seansów filmowych zorganizowanych w lubuskich kinach stałych w latach 2014-2016

Rodzaj seansu	2014		2015		2016	
	N	[%]	N	[%]	N	[%]
Seanse filmów produkcji zagranicznej	26 056	83,42	27 695	85,60	36 142	84,25
Seanse filmów produkcji polskiej	5 177	16,58	4 658	14,40	6 757	15,75
Seanse ogółem	31 233	100	32 353	100	42 899	100

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017,
<https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

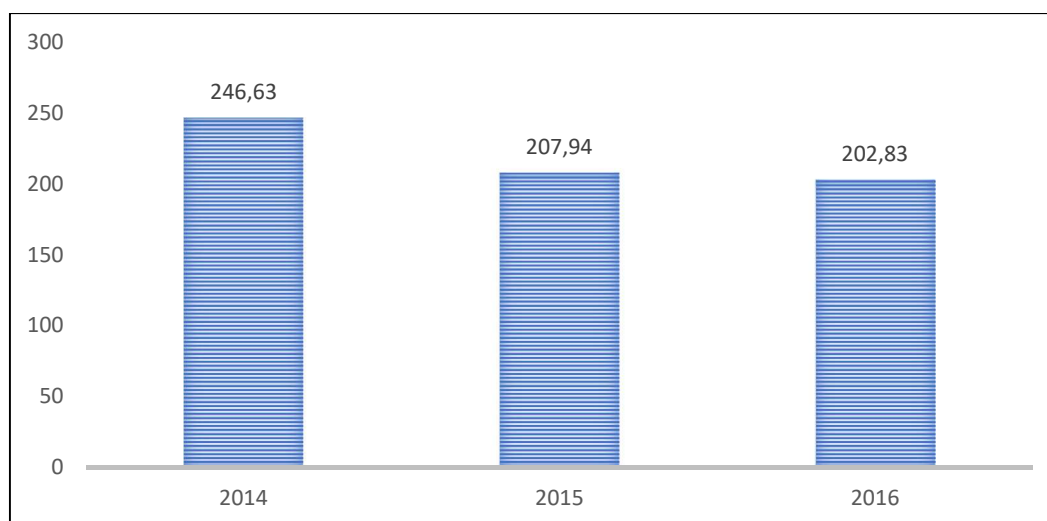
W seansach zagranicznych seansów filmowych zorganizowanych w lubuskich kinach stałych uczestniczyło przeciętnie 4-5-krotnie więcej widzów (Tabela 16).

Tabela 16. Liczba seansów filmowych zorganizowanych w lubuskich kinach stałych w latach 2014-2016

Rodzaj seansu	2014		2015		2016	
	N	[%]	N	[%]	N	[%]
Widzowie na filmach produkcji zagranicznej	673 180	74,85	829 479	82,41	916 961	77,30
Widzowie na filmach produkcji polskiej	226 224	25,15	177 002	17,59	269 329	22,70
Widzowie ogółem	899 404	100	1 006 472	100	1 186 290	100

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017,
<https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

W kolejnych latach analizowanego okresu malała liczba ludności przypadającej na jedno miejsce w lubuskich kinach stałych: z 246,63 w 2014 roku do 202,83 w 2016 roku (Rysunek 11).

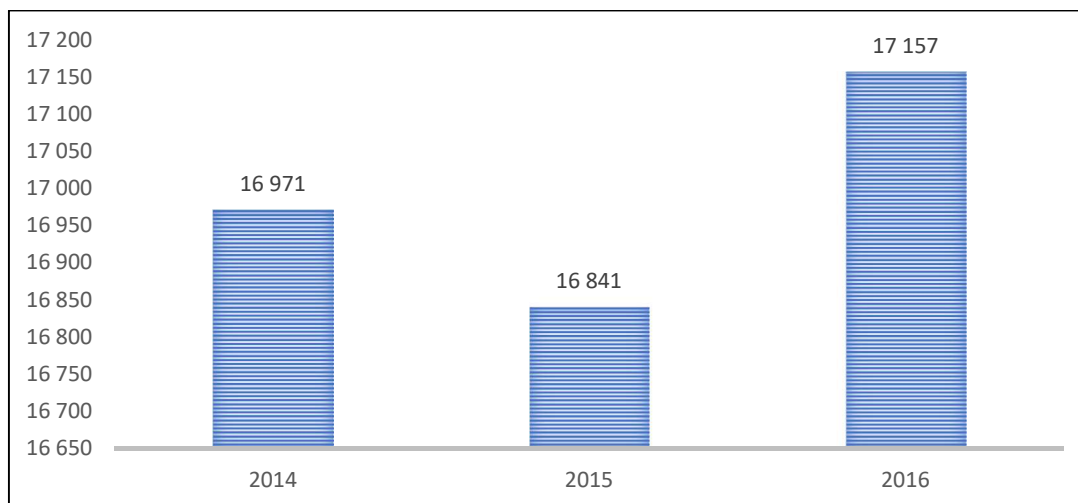

Rysunek 11. Liczba ludności na 1 miejsce w kinach stałych funkcjonujących w województwie lubuskim w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017,
<https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

Większość obiektów kin było zaadaptowanych do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Stosownym wejściem do budynku dysponowało w 2014 roku 11 kin (91,7%), w 2015 roku – 9 (75%), a w 2016 roku – 10 (83,33%). Udogodnienia wewnątrz budynku posiadało w poszczególnych latach odpowiednio 66,67%, 66,67% oraz 75% podmiotów.

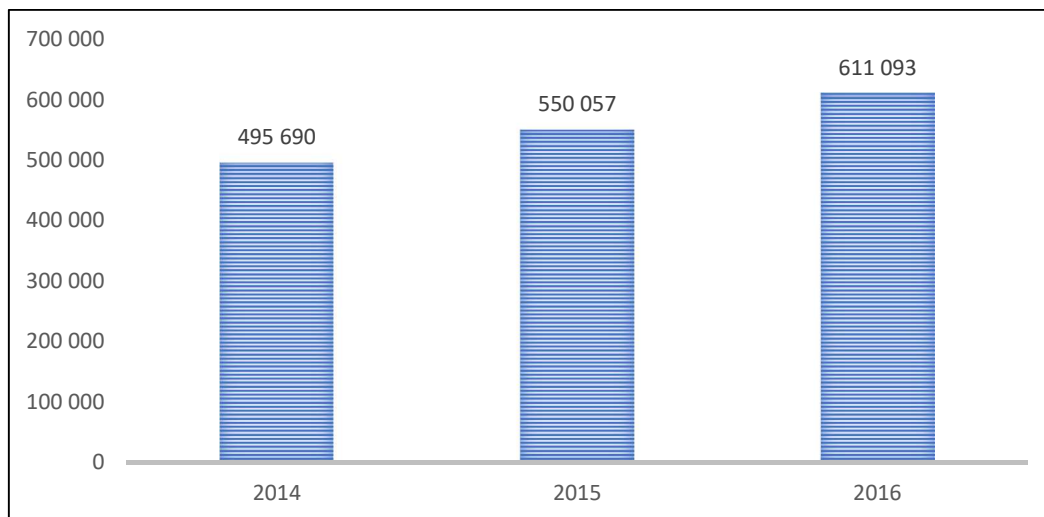
Możliwość uczestniczenia w seansach filmowych oferował w latach 2014-2016 także Multiplexs. Cinema City Poland jest częścią grupy Cineworld PLX, jednej z czołowych sieci kin w Europie. Cineworld obejmuje 9 krajów: Polskę, Wielką Brytanię, Izrael, Węgry, Czechy, Bułgarię, Rumunię, Słowację oraz Irlandię. W skład sieci wchodzi obecnie 222 kina (<https://www.cinema-city.pl/>, 11.11.2017 r. – data dostępu). Zielonogórska filia dysponuje 9 salami projekcyjnymi, w których znajduje się łącznie 1.305 miejsc na widowni. W poszczególnych latach organizowano przeciętnie 17.000 seansów rocznie (Rysunek 12).

Rysunek 12. Liczba seansów filmowych zorganizowanych w lubuskim multipleksie w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

Z oferty lubuskiego multipleksu skorzystało w latach 2014-2016 łącznie 1 656 840 osób (liczba klientów systematycznie wzrastała) (Rysunek 13).

Rysunek 13. Liczba osób uczestniczących w seansach filmowych zorganizowanych w lubuskim multipleksie w latach 2014-2016

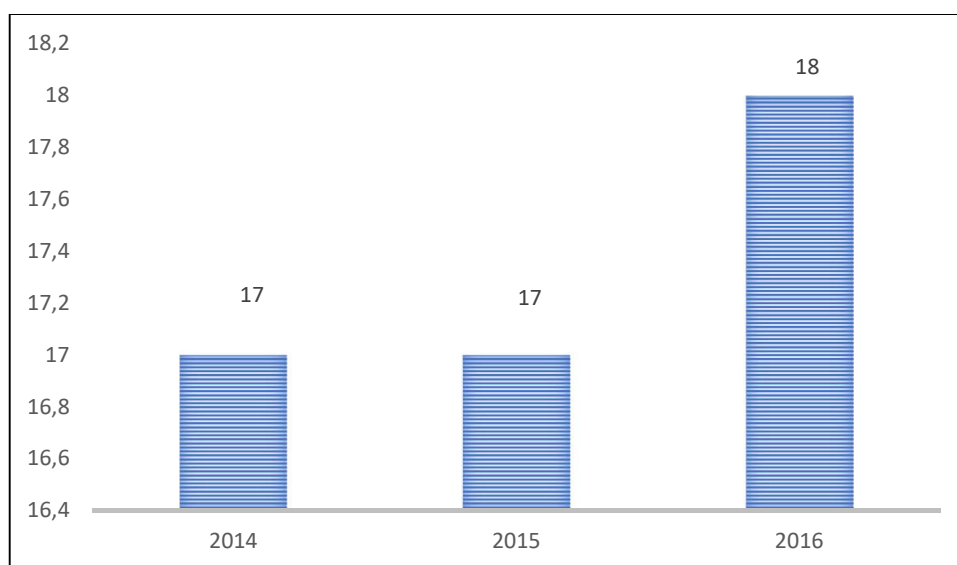
Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

4.6. Muzea

Zgodnie z art. 1 Ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 r. poz. 987), z późn. zm. muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.

Województwo lubuskie charakteryzuje się jednym z najniższych wskaźników liczby muzeów w przeliczeniu na 1 mieszkańca, a także niskim w porównaniu do średniej krajowej wskaźnikiem liczby zwiedzających muzea i oddziały.

Według danych statystycznych GUS, działalność kulturalną w województwie lubuskim prowadziło w latach 2014-2015 – 17, a w 2016 roku – 18 jednostek (Rysunek 14).

Rysunek 14. Liczba muzeów w województwie lubuskim w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

W województwie działają m.in. następujące placówki muzealne (<http://www.ziemialubuska.pl/142,98,,.html>, 11.11.2017 - data dostępu):

Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze jest samorządową instytucją kultury Województwa Lubuskiego. Dyrektorem jest Leszek Kania. Muzeum należy do najstarszych placówek

muzealnych na terenie Środkowego Nadodrza. Powstało w 1922 roku dzięki inicjatywie Towarzystwa Pielęgnacji Tradycji Regionalnej Miasta Zielona Góra (www.mzl.zgora.pl, 11.11.2017 – data dostępu). Działalność instytucji koncentruje się wokół problematyki związanej z historią i sztuką.

Muzeum Obozów Jenieckich jest samorządową instytucją kultury, której organizatorem jest miasto Żagań. Muzeum powstało w 1971 roku na terenach obozów jenieckich jako Muzeum Martyrologii Alianckich Jeńców Wojennych, w celu upamiętnienia wszystkich jeńców przebywających w różnych okresach historii w żagańskich obozach. W 2009 roku uchwałą Rady Miasta nazwę placówki zmieniono na Muzeum Obozów Jenieckich (<https://muzeum.zagan.pl>, 11.11.2017-data dostępu).

Muzeum Bociana Białego w Kłopotcie, które powstało z inicjatywy Ligi Ochrony Przyrody. Misją instytucji jest edukacja dzieci i młodzieży na temat bociana białego oraz przyrody doliny Odry. Muzeum dba o ochronę żerowisk bociana, udziela im bezpośredniej pomocy (poprzez montowanie podstaw do gniazd) oraz - we współpracy z mieszkańcami – troszczy się o rozwój agroturystyki przyjaznej bocianom i ludziom (<http://www.mbb-klopot.bermar.pl/>, 11.11.2017-data dostępu)

Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli to pierwsza placówka naukowo-badawcza i oświatowa tego rodzaju w środkowej części pogranicza polsko-niemieckiego. Zajmuje łącznie teren 13 ha, na którym prezentowane są zabytki kultury ludowej. Ochroną objętych jest tu blisko 8 tysięcy zabytków i eksponatów. Na szczególną uwagę zasługuje wieża winiarska z Budachowa (XVIII w.) oraz najstarszy (1675 r.) zachowany do dziś obiekt mieszkalny z Potrzebowa (<http://www.muzeumochla.pl/>, 11.11.2017-data dostępu).

Lubuskie Muzeum Wojskowe w Zielonej Górze z/s w Drzonowie, położone 15 km od centrum Zielonej Góry, jest jedyną historyczno-wojskową placówką muzealną na terenie Środkowego Nadodrza i jedną z największych w Polsce. Muzeum swoje korzenie wywodzi z Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze, lecz swoją historię rozpoczęło po przejęciu w 1978 roku zdewastowanego pałacu w miejscowości Drzonów. W 1985 r. nastąpiło oficjalne otwarcie placówki muzealnej (<http://www.muzeum.drzonow.eu/>, 11.11.2017-data dostępu).

Muzeum Archeologiczne Środkowego Nadodrza w Zielonej Górze z siedzibą w Świdnicy, w którym znajdują się ekspozycje archeologiczne. Ekspozycje archeologiczne to ogółem 4 wystawy stałe (<http://www.muzeum-swidnica.org/>, 11.11.2017-data dostępu) prezentujące:

- obronę granicy zachodniej Państwa Polskiego za panowania Piastów,
- gospodarkę ludności w średniowieczu na Środkowym Nadodrzu,
- łowców i rolników epoki kamienia na Środkowym Nadodrzu,

- Wicinę - gród metalurgów sprzed 2500 lat; budynek Muzeum to renesansowy pałac z XVII wieku, będący niegdyś własnością rodziny Kietliczów, zaprojektowany przez włoskiego architekta Alberta Antonio z Urbino,

oraz wystawy czasowe przedstawiające rezultaty badań wykopaliskowych przeprowadzonych w ciągu ostatnich dwóch sezonów.

Muzeum Lubuskie im. Jana Dekerta w Gorzowie Wielkopolskim posiada pięć głównych działów: archeologiczny, etnograficzny, historyczny, sztuki, naukowo-oświatowy (<http://muzeumlubuskie.pl/>, 11.11.2017 – data dostępu). Posiada pięć oddziałów (<http://muzeumlubuskie.pl/>, 11.11.2017-data dostępu):

- Zespół willowo - ogrodowy - dawna rezydencja fabrykanta Gustava Schroedera.
- Muzeum „Spichlerz”
- Zespół willowo-ogrodowy
- Zagroda Młyńska
- Muzeum Grodu Santok

Zespół willowo - ogrodowy - dawna rezydencja fabrykanta Gustava Schroedera.

Muzeum Spichlerz, mieszczące się przy ulicy Fabrycznej w budynku zbudowanym prawdopodobnie w latach 60 i 70 XVIII w. Prezentowane są w nim wystawy historyczne, czasowe, galeria malarstwa Jana Korcza i galeria tkaniny unikatowej, a ponadto wystawa "W Kręgu Arsenau '55". Na dziedzińcu obejrzyć można m.in.: kadzie na koncentrat oranżady, postument pomnika Pauckscha i maszynę parową.

Zagroda Młyńska, której siedzibą jest młyn wybudowany w 1826 roku. Pierwotnie napędzany był siłą wodną, którą w roku 1939 zastąpiono silnikiem elektrycznym. W Muzeum zobaczyć można m. in.: narzędzia i maszyny rolnicze, oryginalne wyposażenie młyna i przedmioty używane do wypieku chleba, pasieki uli kłodowych oraz środki transportu, jakich wówczas używano. Muzeum obejmuje trzy zabytkowe obiekty składające się na zagrodę młyńską: młyn, budynek gospodarczy, wozownia.

Muzeum Grodu Santok otwarte zostało 24 czerwca 1978 r. Składa się ono z dwóch części. Ekspozycja zabytków archeologicznych znajduje się w budynku przy starej przeprawie przez Wartę, przez którą wiódł szlak handlowy prowadzący z Poznania do Szczecina i dalej do Wolina. Obecnie w miejscu tym znajduje się przeprawa promowa. Natomiast po drugiej stronie Warty znajduje się grodzisko-rezerwat archeologiczny.

Muzeum Miejskie w Nowej Soli utworzone w 1947 roku ma siedzibę w neorenesansowej willi, zbudowanej w końcu XIX wieku przez właściciela nowosolskiej fabryki nici, Aleksandra

Gruschwitza. Przy muzeum afiliowany jest nowosolski oddział Towarzystwa Przyjaciół Fortyfikacji i Polskiego Towarzystwa Historycznego. Instytucja jest wielodziałowa i gromadzi zbiory z zakresu sztuki i rzemiosła, historii i numizmatyki i przyrody. Dział Naukowo – Oświatowy ukierunkowany jest na publikacje, wieńczące prowadzone przez muzeum projekty badawcze. Ekspozycje to ogółem 4 wystawy stałe (<http://www.muzeum-nowasol.pl/historia/historia-muzeum.html>, 11.11.2017-data dostępu): militaria, wnętrza mieszczańskie, przyrodę doliny Odry, powstanie Nowej Soli.

Muzeum Martyrologii w Słońsku to instytucja, której celem działalności jest gromadzenie zbiorów po istniejącym w niemieckim Sonnenburgu obozie koncentracyjnym i ciężkim więzieniu. Ważnym kierunkiem działań jest prowadzenie zróżnicowanych form edukacyjnych oraz realizacja warsztatów i spotkań z udziałem młodzieży z Polski i Niemiec, a w miarę możliwości z innych krajów, w celu poznania historii, kultury oraz nawiązania współpracy w zjednoczonej Europie (<http://muzeum.slonsk.pl/>, 11.11.2017-data dostępu).

Muzeum Oflagu II C Woldenberg, powstało w 1987 roku z inicjatywy byłych jeńców Oflagu IIC Woldenberg. W jego zbiorach znajdują się oryginalne pamiątki z czasów niewoli, podarowane przez Woldenberczyków (www.muzeum.dobiegiew.pl, 11.11.2017-data dostępu).

Muzeum Łąki w Owczarach, muzeum prezentuje ekosystemy trawiaste świata, Polski i okolicy Owczar. Zobaczyć tu można rośliny i zwierzęta żyjące na różnych typach łąk (http://www.kp.org.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=56&Itemid=103, 11.11.2017-data dostępu).

Izba Muzealna Stowarzyszenia Przyjaciół Ziemi Gubińskiej w Gubinie, prezentuje ekspozyty archeologiczne, dawne przedmioty codziennego użytku, zabytki techniki, dokumenty i fotografie, a także pamiątki. Ekspozycja podzielona jest na działy: pradzieje, historia miasta, sztuka użytkowa, miejsca, nasze miasto (http://www.spzg-gubin.pl/?page_id=1862, 11.11.2017-data dostępu).

Muzeum Dom Szewca w Pszczewie, to przede wszystkim zabytkowy budynek mieszkalny z II połowy XVIII wieku zbudowany z drewna na wysokiej kamiennej podmurówce. Muzeum zostało otwarte we wrześniu 1984 roku (<http://www.gokpszczew.pl/muzeum/historia>, 11.11.2017-data dostępu).

Muzeum Pogranicza Śląsko-Łużyckiego w Żarach, gromadzi i prezentuje zabytki regionalne, organizuje wystawy, lekcje muzealne, rocznice kultuwujące tradycje lokalne, konkursy historyczne, rekonstrukcje upamiętniające wydarzenia historyczne oraz inne imprezy promujące kulturalno-turystyczny charakter miasta (www.muzeumzary.pl, 11.11.2017-data dostępu).

Muzeum Puszczy Drawskiej i Noteckiej im. Franciszka Grasia w Drezdenku. Tradycje muzealne Drezdenka sięgają II połowy XIX wieku. W muzeum znajdują się trzy ekspozycje (<http://muzeum.drezdenko.pl/>, 11.11.2017-data dostępu): etnograficzna, historyczna, przyrodnicza.

Muzeum Regionalne w Świebodzinie, powstało w 1971 r. z inicjatywy i staraniem miejscowego Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Świebodzińskiej - organizatora placówki. Zbiory własne Muzeum mają charakter prawie wyłącznie regionalny, obejmują ok. 5.000 pozycji z następujących dziedzin: historia, archeologia, sztuka, numizmatyka, technika, etnografia oraz przyroda. W ramach ekspozycji stałych prezentowanych jest ponad 1.000 obiektów (<http://www.muzeumswiebodzin.pl/>, 11.11.2017-data dostępu).

Muzeum Ziemi Międzyrzeckiej im. Alfa Kowalskiego, w skład kompleksu muzealno - parkowego wchodzi (<http://www.muzeum-miedzyrzecz.pl/>, 11.11.2017-data dostępu):

- zamek z XIV - XVI wieku - jedyny królewski zamek piastowski na terenie województwa lubuskiego,
- siedziba dawnego starostwa - budynek pochodzi z początków XVIII w. obecnie mieści się w nim ekspozycja muzealna, w jego sąsiedztwie znajdują się dwa niewielkie ogrody w stylu francuskim,
- oficyna dworska z I połowy XVIII w.,
- dom bramny - budynek odtworzony wzorowany na pierwotnym z XVIII w.,
- budynek Karczmy Dworskiej z połowy XVIII w.

Muzeum Ziemi Szprotawskiej im. Felixa Matuszkiewicza, prezentujące wiele cennych pamiątek archeologicznych i historycznych pochodzących z terenu dawnego powiatu szprotawskiego m.in. (<http://szprotawa.w.interiowo.pl/szprotawamuzeum2.htm>, 11.11.2017-data dostępu): XVIII-wieczną kronikę lokalną, jedyny swego rodzaju w Polsce kord bojowy z XVI wieku, zdobiony szprotawski kufer posagowy z XVIII wieku, starożytne urny wykopane w centrum miasta, kule bombardujące z XV wieku, skarb dokumentów z wieży ratusza, pamiątki z lotniska wojskowego i wiele innych. Muzeum wydaje publikacje popularno-naukowe i turystyczne oraz organizuje programy badawcze. Sztandarowym projektem muzeum jest program badawczy „Wały Śląskie”, który doprowadził do wpisu do rejestru zabytków niektórych jego odcinków.

Muzeum Ziemi Wschowskiej, utworzono 1 kwietnia 1968 r. z przekształcenia Izby Pamiątek, działającej od 31 stycznia 1965 r. i mieszczącej się w sali gotyckiej wschowskiego ratusza. Bezpośredni nadzór nad muzeum sprawowało wówczas Prezydium Powiatowej Rady Narodowej we Wschowie. Założycielem i pierwszym kierownikiem Izby Pamiątek we Wschowie był

Onufry Kubicki, prezes Wschowskiego Towarzystwa Kulturalnego. Siedziby (<http://muzeum.wschowa.pl/>, 11.11.2017-data dostępu): Muzeum Ziemi Wschowskiej – Barokowe Kamieniczki przy Placu Zamkowym, Muzeum Ziemi Wschowskiej – Rezydencja Jezuitów przy Placu Farny 3, Muzeum Ziemi Wschowskiej – Lapidarium Rzeźby Nagrobnej przy ulicy Spokojnej.

Muzeum Ziemi Torzyskiej, mieści się w salach Ratusza Miejskiego w Ośnie Lubuskim, a otwarto je dla odwiedzających 18 maja 2002 r. (<http://www.osno.pl/>, 11.11.2017-data dostępu).

Międzyrzecki Rejon Umocniony, został zbudowany przez Niemców dla umocnienia przedwojennej granicy polsko-niemieckiej. Jednym z najważniejszych elementów MRU jest system podziemnych tuneli w rejonie Międzyrzecza (<https://bunkry.pl/>, 11.11.2017-data dostępu).

Jak wynika z danych GUS, w województwie lubuskim w 2016 roku nastąpił wzrost liczby form działalności kulturalno-oświatowej muzeów w stosunku do poprzedniego roku - w zakresie odczytów/prelekcji/spotkań, koncertów, konkursów, warsztatów, imprez plenerowych (Tabela 17), lekcji muzealnych (Tabela 18), sesji i seminariów naukowych/sympozjów. Zmniejszyła się jedynie liczba seansów filmowych. Odnotowano również wzrost liczby uczestników biorących udział w tych wydarzeniach.

Tabela 17. Formy działalności kulturalno-oświatowej muzeów w województwie lubuskim w latach 2014-2016 – liczba imprez i uczestników

Wyszczególnienie	2014		2015		2016	
	imprezy	uczestnicy	imprezy	uczestnicy	imprezy	uczestnicy
Odczyty/prelekcje/spotkania	156	6002	189	22580	198	10770
Seanse filmowe	2	133	18	441	13	750
Koncerty	33	2308	33	2177	56	6829
Konkursy	13	513	25	881	27	1451
Warsztaty	340	5190	411	10135	478	11458
Imprezy plenerowe	106	31120	106	27237	111	23647
Sesje i seminaria naukowe/sympozja	10	1096	7	460	19	1092
Imprezy cykliczne	58	27330	41	31323	b.d.	b.d.

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

Tabela 18. Formy działalności kulturalno-oświatowej Muzeum w województwie lubuskim – lekcje muzealne w latach 2014-2016 – liczba tematów, zajęć i uczestników

Wyszczególnienie	2014			2015			2016		
	tematy	Zajęcia	uczestnicy	tematy	zajęcia	uczestnicy	tematy	zajęcia	uczestnicy
Lekcje muzealne	130	721	18313	105	659	14971	145	801	17587

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

Warto również zauważyć, że nastąpił wzrost liczby wystaw własnych stałych i obcych, tj. prezentowanych w danym muzeum, lecz przygotowanych przez inne muzea krajowe, bądź

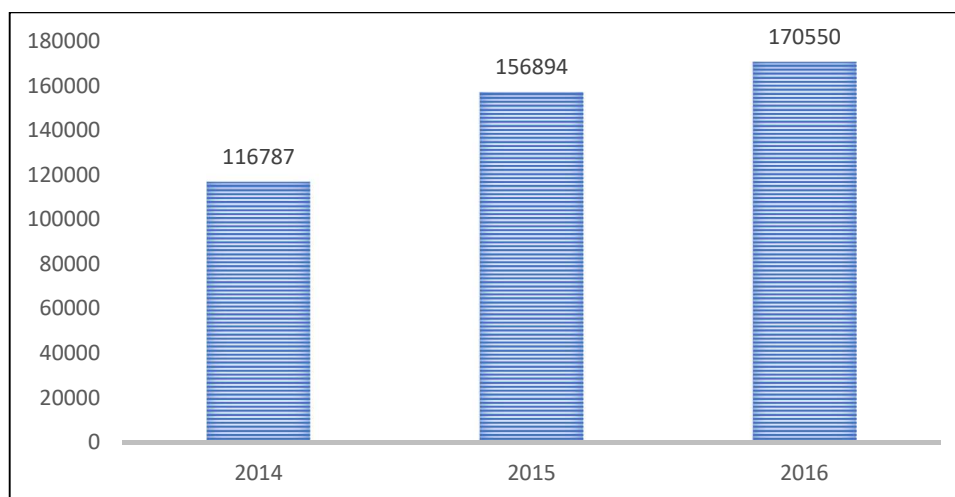
zagraniczne. W ramach wystaw własnych stałych zorganizowano w 2014 roku 44 wystawy, w 2015 roku - 56, a w 2016 roku - 61 (tj. o ok. 9% więcej niż w stosunku do poprzedniego roku). W 2016 roku zorganizowano 48 wystaw obcych (więcej o 9% niż w poprzednim roku) prezentowanych w danym muzeum, ale przygotowanych przez inne muzea krajowe, a także 3 wystawy przygotowane przez muzea zagraniczne. W 2016 roku zmniejszyła się liczba wystaw własnych prezentowanych w kraju (z 56 w 2015 roku do 48 w 2016 roku) (Tabela 19).

Tabela 19. Liczba wystaw własnych i obcych w województwie lubuskim w latach 2014-2016

Rok	Liczba jednostek				
	wystawy własne			wystawy obce	
	Stale	w kraju	za granicą	krajowe	z zagranicy
2014	44	38	2	37	3
2015	56	56	1	44	1
2016	61	48	-	48	3

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

W województwie lubuskim zaobserwowano w 2016 roku wzrost frekwencji w muzeach, co może świadczyć o coraz ciekawszej ofercie tych instytucji kultury. W 2014 roku z oferty muzeów skorzystało 116.787, w 2015 roku – 156.894, a w 2016 roku – 170.550 (tj. o 8,7% więcej w stosunku do roku 2015) (Rysunek 15).

Rysunek 15. Liczba zwiedzających muzea i wystawy muzealne w województwie lubuskim w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

Rezultatem działalności wydawniczej muzeów były katalogi zbiorów i wystaw, informatory i foldery, plakaty, roczniki, serie wydawnicze oraz inne wydawnictwa, których ogólny nakład wyniósł 158 tytułów w formie drukowanej.

4.7. Organizacja imprez masowych

Działalność w zakresie imprez masowych reguluje *Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych*, Dz. U. z 2009, r. nr 62, poz. 504, z późn. zm.). Imprezą masową jest masowa impreza artystyczno-rozrywkowa, masowa impreza sportowa, w tym mecz piłki nożnej, z wyjątkiem imprez:

- a) organizowanych w teatrach, operach, operetkach, filharmoniach, kinach, muzeach, bibliotekach,
- b) domach kultury i galeriach sztuki lub w innych podobnych obiektach,
- c) organizowanych w szkołach i placówkach oświatowych przez zarządzających tymi szkołami i placówkami,
- d) organizowanych w ramach współzawodnictwa sportowego dzieci i młodzieży,
- e) sportowych organizowanych dla sportowców niepełnosprawnych,
- f) sportu powszechnego o charakterze rekreacji ruchowej, ogólnodostępnego, nieodpłatnego,
- g) organizowanego na terenie otwartym,
- h) zamkniętych organizowanych przez pracodawców dla ich pracowników, jeżeli rodzaj imprezy odpowiada przeznaczeniu obiektu lub terenu, gdzie ma się ona odbyć.

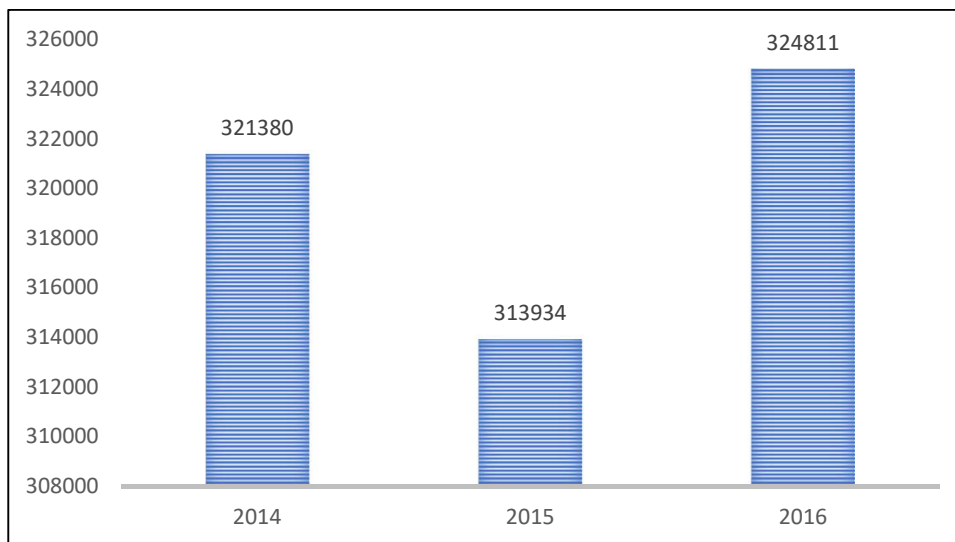
W 2016 roku w województwie lubuskim odbyło się 68 imprez artystyczno-rozrywkowych o charakterze masowym (Tabela 20), w którym uczestniczyło 324.811 osób, tj. o ponad 1% więcej niż w 2014 roku.

Tabela 20. Liczba imprez artystyczno-rozrywkowych w województwie lubuskim w latach 2014-2016 (według rodzajów)

Wyszczególnienie	Liczba jednostek		
	2014	2015	2016
Koncerty:			
-w obiekcie zamkniętym	5	3	7
-na terenie otwartym	33	22	26
Przedstawienia i spektakle:			
-w obiekcie zamkniętym	b.d.	b.d.	b.d.
-na terenie otwartym	1	b.d.	b.d.
Pokazy/seanse filmowe			
-w obiekcie zamkniętym	b.d.	b.d.	b.d.
-na terenie otwartym	1	b.d.	b.d.
Festiwale			
-w obiekcie zamkniętym	b.d.	b.d.	3
-na terenie otwartym	6	5	6
Kabarety			
-w obiekcie zamkniętym	2	1	3
-na terenie otwartym	2	4	3
Widowiska cyrkowe			
-w obiekcie zamkniętym	b.d.	b.d.	b.d.
-na terenie otwartym	b.d.	b.d.	b.d.
Imprezy łączone			
-w obiekcie zamkniętym	b.d.	2	b.d.
-na terenie otwartym	1	4	2
Inne artystyczno-rozrywkowe			
-w obiekcie zamkniętym	b.d.	1	2
-na terenie otwartym	17	23	16
Ogółem	68	65	68

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017,
<https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

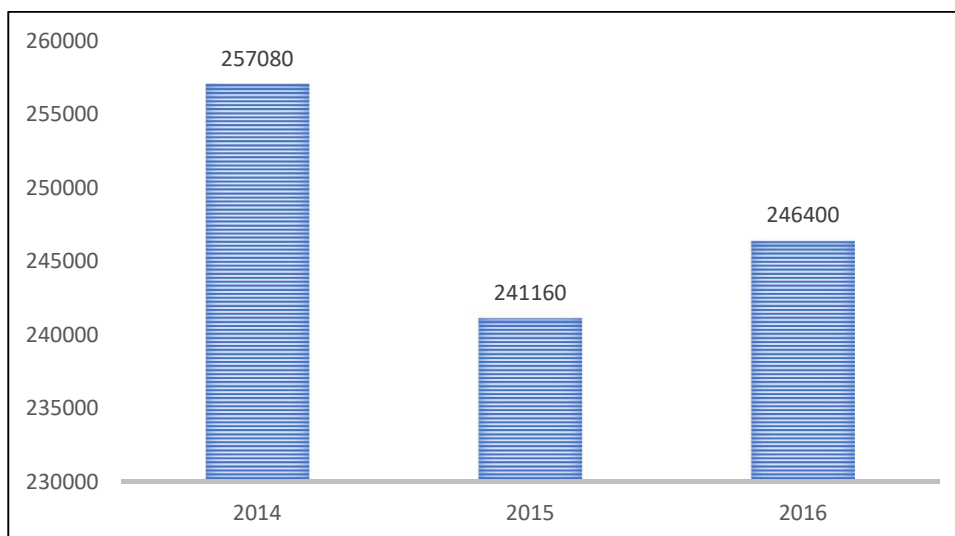
Wśród imprez masowych o charakterze artystyczno-rozrywkowym w latach 2014-2016 przeważały koncerty (2014 roku - 55,9%, 2015 roku - 38,5%, 2016 roku - 48,5%). Poza nimi organizowano również inne imprezy artystyczno-rozrywkowe, m.in. festiwale, kabarety, imprezy o charakterze łączonym. W latach 2014-2016 większość imprez zorganizowano na terenie otwartym (Rysunek 16).

Rysunek 16. Liczba uczestników imprez artystyczno-rozrywkowych w latach 2014-2016

Źródło: Opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 11.11.2017-data dostępu.

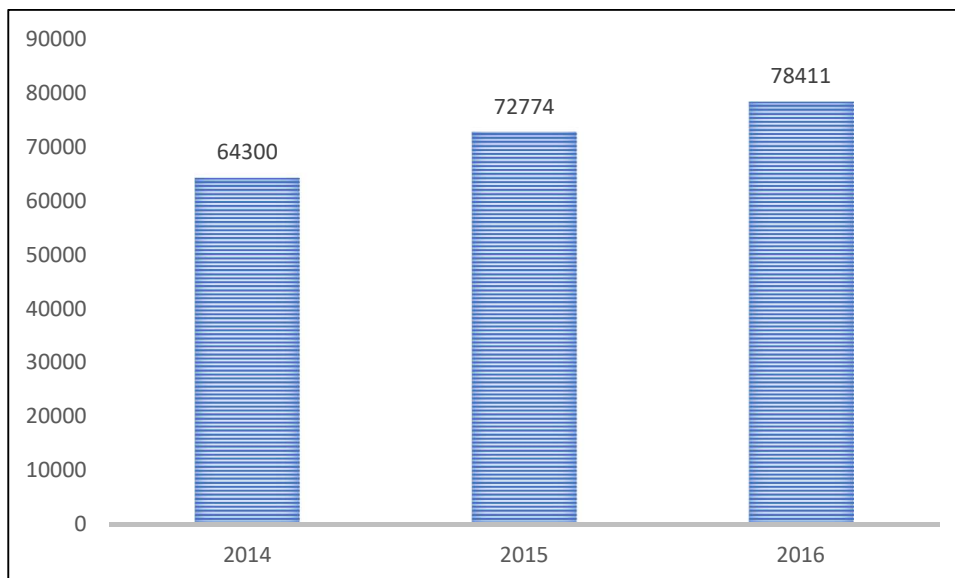
Z możliwości wstępu wolnego skorzystało w 2014 roku 257.080 uczestników imprez artystyczno-rozrywkowych, w 2015 roku – 241.160, a w 2016 r. – 246.400 (tj. o ponad 4% mniej w stosunku do roku 2014, zaś więcej o ponad 2% w porównaniu do roku poprzedniego) (Rysunek 17).

Rysunek 17. Liczba uczestników imprez artystyczno-rozrywkowych korzystających ze wstępu wolnego w latach 2014-2016

Źródło: Opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 11.11.2017-data dostępu.

Odnotowano wzrost liczby uczestników bezpłatnych imprez (Rysunek 18). Skorzystało z nich w 2014 roku 64.300 osób, w 2015 roku – 72.774, a w 2016 r. – 78.411 (tj. o ok. 8% więcej w stosunku do roku 2015).

Rysunek 18. Liczba uczestników imprez artystyczno-rozrywkowych korzystających ze wstępu płatnego w latach 2014-2016

Źródło: Opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 11.11.2017-data dostępu).

Na podstawie danych GUS stwierdzono, że w 2014 roku gros imprez artystyczno-rozrywkowych (ok. 93%) zorganizowały osoby prawne, w 2015 roku – odsetek ten przekroczył 95%, a w 2016 r. – 91%.

4.8. Obywatelski ruch kultury

W nowoczesnych, demokratycznych społeczeństwach wiele działań kulturalnych realizowanych jest poza sferą instytucji publicznych, w ramach obywatelskiego zaangażowania, w obrębie tzw. trzeciego sektora tworzonego przez organizacje pozarządowe (non profit, społeczne). Oddolne inicjatywy obywatelskie wyrastają często w odpowiedzi na konkretne potrzeby społeczne, a ich działalność przyczynia się dodatkowo do budowania kapitału społecznego. Władze publiczne w myśl zasady subsydiarności powinny wspierać te inicjatywy, umożliwiając im swobodę działalności i ułatwiając rozwój, m.in. w ramach kultury kontraktu.

W województwie lubuskim zarejestrowanych jest ponad 3.400 fundacji i stowarzyszeń. Badania przeprowadzone w 2015 r. przez zespół Stowarzyszenia Klon/ Jawor wykazały, że 14% z nich działa w sferze kultury i sztuki (przy średniej dla kraju wynoszącej 13%) (Adamiak, Charycka, Gumkowska 2016). W bazie portalu ngo.pl w listopadzie 2017 r. odnotowane były dane 429 lubuskich organizacji pozarządowych, których główne cele statutowe dotyczyły obszaru kultury, sztuki i tradycji (www.bazy.ngo.pl, 12.11.2017 - data dostępu). Spośród nich 42 zakończyły funkcjonowanie, natomiast pozostałe można uznać za aktywne. Prowadzą one działalność w zakresie muzyki, filmu, teatru, tańca, sztuk wizualnych i wzornictwa, literatury, ochrony zabytków, dziedzictwa i tradycji narodowej, architektury, animacji społeczno-kulturalnej, edukacji kulturalnej, organizują lokalne wydarzenia kulturalne: święta, festiwale, festyny.

W bazie organizacji społecznych zajmujących się kulturą prowadzonej przez Lubuski Urząd Marszałkowski w Zielonej Górze znajdowały się dane teleadresowe ponad 60 podmiotów, m.in. (<http://lubuskie.pl/uploads/pliki/NGO/Baza%20NGO%20kultura.pdf>, 12.11.2017 - data dostępu). Listę przykładowych jednostek zaprezentowano w Tabeli 21.

Tabela 21. Organizacje społeczne zajmujące się kulturą zawarte w bazie prowadzonej przez Lubuski Urząd Marszałkowski w Zielonej Górze (przykłady)

Nazwy organizacji społecznych	
<ul style="list-style-type: none"> - Stowarzyszenie Przyjaciół Zespołu Artystycznego Buziaki, - Robotnicze Stowarzyszenie Twórców Kultury w Gorzowie Wlkp., - Stowarzyszenie Folklorystyczne ZTL „Gorzowiacy”, - Stowarzyszenie Przyjaciół Dziecięcego Zespołu Tańca Ludowego "Mali Gorzowiacy", - Stowarzyszenie Sympatyków Młodzieżowego Domu Kultury w Gorzowie Wlkp., - Stowarzyszenie Twórców i Przyjaciół Kultury Cygańskiej im. Papuszy, - Stowarzyszenie Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Gorzowie Wlkp., - Towarzystwo Przyjaciół Archiwum i Pamiątek Przeszłości w Gorzowie, - Związek Romów Polskich, - Gorzowskie Towarzystwo Fotograficzne, - Stowarzyszenie Promocji Artystycznej Kontra-Mini, - Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich Oddział w Gorzowie Wlkp., - Lubuskie Towarzystwo Gitarowe w Zielonej Górze, - „Pro Musica” Stowarzyszenie Pomocy Szkole Muzycznej w Zielonej Górze, - Chórągiew Ziemi Lubuskiej Związku Harcerstwa Polskiego w Zielonej Górze, - Fundacja Ars Activa, - Fundacja Rozwoju Kultury "Kombinat Kultury", - Fundacja Salony, - Klub Kultury Filmowej Zielona Góra, - Lubuskie Stowarzyszenie Miłośników Działań Kulturalnych "Debiut", - Lubuskie Stowarzyszenie Tańca Współczesnego "Elestewe", - Lubuskie Towarzystwo Muzyczne im. Henryka Wieniawskiego, - Lubuskie Towarzystwo Naukowe, - Okręg Zielonogórski Związku Polskich Artystów Plastyków, - Stowarzyszenie Artystów „Zdolni do wszystkiego”, - Stowarzyszenie "Spokotaniec", - Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich Zielona Góra, - Stowarzyszenie Inicjatywy Scenicznej FRUUU, - Stowarzyszenie Jeszcze Żywych Poetów, - Stowarzyszenie Kulturalne Galeria, - Stowarzyszenie Przyjaciół Piekarni Cichej Kobiety, - Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich w Zielonej Górze, - Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Zielona Góra, 	<ul style="list-style-type: none"> - Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze, - Zielonogórski Klub Fantastyki "Ad Astra", - Zielonogórskie Towarzystwo Śpiewacze "Cantores", - Stowarzyszenie Bachus Classic Orchestra, - Stowarzyszenie Artystyczno-Kulturalne „Menażeria”, - Stowarzyszenie „Wspólnota Bukowińska”, - Towarzystwo Miłośników Ziemi Krośnieńskiej, - Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne w Krośnie Odrzańskim, - Gubińskie Towarzystwo Kultury, - Stowarzyszenie Lubuski Weekend Gitarowy w Międzyrzeczu, - Stowarzyszenie Przyjaciół Skwierzyńskiego Zespołu Tanecznego "Nowinka" w Skwierzynie, - Stowarzyszenie Przyjaciół Studia Tańca Remix w Skwierzynie, - Fundacja Twórczości Ludowej CEPELIADA Nowa Sól, - Stowarzyszenie Artystów Współczesnej Kultury Ludowej „Wierzbniczanki” w Bytomiu Odrzańskim, - Stowarzyszeniem Forum Inicjatyw Nowosolskich FIN, - Towarzystwo Uniwersytetów Ludowych Lubuski Oddział Regionalny w Kożuchowie, - Nowosolskie Alternatywne Stowarzyszenie Artystów NASA, - Stowarzyszenie Miłośników Muzyki Organowej i Kameralnej „Sauerianum” w Drezdenku, - Regionalne Towarzystwo Kultury w Świebodzinie, - Stowarzyszenie Miłośników Kultury Dąbrowieckiej w Dąbrowce Wielkopolskiej, - Klub Kultury Filmowej w Świebodzinie, - Lubuskie Stowarzyszenie Twórców Rękodzieła Ludowego i Artystycznego w Ochli, - Stowarzyszenie na Rzecz Kultury, Sztuki i Edukacji „Stella Polaris”, - Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich Świdnica, - Żagańskie Stowarzyszenie Muzyczne im. Haliny Czerny-Stefańskiej, - Żagańskie Stowarzyszenie Muzyczne Octawa, - Stowarzyszenie Regionalna Organizacja Wspierania Inicjatyw Lokalnych, - Stowarzyszenie Księstwa Żagańskiego - Spartakus w Miodnicy, - Kresowe Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze im. Orłat Lwowskich w Żarach, - Fundacja Prołużycka w Jasieniu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://lubuskie.pl/uploads/pliki/NGO/Baza%20NGO%20kultura.pdf>, 12.11.2017 - data dostępu.

Osobną kategorię podmiotów obywatelskich, istotną dla rozwoju sfery kultury, szczególnie w wymiarze lokalnym, stanowią Ochotnicze Straże Pożarne. W praktyce w wielu miejscowościach OSP są jedynymi, ale za to bardzo aktywnymi ośrodkami życia kulturalnego. W województwie lubuskim według bazy portalu ngo.pl w listopadzie 2017 r. zarejestrowanych było ich 386 (www.bazy.ngo.pl, 12.11.2017- data dostępu). Oprócz zasadniczej części działalności, jaką jest działalność ratownicza, prowadzą one (zapisaną statutowo) aktywność kulturalną: podtrzymują lokalne zwyczaje i tradycje, prowadząc izby tradycji i kroniki OSP, opiekują się zabytkami, miejscami pamięci, kultu religijnego, kościołami, prowadzą świetlice, biblioteki, pracownie komputerowe, organizują zajęcia dodatkowe w postaci kół zainteresowań, prowadzą orkiestry i zespoły artystyczne (Adamiak, Biejat, Charycka 2016).

Organizacje pozarządowe działające w obszarze kultury realizują wiele zadań, pełniąc względem administracji publicznej rolę subsydiarną. Uzupełniają ofertę kulturalną, ale pozwalają także obywatelom zaspokajać potrzebę afiliacji, aktywności, działania na rzecz innych. Napotykają one jednak na wiele barier swojego funkcjonowania, charakterystycznych dla całego trzeciego sektora, m.in.: trudności w zdobywaniu zasobów finansowych i rzeczowych, skomplikowanych formalności, m.in. przy pozyskiwaniu grantów, biurokrację i niejasne reguły współpracy z administracją publiczną, trudności w pozyskiwaniu i utrzymaniu personelu, problemy w dostępie do lokalu odpowiedniego do działalności (Adamiak, Charycka, Gumkowska 2016).

4.9. Edukacja w zakresie kultury i sztuki

Z analizy danych GUS wynika, że na terenie województwa lubuskiego w latach 2014-2016 funkcjonowały 3 ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe. W poszczególnych latach kształciły przeciętnie około 300 uczniów (312 – w 2014 roku, 298 – w 2015, 286 – w 2016). Ponadto, w omawianym województwie w latach 2014-2015 funkcjonowało ponadto 15 szkół artystycznych niedających uprawnień zawodowych. W kolejnym roku liczba ta spadła do 14. Uczyło się w nich przeciętnie 1300-1400 osób (1394 – w 2014 roku, 1403 – w 2015 roku, 1314 – w 2016 roku).

Młodzież mogła rozwijać swoje zainteresowania artystyczne, m.in. w Zespole Szkół Plastycznych w Zielonej Górze, Liceum Plastycznym w Gorzowie. W świat muzyki wprowadzały ją liczne szkoły muzyczne (np. w Zielonej Górze, Gorzowie Wlkp., Międzyrzeczu, Żarach, Nowej Soli, Strzelcach Krajeńskich czy w Świebodzinie).

Uczniowie **Zespołu Szkół Plastycznych w Zielonej Górze**, dzięki przedmiotom artystyczno-zawodowym oraz ogólnokształcącym, rozwijają swoje talenty artystyczne i przygotowują się do dalszej nauki. Istotnym celem szkoły jest kształtowanie postaw humanistycznych oraz stwarzanie możliwości prezentowania własnych osiągnięć artystycznych. Nauka kończy się egzaminem dyplomowym, którego zdanie jest warunkiem otrzymania tytułu zawodowego: plastyk o specjalności techniki graficzne ze specjalizacją projektowanie graficzne lub plastyk o specjalności fotografia i film ze specjalizacją realizacje intermedialne (<http://www.plastyk.zgora.pl/>, 11.11.2017 – data dostępu).

Państwowe Liceum Sztuk Plastycznych w Gorzowie Wlkp. powołano w 1994 roku. W 2011 roku przekształcono je w **Liceum Plastyczne w Gorzowie Wlkp.** ze specjalnością: reklama wizualna. Kadra pedagogiczna składa się z zawodowych artystów plastyków i nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących. Dyplom ukończenia Liceum Plastycznego w zawodzie plastyk o specjalności reklama wizualna otwiera drogę do pracy w zawodach: projektanta, architekta, malarza, rzeźbiarza, fotografa. Szkoła przygotowuje do studiowania na kierunkach: architektura, architektura wnętrz, animacja filmowa, multimedia, konserwacja zabytków, kształtowanie terenów zielonych, wzornictwo przemysłowe, historia sztuki, grafika użytkowa i in. (<http://www.szkolnictwo.pl/index.php?id=PB3881>, 12.11.2017 – data dostępu).

W analizowanym okresie istniała możliwość dalszej edukacji (np. na poziomie studiów wyższych) na kierunkach związanych z kulturą i sztuką. Z analizy danych GUS wynika, że w analizowanym okresie, w województwie lubuskim, na kierunkach artystycznych najwięcej

osób studiowało w 2016 roku (211 os.), najmniej – w 2015 (159 os.). Częściej byli to mężczyźni (Tabela 22). Realizowali studia wyłącznie w trybie dziennym.

Tabela 22. Liczba studentów kierunków artystycznych realizowanych w województwie lubuskim według płci (lata 2014-2016)

Płeć studentów kierunków artystycznych	Liczba jednostek		
	2014	2015	2016
Kobiety	32	33	46
Mężczyźni	140	126	165
Razem	172	159	211

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.

Kierunki artystyczne, w jednostkach zlokalizowanych na terenie woj. lubuskiego, w 2014 roku ukończyło 41 osób, w 2015 – 57, a w 2016 – 39.

Możliwości dalszego rozwoju artystycznych zainteresowań stwarza, np. Uniwersytet Zielonogórski. Oferuje, m.in. naukę na **Wydziale Artystycznym**, na którym funkcjonują **dwa Instytuty: Instytut Muzyki oraz Instytut Sztuk Wizualnych**.

Instytut Muzyki UZ należy do grona najstarszych jednostek Uniwersytetu Zielonogórskiego – posiada ponad czterdziestoletnią historię. Kształci studentów w czterech zasadniczych aspektach muzyki klasycznej i rozrywkowej: wykonawczym (śpiew, gra na instrumentach, dyrygowanie), twórczym (kompozycja, aranżacja), dydaktycznym (prowadzenie zespołów, nauczanie muzyki), popularyzatorskim (animowanie kultury muzycznej). Absolwenci Instytutu pracują m.in. jako: wokaliści, instrumentalisci, dyrygenci, kompozytorzy, realizatorzy dźwięku, animatorzy i menadżerowie kultury, instruktorzy, publicyści, prelegenci, nauczyciele. Instytut posiada pozytywną ocenę Polskiej Komisji Akredytacyjnej w zakresie kształcenia na kierunkach: Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej oraz Jazz i muzyka estradowa. Kadra Instytutu posiada imponujący dorobek artystyczny, naukowy i organizacyjny (<http://imu.uz.zgora.pl/>, 12.11.2017r. – data dostępu).

Instytut Sztuk Wizualnych UZ funkcjonuje od 2010 roku, ale jego geneza sięga 1991 roku, kiedy został powołany uchwałą Senatu Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Tadeusza Kotarbińskiego - Instytut Wychowania Plastycznego. Obecnie oferuje możliwość realizacji studiów na kierunkach: Malarstwo, Sztuki Wizualne, Grafika, Architektura Wnętrz. Ich absolwenci odnoszą sukcesy artystyczne o randze krajowej i międzynarodowej. Instytut organizował liczne plenery, warsztaty, sympozja, wystawy i konferencje naukowe, o randze krajowej i międzynarodowej. Ważnym przejawem jego obecności były i są powstające przy nim galerie będące niekomercyjnymi miejscami prezentacji różnorodnych zjawisk z obszaru nowej sztuki. Od lat współpracuje z instytucjami kultury (np. z: Biurem Wystaw Artystycznych w Zielonej Górze, Muzeum Ziemi Lubuskiej, Galerią Pro Arte ZPAP, Stowarzyszeniem Międzynarodowe

Triennale Grafiki w Krakowie, wyższymi uczelniami i wydziałami artystycznymi w Polsce. Współpracuje z placówkami oświaty, a także z Urzędem Marszałkowskim Województwa Lubuskiego w ramach kooperacji z przemysłem (<http://www.isp.uz.zgora.pl/>, 12.11.2017r. – data dostępu).

Wydział Artystyczny przygotował również ofertę studiów podyplomowych: **Ilustracja i komiks z elementami concept art** oraz **Obrazowanie w malarstwie i rysunku**. Absolwenci pierwszych mają możliwość uzyskania wiedzy oraz umiejętności wykwalifikowanego ilustratora, są przygotowani do realizacji i upowszechniania w różnorodnej formie przekazów wizualnych i medialnych dla celów artystycznych, edukacyjnych i użytkowych. Natomiast, ukończenie drugich studiów stwarza możliwość poszerzenia kompetencji stanowiących połączenie ogólnohumanistycznej wiedzy o współczesnej kulturze wizualnej z praktyką własnej twórczości plastycznej. Absolwenci posiadają pogłębioną wiedzę z zakresu malarstwa i rysunku (<http://www.dk.uz.zgora.pl/podyplomowe.php>, 12.11.2017r. – data dostępu).

W analizowanym okresie istniała również możliwość studiowania na **Wydziale Pedagogiki, Psychologii i Socjologii** na studiach I stopnia **na specjalności: animacja kultury** (tańecznej lub fotograficznej), które kształcą pedagogów czasu wolnego, animatorów kultury tańecznej i fotograficznej, animatorów aktywności kulturalnej różnych kategorii społecznych, opiekunów amatorskich zespołów artystycznych, moderatorów interakcji społecznej w grupach i środowisku lokalnym. Zainteresowane osoby kontynuują swoją edukację na studiach II stopnia na specjalności: animacja kultury z profilem artystycznym – teatr. Absolwenci mogą być zatrudnieni, m.in. w instytucjach kultury, administracji samorządowej i państwowej, lokalnych mediach (prasa, radio, telewizja), instytucjach oświatowych, np. do realizacji zajęć pozalekcyjnych, agencjach usługowych (fotograficznych, filmowych, koncertowych), agencjach reklamowych, prywatnych szkołach artystycznych i innych instytucjach edukacji artystycznej, w działaniach marketingu firm prywatnych i państwowych. Mogą również prowadzić samodzielną działalność artystyczną lub prywatną działalność gospodarczą w obszarze aktywności wolnoczasowej (<http://www.kierunki.wpps.uz.zgora.pl/>, 12.11.2017 – data dostępu).

Instytut Filozofii Wydziału Humanistycznego UZ stwarza możliwość studiowania na kierunku **Kulturoznawstwo**. Studenci są przygotowani do pełnienia różnych ról społecznych, do pracy wymagającej rozumienia różnych dziedzin i typów kultury. W szczególności uczą się funkcjonować w jednostkach kulturalno-oświatowych, moderować czy animować kulturę i sztukę, przewodzić wycieczkom, promować sztukę regionu w zakresie wieloetnicznym i wieloreligijnym. Zdobywają kwalifikacje potrzebne do pracy w wydziałach kultury urzędów administracji państwowej, w biurach informacji kulturalnej i turystycznej. Przygotowują się do

pracy w mediach, w branży reklamowej, a po uzyskaniu przygotowania pedagogicznego do nauczania w szkole przedmiotu „wiedza o kulturze”, prowadzenia kółek zainteresowań dotyczących różnych dziedzin kultury, do pedagogizacji sztuki. Absolwenci otrzymują tytuł zawodowy licencjata kulturoznawstwa (w wybranej specjalizacji) (<http://rekrutacja.uz.zgora.pl/kierunek/kulturoznawstwo/>, 12.11.2017 – data dostępu).

Wydział Humanistyczny oferuje także możliwość udziału w studiach podyplomowych: **Bezpieczeństwo i zarządzanie dziedzictwem kulturowym**. Oferta kierowana jest m.in. do osób, które chcą uzyskać kwalifikacje potrzebne do tego, by wykonywać zadania związane z działaniami z zakresu ochrony dziedzictwa: planowanie przestrzenne, planowanie inwestycji ingerujących w obszary o szczególnych cechach kulturowych i przyrodniczych, kreowanie działań promocyjnych z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego, jako elementów obecnych w praktyce jednostek państwowych i samorządowych oraz jednostek im podległych (np. inspektoraty ochrony środowiska, nadzoru budowlanego, zarządy dróg, domy kultury, muzea, biblioteki, szkoły). Absolwenci będą przygotowani do pracy w administracji państwowej i samorządowej, np.: jako specjaliści od współpracy ze służbami konserwatorskimi, w zakresie planowania i nadzorowania działań związanych pośrednio i bezpośrednio z dziedzictwem kulturowym, działań promocyjnych, działań ukierunkowanych na kreowanie postaw wśród społeczności lokalnych. (<http://www.dk.uz.zgora.pl/podyplomowe.php>, 12.11.2017 – data dostępu).

Warto również wspomnieć o policealnej szkole: **Akademia Twórczych Poszukiwań w Zielonej Górze** Nauka jest w niej prowadzona w dwóch szkołach: w **Lubuskiej Szkole Telewizji i Filmu** albo w **Lubuskiej Szkole Fotografii**. Jednostka dysponuje własną ciemnią fotograficzną, profesjonalnym atelier, pracownią komputerową / graficzną oraz sprzętem fotograficznym – aparatami cyfrowymi i analogowymi, światłami, statywami, światłomierzami, odbłyśnikami, namiotami ciemniowymi, tłami fotograficznymi, etc. (<http://akademia.zgora.pl/>, 12.11.2017 – data dostępu).

5. Stan i działalność instytucji kultury – w świetle opinii przedstawicieli kadry zarządzającej

5.1. Wprowadzenie

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. *o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej* (Dz.U. 1991 Nr 114 poz. 493, z późn. zm.) definiuje instytucje kultury jako instytucje, w których prowadzona jest działalność kulturalna. Działalność kulturalna w rozumieniu niniejszej ustawy polega na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury. Państwo, zgodnie z wspomnianą Ustawą, sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspierać finansowo, w ramach mecenatu państwa, realizację planowanych na dany rok zadań związanych z polityką kulturalną państwa, prowadzonych przez instytucje kultury i inne podmioty nienależące do sektora finansów publicznych (art. 3). Mecenat sprawują także organy jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ich właściwości.

Formami organizacyjnymi działalności kulturalnej są w szczególności (art. 2 Ustawy *o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej*): teatry, opery, operetki, filharmonie, orkiestry, instytucje filmowe, kina, muzea, biblioteki, domy kultury, ogniska artystyczne, galerie sztuki oraz ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury.

Jak zauważyła M. Mucha (2015, ss. 95-96) „instytucje kultury funkcjonują w każdej gminie i w większości stanowią dziś prężnie działające podmioty, inicjujące i organizujące życie kulturalne gminy. Nie ma przy tym znaczenia, czy mamy do czynienia z gminą wiejską, miejską czy dużym miastem na prawach powiatu. Instytucje kultury podejmują coraz więcej działań, a ich zakres i charakter uzależniony jest od rodzaju gminy, tradycji i lokalnych czynników. Działalność instytucji kultury wymaga jednak odpowiednich środków finansowych, a co do zasady przychody nie pokrywają kosztów funkcjonowania tych podmiotów”.

Funkcjonowanie instytucji kultury jest często determinowane formą pozyskiwania przez nie źródeł finansowania na prowadzenie bieżącej działalności lub na realizację projektów celowych (Nocoń 2016). Środki przeznaczane z budżetu państwa corocznie na finansowanie tej sfery wydają się być niewystarczające, by zaspokoić potrzeby wszystkich instytucji kultury.

Celem rozpoznania sytuacji najważniejszych instytucji kultury województwa lubuskiego przeprowadzono badania ankietowe.

5.2. Charakterystyka respondentów

Badania ankietowe, dotyczące sytuacji kluczowych instytucji kultury województwa lubuskiego zrealizowano w listopadzie 2017 roku. Uczestniczyło w nich 8 podmiotów, wytypowanych przez Urząd Marszałkowski w Zielonej Górze: Filharmonia Zielonogórska im. Tadeusza Bairda w Zielonej Górze, Lubuski Teatr w Zielonej Górze, Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli, Muzeum Lubuskie im. Jana Dekerta w Gorzowie Wielkopolskim, Muzeum Ziemi Lubuskiej, Regionalne Centrum Animacji Kultury w Zielonej Górze, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gorzowie Wielkopolskim, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Zielonej Górze.

Siedem badanych organizacji funkcjonuje dłużej niż 20 lat, jedna – znalazła się w przedziale: od 4 do 5 lat. W czterech podmiotach jest zatrudnionych od 10 do 49 pracowników, w czterech – od 50 do 249. Sześć jednostek posiadało status prawny wojewódzkiej instytucji, a dwie – dodatkowo – miejskiej.

5.3. Oferta badanych instytucji kultury – ocena jej dostosowania do potrzeb odbiorców (w świetle opinii kluczowych informatorów)

Przedstawiciele badanych instytucji zapytano o to czy w instytucji, którą reprezentowali przygotowywano w latach 2015-2017 specjalną ofertą dla konkretnych grup odbiorców. Przedstawiciele wszystkich podmiotów odpowiedzieli twierdząco.

Wszystkie organizacje przygotowały specjalną ofertę dla dzieci w wieku przedszkolnym, uczniów szkół podstawowych oraz dorosłych, niewiele mniej (7) – dla uczniów szkół średnich i studentów. Ponad połowa opracowała propozycje dla seniorów (6) oraz instytucji i organizacji (5). Dwa podmioty zadeklarowały, że stworzyły specjalną ofertę przeznaczoną dla innych grup – np. dla nauczycieli, pedagogów (Tabela 23).

Tabela 23. Liczba badanych lubuskich instytucji kultury, które w latach 2015-2017 przygotowały specjalną ofertę dla konkretnych grup odbiorców

Adresaci specjalnej oferty kulturalnej badanych instytucji	Liczba instytucji kultury, które przygotowały ofertę
a) rodziny	8
b) dzieci w wieku przedszkolnym	8
c) dzieci w wieku szkoły podstawowej i/lub gimnazjum	8
d) dorośli (w wieku produkcyjnym)	8
e) uczniowie szkół średnich i studenci	7
f) seniorzy	6
g) instytucje i organizacje	5
h) inne segmenty	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

W trakcie badań zdiagnozowano również czym kierowano się w analizowanych jednostkach, przygotowując ofertę kulturalną w latach 2015-2017. Najwięcej instytucji wskazało, że decydowały o niej możliwości finansowe (7), oczekiwania odbiorców (7) oraz potencjał pracowników i twórców (5). Rzadziej wskazywano na wpływ preferencji i doświadczenia dyrekcji oraz pracowników (3), a także uwarunkowań związanych z dysponowaniem lokalami i środkami trwałymi (2). W żadnej z badanych instytucji nie zadeklarowano przemożnego wpływu oczekiwań właścicieli i sponsorów na formułowanie oferty (Tabela 24).

Tabela 24. Przesłanki, którymi w latach 2015-2017 kierowano się w badanych lubuskich instytucjach kultury przygotowując ofertę dla odbiorców

Przesłanki	Liczba instytucji kultury, które kierowały się przesłankami
a) możliwości finansowe	7
b) oczekiwania odbiorców	7
c) potencjał pracowników / twórców	5
d) preferencje i doświadczenia dyrekcji i pracowników	3
e) możliwości rzeczowe (lokale, środki trwałe etc.)	2
f) oczekiwania właścicieli i sponsorów	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Wszystkie instytucje zbierały informacje o potrzebach odbiorców oferty. Najczęściej przeprowadzano w tym celu wywiady, rozmowy (7), analizowano dostępne dane statystyczne dotyczące frekwencji, sprzedaży biletów etc. (6). W czterech organizacjach analizowano publikacje na temat trendów w kulturze. Również w czterech realizowano badania ankietowe, bezpośrednio. W dwóch przeprowadzono sondaż w internecie. W jednym podmiocie dokonywano obserwacji zachowań grup zorganizowanych (Tabela 25).

Tabela 25. Sposoby gromadzenia danych/informacji stosowane przez badane lubuskie instytucje kultury w latach 2015-2017

Sposoby gromadzenia danych / informacji	Liczba instytucji kultury, które stosowały technikę
a) wywiady (rozmowy)	7
b) analiza dostępnych danych statystycznych (dotyczących frekwencji, sprzedaży biletów, etc.)	6
c) badania ankietowe, bezpośrednie	4
d) analiza publikacji na temat trendów w kulturze	4
e) badania ankietowe, internetowe	2
f) za pośrednictwem portali społecznościowych	1
g) inne – obserwacja zachowań grup zorganizowanych	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Przy tworzeniu usług, ważne jest dostosowywanie ich specyfiki do potrzeb poszczególnych segmentów odbiorców. Wszystkie badane podmioty zadeklarowały, że różnicowały swoje oferty. Osiem dostosowywało propozycje do oczekiwań rodzin z małymi dziećmi, siedem – do osób niepełnosprawnych ruchowo, pięć – do osób niepełnosprawnych intelektualnie. Połowa uwzględniła potrzeby osób niedowidzących, czwarta część – niedosłyszących (Tabela 26).

Tabela 26. Liczba badanych lubuskich instytucji kultury, które w latach 2015-2017 przygotowały specjalną ofertę dla szczególnych segmentów odbiorców

Szczególne segmenty odbiorców	Liczba instytucji, które dostosowywały ofertę	Liczba instytucji, które nie dostosowywały oferty	Liczba respondentów, którzy odpowiedzieli „trudno powiedzieć” lub wstrzymali się od odpowiedzi
a) Rodziny z małymi dziećmi	8	0	0
b) Niepełnosprawni ruchowo	7	1	0
c) Niepełnosprawni intelektualnie	5	1	2
d) Niedowidzący	4	2	2
e) Niedosłyszący	2	4	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Respondentom zadano także pytanie półotwarte o to czy oferta instytucji, którą reprezentowali – w ich opinii – zaspokajała oczekiwania jej odbiorców (poproszono ich o uzasadnienie swoich wypowiedzi). Sześciu respondentów udzieliło odpowiedzi twierdzącej⁴. Dwóch zadeklarowało, że oferta ich organizacji była dostosowana do potrzeb „klientów”, jeden – że potwierdzają to wyniki badań satysfakcji odbiorców, a jeden nie uzasadnił swojego stanowiska. Ponadto, dwóch uczestników badań przekonywało, że oferta przygotowana przez reprezentowane przez nich podmioty jest różnorodna (jedna osoba szczegółowo uzasadniła swoją opinię, ale celem zachowania jej anonimowości, autorzy opracowania nie zdecydowali się cytować tej wypowiedzi). Dodajmy również, że dwóch respondentów udzieliło odpowiedzi „trudno powiedzieć” wyjaśniając, że powodem ich wątpliwości jest to, że w instytucjach nie prowadzono systematycznego / kompleksowego sondażu satysfakcji odbiorców oferty kulturalnej.

5.4. Sposoby promowania oferty wśród jej odbiorców wykorzystywane przez badane instytucje kultury

Respondentów zapytano o kanały, jakie w latach 2015-2017 wykorzystywano w ich instytucjach do upowszechniania wśród odbiorców informacji o przygotowanej ofercie kulturalnej. We wszystkich podmiotach promowano ją na własnej stronie internetowej, na portalach społecznościowych, poprzez reklamę drukowaną i w lokalnych/regionalnych rozgłoszeniach radiowych. Siedem organizacji szerzyło stosowne informacje w lokalnej/regionalnej prasie i/lub telewizji, sześć – w przewodnikach, informatorach, pięć – poprzez reklamę wielkoformatową, zewnętrzną (np. billboardy, bannery), natomiast połowa zamieszczała komunikaty na stronie internetowej Urzędu Miasta/Gminy etc. Najrzadziej wykorzystywano do tego celu telewizję

⁴ Żaden z respondentów nie udzielił odpowiedzi przeczącej, a jeden w ogóle nie odpowiedział na to pytanie.

internetową (2 instytucje). Jedna jednostka zadeklarowała inny sposób / kanał – przekaz ustny („face to face”, przez telefon), działania promocyjne realizowane podczas imprez plenerowych (Tabela 27).

Tabela 27. Kanały służące do promowania wśród odbiorców informacji o ofercie (wykorzystywane przez badane lubuskie instytucje kultury w latach 2015-2017)

Kanały	Liczba instytucji kultury, które wykorzystały kanał
a) własna strona internetowa	8
b) portale społecznościowe	8
c) plakaty/ulotki/tablice informacyjne	8
d) lokalne/regionalne rozgłośnie radiowe	8
e) lokalna/regionalna prasa	7
f) lokalna/regionalna telewizja	7
g) przewodniki, informatory	6
h) billboardy, bannery	5
i) strona internetowa Urzędu Miasta/Gminy itp.	4
j) telewizja internetowa	2
k) inny sposób / kanał	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

W trakcie badań zidentyfikowano również podejmowane przez analizowane instytucje działania z zakresu marketingu relacyjnego, tj. takie, które sprzyjają utrzymaniu długoterminowych relacji z odbiorcami oferty. Wszystkie organizacje wskazały, że w tym celu systematycznie komunikowały się z nimi poprzez pocztę elektroniczną, a sześć – dodatkowo – przez portale społecznościowe. Ponad połowa (5) przygotowała specjalną ofertę rabatową. Tylko dwie przekazywały odbiorcom gadżety, prezenty reklamowe, a jedna zorganizowała imprezę integracyjną. Warto odnotować, że jeden podmiot nawiązywał i rozwijał relacje ze szkołami, stowarzyszeniami, twórcami (nie precyzując w jaki sposób). Jeden respondent zadeklarował także, iż w jego instytucji organizowano dla odbiorców cykliczne spotkania, warsztaty etc. (Tabela 28).

Tabela 28. Działania sprzyjające utrzymaniu długoterminowych relacji z odbiorcami oferty realizowane w badanych instytucjach w latach 2015-2017

Działania	Liczba instytucji kultury, które podejmowały działania
a) systematyczne komunikowanie się poprzez pocztę elektroniczną	8
b) systematyczne komunikowanie się poprzez portale społecznościowe	6
c) przygotowywanie oferty rabatowej	5
d) przekazywanie gadżetów, prezentów reklamowych	2
e) organizowanie imprez integracyjnych	1
f) inne działania	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

W badaniach identyfikowano także powszechność zastosowania w analizowanych instytucjach nowoczesnych technologii/rozwiązań przydatnych w zarządzaniu, a także gotowość do ich wdrożenia.

5.5. Nowoczesne technologie przydatne w zarządzaniu – powszechność ich zastosowania w badanych instytucjach kultury

Wszystkie instytucje kultury miały własne strony internetowe⁵. Siedem dysponowało stosownym sprzętem komputerowym i/lub oprogramowaniem oraz/lub projektorami multimedialnymi. Taka sama liczba organizacji miała konta na profilach społecznościowych i wykorzystywała newslettery, mailing. Cztery zarządzały rezerwacją i sprzedażą biletów/usług przez internet, trzy – miały narzędzia umożliwiające upowszechnianie zdigitalizowanych danych, dwie – elektroniczne tablice informacyjne (jedna wdrażała te rozwiązania). Aplikacje mobilne na smartfony, tablety etc. wykorzystywał tylko jeden podmiot (w jednym – wdrażano tę technologię). W jednej stosowano również audio/video-przewodniki. Respondenci deklarowali przeważnie gotowość do wdrożenia rozwiązań, których do tej pory nie wykorzystywano (Tabela 29).

Tabela 29. Powszechność zastosowania w badanych instytucjach kultury nowoczesnych technologii/rozwiązań przydatnych w zarządzaniu; gotowość do ich wdrożenia

Technologia/Rozwiązania	Liczba instytucji stosujących technologie	Liczba instytucji nie stosujących technologie	Liczba instytucji deklarujących gotowość do ich wdrożenia	Brak odpowiedzi
a) Strona internetowa	8	0	0	0
b) Sprzęt komputerowy wraz z oprogramowaniem	7	0	1	0
c) Projektory multimedialne	7	0	1	0
d) Konta na profilach społecznościowych	7	1	0	0
e) Newsletter, mailing	7	0	1	0
f) Zarządzanie rezerwacją i sprzedażą biletów/usług przez Internet	4 (+ 1 w realizacji)	1	2	0
g) Narzędzia umożliwiające upowszechnianie zdigitalizowanych danych	3 (+ 1 w realizacji)	1	2	1
h) Elektroniczne tablice informacyjne	2 (+ 1 w realizacji)	2	2	1
i) Aplikacje mobilne na smartfony, tablety etc.	1 (+ 1 w realizacji)	1	4	1
j) Infomaty	1 (w realizacji)	3	3	1
k) Audio-przewodniki, video-przewodniki	1	1	5	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

⁵ W badanych instytucjach kultury systematycznie aktualizowano własne strony internetowe. Pięć podmiotów – dokonywało tej czynności kilka razy w tygodniu, trzy – kilka razy w miesiącu.

Istotne znaczenie przy dokonywaniu oceny stanu badanych instytucji kultury jest analiza ich sytuacji finansowej. Na podstawie uzyskanych wyników można dostrzec szanse i bariery tkwiące w tych organizacjach i poza nimi, zdiagnozować istniejące i przyszłe problemy, mocne strony, a także określić cele oraz kierunki i perspektywy dalszego rozwoju. Wyniki analiz zaprezentowano w punkcie 5.6.

5.6. Źródła finansowania działalności oraz ocena sytuacji finansowej instytucji kultury – perspektywa kluczowych informatorów

Część badań własnych koncentrowała się wokół zagadnień związanych ze źródłami finansowania działalności badanych instytucji kultury w latach 2015-2017. Ustalono, że w analizowanym okresie, wszystkie otrzymały wsparcie w postaci rządowych i samorządowych środków publicznych, siedem - wskazało, iż uzyskało je z działalności odpłatnej. Siedmiu respondentów stwierdziło, że przedsiębiorcy i osoby prywatne przekazały darowizny ich organizacjom. Czterech poinformowało, że ich instytucje dysponowały środkami pochodzącymi z funduszy europejskich. W żadnej z badanych instytucji nie zdobywano środków podczas kampanii, zbiórek publicznych czy też akcji charytatywnych. Jeden uczestnik ankiety podał, że reprezentowana przez niego organizacja korzystała z innego źródła, nie precyzując jednak z jakiego (Tabela 30).

Tabela 30. Źródła finansowania działalności w badanych instytucji kultury w latach 2015-2017

Sposoby na pozyskanie środków finansowych na działalność	Liczba instytucji, które je stosowały
a) środki publiczne rządowe	8
b) środki publiczne samorządowe	8
c) środki z działalności odpłatnej	7
d) darowizny od przedsiębiorców i osób prywatnych	7
e) unijne, okołounijne	4
f) dochody z kampanii, zbiórek publicznych, akcji charytatywnych	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Odnotowano, że siedem instytucji pozyskało środki (finansowe, rzeczowe, ludzkie etc.) od przedsiębiorców i/lub osób prywatnych (choć nie zawsze ich starania kończyły się pozytywnym rezultatem). Jedna – nie udzieliła w tej kwestii odpowiedzi.

W trakcie badań ustalono także, iż cztery podmioty nie uzyskały pomocy z programów Unii Europejskiej, a jedna stara się o nią aktualnie. Dodajmy, że w latach 2015-2017 wszystkie badane podmioty korzystały ze szkoleń dotyczących przygotowywania wniosków o dofinansowanie działalności ze środków unijnych.

Jak wynika z przeprowadzonych badań żadna z 8 badanych osób nie uznała sytuacji finansowej reprezentowanej instytucji kultury za bardzo dobrą. Trzech respondentów zadeklarowało, że ich finanse są na dobrym poziomie, 2 – na dostatecznym, a 3 - na niedostatecznym (Tabela 31). Średnia ocen wyniosła jedynie: 3,0.

Tabela 31. Sytuacja finansowa badanych instytucji kultury – samoocena

Ocena	Liczba instytucji, które ją przyznały
bardzo dobra	0
Dobra	3
Dostateczna	2
Niedostateczna	3
Trudno powiedzieć	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Trudna sytuacja finansowa jest istotną barierą funkcjonowania instytucji kultury. W trakcie badań własnych zidentyfikowano kolejne – zaprezentowano je w punkcie 5.7.

5.7. Bariery funkcjonowania badanych instytucji kultury

Ważne jest poznanie barier utrudniających funkcjonowanie i rozwój instytucjom kultury. Zapytano o nie reprezentantów badanych podmiotów. Jako przeszkody wskazywali oni, m.in.⁶:

- ograniczone środki finansowe (z działalności własnej), a w konsekwencji – konieczność pozyskiwania ich ze źródeł zewnętrznych;
- niewystarczające dofinansowanie działalności ze środków publicznych;
- ograniczoną bazę lokalową (w tym braki sal edukacyjnych, pomieszczeń techniczno-magazynowych, scen etc.);
- przestarzałą infrastrukturę techniczną i często jej słabe dostosowanie do współczesnych wymogów i oczekiwań odbiorców kultury;
- zły stan techniczny budynków i pomieszczeń, ograniczający możliwości realizacji działań z obszaru kultury (np. ekspozycji zabytków muzealnych, wystawiania sztuk teatralnych, organizacji koncertów);
- braki kadrowe;
- mało atrakcyjne wynagrodzenia w ich instytucjach, co może zwiększać fluktuację pracowników;

⁶ Trzeba zaznaczyć, że wymienionych barier doświadczyły przynajmniej niektóre z badanych podmiotów.

- niewystarczające kwalifikacje pracowników;
- ograniczone środki na zatrudnienie wysokokwalifikowanych pracowników;
- niekorzystne ustawodawstwo dotyczące funkcjonowania instytucji kultury;
- ograniczone możliwości w kształtowaniu oferty instytucji kultury (m.in. dla dzieci i młodzieży);
- trudności w realizacji określonych typów działań w obszarze kultury (np. spektaklów lalkowych).

Ograniczone środki finansowe mogły negatywnie oddziaływać na powszechność oraz rozmiar inwestycji, a także na czas ich realizacji.

5.8. Inwestycje badanych instytucji kultury

Na podstawie badań ankietowych stwierdzono, że w latach 2012-2017 (Tabela 32):

- wszystkie badane instytucje kultury przeznaczyły w latach 2012-2017 środki w zakup sprzętu komputerowego, a sześć planuje dokonać kolejnych inwestycji w tym zakresie;
- siedem instytucji wyremontowało swoje lokale, budynki; taka sama liczba planuje kolejne inwestycje w tym obszarze; jeden podmiot planuje rozbudowę istniejącego lokalu,
- sześć podmiotów zmodernizowało wyposażenie biurowe i sześć planuje realizować takie przedsięwzięcia w kolejnych latach;
- sześć organizacji nabyło przedmioty niezbędne do prowadzenia działalności kulturalnej, np. eksponaty, elementy scenografii, instrumenty muzyczne, etc.; wszystkie (8) planują dokonać kolejnych wspomnianych zakupów;
- ponad połowa (5) zadeklarowała, że w analizowanym okresie wdrożyła przynajmniej niektóre nowe technologie przydatne w zarządzaniu instytucją, kontaktach z klientami, etc., a sześć planuje kolejne wdrożenia;
- ponad połowa (5) zatrudniła specjalistów, a większość (7) planuje nawiązać taką współpracę z kolejnymi osobami;
- trzy instytucje kupiły nowe pomoce dydaktyczne i planują dalsze uzupełnianie swoich zasobów;
- żadna z badanych organizacji nie zakupiła i wyremontowała nowych lokali w analizowanym okresie, ale jeden respondent poinformował o planach inwestycyjnych w tym obszarze;
- jedna instytucja planuje zakup i rekonstrukcję obiektów architektury.

Tabela 32. Zrealizowane i planowane inwestycje badanych instytucji kultury

Rodzaj inwestycji	Liczby instytucji, które zrealizowały ten rodzaj inwestycji (2015-2017)	Liczby instytucji, które planują zrealizować ten rodzaj inwestycji (2018-2020)
a) zakup sprzętu komputerowego	8	6
b) wyremontowanie aktualnych lokali	7	7
c) modernizacja wyposażenia biurowego	6	6
d) zakup nowych przedmiotów niezbędnych do prowadzenia działalności kulturalnej	6	8
e) wdrożenie nowych technologii przydatnych w zarządzaniu instytucją, kontaktach z klientami etc.	5	6
f) zatrudnienie specjalistów	5	7
g) zakup nowych pomocy dydaktycznych	3	3
h) zakup i wyremontowanie nowych lokali	0	1
i) inne	1	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Badane instytucje dostrzegają również potrzebę inwestowania w rozwój swoich pracowników. Zdaniem respondentów, najbardziej przydatne byłyby szkolenia z zakresu: 1. nawiązywania i prowadzenia współpracy z biznesem, pozyskiwaniem ich wsparcia, 2. związane z prowadzoną działalnością, 3. miękkie, 4. dotyczące prawnych aspektów funkcjonowania ich organizacji.

Ponad połowa uczestników badań wskazała na konieczność doskonalenia kompetencji pracowników w zakresie: planowania i organizowania działalności instytucji, tworzenia biznesplanu, jak również promowania oferty kulturalnej. Potrzebne byłyby, według nich, również szkolenia w obszarze: przygotowywania wniosków o dotacje unijne, marketingu relacyjnego, zarządzania finansami. Połowa ankietowanych osób stwierdziła, że jej pracownicy powinni rozwijać swoje kompetencje z zakresu HR, PR, ewaluacji działań podejmowanych przez instytucje kultury. Jeden respondent wspomniał o potrzebie zorganizowania szkoleń językowych (Tabela 33).

Tabela 33. Tematyka szkoleń przydatnych pracownikom badanych instytucji kultury

Tematyka szkolenia	Tak	Nie	Brak odpowiedzi
a. Współpraca z biznesem, pozyskiwanie wsparcia	8	0	0
b. Merytoryczne, związane z rodzajem prowadzonej działalności	8	0	0
c. Szkolenia miękkie – z zakresu komunikowania się, współpracy, etc.	7	0	1
d. Aspekty prawne zarządzania instytucjami kultury	7	1	0
e. Planowanie i organizowanie działalności instytucji; tworzenie biznesplanu	6	0	2
f. Promocja oferty kulturalnej	6	2	0
g. Przygotowywanie wniosków o dotacje unijne	5	2	1
h. Budowanie relacji z klientami (odbiorcami kultury)	5	1	2
i. Zarządzanie finansami	5	2	1
j. Zarządzanie zasobami ludzkimi (rekrutacja, selekcja, motywowanie, ocenianie pracowników etc.)	4	3	1
k. Współpraca z mediami	4	4	0
l. Ewaluacja (ocena) działań instytucji	4	3	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

5.9. Analiza SWOT badanych instytucji kultury – samoocena

W funkcjonowaniu każdej organizacji, zarówno prywatnej, jak i publicznej, bardzo ważny jest jej wymiar strategiczny. Z tej przyczyny, zapytano ankietowanych o kontrolowane zasoby, które wyróżniają pozytywnie badane instytucje spośród konkurentów, a także poproszono o wskazanie aspektów ograniczających ich sprawność. Respondentów indagowano również o uwarunkowania związane z otoczeniem instytucji, które reprezentują. Powstały wykaz mocnych i słabych stron badanych podmiotów oraz stojących przed nimi szans i zagrożeń, pozwolił dokonać analizy SWOT (Rysunki 19, 20, 21, 22)⁷.

⁷ Informacje uzyskane w trakcie badań ankietowych uzupełniono w trakcie wywiadów indywidualnych przeprowadzonych z osobami kierującymi analizowanymi instytucjami.

Instytucje muzealne

SILNE STRONY

- Instytucja A**
- na stałe wpisana w krajobraz kulturowy Ziemi Lubuskiej, jej korzenie sięgają początków XX w.;
 - współpraca z podmiotami zagranicznymi;
 - ekspozycja, która jest jedyną tego typu w Polsce;
 - położenie w centrum miasta;
 - wyrobiona marka, cieszy się zaufaniem, co powoduje dużą popularność organizowanych z myślą o uczniach warsztatów, itp.;
 - duża otwartość, reagowanie na potrzeby odbiorców, realizowanie wielu wystaw, które przyciągają bardzo dużą liczbę zwiedzających.
- Instytucja B**
- konsekwentna realizacja strategii rozwoju instytucji i związane z tym efekty;
 - dobra współpraca kadry merytorycznej instytucji; kadra z doświadczeniem, co przekłada się na możliwość realizacji kilku projektów
 - wysoki poziom zasobów muzealnych; dobra infrastruktura;
 - dobra oferta instytucji; duża frekwencja, w tym gości zagranicznych;
 - realizacja polityki finansowej (w tym pozyskiwanie środków z zew. źródeł).
- Instytucja C**
- najstarsza tego typu instytucja na Ziemiach Odzyskanych;
 - kolekcja malarstwa;
 - działalność edukacyjna i archeologiczna;
 - zabytkowy ogród.

SŁABE STRONY

- Instytucja A**
- ograniczona baza lokalowa, jej zły stan techniczny;
 - środki finansowe jakimi zarządza instytucja ograniczają realizację zadań statutowych, kontynuowanie zakupów rozpoczętych kolekcji, organizowanie przedsięwzięć wymagających większych nakładów finansowych;
- Instytucja B**
- zbyt mała kadra techniczna i administracyjna;
 - brak infrastruktury magazynowej, wystawienniczej;
 - niskie wynagrodzenia;
 - brak specjalistów technicznych oraz od zagospodarowania zieleni.
- Instytucja C**
- braki kadrowe;
 - wysokie koszty utrzymania obiektów, infrastruktury;
 - postępująca degradacja obiektów zabytkowych;
 - niewystarczające powierzchnie magazynowe i sal edukacyjnych;
 - zły stan techniczny obiektów.
 - niski poziom digitalizacji, wykorzystania interaktywnych metod udostępniania zbiorów.

- Instytucja A**
- mieszkańcy miasta stanowią szczególną społeczność, która ze względu na powojenną historię, oprócz osób o polskich korzeniach składa się, m.in. z autochtonów, Łemków, Ukraińców. Ma to wpływ na szczególnie zainteresowanie historią i dbałość o zachowanie tożsamości narodowej. Są to okoliczności sprzyjające działalności Instytucji. Organizowane wystawy o tematyce poruszającej tę szeroko rozumianą specyfikę cieszą się ogromnym zainteresowaniem mieszkańców;
 - miasto ma uniwersytecki charakter, co ma wpływ na świadomość historyczną i kulturową mieszkańców regionu. Wpływa to z kolei pozytywnie na działalność i daje możliwości „budowania odbiorcy” przedsięwzięć organizowanych w instytucji;
 - ze względu na przygraniczne położenie Instytucja ma możliwość rozwijania kontaktów z niemieckimi partnerami.
- Instytucja B**
- dostrzeżenie walorów istnienia i funkcjonowania muzeum na wolnym powietrzu.
- Instytucja C**
- położenie obiektów, m.in. na Szlaku Wina i Miodu - jako potencjał dla rozwoju turystyki kulturowej;
 - środki unijne do 2020 r. i inne fundusze zewnętrzne;
 - duże zapotrzebowanie na ofertę edukacyjną;
 - wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa.

ZAGROŻENIA

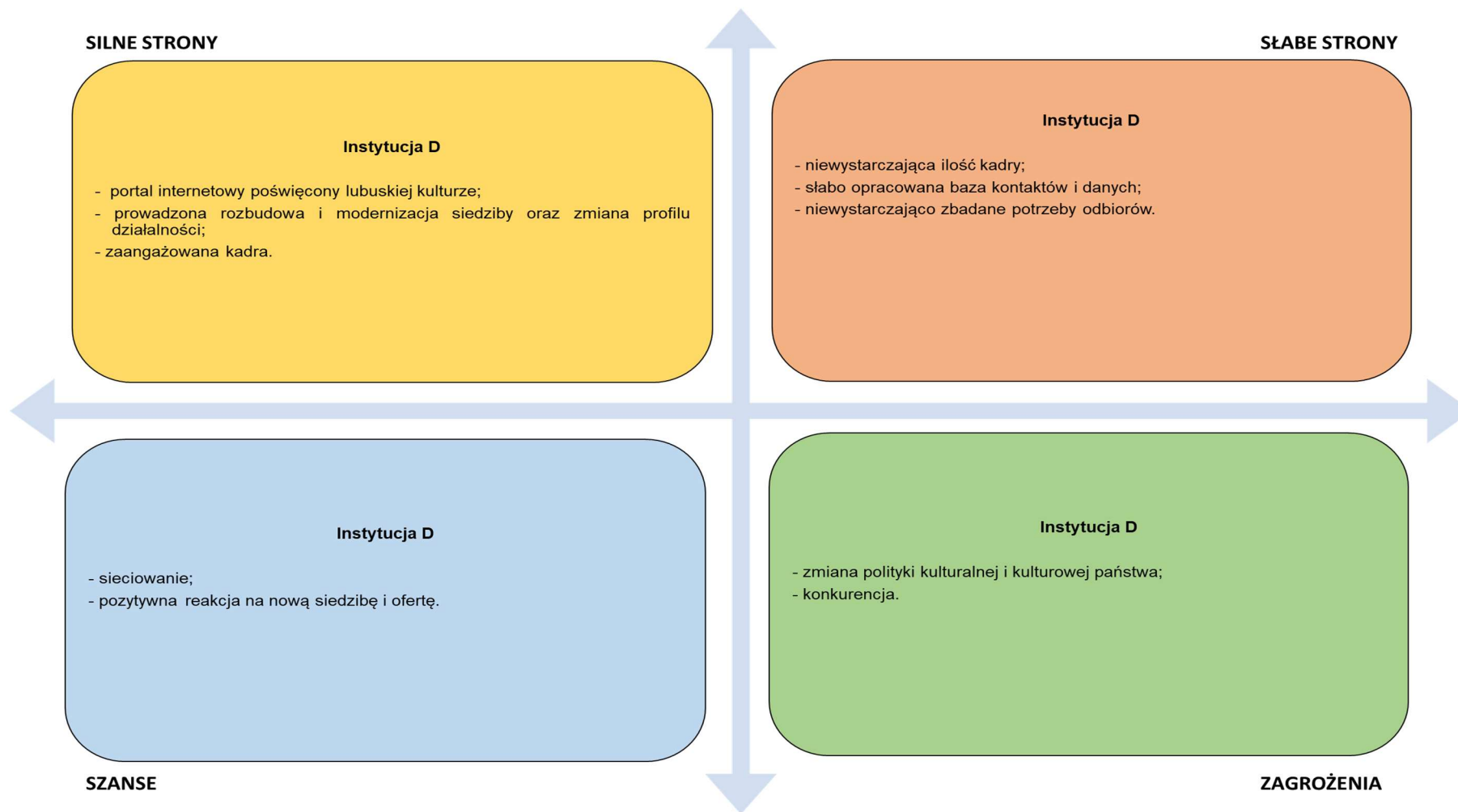
- Instytucja A**
- mimo dobrych prognoz demograficznych, społeczeństwo, ludność miasta i regionu, podobnie jak reszta naszego kraju starzeje się, co może mieć wpływ na działalność Instytucji;
 - powstanie instytucji konkurencyjnych dla jednostki;
 - ze względu na intensywną działalność kulturalną prowadzoną w mieście, lokalne instytucje zmuszone są do koordynowania kalendarza imprez celem uniknięcia organizowania w tym samym czasie przedsięwzięć proponowanych mieszkańcom.
- Instytucja B**
- brak wiedzy i potrzeb związanych z funkcjonowaniem i rozwojem tego typu Instytucji i ochroną tego typu zasobów dziedzictwa kulturowego regionu
- Instytucja C**
- brak zainteresowania sponsoringiem kultury;
 - brak funduszy na renowację zbiorów.

SZANSE

Rysunek 19. Analiza SWOT badanych lubuskich instytucji muzealnych – perspektywa kluczowych informatorów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

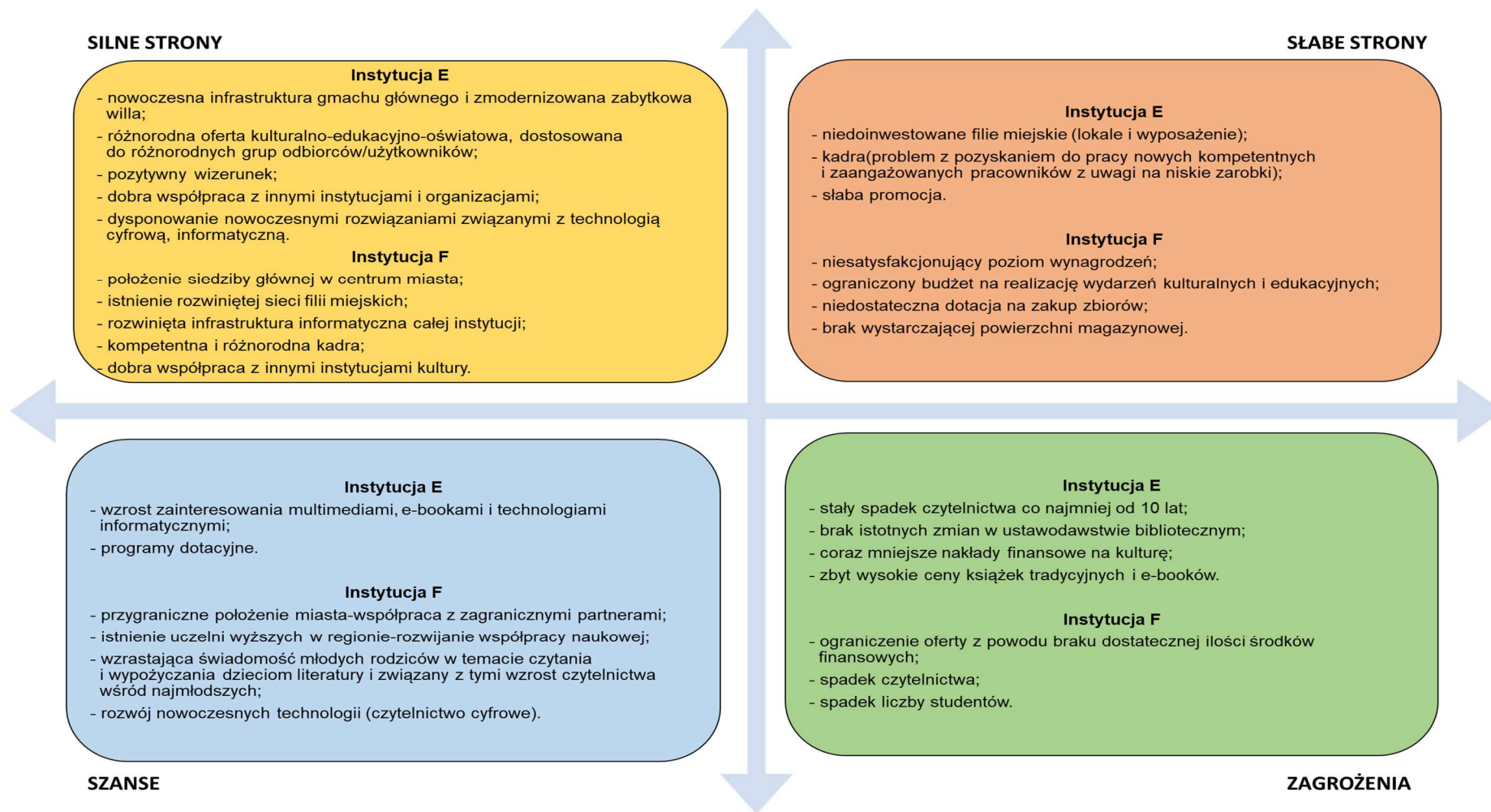
Jednostki upowszechniania i promocji kultury

Rysunek 20. Analiza SWOT badanych lubuskiej jednostki upowszechniania i promocji kultury – perspektywa kluczowego informatora

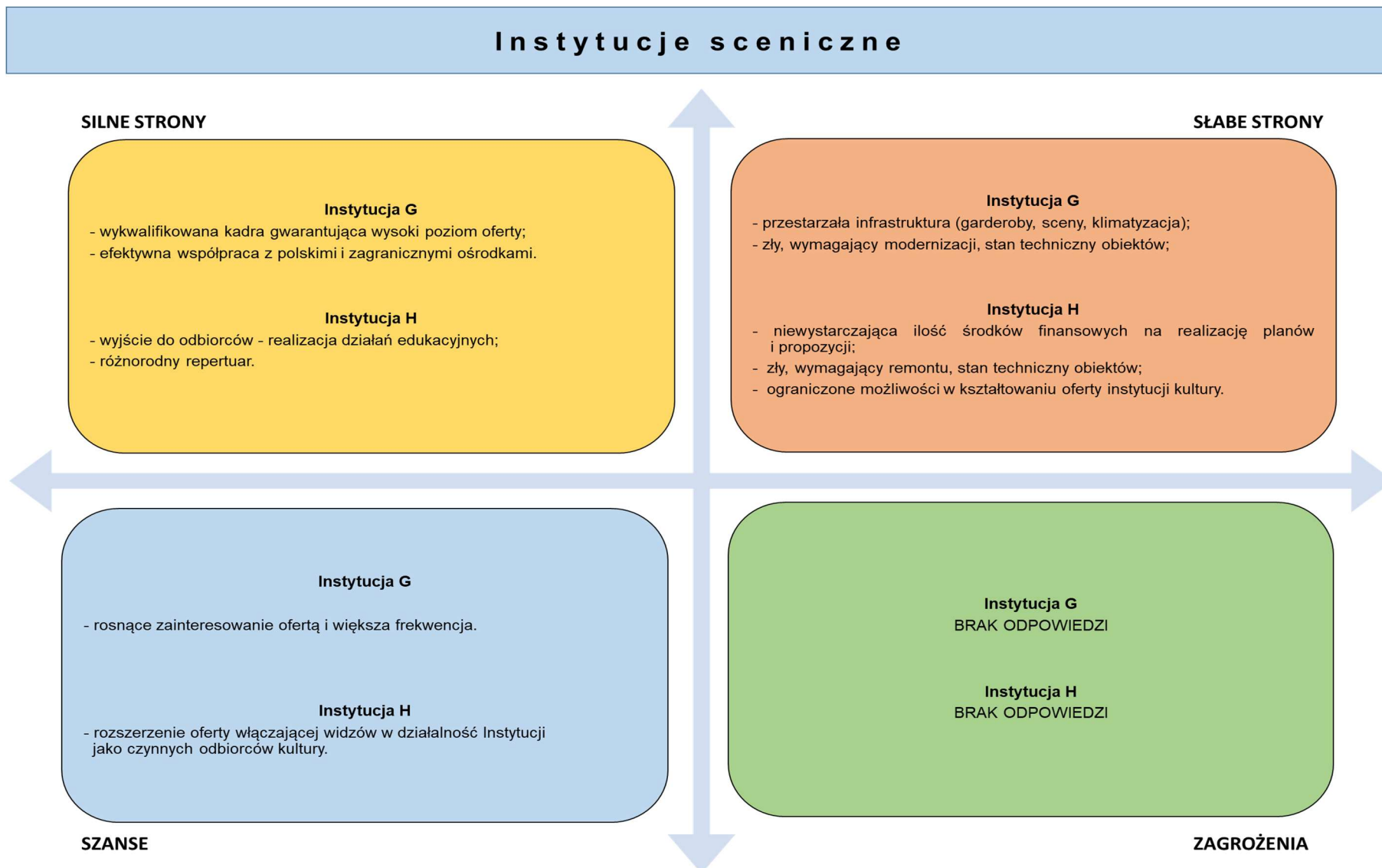
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Instytucje biblioteczne

Rysunek 21. Analiza SWOT badanych lubuskich instytucji bibliotecznych – perspektywa kluczowych informatorów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Rysunek 22. Analiza SWOT badanych lubuskich instytucji scenicznych – perspektywa kluczowych informatorów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

6. Analiza finansowa lubuskich instytucji kultury

6.1. Wprowadzenie

Kultura jest jedną z najważniejszych wyznaczników trwałości Europy, jest równocześnie źródłem wartości i tożsamości oraz nadaje społeczności poczucie przynależności. Przyczynia się również do dobrobytu obywateli, do spójności i integracji społecznej. Kultura ma także swój ekonomiczny wymiar. Sektor kultury może stanowić istotny czynnik wzrostu gospodarczego, tworzenia miejsc pracy i wymiany handlowej. Dlatego kultura staje się coraz ważniejsza na szczeblu UE, ale także poszczególnych krajów członkowskich czy regionów. W niniejszym rozdziale przedstawiono informacje na temat wkładu finansowego, jaki poszczególne szczeble krajowego systemu publicznego oraz UE ponoszą na szeroko rozumianą kulturę. Uwzględniono także przychody uzyskiwane przez jednostki kultury na rynku. Analiza zawiera przegląd tendencji między 2010 a 2016, ponieważ odnoszą się one do skontrolowanych dochodów i wydatków w podziale kulturowym i usług powiązanych w systemie rachunkowości samorządu lokalnego. Dane analizowane w tej części zostały pozyskane z GUS, Urzędu Marszałkowskiego w Zielonej Górze oraz instytucji kultury w województwie lubuskim. Badanie koncentruje się na trzech głównych źródłach funduszy na sztukę: rząd, rynek i trzecia sfera (sektor non-profit). Każdy ma własne uzasadnienie i zazwyczaj generuje własne instytucje i organizacje. Każda polityka kulturalna może wymagać uwzględnienia tych źródeł i ich konsekwencji. W badaniu starano się zastosować zróżnicowanie tych trzech głównych źródeł finansowania poprzez odpowiednie zgrupowanie danych. Dokładniej rzecz biorąc, analiza bierze pod uwagę publiczne bezpośrednie wsparcie finansowe (subwencje, nagrody i granty, a także fundusze loteryjne zapewniane przez rządy centralne i niższe); publiczne pośrednie wsparcie finansowe (wydatki podatkowe); prywatne wsparcie finansowe od organizacji non-profit, organizacji biznesowych i indywidualnych darowizn na rzecz kultury.

Badanie takie umożliwia identyfikację roli kultury jako siły napędowej rozwoju przez uznanie bezpośredniego wkładu sektora w generowanie wartości gospodarczej, społecznej i kulturowej, a także konieczność utrzymywania i wzmacniania kapitału kulturowego, które same mogą być rozumiane jako elementy konstytutywne i cele rozwojowe.

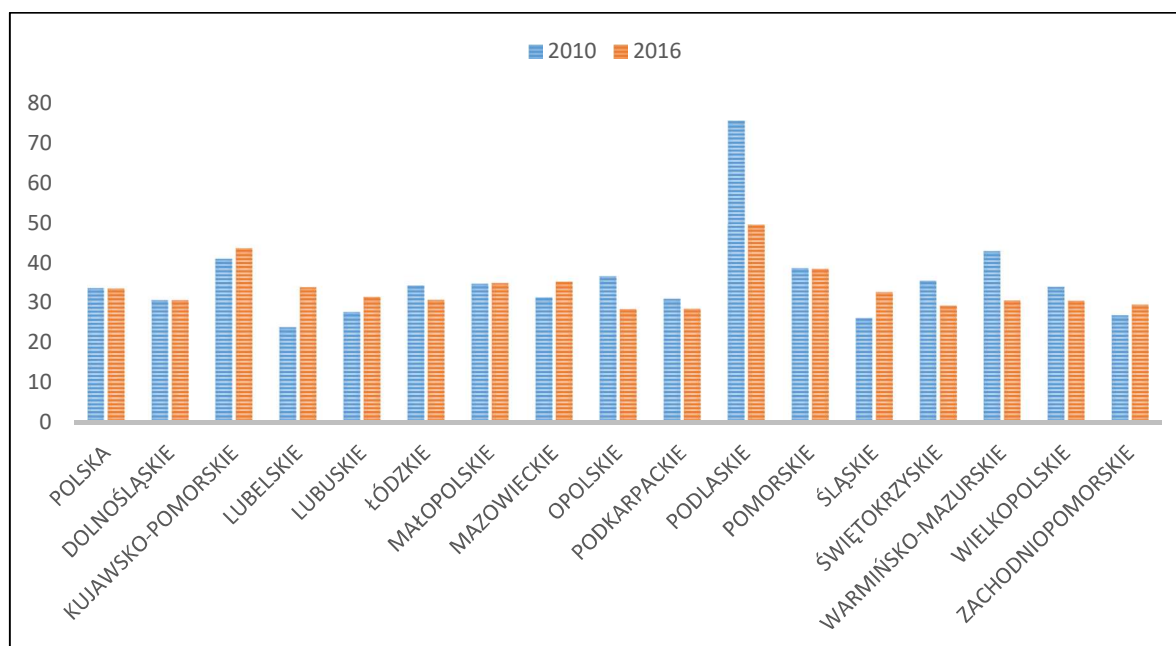
6.2. Diagnoza finansowania wybranych instytucji kultury

Środki publiczne są jednym z głównych źródeł finansowania kultury w Polsce stanowiły w latach 2010-2016 około 0,48% PKB. Natomiast, łącznie wydatki publiczne na kulturę w 2016 roku wyniosły 7 353,5 mln zł, a ich udział obejmował 81,9%. Zatem udział wydatków prywatnych, w tym z przychodów uzyskiwanych przez instytucje kultury był relatywnie niewielki i wyniósł jedynie 18,1%. Obok tych źródeł istotnym elementem stały się także środki zagraniczne pochodzące z funduszy Unii Europejskiej czy np. fundusze norweskie, adresowane bezpośrednio do sektora kultury lub pośrednio poprzez inne działania np. wspieranie rozwoju obszarów wiejskich. Wydatki publiczne mogą pochodzić z budżetu oraz budżetów jednostek terytorialnych, przy czym kluczowe znacznie odgrywa to drugie źródło, a ich udział w 2016 r. wynosił 72,83%, w tym głównie były to środki gminne (44,61%). W latach 2010-2016 wielkość środków publicznych przekazywanych z budżetu państwa na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego systematycznie zwiększała się łącznie aż o 70,15% do poziomu 2464 mln zł. Użytkując 0,72% łącznych wydatków budżetowych (w roku 2010 było to 0,53%). Natomiast środki przekazywane przez jednostki samorządu terytorialnego podlegały bardzo silnym fluktuacjom i łącznie w latach 2010-2016 zwiększyły się o 7,77%. Rozważając wydatki jednostek samorządu terytorialnego w podziale na poszczególne szczeble tychże jednostek (gminy, miasta na prawach powiatu, powiaty oraz województwa) można zauważyć, iż najwięcej na kulturę wydały gminy (44,61% łącznych wydatków jednostek samorządu terytorialnego) oraz miasta na prawach powiatu (34,43%). Z drugiej strony województwa choć w ujęciu wartościowym przekazały mniej środków to ich udział w łącznym budżecie był najwyższy i wynosił średnio w latach 2010-2016 około 8,4%.

6.3. Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w Polsce i w województwie lubuskim

Ocenę struktury wydatków przeprowadzono zgodnie z zasadami zawartymi w ustawie o finansach publicznych, tj. w podziale na działy i rozdziały - określające rodzaj działalności oraz paragrafy - określające rodzaj dochodu lub wydatku; prezentowane dane w podziale na działy, rozdziały i paragrafy opracowano zgodnie ze szczegółową klasyfikacją dochodów i wydatków, ustalaną przez Ministra Finansów na mocy kolejnych rozporządzeń z lat 1995-2014.

Wielkość wojewódzkich wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w przeliczeniu na jednego mieszkańca (zł/osoba) zaprezentowano na rysunku 23.

Rysunek 23. Wielkość wojewódzkich wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w przeliczeniu na jednego mieszkańca (zł/osoba)

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu).

Można dostrzec istotne zróżnicowanie pomiędzy poszczególnymi województwami. Rozpatrując średnią wartość tychże wydatków z lat 2010-2016 ich największy poziom w przeliczeniu na jednego mieszkańca występował w województwie podlaskim (56,90zł/osobę), kujawsko-pomorskim (42,96) oraz lubelskim (40,29). Natomiast najmniejsze w województwie lubuskim (28,18), świętokrzyskim (28,84) i opolskim (28,98). Przy czym w latach 2015-2016 nastąpiło zmniejszenie dysproporcji we wspomnianych wydatkach w poszczególnych województwach. Trudno wskazać na występowanie określonych trendów w wielkości wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego. Wynika to ze sposobu przyznawania tych środków, który ma charakter deskryptywny. W ujęciu krajowym w latach 2010 i 2016 wartość ta nie uległa zmianie, mimo wzrostu wydatków publicznych w innych sferach społeczno-gospodarczych, co należy uznać za zjawisko niekorzystne z uwagi na odnotowany w tym czasie wzrost gospodarczy zwiększający przestrzeń do redystrybucji dodatkowych środków finansowych. W województwie lubuskim nastąpił w tym okresie wzrost wydatków o 13,64% i był to, poza odnotowanym zwiększeniem w województwie lubelskim (41,33%) oraz śląskim (23,96%), największy przyrost wojewódzkich wydatków w rozważanym obszarze (tabela 32). Wynikało to

po części z niskiej bazy początkowej (najniższego poziomu wydatków w 2010 r. w stosunku do innych województw), ale też przyjętej strategii postępowania w zakresie podziału dziedzicznego tych środków. W konsekwencji wyraźnie zmieniła się pozycja województwa (zajęło ono ósmą pozycję), choć poziom wydatków nadal był niższy w stosunku do średniej dla całego kraju (Tabela 34).

Tabela 34. Wielkość wojewódzkich wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w przeliczeniu na jednego mieszkańca (zł/osoba)

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Dynamika*
Polska	33,67	35,92	35,06	33,82	35,44	35,55	33,56	99,68
Dolnośląskie	30,63	30,02	33,07	33,97	36,49	32,42	30,69	100,17
Kujawsko-Pomorskie	40,88	38,59	40,41	43,09	51,55	42,66	43,52	106,46
Lubelskie	23,94	27,00	27,56	42,04	69,01	58,65	33,83	141,33
Lubuskie	27,67	23,74	26,28	26,57	26,57	35,00	31,44	113,64
Łódzkie	34,25	35,39	38,79	35,12	30,45	30,14	30,70	89,65
Małopolskie	34,74	32,30	35,10	36,52	32,56	33,87	34,89	100,42
Mazowieckie	31,30	39,91	33,62	30,76	33,87	33,83	35,22	112,52
Opolskie	36,59	32,97	29,34	24,17	26,01	25,31	28,44	77,73
Podkarpackie	30,94	25,30	27,39	29,65	32,32	29,93	28,47	92,02
Podlaskie	75,34	88,51	58,96	36,57	44,48	45,05	49,37	65,54
Pomorskie	38,57	40,52	38,55	36,33	35,21	37,79	38,42	99,61
Śląskie	26,14	33,34	42,05	38,48	30,13	35,86	32,66	124,96
Świętokrzyskie	35,45	36,34	26,11	25,02	24,45	25,28	29,26	82,53
Warmińsko-Mazurskie	42,86	40,41	38,19	34,97	32,74	34,57	30,54	71,27
Wielkopolskie	33,91	37,29	30,74	26,65	27,76	28,24	30,50	89,93
Zachodniopomorskie	26,89	28,80	30,90	31,52	38,70	46,01	29,54	109,84
odchylenie standardowe	11,48	14,30	8,02	5,59	10,92	8,40	5,62	

Uwagi: *dynamika liczona pomiędzy skrajnymi latami (2016/2010).

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu).

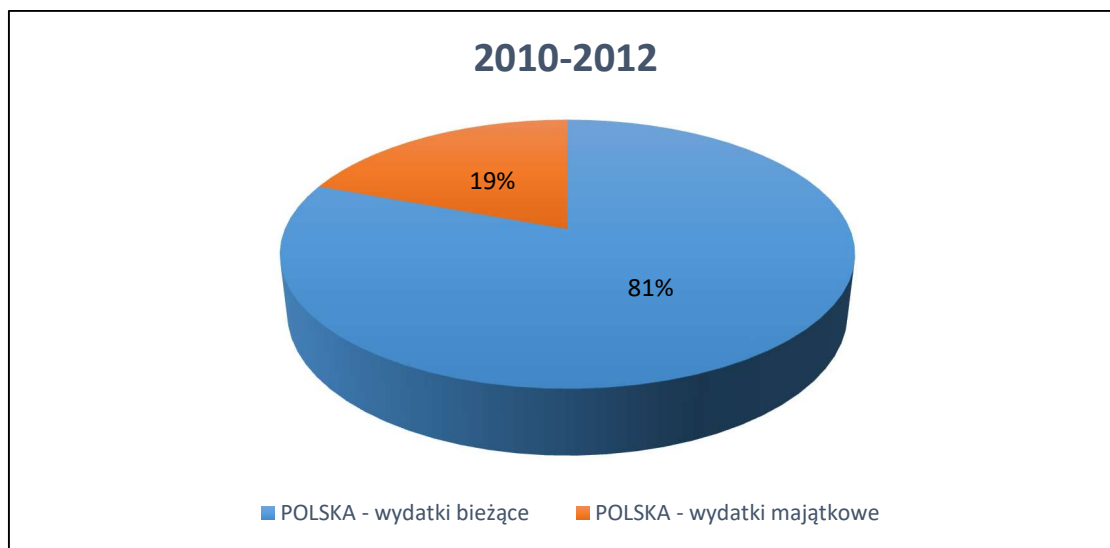
Wydatki wojewódzkie ogółem można podzielić na wydatki bieżące i wydatki majątkowe w obszarze kultury i dziedzictwa narodowego. W rozważanym okresie można zauważyć nieznaczny spadek udziału wydatków majątkowych na poziomie całego kraju z 19% w latach 2010-2012 do 16% w latach 2014-2016. Odmiennie tendencje występowały w województwie lubuskim, gdzie odnotowano znaczący wzrost tej grupy wydatków w stosunku do wydatków bieżących z 10% do 19%. Jest to zjawisko korzystne, gdyż oznacza prowadzenie działań inwestycyjnych w obszarze kultury i dziedzictwa narodowego, prowadzących często do poszerzenia oferty kulturalnej w województwie, oznaczać może bowiem np. wybudowanie nowego obiektu instytucji kultury. Wydatki te służą bowiem zwiększaniu rzeczowego majątku instytucji kultury

i są przede wszystkim związane z finansowaniem budowy, rozbudowy, modernizacji infrastruktury kulturalnej lub nabyciem środków trwałych dla instytucji kultury lub podmiotów, które świadczą różnorodne usługi kulturalne. W okresie objętym analizą samorządy przeznaczyły na wydatki majątkowe średnio 27,4% swojego budżetu. Był to udział wyższy niż średni udział obserwowany w wydatkach w dziale 921 finansowanych z budżetu państwa (17,3%). W tej strukturze dominowały wydatki bieżące, które są związane z funkcjonowaniem jednostek kultury i obejmowały (US 2016):

- wydatki osobowe (wynagrodzenia oraz wszystkie narzuty na wynagrodzenia osób zatrudnionych w jednostce),
- wydatki rzeczowe (zakup towarów i usług, niezbędnych do funkcjonowania jednostki),
- inne wydatki (różnego rodzaju opłaty, podatki i składki, które jednostki musiały zapłacić).

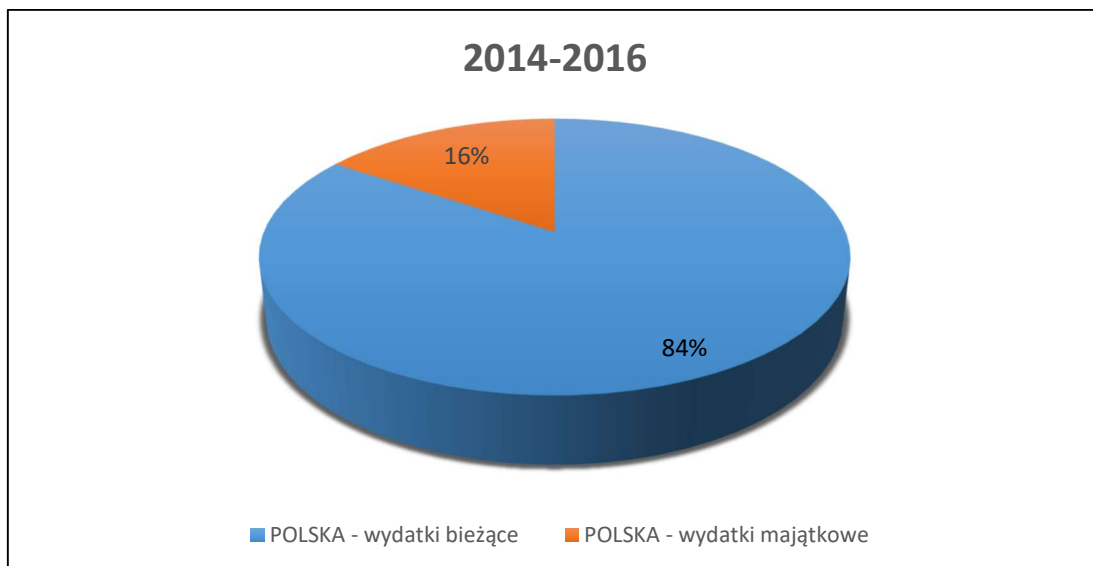
Z drugiej strony warto zauważyć (co już wcześniej podkreślono), iż w początkowym okresie wielkość wydatków majątkowych była bardzo niska w stosunku do średniej dla całej Polski. Natomiast w kolejnym okresie uzyskano wartość wyższą od wspomnianej średniej odniesienia, na poziomie średniej z poprzedniego okresu dla całego kraju (2010-2016).

Graficzną ilustrację struktury omawianych wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w Polsce i województwie lubuskim w latach 2010-2012 oraz 2014-2014 przedstawiono na kolejnych rysunkach 24, 25, 26 i 27.

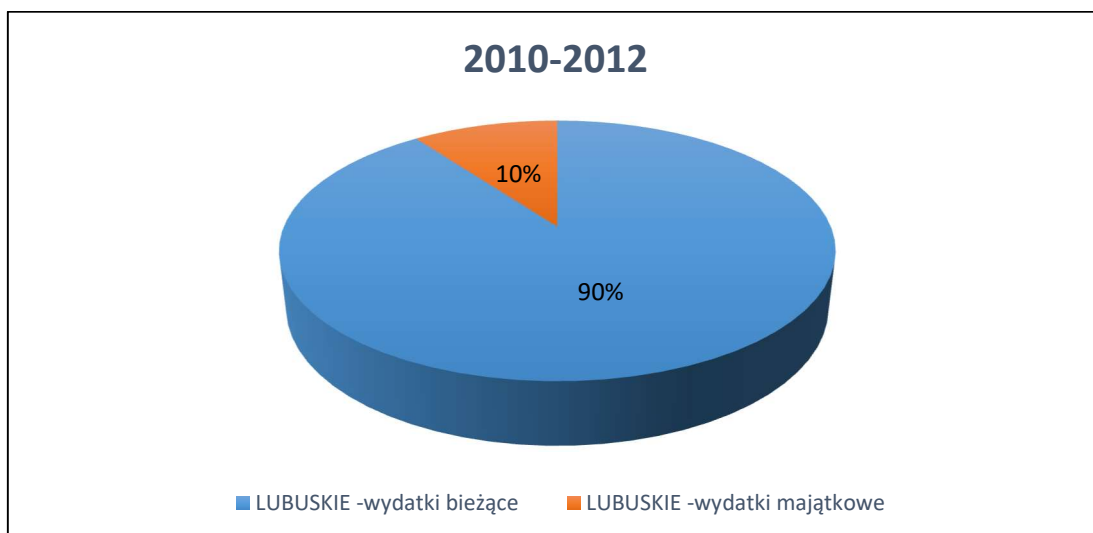
Rysunek 24. Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w Polsce w latach 2010-2012

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu).

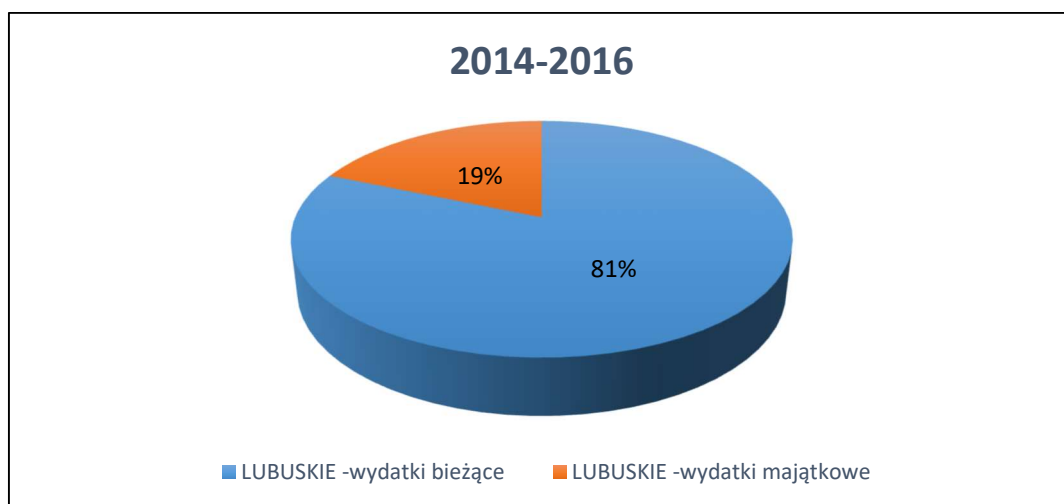
Rysunek 25. Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w Polsce w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu).

Rysunek 26. Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w województwie lubuskim w latach 2010-2012

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu).

Rysunek 27. Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w województwie lubuskim w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu).

Zmiany w wielkości wydatków bieżących i majątkowych w Polsce i województwie lubuskim w latach 2010-2016 w mln zaprezentowano w Tabeli 35, zaś ich graficzne ujęcie ukazano na Rysunku 28.

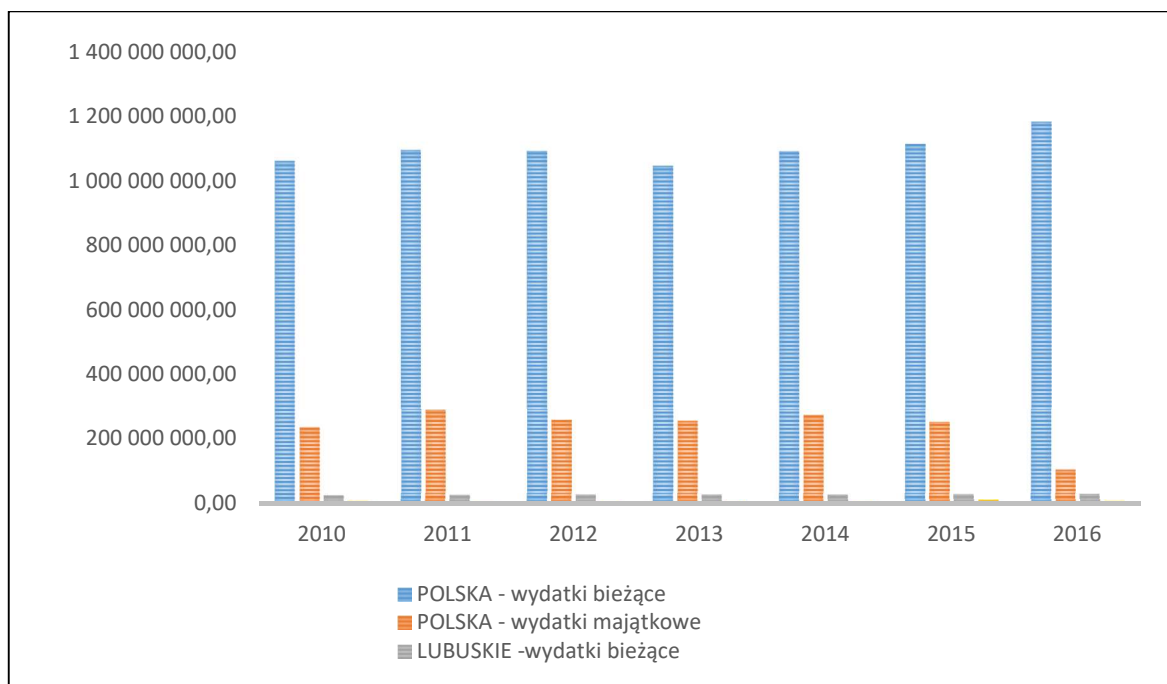
Tabela 35. Zmiany w wielkości wydatków bieżących i majątkowych w Polsce i w województwie lubuskim w latach 2010-2016 w mln

Wydatki	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	średnia	Dy-nami-ka	Współ-czyn-nik zmien-ności
Polska										
wydatki bieżące	1063,14	1096,32	1093,91	1048,11	1092,90	1115,95	1185,64	1099,42	111,52	4,02
wydatki majątkowe	234,01	287,85	257,02	253,63	270,95	250,60	104,08	236,88	44,48	25,72
województwo lubuskie										
wydatki bieżące	22,98	23,79	24,68	25,30	24,77	25,53	26,79	24,83	116,58	4,95
wydatki majątkowe	5,33	0,50	2,21	1,84	2,34	10,11	5,20	3,93	97,54	82,58

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu).

W przypadku zmian majątkowych mieliśmy do czynienia ze znacząco większą zmiennością w poszczególnych latach, przewyższającą zmienność wydatków bieżących, zarówno na poziomie całego kraju, jak również w przypadku województwa lubuskiego. Jednak na poziomie województwa skala zmienności była bardzo wysoka (współczynnik zmienności osiągnął wartość 82,58% - Tabela 35). Taki wynik oznacza dużą niestabilność prowadzonych inwestycji w tym

obszarze. Natomiast wydatki bieżące charakteryzowały się relatywnie niskim poziomem zmienności.

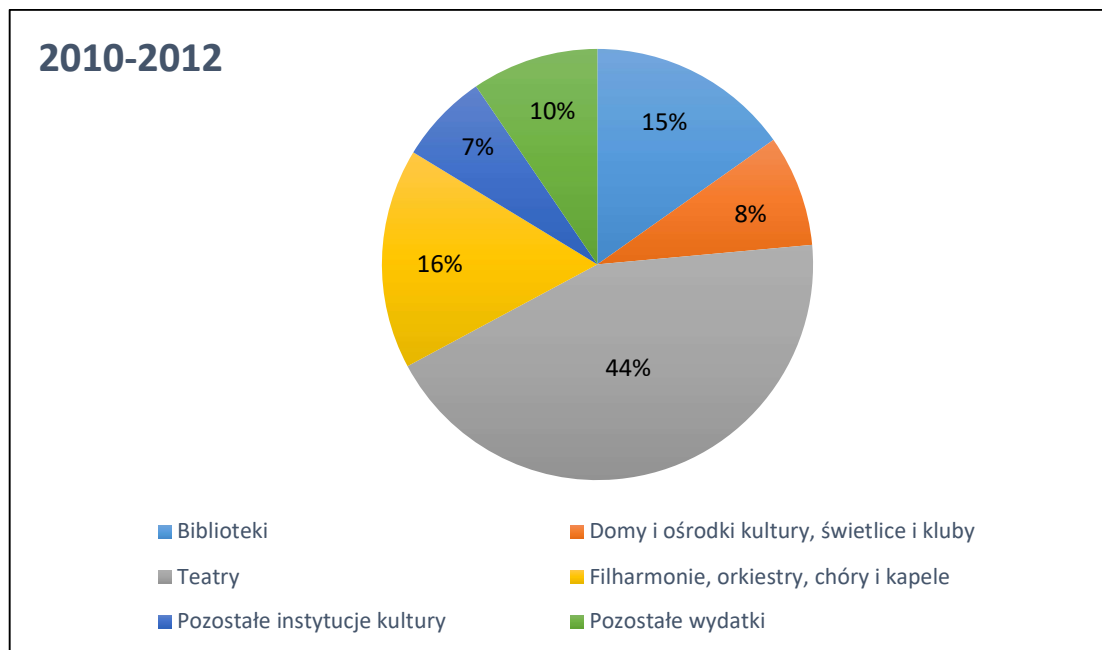

Rysunek 28. Zmiany w wielkości wydatków bieżących i majątkowych w Polsce i w województwie lubuskim w latach 2010-2016 w mln

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu).

W analizie struktury wydatków przyjęto, zgodnie z podziałem udostępnionym przez GUS, podział tylko na pojedyncze rozdziały Działu 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego, które nie dają sumy wydatków ogółem tego działu. Dlatego zsumowano wydatki na poszczególne instytucje kultury i na tej podstawie przeprowadzono analizę udziałów.

Strukturę wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w podziale na poszczególne instytucje w Polsce i województwie lubuskim w latach 2010-2012 oraz 2014-2016 zaprezentowano na rysunkach 29, 30, 31 i 32.

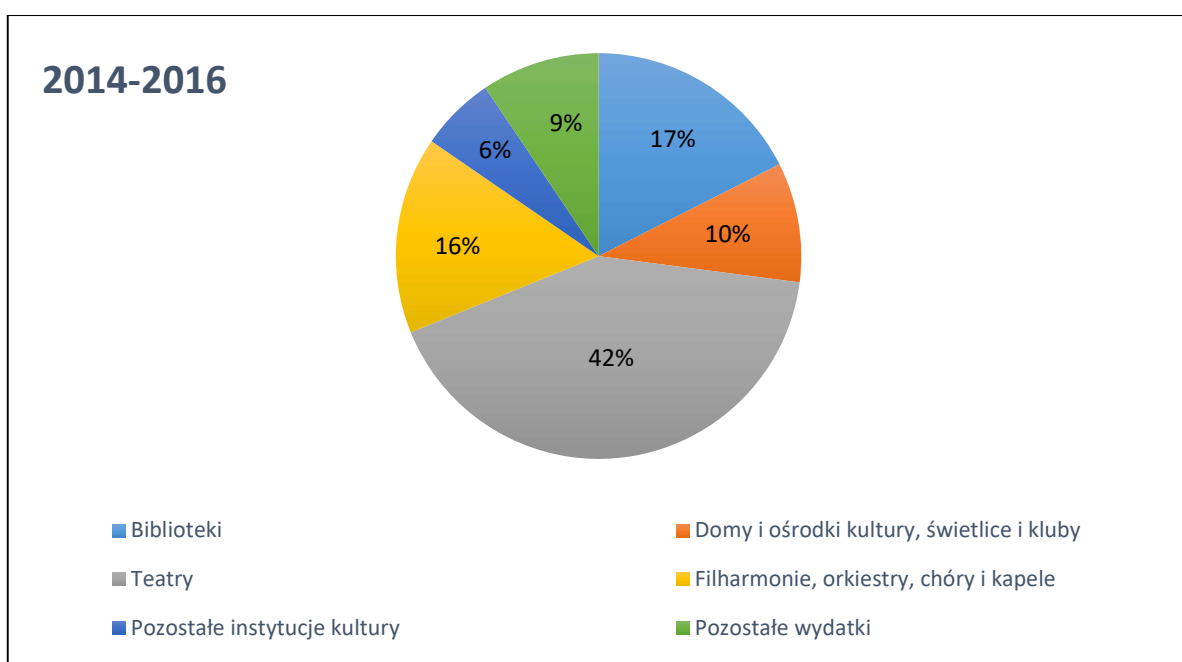

Rysunek 29. Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w podziale na poszczególne instytucje w Polsce w latach 2010-2012

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu).

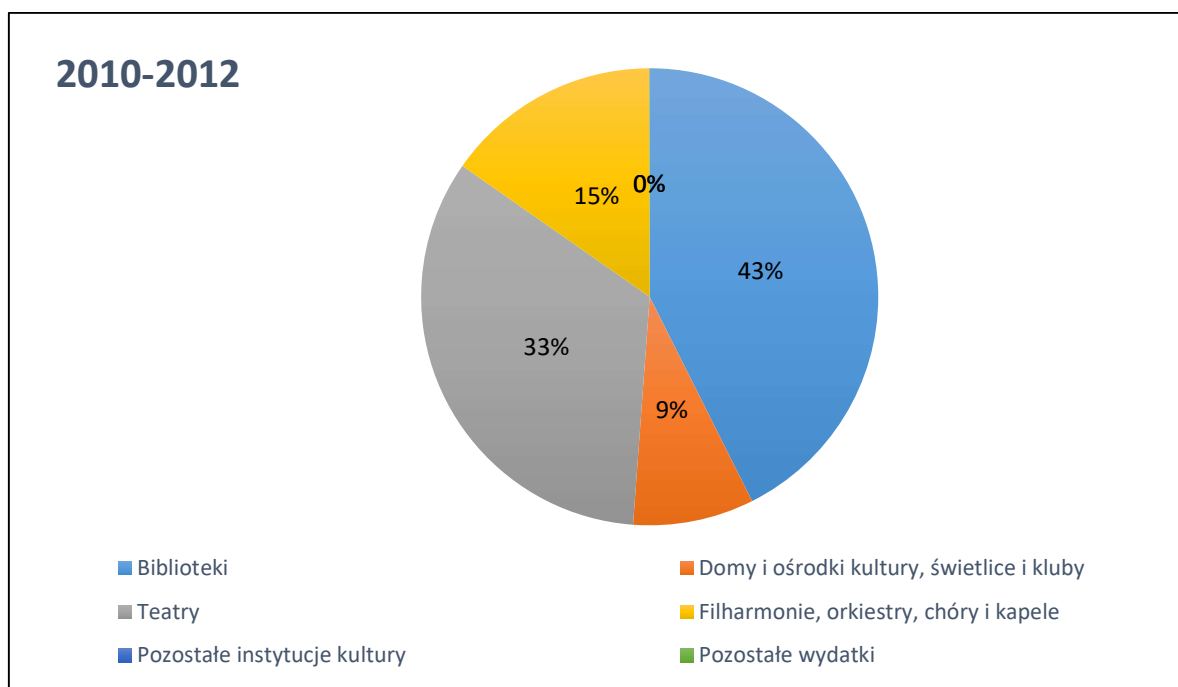
Analiza struktury wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego pozwoliła ujawnić istotne dysproporcje występujące pomiędzy -poszczególnymi województwami i średnią dla całej Polski. W ujęciu krajowym nastąpiły jedynie nieznaczne zmiany w strukturze wydatków dla dwóch rozważanych okresów (2010-2012 i 2014-2016 – Rysunki 29 i 30). W obydwu okresach dominujące znaczenie miały wydatki na teatry (44% w latach 2010-2012) i ich udział nieznacznie spadł w kolejnych latach do 42%. Istotne znaczenie (powyżej 10%) miały także wydatki na filharmonie, orkiestry, chóry i kapele (16%) oraz biblioteki (15%), a udział tych ostatnich w latach 2014-2016 wzrósł do 17%. Pozostałe wydatki odgrywały nieco mniejszą rolę w wojewódzkich wydatkach na kulturę. Struktura wydatków na poszczególne instytucje w województwie lubuskim kształtowała się odmiennie niż w przypadku całego kraju. Największy udział miały wydatki na biblioteki (43% w 2010-2012, aż o 28pkt proc. więcej niż dla całej Polski) oraz teatry (33% o 11pkt proc. niżej). Zbliżony udział miały natomiast wydatki na filharmonie, orkiestry, chóry i kapele (15%), a także domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby (9%). Odmienna zatem była polityka finansowania i struktura instytucjonalna obszaru kultury w województwie lubuskim, oparta na bardziej tradycyjnej sieci instytucji. W kolejnym okresie w przeciwieństwie do całej Polski, gdzie struktura finansowania kultury pozostawała stabilna, przy niewielkich korektach to w przypadku województwa lubuskiego nastąpiły znaczne przesunięcia. Przede wszystkim spadły wydatki na biblioteki o 9 pkt proc., nadal jednak pozostały

dominującym kosztem w strukturze finansowego wspierania kultury, znacznie wyżej niż dla całej Polski (o 17 pkt. proc.). W tym zakresie nastąpiło wyraźne zbliżenie do średniej krajowej. Równocześnie gwałtownie wzrosły wydatki na domy, ośrodki kultury, świetlice i kluby do 20%, pozostając o 10 pkt. proc. powyżej w stosunku do średniej. Tak znaczące zmiany należy ocenić korzystnie, powodują bowiem istotne i trudne do amortyzacji dla instytucji kultury zmiany w sytuacji finansowej nie nastawionych na działalność komercyjną i nie mogących szybko uzupełnić powstających dysproporcji w otrzymywanych subwencjach. Natomiast pomijalnie mały udział miały wydatki na pozostałe instytucje kultury oraz pozostałe wydatki, co świadczy o wysokiej koncentracji wydatków na wybrane obszary związane z kulturą.

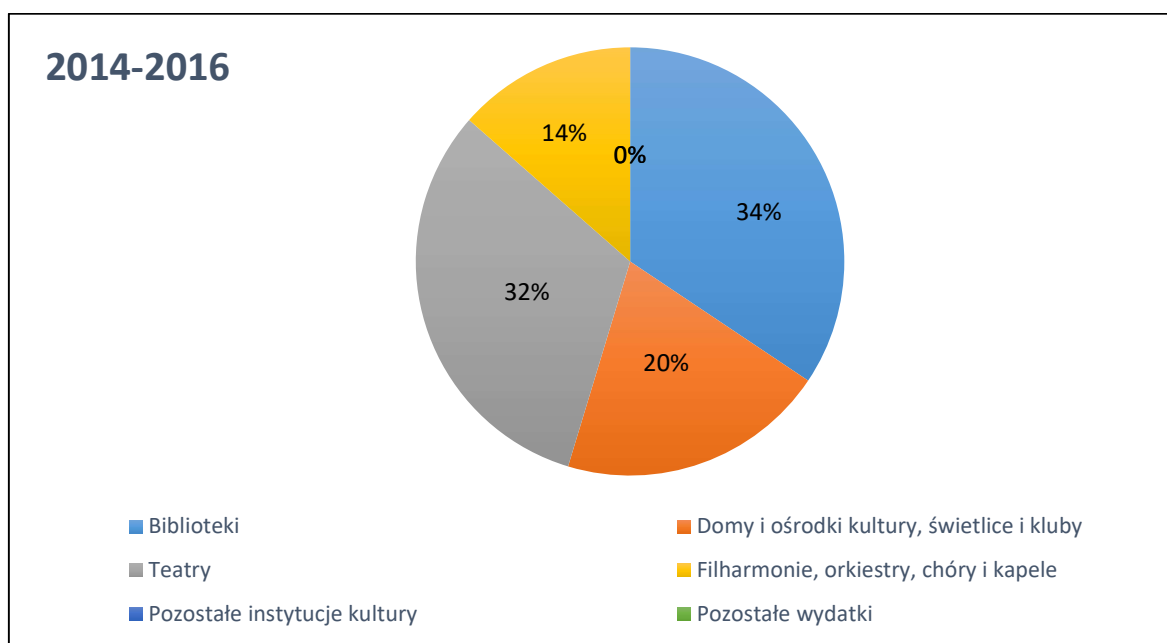
Rysunek 30. Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w podziale na poszczególne instytucje w Polsce w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu).

Rysunek 31. Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w podziale na poszczególne instytucje w województwie lubuskim w latach 2010-2012

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu).

Rysunek 32. Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w podziale na poszczególne instytucje w województwie lubuskim w latach 2014-2016

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu).

W tabeli 36 przedstawiono udziały wydatków na poszczególne instytucje kultury w łącznych wydatkach w podziale na województwa.

Tabela 36. Udziały wydatków na poszczególne instytucje kultury w łącznych wydatkach w podziale na województwa

Region	Biblioteki		Domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby		Teatry		Filharmonie, orkiestry, chóry i kapele		Pozostałe instytucje kultury		Pozostałe wydatki	
	2010 - 2012	2014 - 2016	2010 - 2012	2014 - 2016	2010 - 2012	2014 - 2016	2010 - 2012	2014 - 2016	2010 - 2012	2014 - 2016	2010 - 2012	2014 - 2016
Polska	15,18	17,53	8,36	9,54	43,64	41,80	16,52	15,73	6,77	5,98	9,53	9,43
Dolnośląskie	6,76	7,51	10,67	10,49	54,81	51,03	23,37	28,49	3,44	1,97	0,94	0,51
Kujawsko-pomorskie	28,29	27,85	10,84	10,29	40,62	36,57	13,03	11,40	0,00	0,00	7,22	13,90
Lubelskie	18,56	13,13	8,23	4,37	38,48	22,43	13,68	8,46	0,00	0,00	21,04	51,62
Lubuskie	42,60	34,38	8,56	20,29	33,55	31,79	15,25	13,54	0,00	0,00	0,04	0,00
Łódzkie	8,51	8,03	7,95	6,87	56,75	58,56	21,17	22,10	0,00	0,00	5,62	4,44
Małopolskie	9,93	11,88	20,49	20,62	48,01	45,62	18,09	17,88	2,33	1,88	1,15	2,13
Mazowieckie	18,52	28,79	0,00	0,51	54,78	49,90	0,00	0,00	21,93	20,80	4,77	0,00
Opolskie	23,06	24,14	0,00	0,00	28,27	34,35	44,63	39,38	0,00	0,00	4,04	2,13
Podkarpackie	25,39	24,00	17,71	22,31	15,87	16,20	31,71	23,71	5,37	5,34	3,95	8,44
Podlaskie	10,67	36,51	6,69	12,22	5,99	12,24	13,02	32,66	0,00	0,00	63,63	6,38
Pomorskie	10,74	8,27	0,65	0,00	69,54	74,03	17,37	16,24	1,69	1,46	0,00	0,00
Śląskie	15,11	16,00	4,83	4,28	34,59	33,45	11,51	12,51	30,99	31,39	2,96	2,37
Świętokrzyskie	18,45	22,24	16,46	25,96	14,64	24,25	47,53	25,81	0,00	0,00	2,92	1,75
Warmińsko-mazurskie	10,26	15,41	17,43	25,48	49,65	31,19	21,32	25,95	0,00	0,00	1,35	1,98
Wielkopolskie	7,65	8,62	0,00	0,00	66,71	68,89	17,10	20,68	3,45	0,07	5,09	1,74
Zachodniopomorskie	28,29	24,33	19,78	24,03	48,08	49,78	0,76	0,47	0,00	0,00	3,09	1,39

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu).

Stwierdzone wcześniej zmiany w strukturze wielkości wydatków na sferę kultury w województwie lubuskim można uszczegółowić, odwołując się do szerszej perspektywy zmian w zakresie finansowania poszczególnych grup instytucji na tle wszystkich województw w przeliczeniu na jednego mieszkańca (Tabele 37 i 38).

Tabela 37. Analiza statystyczna wielkości wydatków na biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby w przeliczeniu na jednego mieszkańca w latach 2010-2016

Jednostka terytorialna	Wydatki na biblioteki na 1 mieszkańca			Wydatki na domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby na 1 mieszkańca		
	Średnia	Dynamika	Współczynnik zmienności	Średnia	Dynamika	Współczynnik zmienności
Polska	3,73	111,07	8,06	2,03	100,82	9,82
Dolnośląskie	1,58	114,79	11,78	2,26	106,50	17,66
Kujawsko-pomorskie	8,74	105,97	14,60	3,32	89,95	11,53
Lubelskie	3,65	142,99	17,63	1,37	138,02	16,88
Lubuskie	8,09	79,71	10,82	3,16	258,41	88,66
Łódzkie	2,26	91,69	11,61	2,02	91,19	26,58
Małopolskie	2,34	145,03	13,58	4,45	82,66	10,59
Mazowieckie	3,78	107,75	27,60	0,03	-	264,58
Opolskie	5,00	86,14	12,54	0,00	-	-
Podkarpackie	3,39	110,95	4,21	2,77	125,50	19,34
Podlaskie	9,26	194,35	36,44	4,19	117,85	5,11
Pomorskie	2,38	108,63	30,75	0,09	0,00	126,49
Śląskie	3,37	105,66	4,63	0,97	72,86	21,51
Świętokrzyskie	4,19	102,44	1,50	4,29	103,74	17,28
Warmińsko-mazurskie	3,05	96,94	10,89	4,99	74,36	16,44
Wielkopolskie	1,57	97,31	4,41	0,00	-	264,58
Zachodnio-pomorskie	6,75	107,67	6,07	5,74	110,61	40,27

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu).

Wyraźnie uwidacznia się wcześniej stwierdzona odmienność nie tylko co do struktury tych wydatków, ale też kierunku zachodzących zmian w ich rozdysponowaniu w kolejnych latach. Dodatkowym czynnikiem różnicującym sytuację w poszczególnych województwach jest stopień zmienności poszczególnych wydatków. Obniżeniu w ujęciu względnym w przeliczeniu na jednego mieszkańca uległy jedynie wydatki na biblioteki. W pozostałych grupach wydatków odnotowano wzrost, będący także efektem łącznego wzrostu wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w województwie lubuskim.

Tabela 38. Analiza statystyczna wielkości wydatków na teatry, filharmonie, orkiestry, chóry i kapele w przeliczeniu na jednego mieszkańca w latach 2010-2016

Jednostka terytorialna	Wydatki na teatry na 1 mieszkańca			Wydatki na filharmonie, orkiestry, chóry i kapele na 1 mieszkańca		
	Średnia	Dynamika	Współczynnik zmienności	Średnia	Dynamika	Współczynnik zmienności
Polska	9,72	100,46	3,60	3,65	97,03	4,91
Dolnośląskie	11,27	99,24	8,21	5,45	132,84	13,17
Kujawsko-pomorskie	11,90	110,11	4,61	3,78	105,75	4,11
Lubelskie	6,96	112,21	4,63	2,50	121,51	7,25
Lubuskie	7,00	128,92	10,55	3,06	122,31	6,58
Łódzkie	16,43	91,39	8,12	6,05	100,78	8,79
Małopolskie	10,08	112,71	7,30	3,86	105,59	3,17
Mazowieckie	8,18	92,20	8,86	0,00	0,00	0,00
Opolskie	6,50	97,90	8,69	8,76	83,97	18,38
Podkarpackie	2,20	106,74	8,02	3,77	59,74	26,84
Podlaskie	3,97	120,93	9,42	9,77	230,62	28,22
Pomorskie	17,18	104,80	4,10	3,94	88,48	8,56
Śląskie	7,30	103,15	9,57	2,57	100,53	1,84
Świętokrzyskie	3,99	228,33	46,67	7,74	44,24	59,98
Warmińsko-mazurskie	10,31	51,27	42,62	5,57	59,93	24,71
Wielkopolskie	12,95	92,24	12,11	3,58	106,78	5,83
Zachodniopomorskie	12,72	106,64	27,01	0,16	67,27	17,72

Źródło: opracowanie na podstawie Banku Danych Lokalnych 2017, <https://bdl.stat.gov.pl>, 12.11.2017 – data dostępu).

Na wyróżnione przeobrażenia w strukturze finansowania kultury wpływ mają także zmiany w liczebności podmiotów działających w obszarze kultury w badanym okresie. Jak jednak zauważa się w literaturze przedmiotu nie wykazują one stałego trendu (US 2016). Natomiast samo przestrzenne rozmieszczenie instytucji kultury wykazuje wyraźną regularność, stąd można zauważyć, iż niektóre obszary skupiają albo największą liczbę jednostek kultury, albo też określony typ jednostek kultury.

Spadek wydatków w przeliczeniu na jednego mieszkańca odnotowano w stosunku do środków przekazywanych na biblioteki (Tabela 37), gdzie jednak poziom wydatków w początkowym okresie był relatywnie wysoki (w stosunku do innych województw), choć nie było to wyznacznikiem zmian w innych województwach notujących podobną sytuację w bazowym okresie. Warto też zauważyć, iż redukcja ta była największa właśnie w województwie lubuskim i sięgnęła łącznie 29% w latach 2010-2016. W zakresie pozostałych typów instytucji odnotowano wzrost wydatków, największy w wydatkach przeznaczonych na domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby (o 158,41% - był to największy przyrost wydatków na te grupę instytucji w

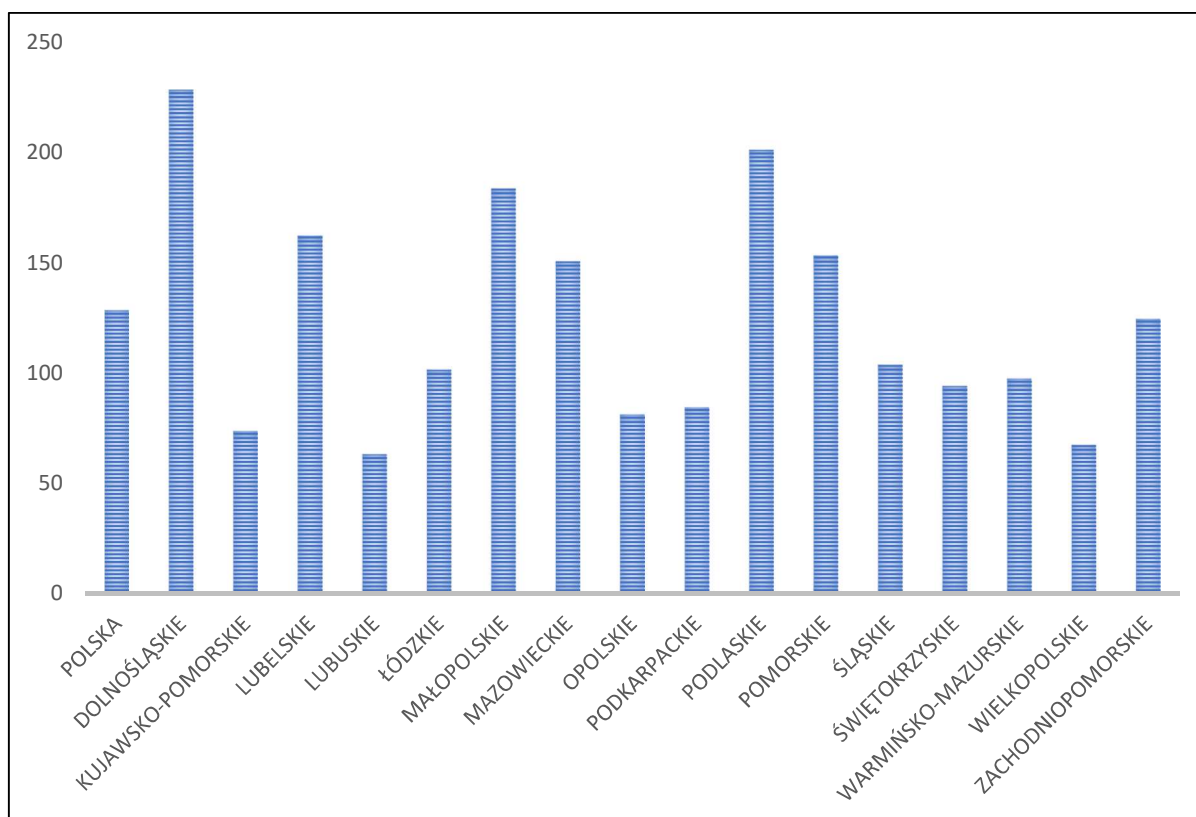
stosunku do innych województw w rozważanym okresie). Znamionuje to zmianę w polityce finansowania kultury w województwie lubuskim, gdyż równocześnie nastąpił wzrost łącznych wydatków przekazywanych na kulturę przez jednostki wojewódzkie samorządu terytorialnego. Przy czym przyrosty te w odniesieniu do dwóch grup wydatków były drugie pod względem skali zmiany. Mimo tak znaczących przekształceń w strumieniach przepływu środków adresowanych do poszczególnych typów instytucji i w strukturze wydatków pozostawały one relatywnie stabilne, jedyny wyjątek stanowiły wspomniane wydatki na domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby w przeliczeniu na jednego mieszkańca charakteryzujące się wysokim poziomem fluktuacji (współczynnik zmienności – 88,66% - Tabela 37).

Wydatki płynące z budżetu państwa były bardzo wąsko ukierunkowane na muzea, co stanowiło w 2016 r. 44,10% wszystkich środków budżetowych. Natomiast środki przekazywane przez jednostki samorządu terytorialnego były bardziej rozproszone, choć i w ich przypadku można wskazać na dominujące instytucje w systemie finansowania: domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby (30,17%), biblioteki (20,10%), muzea (11,75%) oraz teatry (10,91%).

Kolejnym źródłem finansowania wydatków na kulturę były środki Unii Europejskiej oraz innych funduszy zagranicznych (np. fundusze norweskie) przekazywane beneficjentom w formie dofinansowania działań podejmowanych w obszarze kultury (lub z nią związanych). Pochodzą one przede wszystkim z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Funduszu Spójności (FS), Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), Norweskiego Mechanizmu Finansowego (NMF) oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (MF EOG) (GUS 2015).

W ciągu ostatnich lat fundusze z zagranicy były bardzo ważnym bodźcem rozwoju nie tylko gospodarki, ale też sfery kultury w Polsce. Uzyskane w ten sposób znaczne środki finansowe w istotny sposób zmieniły funkcjonowanie instytucji kultury w Polsce, w tym także w województwie lubuskim. Liczne programy adresowane do podmiotów z rozważanego obszaru stwarzały możliwość realizacji różnorodnych przedsięwzięć, zarówno w zakresie inwestycji infrastrukturalnych, jak i mniej kosztochłonnych, ale równie ważnych, tak zwanych „działań miękkich”. Wśród beneficjentów środków zagranicznych znalazły się między innymi instytucje kultury, organizacje pozarządowe, osoby fizyczne oraz jednostek samorządu terytorialnego.

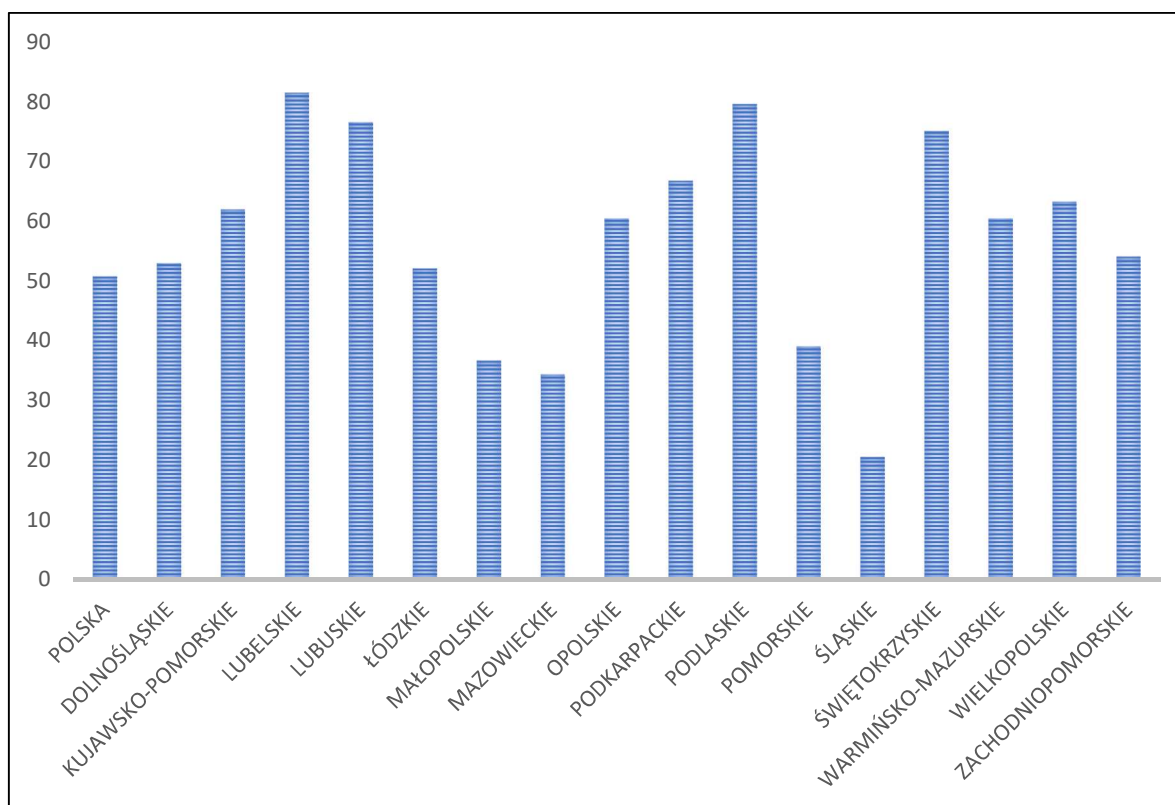
Będąc nowym krajem członkowskim w UE Polska uzyskała dostęp nie tylko do funduszy UE, ale również do Norweskiego Mechanizmu Finansowego (tzw. fundusze norweskie), Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy. Przy czym trzeba zaznaczyć, iż to ostatnie źródło miało marginalne znaczenie w finansowaniu kultury w Polsce.

Rysunek 33. Wielkość środków finansowych Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności przekazanych na działania związane z kulturą w ramach Narodowej Strategii Spójności na lata 2007-2013 według województw w zł w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

Źródło: GUS, *Finanse kultury w latach 2007-2015*, Kraków 2016.

Środki zagraniczne wykorzystywane w celu finansowania rozwoju kultury w przeliczeniu na 1000 mieszkańców nie były równomiernie rozłożone pomiędzy województwami. Istniały w tym zakresie znaczne dysproporcje, często pogłębiające wcześniej wskazane różnice w finansowaniu kultury ze środków budżetowych państwa i samorządów. W województwie lubuskim wielkość środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności w perspektywie finansowej 2007-2013 należała do najmniejszych wartości (Rysunek 34), co należy odnotować jako niekorzystne zjawisko. Świadczy to o małej aktywności w regionie w pozyskiwaniu tych funduszy, co stanowi poważną słabość i ograniczenie rozwoju instytucji kultury. Były one prawie czterokrotnie niższe niż w sąsiednim województwie dolnośląskim, które w tym zakresie było liderem w kraju.

Rysunek 34. Wartość środków finansowych Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 przekazanych na działania związane z kulturą według województw w zł w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

Źródło: GUS, Finanse kultury w latach 2007-2015, Kraków 2016.

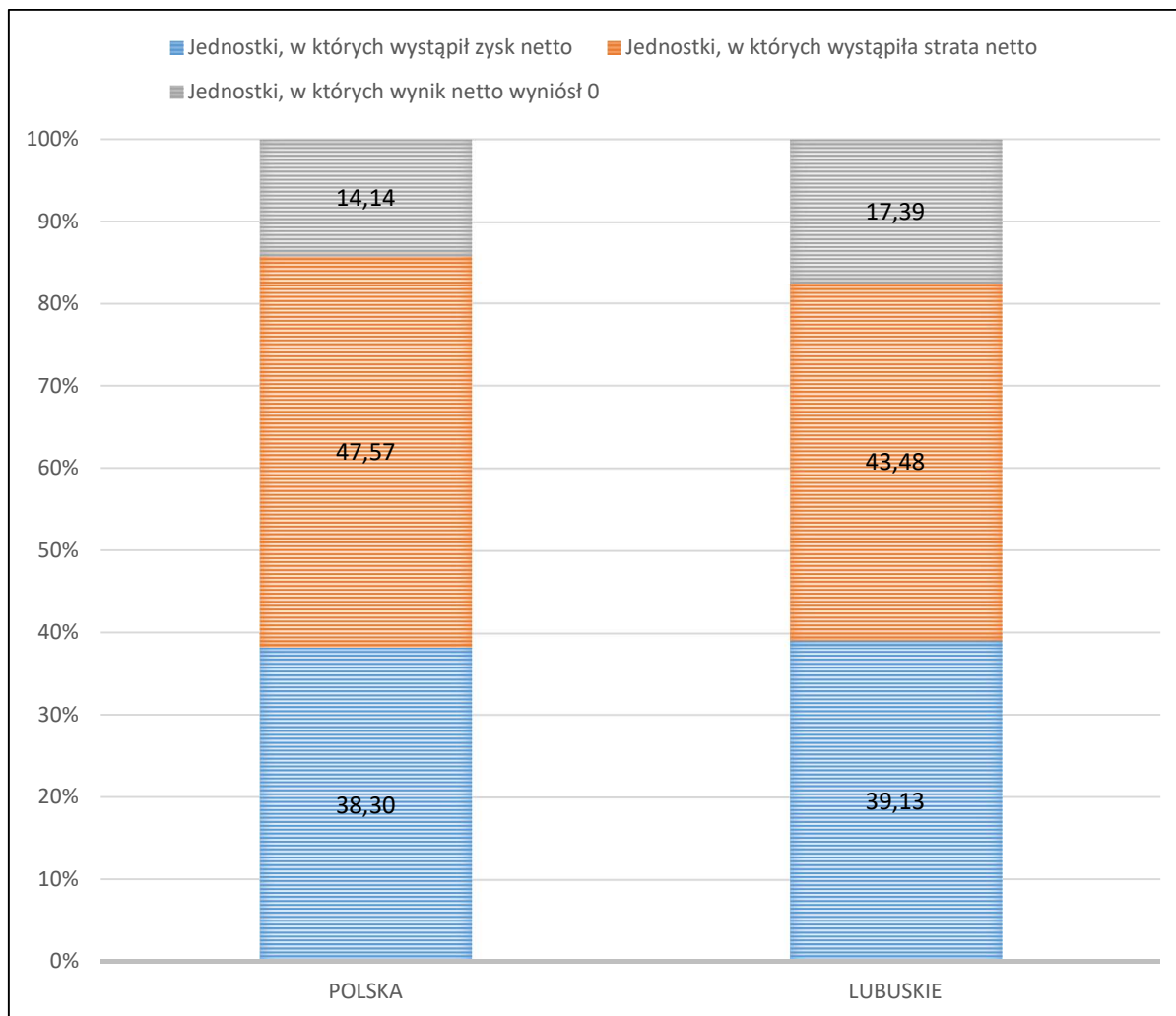
Jeżeli dodatkowo uwzględnimy środki pochodzące z Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich to sytuacja województwa lubuskiego uległa stosownej korekcie. W tym przypadku wartość ta sytuowała rozważane województwo na trzecim miejscu wśród tych, które pozyskały najwięcej funduszy. Przy czym wartość tych środków przekazywanych na sferę kultury była przeciętnie niższa niż w przypadku Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności. W konsekwencji stopień finansowania kultury w województwie lubuskim z funduszy zagranicznych plasował je znacznie poniżej średniej krajowej.

Ważnym procesem oddziaływania na kulturę są zmiany zachodzące w dochodach gospodarstw domowych i ich skłonności do przeznaczania wydatków na kulturę. Jeżeli przeanalizujemy odbiorców kultury w postaci gospodarstw domowych, to warto zauważyć, iż wydatki na kulturę stanowią jedynie niewielką część wszystkich wydatków gospodarstw domowych. W latach 2010-2016 w Polsce ich udział w łącznych wydatkach nie przekroczył 4,0%. Równocześnie wraz z poprawą sytuacji materialnej w analizowanym okresie wydatki te systematycznie

wzrastały, chociaż z coraz mniejszą dynamiką. Sama kwota wydatków na kulturę ulegała pewnym rocznym fluktuacjom. W latach 2010-2016 stopniowo zwiększały się wydatki związane z uczestnictwem w ofercie instytucji kultury oraz zakupem książek niebędących książkami edukacyjnymi. Wydatki na bilety wstępu do instytucji kultury zwiększyły się w badanym okresie o 28,1%, natomiast na książki o 16,77%. Równocześnie jednak należy odnotować, iż wielkość tych wydatków w wydatkach ogółem gospodarstw domowych należał do jednych z najwyższych i osiągnął w 2015r. wartość 4,4% w stosunku do średniej dla wszystkich krajów UE wynoszącej 3,8%. W czołówce krajów UE, wydających na kulturę największą część z ogółu wydatków gospodarstw domowych, znalazła się Dania (5,6% ogółu wydatków) oraz Szwecja i Wielka Brytania (po 5,2%). Zatem skłonność do przeznaczania środków finansowych na kulturę w Polsce jest relatywnie wysoka, ograniczenie stanowi jedynie poziom dochodów, które są znacznie niższe niż w przypadku krajów tzw. starej UE. Z drugiej strony w warunkach odnotowanego w ostatnim okresie znacznego zwiększenia dynamiki tych dochodów kształtuje to korzystną perspektywę dla rozwoju kultury zarówno w Polsce jak i województwie lubuskim.

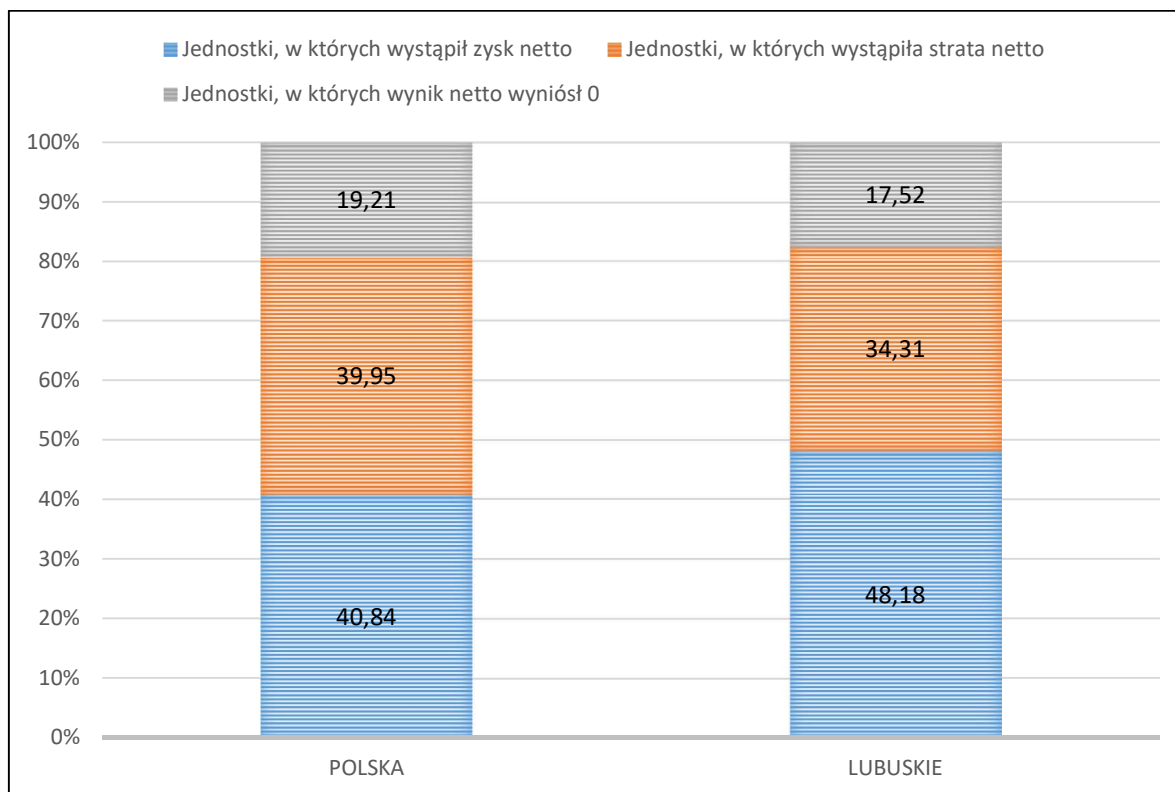
6.4. Ocena bieżącej kondycji finansowej instytucji kultury

W ocenie sytuacji jednostek kultury nie mogło zabraknąć oceny ich bieżącej kondycji finansowej. Dane prezentowane w niniejszym opracowaniu pochodzą z rocznego sprawozdania o finansach instytucji kultury i dotyczą instytucji posiadających osobowość prawną. Nie można do ich działalności podchodzić jak w przypadku przedsiębiorstw z punktu widzenia maksymalizacji zysku, stąd w ocenie wzięto pod uwagę sam wynik (czy był dodatni, ujemny czy wychodził na zero), a nie jego wielkość. Struktura ta w województwie lubuskim była zbliżona do tej jaka ukształtowała się na poziomie całego kraju (Rysunek 35).

Rysunek 35. Struktura instytucji kultury pod względem uzyskanego wyniku finansowego w procentach w 2010 r. w Polsce i w województwie lubuskim

Źródło: GUS, *Finanse kultury w latach 2007-2015*, Kraków 2016.

Rysunek 36. Struktura instytucji kultury pod względem uzyskanego wyniku finansowego w procentach w 2015 r. w Polsce i w województwie lubuskim

Źródło: GUS, Finanse kultury w latach 2007-2015, Kraków 2016.

Nieznacznie mniej było jednostek, które w roku 2010 osiągnęły stratę netto (o 4,09 pkt. proc.) i relatywnie więcej podmiotów uzyskujących zerowy wynik finansowych, co należy uznać za sytuację korzystną. Istotna jest nie tylko sytuacja w jednym roku, ale zmiany zachodzące w kolejnych latach. Porównanie lat 2010 i 2015 wskazuje jednak na wystąpienie niekorzystnych tendencji. O ile poprzednie zestawienie wskazywało na korzystną sytuację instytucji kultury w województwie lubuskim, to ocena ta uległa diametralnemu odwróceniu w roku 2015. Choć w całym kraju także wzrósł udział jednostek uzyskujących ujemny wynik finansowy w stosunku do roku 2010 (o 2,54 pkt proc.) to w przypadku województwa lubuskiego wartość ta uległa gwałtownemu załamaniu, osiągając poziom znacznie wyższy niż dla całego kraju (48,18% - Rysunek 36). Było to wynikiem pogorszenia się sytuacji podmiotów, które wcześniej uzyskiwały dodatni wynik finansowy, gdyż o ile udział podmiotów osiągających zerowy zysk netto prawie się nie zmienił to gwałtowny spadek wystąpił w grupie uzyskujących zysk netto

w poprzednim okresie do poziomu 34,31% (Rysunek 36). Świadczy to o dużej niestabilności finansowej podmiotów z obszaru kultury w województwie lubuskim i ich słabej kondycji w tym zakresie.

7. Wybrane cykliczne wydarzenia kulturalne w województwie lubuskim

Cykliczne imprezy kulturalne organizowane na terenie województwa lubuskiego mają zasięg od lokalnego (skierowanego do mieszkańców danej miejscowości), aż po międzynarodowy – przekraczający granice Polski. W konsekwencji odmienne są źródła finansowania tego typu przedsięwzięć oraz możliwości ich promocji. Niejednorodny jest również obszar tematyczny imprez. Niektóre z nich kierowano do słuchaczy muzyki różnych gatunków, inne – do miłośników tańca czy teatru. Organizatorem części z nich jest Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze, niektóre obejmuje też swym patronatem.

Świętem mieszkańców całego województwa oraz okazją do promocji jego walorów (turyistycznych, kulinarnych, etc.) są z pewnością Dni Województwa Lubuskiego. Odbývają się w czerwcu, tuż po rozpoczęciu wakacji szkolnych. W ramach tej imprezy organizowano koncerty muzyczne, spektakle teatralne, atrakcje dla dzieci, konkurencje sportowe i wiele innych (<http://www.dwl.lubuskie.pl> – dostęp: 11.11.2017).

Jednym z najbardziej znanych wydarzeń kulturalnych na terenie województwa lubuskiego jest Festiwal „Przystanek Woodstock”, organizowany od 1995 roku przez Fundację Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy. Od 2004 roku impreza odbywa się w Kostrzynie nad Odrą. W 2015 roku jego organizator, Jerzy Owskiak, otrzymał nagrodę International Music Industry Awards 2015 w kategorii Promotor Roku. Jest ona przyznawana przez przedstawicieli branży muzycznej z całego świata. Przystanek Woodstock jest przedsięwzięciem rozpoznawanym nie tylko w województwie lubuskim czy w Polsce, ale także w Europie. Świadczy o tym dwunaste miejsce w kategorii najlepszy festiwal na Starym Kontynencie w rankingu przygotowanym przez **Havas Sports & Entertainment**, trzecie miejsce w rankingu na najlepiej zorganizowany festiwal, jak również pierwsze miejsce w kategorii największa wartość (efektywność wykorzystanych środków finansowych) wśród imprez tego typu organizowanych w Europie (<https://woodstockfestival.pl> – dostęp: 13.11.2017). Przystanek Woodstock jest wydarzeniem przyciągającym tłumy uczestników, szeroko nagłaśnianym w mediach.

Wiele wydarzeń muzycznych odbywało się w Gorzowie Wlkp., m.in.:

- Reggae nad Wartą - najstarszy polski festiwal muzyki reggae, którego początki sięgają 1986 roku. Reaktywacja imprezy miała miejsce w 2005 roku. Dzięki wsparciu władz miasta odbywał się corocznie w międzynarodowej obsadzie (<http://www.reggaenadwarta.eu> – dostęp: 11.11.2017). Niestety w 2017 r. impreza została zawieszona ze względów finansowych. Nie wiadomo czy w kolejnych latach tradycja gorzowskiego festiwalu reggae będzie

- kontynuowana (Miłkowski, *Reggae nad Wartą już nie będzie...*, <http://www.gazetalubuska.pl/wiadomosci/gorzow-wielkopolski/a/reggae-nad-warta-juz-nie-bedzie,11840237/> - dostęp: 11.11.2017);
- Jesień Jazzowa – konkurs dla młodych wykonawców muzyki jazzowej, w której główną nagrodą jest „Klucz do Kariery”. W ramach imprezy odbywa się też koncert uznanej gwiazdy jazzowej (<http://www.jazzfilary.pl/index.php?mod=tc&act=more&nID=10&cID=72> – dostęp: 13.11.2017);
 - Międzynarodowe Spotkania Orkiestr Dętych ALTE KAMERADEN – festiwal organizowany jest ku pamięci słynnego gorzowianina Carla Teike, kompozytora muzyki marszowej (<http://www.altekameraden.mckgorzow.pl/pl/> - dostęp: 13.11.2017);
 - Międzynarodowe Spotkania Zespołów Cygańskich Romane Dyvesa – impreza ta ma charakter międzynarodowy i uczestniczą w niej Romowie z całej Europy, prezentujące swoją tradycję i kulturę (http://www.wrotalubuskie.eu/PL/obiekt_turystyczny/szczegoly/524/368/Romane_Dyvesa_w_Gorzowie_Wielkopolskim/ - dostęp: 14.11.2017);
 - Międzynarodowy Festiwal Muzyczny „Serenada nad Wartą” – promujący muzykę klasyczną (http://encyklopedia.wimbp.gorzow.pl/s/serenada_nad_warta/serenada_nad_warta.html - dostęp: 14.11.2017);
 - Międzynarodowy Konkurs Pianistyczny im. Jana Sebastiana Bacha w Gorzowie Wlkp. – przeznaczony dla uczniów szkół muzycznych. Organizowany jest od 1986 roku i bierze w nim udział młodzież z kilkudziesięciu krajów z całego świata (<http://gorzow.wyborcza.pl/gorzow/7,36844,21960057,bachowski-powraca-za-rok-konkurs-pianistyczny-rozpocznie-nowa.html> – dostęp: 14.11.2017).

Jednym z bardziej znanych wydarzeń muzycznych na terenie województwa lubuskiego jest Festiwal „Dni Muzyki nad Odrą”, który powstał w wyniku połączenia dwóch innych imprez: Międzynarodowych Spotkań Muzycznych „Wschód-Zachód” oraz Frankfurckich Dni Muzyki. Jest organizowany od 2000 roku. Prezentuje koncerty muzyki klasycznej we wszystkich jej odmianach. To przykład współpracy polsko-niemieckiej na płaszczyźnie kultury i sztuki, a jego ideą jest popularyzowanie muzyki klasycznej w mniejszych miejscowościach (<http://www.ziemialubuska.pl/2095,2029,..html> – dostęp: 15.11.2017).

Wśród cyklicznych imprez poświęconych muzyce klasycznej można przywołać też Festiwal „Muzyka w Raju”, odbywający się od 2003 roku w Gościkowie-Paradyżu. W programie artystycznym znajdują się utwory powstałe w okresie od średniowiecza do baroku (<http://www.muzykawraju.pl> – dostęp: 11.11.2017).

W Żarach od 2003 roku odbywa się Międzynarodowy Festiwal Muzyczny „EuroSilesia”, który jest kontynuacją Międzynarodowego Śląskiego Festiwalu Muzycznego „Porozumienie”. Ukazuje bogactwo kulturalne Śląska na tle kultur europejskich (<https://dkzary.pl> – dostęp: 03.11.2017). W tym samym mieście organizowany jest Festiwal Polszczyzny i Pieśni Kresowej „Wielkie Bałakanie”, który popularyzuje kulturę kresową (<https://dkzary.pl> – dostęp: 03.11.2017).

W Drezdenku od dwudziestu dwóch lat można uczestniczyć w Letnim Festiwalu Muzyki Organowej i Kameralnej, cieszącym się renomą wśród miłośników muzyki klasycznej, nie tylko z województwa lubuskiego (<https://cpkd.pl/?festiwal-muzyki-organowej-i-kameralnej,8> – dostęp: 05.11.2017).

W Żaganiu od 2008 roku, w trakcie Ogólnopolskiego Turnieju Pianistycznego im. Haliny Czerny-Stefańskiej, promuje się młode talenty z Polski i Niemiec (<https://urzadmiasta.zagan.pl/2017/02/13/xxii-ogolnopolski-turniej-pianistyczny-im-haliny-czerny-stefanskiej/> - dostęp: 05.11.2017). Imprezą muzyczną o charakterze transgranicznym jest również Festiwal Piosenki Autorskiej i Muzyki Świata transVOCALE organizowany od 2004 roku w Słubicach i Frankfurcie nad Odrą. Uczestniczą w nim zespoły muzyczne i wokaliści z wielu krajów świata (<http://transvocale.eu/?p=20&l=1> – dostęp: 12.12.2017).

Dodajmy, że od 2009 roku w Babimoście organizowana jest impreza pod nazwą Miasto Rocka, w trakcie której odbywają się liczne koncerty rockowe, uznanych gwiazd i młodych zespołów z całego kraju (<http://www.miastorocka.gokbabimost.pl> – dostęp: 13.12.2017). Jednym z muzycznych wydarzeń kulturalnych jest także Garbicz Festival – festiwal muzyki techno (<https://garbiczfestival.com/pl/info/> - dostęp: 14.12.2017).

W województwie lubuskim organizowane są tak wydarzenia filmowe i teatralne. Najbardziej znane jest Lubuskie Lato Filmowe w Łagowie Lubuskim, sięgające swymi początkami 1970 roku. Jego celem jest promowanie filmów europejskich w świecie kinematografii zdominowanym przez produkcje amerykańskie (<http://www.llf.pl> – dostęp: 13.11.2017).

Ważnym przedsięwzięciem kulturalnym, organizowanym w Zielonej Górze, jest Lato Muz Wszelakich, czyli cykl imprez artystyczno-kulturalnych, w trakcie którego prezentowane są liczne występy muzyczne, teatralne, taneczne (<http://www.zok.com.pl/zok/news/2557,latomuz-wszelakich-2017-program.html> – dostęp: 30.10.2017). Warto podkreślić, że od prawie trzydziestu lat w Zielonej Górze odbywa się także Międzynarodowy Festiwal Folkloru oraz Międzynarodowy Dziecięcy Festiwal Folkloru (<http://www.zok.com.pl/zok/strona/703,miedzynarodowy-festiwal-folkloru-oblicza-tradycji.html> – dostęp: 03.11.2017).

Od 2005 roku w Zielonej Górze organizowany jest również Międzynarodowy Festiwal Kina Autorskiego Quest Europe. W jego trakcie prezentowane są najlepsze filmy niekomercyjne ostatnich lat. Festiwalowi towarzyszą recitale, koncerty muzyki filmowej, spotkania z aktorami i reżyserami, wieczory literackie, debaty (<http://www.quest-europe.eu> – dostęp: 05.11.2017). Ponadto, w Winnym Grodzie odbywa się Międzynarodowy Festiwal Sztuki Ulicznej „Busker Bus”, promujący sztukę uliczną. Artyści w sierpniu wyruszają w trasę i w kilku miastach w Polsce (w tym m.in. w Zielonej Górze) prezentując różne dyscypliny (muzyczne, cyrkowe, taneczne i wiele innych) (<http://www.buskerbus.com/pl/> - dostęp: 03.11.2017).

Przedsięwzięciem kulturalnym promującym film i kino niezależne jest, odbywający się w nowej Soli Festiwal Filmowy Solanin (<http://www.solanin-film.pl> – dostęp: 05.11.2017).

W Gorzowie Wlkp., również od 2005 roku, można uczestniczyć w Międzynarodowych Gorzowskich Spotkaniach Teatrów Ulicznych, kilkudniowym przeglądzie teatrów i widowisk plenerowych (<https://egorzow.pl/artukul/dziesi281263-teatrow/186963> - dostęp: 30.10.2017). Spektakle na świeżym powietrzu warto obejrzeć także w trakcie Gorzowskiego Festiwalu Teatrów Ogródkowych, do 2009 roku pod nazwą Międzynarodowe Gorzowskie Spotkania Teatrów Ogródkowych (Scena Letnia) (<http://www.teatr-gorzow.pl/?p=3440> – dostęp: 12.12.2017).

Od dwudziestu sześciu lat, w Żarach można wziąć udział w Międzynarodowych Plenerowych Spotkaniach ze Sztuką, w trakcie których artyści prezentują swoje dzieła, a odbiorcy kultury uczestniczą w warsztatach plastycznych (<https://dkzary.pl/zart/> - dostęp: 15.11.2017).

Imprezami łączącymi elementy kultury, rywalizacji sportowej oraz promocji regionu są święta organizowane w poszczególnych miejscowościach. Najbardziej znane w całej Polsce jest odbywające się w Zielonej Górze Winobranie. Tradycje tego święta sięgają XIX wieku. Początkowo, jego głównym celem było uroczyste obchodzenie zbiorów winogron, z których następnie wytwarzano lokalne wino. Obecnie obchodom Winobrania towarzyszą liczne koncerty muzyczne, wydarzenia sportowe, a także promocja lokalnych produktów spożywczych i rękodzielniczych (<http://winobranie.zgora.pl> – dostęp: 03.11.2017).

W 2015 roku reaktywowano Dni Gorzowa Wlkp. W ich trakcie organizowane są liczne koncerty, spektakle muzyczno-teatralne, wydarzenia sportowe. Niestety w 2017 roku ze względu na pożar katedry obchody zostały odwołane (<http://gorzowianin.com/wiadomosc/9898-euforia-dzwieku-z-westbamem-na-dni-gorzowa.html> - dostęp: 05.11.2017).

Cyklicznie odbywają się także Dni Kargowej, od 2011 roku przybierające formę Święta Czekolady. Nawiązuje one do sięgającej początków XX wieku tradycji produkcji czekolady i cukierków w tym mieście. W ramach imprezy organizowane są wydarzenia sportowe, Przegląd

Filmów „Kargowa Maćkowi Kozłowskiemu”, wystawy malarstwa, koncerty (<http://www.kargowa.pl/pl/t/175> - dostęp: 30.10.2017).

d lat można wziąć udział w Dniach Żagania, czyli w Jarmarku Michała. Jego celem jest nie tylko promocja miasta, ale i integracja lokalnej społeczności oraz prezentacja jej dorobku (<http://www.gazetalubuska.pl/wiadomosci/zagan/art/7462281,w-piatek-12-wrzesnia-rozpo-czyzna-sie-jarmark-michala-w-zaganiu-zobacz-program-imprezy,id,t.html> (dostęp: 15.12.2017).

W lipcu w Słubicach i we Frankfurcie nad Odrą warto wziąć udział w Miejskim Świątku Hanzy, obejrzeć regaty wioślarskie, wydarzenia sportowe, koncerty, zobaczyć hanzeatyckie miasteczko i obserwować pracę dawnych rzemieślników (<http://www.slubickie.info/Miejskie-Swieto-Hanzy-2017-zobacz-program> - dostęp: 13.12.2017).

Interesującym wydarzeniem są Dni Kozuchowa, w czasie których miasto zmienia się w średniowieczną osadę rycerską. Można wziąć udział w korowodzie, turnieju rycerskim i obserwować inscenizację bitwy (<http://kozuchow.gotopoland.eu/pl/turystyka/mlodosc-i-historia/turniej-rycerski.html> - dostęp: 03.11.2017).

Do lokalnych imprez promujących walory turystyczne poszczególnych miejscowości można zaliczyć Lubuskie Święto Truskawki, organizowane od 2016 roku w czerwcu w Ochli (dzielnica Zielonej Góry). W trakcie święta organizowany jest Bieg Truskawki; odbywają się też koncerty muzyczne, pokazy sportowe (<http://lubuskatruskawka.pl> – dostęp: 14.12.2017).

Jedną z nowszych imprez jest Święto Młodego Wina organizowane od 2016 roku na terenie winnicy w Zaborze. Jest to okazja do zaprezentowania produktów regionalnych, winnica, a także do udziału w konkursie młodego wina. Patronat nad wydarzeniem objął Marszałek Województwa Lubuskiego Elżbieta Polak (<http://www.lzg24.pl/artykul/komunikaty/swieto-mlodego-wina-w-zaborze> - dostęp: 13.12.2017).

W województwie lubuskim cyklicznie odbywają się imprezy promujące lokalne potrawy. Jedną z nich jest organizowane w Bogdańcu Lubuskie Święto Chleba. Dodatkową atrakcją są występy miejscowych zespołów muzycznych oraz rozgrywki sportowe (http://www.bogdaniec.pl/asp/pl_start.asp?typ=13&sub=0&subsub=0&menu=1&artykul=1327&akcja=artykul – dostęp: 07.11.2017).

W Lubiszynie odbywa się Miodobranie. Można wówczas wziąć udział w pokazach kręcenia miodu, koncertach, korowodzie, konkursach (<http://www.gazetalubuska.pl/strefa-agro/zycie-wsi/a/najslodsza-impieza-w-regionie-miodobranie-w-lubiszynie-zdjecia-wideo,12401868/> - dostęp: 07.11.2017).

W Krośnie Odrzańskim odbywa się Rybobranie. Impreza, organizowana od 2004 roku, łączy w sobie elementy artystyczne (koncerty), kulinarne oraz sportowe. Towarzyszy jej promocja miasta (<http://rybobranie.krosnoodrzańskie.pl> – dostęp: 13.12.2017). Również w Krośnie Odrzańskim co roku organizowane są Lubuskie Targi Agroturystyki i Kultury, które promują walory turystyczne i krajoznawcze regionu. Imprezie towarzyszy festiwal muzyczny (<http://powiatkrosnienski.pl/PL/662/Agroturystyka/> - dostęp: 11.11.2017).

W powiecie krośnieńskim organizowane są takie święta, jak: Święto Pieczonego Kurczaka, Święto Pieroga, Święto Pieczonego Ziemniaka, Święto Naleśnika. Pierwsze odbywa się od 2007 roku w Maszewie. To święto lokalnych produktów, któremu towarzyszy bogaty program artystyczny oraz rozgrywki sportowe. W jego trakcie odbywają się Amatorskie Mistrzostwa Pogranicza w Grillowaniu Drobiu. Nawiązują one do wieloletniej tradycji hodowania drobiu na terenach obecnej gminy Deszczno (https://www.deszczno.pl/strona/menu/43_swieto_pieczonego_kurczaka - dostęp: 05.11.2017). W Budachowie można wziąć udział w Święcie Pieroga, co jest okazją do promocji lokalnych produktów. Natomiast, w miejscowości Dobrosułów odbywa się Święto Pieczonego Ziemniaka, będące połączeniem imprezy kulinarnej z przedsięwzięciami artystyczno-sportowymi (http://bytnica.pl/cms/11113/imprezy_cykliczne - dostęp: 07.11.2017). Podobny charakter ma organizowane w Połupinie Święto Naleśnika (<http://www.gazetalubuska.pl/wiadomosci/krosno-odrzańskie/a/juz-w-sobote-swieto-nalesnika-w-polupinie,10166840/> - dostęp: 13.12.2017).

Wydarzeniem kulturalnym łączącym muzykę i kulinaria jest Święto Pomidora w Przytocznej. Jego kulminacyjnym momentem jest bitwa pomidorowa (<http://przytoczna.pl/category/swieto-pomidora/> - dostęp: 07.11.2017). Natomiast, w Trzcielcu ma miejsce Festiwal Śpiewaczy „Szparagowe Żniwa”, którego celem jest przypomnienie pieśni ludowych, patriotycznych oraz promowanie rodzimych, działających w regionie zespołów muzycznych (<http://lubuskiekultura.pl/szparagowe-zniwa-trzciel-2016/> - dostęp: 30.10.2017). W Słońsku odbywa się Maurycjada, podczas której można uczestniczyć w korowodzie przebierańców, konkursach wiedzy historycznej oraz inscenizacjach teatralnych (<http://lubuskiekultura.pl/szparagowe-zniwa-trzciel-2016/> - dostęp: 03.11.2017).

Produktów regionalnych można również spróbować w Szprotawie w trakcie Ogólnopolskiego Festiwalu „Ziemia i Pieśń”. Uczestnicy imprezy biorą udział nie tylko w koncertach, ale i w pokazach rękodzielnictwa (<http://szdk.pl/14-ziemia-i-piesn/461-zip2017> - dostęp: 11.12.2017).

Od 2006 roku w miejscowości Pławin organizowane są Dni Daniela. Znajduje się tutaj jedna z pierwszych w Europie hodowla tych zwierząt. W trakcie imprezy można podziwiać daniela, a także uczestniczyć w turniejach sportowych czy obserwować pokazy strażaków i występy artystyczne (<http://www.gazetalubuska.pl/wiadomosci/strzelce-krajenskie/art/7899656,w-sobote-i-niedziele-wielkie-swieto-danieli-w-plawinie-przyjedz-koniecznie,id,t.html> – dostęp: 13.12.2017).

Znaną imprezą kulturalną, organizowaną w Lubrzy, jest Noc Nenufarów. Jej pierwotną ideą była integracja mieszkańców i turystów wokół ochrony środowiska. Plenerowej nocnej imprezie towarzyszą występy miejscowych zespołów muzycznych i ludowych oraz parady łodzi, przedsięwzięcia teatralne czy taneczne. Kulminacyjnym momentem jest widowisko na wodzie prezentujące legendę o miłości Ziemowita i Lubrzany (<https://nocnenufarow.wordpress.com> – dostęp: 03.11.2017).

Lokalne wydarzenia kulturalne przybierają też charakter jarmarków lub festynów tematycznych. We Wschowie odbywa się Jarmark Mieszczański (<http://ckir.wschowa.pl/wydarzenie/mieszczański-jarmark-produktow-tradycyjnych-20-21-05-2016-r/> - dostęp: 30.10.2017), w Bledzewie – Jarmark Cysterski (<http://www.gazetalubuska.pl/wiadomosci/miedzyrzecz/art/7809083,w-sobote-jarmark-cysterski-w-bledzewie-w-niedziele-i-bieg-cystersow,id,t.html>, dostęp: 05.11.2017), w Łagowie Lubuskim – Jarmark Joannitów (<http://www.ziemialubuska.pl/2630,,.html> – dostęp: 05.11.2017), w Międzyrzeczu – Festyn Rycerski (<http://zielonagora.naszemiasto.pl/artukul/sredniowieczna-warowania-w-miedzyrzeczu-ozyla-podczas,969461,artgal,t,id,tm.html> – dostęp: 05.11.2017). Znany jest także Jarmark Magdaleński w Pszczewie, promujący zanikające już zawody wiejskie oraz ludowe rękodzieło. Celem imprezy jest podkreślanie walorów turystyczno-rekreacyjnych miejscowości. W programie jarmarku przewidziano też część kulturalno-artystyczną, m.in. spektakle teatralne, występy taneczne (Brożek, <http://www.gazetalubuska.pl/wiadomosci/miedzyrzecz/a/w-pszczewie-roz-poczal-sie-jarmark-magdalenski-wideo-zdjecia,12296415/> - dostęp: 05.11.2017).

Wydarzeniem kulturalnym jest również Złot Miłośników Fortyfikacji w Boryszynie. To największa w Polsce zachodniej inscenizacja batalistyczna, choć w programie przewidziano także część artystyczną, np. koncerty muzyczne czy konkursy piosenki żołnierskiej (<http://podroze.onet.pl/zlot-milosnikow-fortyfikacji-w-boryszynie/72b49> - dostęp: 03.11.2017).

Od 2009 roku w Gorzowie Wlkp. odbywają się wakacyjne warsztaty artystyczno-edukacyjne dla dzieci i młodzieży „Jazda coolturałna”. Ideą projektu jest poszerzanie zainteresowań uczestników poprzez stworzenie możliwości poznawania różnych form sztuki (<http://www.jazdacoolturałna.pl> – dostęp: 13.12. 2017).

Również w Gorzowie, w ramach imprezy Koniec Lata Party odbywa się od Moto Racing Show, podczas którego prezentowane są różne pojazdy, m.in. auta rajdowe, motocykle, quady, a także samochody zabytkowe. Wydarzeniu towarzyszą koncerty muzyczne oraz, odbywające się na Warcie, pokazy ratownictwa wodnego (<http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/28464,gorzow-wielkopolski-moto-racing-show.html> – dostęp: 12.12.2017).

Jednym z bardziej znanych w całym kraju wydarzeń kulturalnych na terenie województwa lubuskiego jest Festiwal Kabaretobranie, znany też pod nazwą Zielonogórska Noc Kabaretowa. Odbywa się on co roku w Zielonej Górze (określanej mianem zielonogórskiego zagłębia kabaretowego). To okazja, by spotkać się z artystami kabaretowymi z całej Polski (<http://kabaretobranie.pl> – dostęp: 30.10.2017).

Od 2004 roku Uniwersytet Zielonogórski organizuje w Zielonej Górze w czerwcu Festiwal Nauki, którego patronami są Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Marszałek Województwa Lubuskiego oraz Wojewoda Lubuski. To połączenie imprezy naukowej, sportowej, muzycznej, kulinarnej, promującej edukację i zdrowy tryb życia (<http://zielonagora.wyborcza.pl/zielonagora/7,35182,21911191,podroz-kulinarna-bieg-i-badania-oto-festiwal-nauki-2017-zdjecia.html> – dostęp: 03.11.2017). Na Uniwersytecie Zielonogórskim, co roku organizowane są również Dni Kultury Studenckiej „Bachanalia”. W ramach tej imprezy odbywają się liczne koncerty muzyczne, wydarzenia sportowe (m.in. Zjazd na Byle Czym) etc. (<http://bachanalia.pl> – dostęp: 15.11.2017).

Institucje kulturalne w województwie lubuskim uczestniczą także w wydarzeniu, jakim jest „Noc Muzeów”. W jego trakcie, swoje podwoje otwierają galerie i muzea. Często towarzyszą temu dodatkowe atrakcje, m.in. zwiedzanie niedostępnych obiektów, koncerty czy warsztaty (<http://www.noc-muzeow.pl> – dostęp: 15.11.2017).

W ramach opracowania nie sposób jednak przedstawić wszystkich inicjatyw kulturalnych w regionie, a zwłaszcza tych niedużych, lokalnych i często znanych tylko okolicznym mieszkańcom.

8. Uczestnictwo w kulturze oraz działalność kulturalna w województwie lubuskim w świetle opinii mieszkańców

8.1. Wprowadzenie

Współcześnie, pojęcie „uczestnictwa w kulturze”, coraz częściej jest postrzegane, jako kategoria archaiczna, ponieważ zawiera niejasne podziały na (Fatyga 2014a): kulturę „wysoką” i „niską”, dysponentów i odbiorców kultury, aktywny i bierny udział w kulturze. Autorzy nowej formuły badań tego zagadnienia, proponują ująć „uczestnictwo w kulturze”, jako złożony, dynamiczny zestaw praktyk kulturalnych obejmujących (Fatyga 2014b):

1. Praktyki indywidualne kierowane przez jednostkę na samą siebie:

- praktyki skierowane na ciało (uprawianie sportu, dbanie o siebie, ekspresja samego siebie strojem, etc.),
- praktyki skierowane na duszę (samorealizacja, dokształcanie się, czytelnictwo, etc.).

2. Praktyki indywidualne skierowane przez jednostkę na jej relacje społeczne:

- relację Ja-Inni (stosunek jednostki do świata, zainteresowanie nim),
- relację typu My (poczucie przynależności do jakiejś zwartej wspólnoty),
- relację rozproszonej wspólnoty,
- relację przeciw Onym (np. wyrażające się w aktywności typu Flash Mob).

3. Praktyki indywidualne skierowane przez jednostkę na zewnątrz:

- twórczość (wykraczająca poza podział na „amatorską” i „profesjonalną”),
- odbiór,
- nadawanie i odbiór (np. w internetowej sieci),
- aktywności kulturalne wg innego typu podziału (działka, ogród, religia i orientacja na metafizykę).

4. Kulturalne praktyki zbiorowe:

- życie towarzyskie,
- rekreacja i wypoczynek (grillowanie, etc.),
- imprezy masowe (festyny, wiece, festiwale, odpusty, procesje),
- tradycyjnie rozumiane uczestnictwo, „bywanie” w instytucjach kultury „wysokiej” i „popularnej” oraz zapośredniczonej przez tzw. nowe media.

Rezultaty badań TNS Opinion & Social (2013), przygotowanych na zlecenie Komisji Europejskiej wskazują na niski poziom uczestnictwa Polaków w kulturze w porównaniu do obywateli innych krajów Unii Europejskiej. Odnotowano takie wyniki mimo, że w latach 2012–2014 dostępność kultury⁸ stopniowo rosła. Średnia wartość wskaźnika w 2012 roku dla całej Polski wynosiła 36,5, w 2013 roku – 37,3, a w 2014 roku – 37,5. W przypadku województwa lubuskiego wskaźnik ten wynosił 36,8 [dla porównania: śląskie (45,8), małopolskie (45,1), zachodniopomorskie (36,4), wielkopolskie (35,3), świętokrzyskie (33,4)] (Kukołowicz 2015).

Warto odnotować, że według badań „Kultura Dostępna“ (Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 2015) osoby, które brały udział w nielicznych wydarzeniach kulturalnych, część potrzeb z tego obszaru, zaspokajały za pośrednictwem telewizji. Dotyczyło to zwłaszcza oglądania filmów, kabaretów, występów satyrycznych. Według danych GUS w 2014 r. udział wydatków na kulturę w łącznych wydatkach gospodarstw domowych wyniósł 2,7% (w roku poprzednim – 2,8%) (*Uczestnictwo ludności w...*, 2016). Najczęstszym sposobem udziału w kulturze jest oglądanie telewizji, a główną przyczyną popularności tej formy aktywności jest możliwość realizowania jej w domu. Tę formę aktywności zadeklarowało 97,6% osób w wieku 15 lat lub więcej (97,4% mężczyzn i 97,7% kobiet) (*Uczestnictwo ludności w...*, 2016). W 2014 r. w gospodarstwach domowych wydawano przeciętnie na 1 osobę 120,00 złotych (w 2013 r. – 122,88 złotych) na opłaty radiowo-telewizyjne⁹, w miastach 126,84 złotych, a na wsiach 109,32 złotych (w 2013 r. odpowiednio 132,12 złotych i 108,36 złotych). Udział tych opłat w wydatkach gospodarstw domowych na kulturę ogółem wyniósł 34,7% (w 2013 r. – 34,2%), w miastach i na wsiach odpowiednio 31,3% i 43,1% (w 2013 r. odpowiednio 31,4% i 41,2%) (*Uczestnictwo ludności w...*, 2016).

Z raportu CBOS (*Aktywności i doświadczenia Polaków w 2016 roku*, 2017)¹⁰ wynika, że najpopularniejszym wśród Polaków rodzajem aktywności kulturalnej jest oglądanie seansów filmowych w kinie – w 2016 r. Blisko połowa dorosłych obywateli odwiedziła tę instytucję przynajmniej raz w roku (47%, spadek o 2 punkty procentowe w porównaniu do poprzedniego

⁸ Dostępność kultury jest wypadkową posiadanych możliwości i barier, na jakie napotykać odbiorcy. W przypadku konkretnych osób, poziom dostępności może być różny w różnych dziedzinach życia kulturalnego. Wskaźnik geograficznej dostępności kultury uwzględnia pięć wymiarów zróżnicowania: 1. instytucje kultury pierwszego kontaktu (domy kultury, biblioteki, kina), 2. wyspecjalizowane instytucje kultury (teatry, filharmonie, chóry i orkiestry, galerie), 3. dziedzictwo (muzea, zabytki), 4. Internet (dowolny dostęp, dostęp szerokopasmowy), 5. wydarzenia kulturalne (koncerty, wystawy, przedstawienia teatralne, inne) (Kukołowicz 2015).

⁹ Nie uwzględniono opłat abonamentowych za telewizję kablową ujętych w tzw. pakietach telekomunikacyjnych, zaliczanych do działu „Łączność”.

¹⁰ Badanie przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich wspomaganymi komputerowo w dniach 7–15 stycznia 2017 roku na liczącej 1045 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

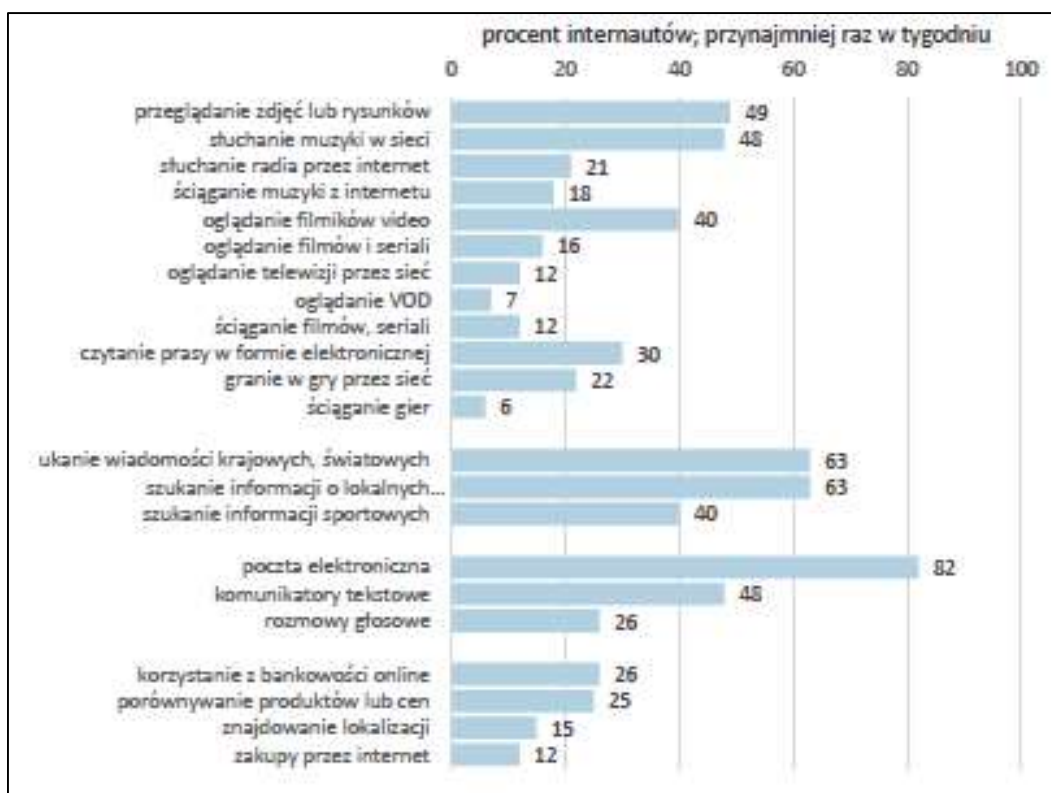
roku), a 39% – więcej niż raz. Mniej niż połowa respondentów (39%) zadeklarowała uczestnictwo w koncercie (spadek o 1 punkt procentowy), a co trzeci (31%) odwiedził wystawę, galerię bądź muzeum (spadek 1 punkt procentowy w stosunku do 2015 r.), natomiast co piąty (19%) wybrał się na spektakl teatralny. Cytowany raport podaje, że aktywność kulturalna jest związana przede wszystkim z wiekiem, miejscem zamieszkania i wykształceniem. Osoby młodsze, z wyższym wykształceniem, będące mieszkańcami miast częściej uczestniczą w przedsięwzięciach kulturalnych. Dodajmy, że wpływ na częstotliwość uczestnictwa w kulturze ma dostępność placówek kultury. Ta zależność dotyczy zwłaszcza kin.

Istotnym elementem praktyk kulturalnych jest czytelnictwo. W 2016 roku książkę dla przyjemności przeczytało ponad 63% badanych, ponad połowa (53%) – więcej niż jedną. Książki zdecydowanie częściej czytały kobiety (71%) niż mężczyźni (51%). Odsetek osób czytających dla przyjemności wzrasta wraz z wielkością miejscowości i poziomem wykształcenia (*Aktywności i doświadczenia Polaków w 2016 roku*, 2017).

Do kulturalnych praktyk zbiorowych można zaliczyć, jak wspomniano, życie towarzyskie, w tym wyjścia do restauracji / kawiarni. Według badań CBOS, w 2016 roku odnotowano wzrost popularności wyjść do lokali gastronomicznych – obecnie deklaruje je prawie dwie trzecie badanych (65%). W tym samym roku wzrósł także odsetek Polaków, którzy byli w restauracji wielokrotnie (58% wobec 51% w roku 2015). Dotyczyło to zwłaszcza ludzi młodych i mieszkających w dużych miastach. Tego rodzaju aktywności sprzyja również wyższy poziom wykształcenia i zamożności (*Aktywności i doświadczenia Polaków w 2016 roku....*, 2017).

Współcześnie, udział w kulturze (zarówno jej tworzenie, jak i odbiór) może mieć miejsce w przestrzeni wirtualnej. Rewolucję w dostępności kultury przyniosła technologia cyfrowa. Wraz z rewolucją telekomunikacyjną, prowadzi do zniesienia barier geograficznych w dostępie do tej części kultury, którą scyfryzowano (Kukołowicz 2015). Wykorzystanie internetu do celów związanych z rozrywką jest dość popularne. Prawie połowa jego użytkowników deklaruje, że słucha muzyki w sieci przynajmniej raz w tygodniu. Podobny odsetek osób przegląda zdjęcia lub rysunki. Czterech na dziesięciu internautów ogląda filmiki wideo (Batorski 2015, s.19; Rysunek 37)¹¹.

¹¹ Aż 30% mieszkańców Unii Europejskiej deklaruje korzystanie z Internetu w celach związanych z kulturą przynajmniej raz w tygodniu, co dziesiąty (11%) – codziennie (Special Eurobarometer 399, 2013, za: Batorski 2015).

Rysunek 37. Sposoby korzystania z internetu (2013 r.)

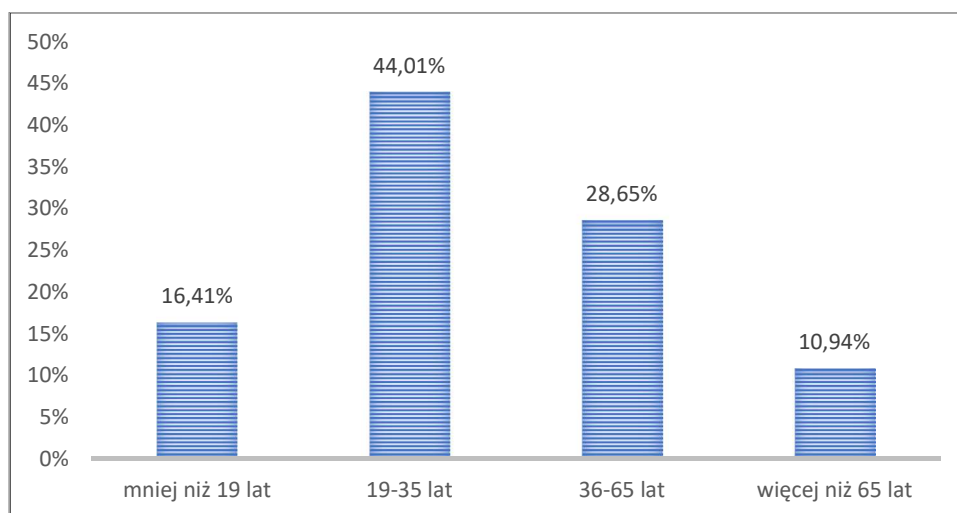
Źródło: *World Internet Project 2013*, za: *Batorski (2015, s. 19)*.

Zgodnie z rezultatami badań CBOS, w 2016 r. (w stosunku do 2015 r.) nastąpił wzrost odsetka osób korzystających z internetu w celach niezwiązanych z pracą zawodową – do 70% (wzrost o 4 punkty procentowe). Częstość korzystania z tej sieci w celach – przynajmniej w części – rozrywkowych jest odwrotnie proporcjonalna do wieku badanych. W grupie osób z przedziału wiekowego 18–24 lata sięgał nawet 100% (*Aktywności i doświadczenia Polaków w 2016 roku....*, 2017; por.: Batorski 2015).

Z badań CBOS (Felisiak 2017), opublikowanych w 2017 roku, wynika, że 17% Polaków pobiera z sieci darmowe programy, muzykę i filmy (najczęściej robią to najmłodszy użytkownicy - 58%). Gazety i czasopisma w internecie czyta co trzeci dorosły (32%). Trzecia część dorosłych (34%) ogląda online telewizję, filmy, seriale lub inne materiały wideo. Osoby słuchające radia przez internet stanowią piątą część ogółu dorosłych (19%). Niewiele więcej (22%) zamieszczało w sieci zrobione przez siebie zdjęcia lub filmy. W zrealizowanych badaniach własnych, dotyczących uczestnictwa Lubuszan w kulturze, ze względu na podejmowano zagadnienie do części z omawianych typów praktyk.

8.2. Charakterystyka próby badawczej

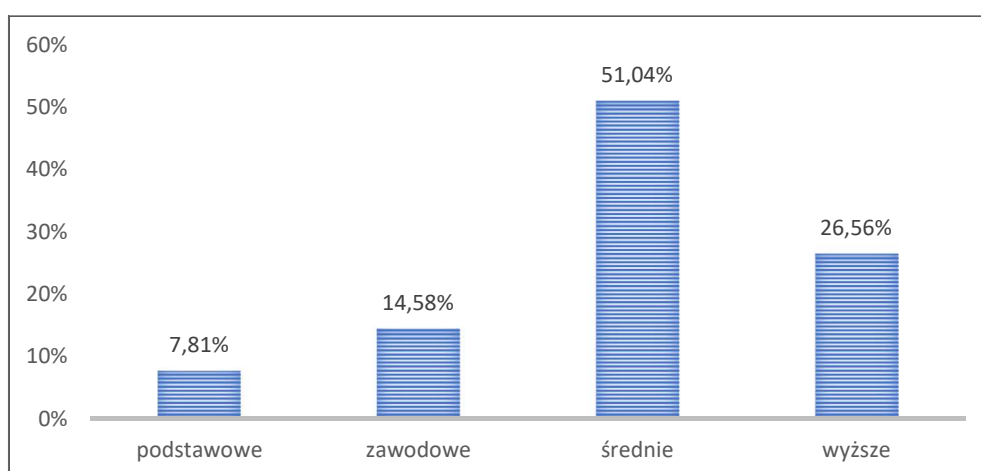
Wśród respondentów nieco więcej było kobiet (55,73%) niż mężczyzn. Najliczniej reprezentowaną grupę (44,01%) stanowiły osoby w wieku 19-35 lat. Nieco mniejszy odsetek ankietowanych miał więcej niż 35 lat (łącznie 39,59%). Co szósty uczestnik badań (16,41%) nie przekroczył dziewiętnastego roku życia (Rysunek 38).

Rysunek 38. Wiek badanych Lubuszan

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Ponad połowa ankietowanych Lubuszan (51,04%) legitymowała się średnim wykształceniem, czwarta część (26,56%) – wyższym. Pozostali (łącznie: 22,39%) mieli wykształcenie zawodowe lub podstawowe (Rysunek 39).

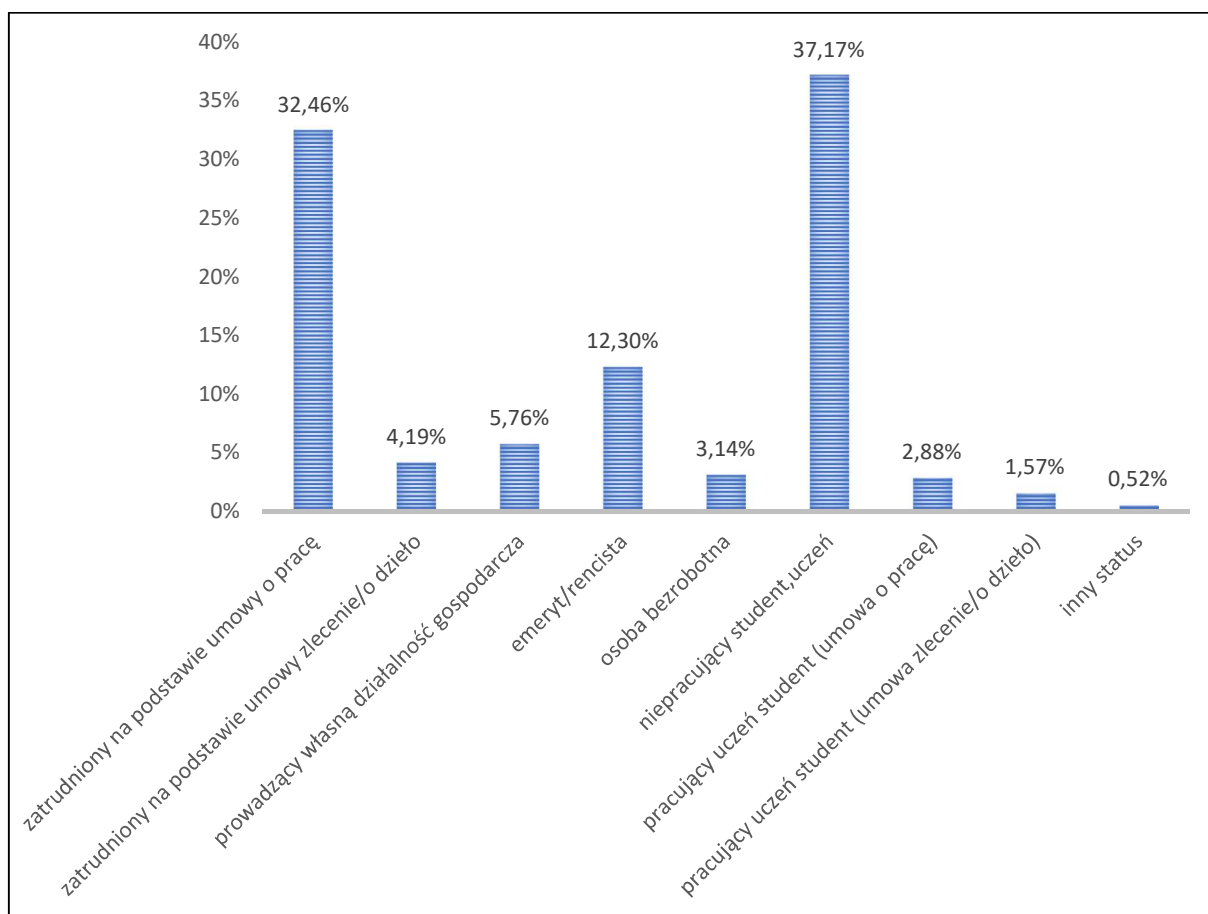

Rysunek 39. Wykształcenie badanych Lubuszan

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Wśród ankietowanych najczęściej było niepracujących uczniów/studentów (37,17%) oraz osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę (32,46%). Co ósmy uczestnik badań

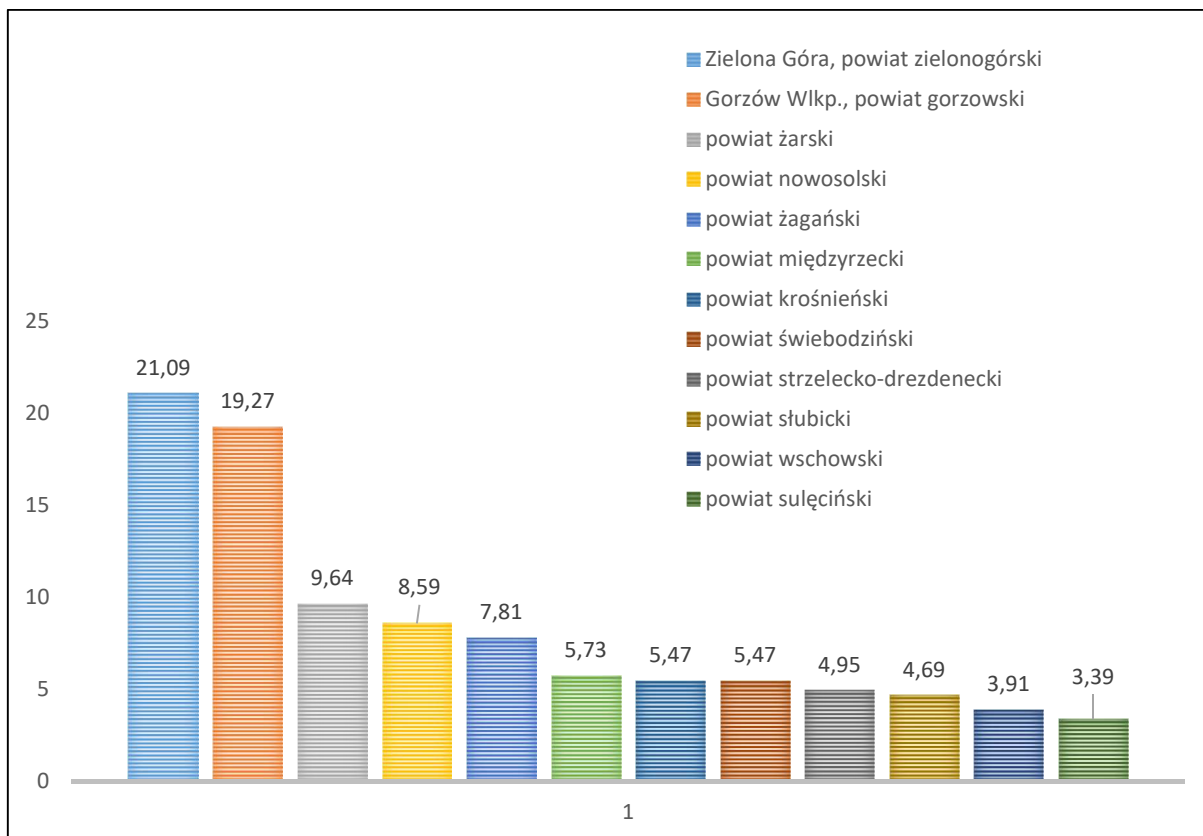
(12,30%) był emerytem/rencistą. Pozostali (łącznie: 18,07%): prowadzili własną działalność gospodarczą, rolniczą, byli zatrudnieni na podstawie umowy zlecenie (lub o dzieło), pracującymi uczniami/studentami, osobami bezrobotnymi (Rysunek 40).

Rysunek 40. Status zawodowy badanych Lubuszan

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

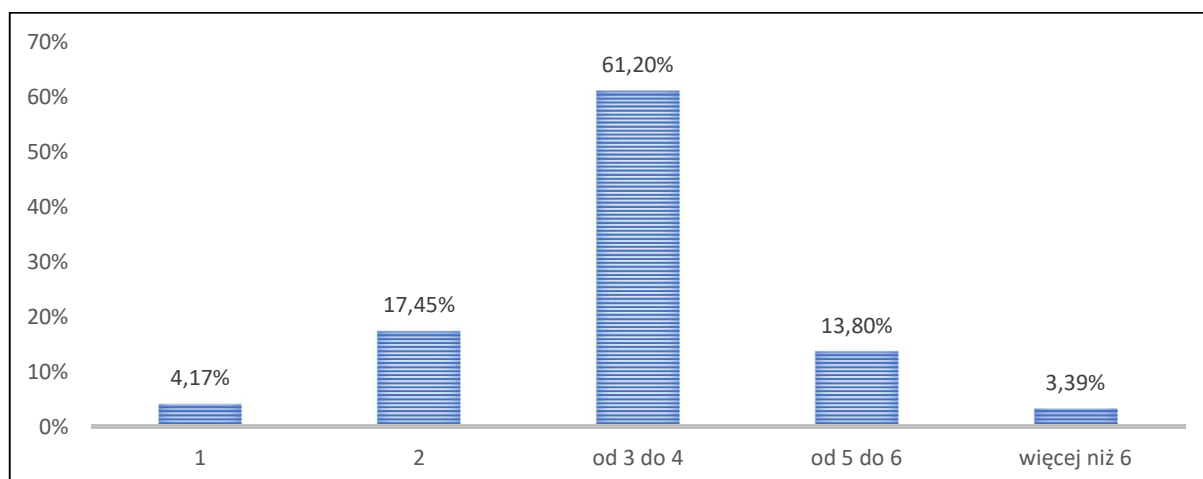
Wszyscy respondenci mieszkali na terenie województwa lubuskiego. Najwięcej osób było z Zielonej Góry i powiatu zielonogórskiego oraz z Gorzowa Wlkp. i powiatu gorzowskiego (łącznie: 40,36%). Pozostałe powiaty były reprezentowane mniej licznie, np.: żarski (9,64%), nowosolski (8,59%), żagański (7,81%), międzyrzecki (5,73%), krośnieński (5,47%). Wśród ankietowanych najmniej (3,39%) było mieszkańców powiatu sulęcińskiego (Rysunek 41). Ponad połowa ankietowanych Lubuszan (64,58%) reprezentowała miasta.

Rysunek 41. Miejsce zamieszkania badanych Lubuszan

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Ponad połowa badanych Lubuszan (61,20%) mieszkała w trzy- lub czteroosobowym gospodarstwie domowym, co piąty ankietowany (łącznie: 21,62%) – w dwuosobowym lub mniejszym. Pozostali (17,19%) byli przedstawicielami gospodarstw domowych co najmniej pięcioosobowych (Rysunek 42).

Rysunek 42. Liczba osób zamieszkających w gospodarstwach domowych badanych Lubuszan

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

8.3. Uczestnictwo w kulturze – percepcja badanych Lubuszan

W trakcie badań ustalono, m.in. co dla respondentów oznacza „uczestnictwo w kulturze”. Ich opinie zaprezentowano w Tabeli 39.

Tabela 39. Rozumienie pojęcia „uczestnictwa w kulturze” – percepcja badanych Lubuszan

Rodzaj aktywności	Odsetek respondentów
1. uczęszczanie do instytucji kultury	75,78
2. udział w koncertach	50,78
3. udział w festynach, imprezach plenerowych, jarmarkach	49,48
4. czytanie książek, czasopism	47,14
5. spotkania publiczne z twórcą, spotkania dyskusyjne	43,23
6. wycieczki poza miejsce zamieszkania, zwiedzanie zabytków przyrodniczych i architektonicznych	38,54
7. słuchanie muzyki	35,42
8. udział w imprezach kabaretowych	32,55
9. udział w wykładach, odczytach, konferencjach popularno-naukowych	32,03
10. udział w zajęciach hobbystycznych, kołach zainteresowań	21,09
11. wyjście do kawiarni, restauracji, klubu, pubu	18,23
12. oglądanie telewizji, słuchanie radia	17,71
13. udział w imprezie tanecznej	14,06
14. wyjście / zapoznanie się z ofertą księgarni (internetowych)	9,90
15. wyjście do centrum handlowego	8,85

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Uczestnictwo w kulturze, dla większości respondentów (75,78%) oznacza przede wszystkim uczęszczanie do instytucji kultury (kina, teatru, biblioteki, opery, filharmonii, galerii, muzeum, etc.). Dla około połowy ankietowanych to również udział w imprezach masowych (koncertach – 50,78% i/lub w festynach czy jarmarkach – 49,48%). Nieco mniej osób identyfikuje uczestnictwo w kulturze z czytaniem książek, czasopism (47,14%), spotkaniami z twórcami, dyskusyjnymi (43,23%), turystyką krajoznawczą (38,54%). Co trzeci uznał, że oznacza ono słuchanie muzyki (35,42%), udział w imprezach kabaretowych (32,55%), wykładach, odczytach, konferencjach (32,03%) (Por. Fatyga 2014c).

8.4. Powszechność korzystania z oferty kulturalnej w województwie; środki finansowe przeznaczane na ten cel

W trakcie badań sprawdzano, jak często ankietowani Lubuszanie uczestniczyli w przedsięwzięciach kulturalnych. Na podstawie analiz stwierdzono, że respondenci częściej odwiedzali centra handlowe czy kawiarnie, restauracje, kluby i puby niż np.: kino, operę, teatr, muzea,

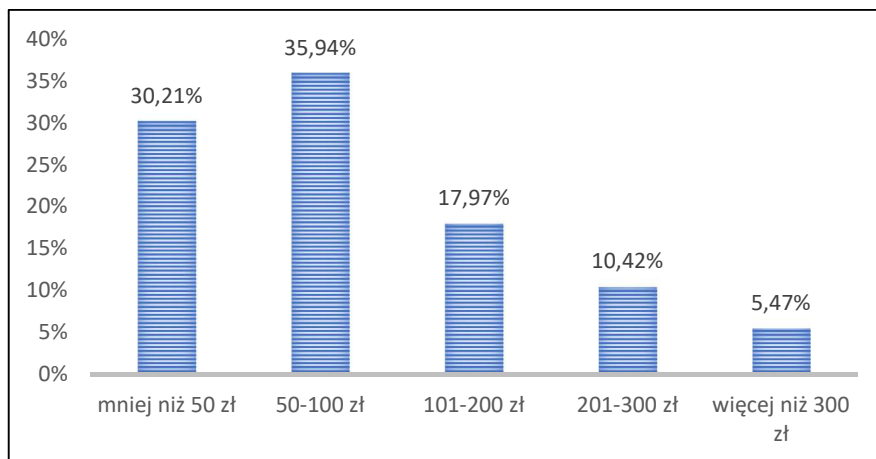
galerie czy filharmonie, choć z oferty pierwszego z wymienionych podmiotów korzystali najczęściej (9,11% zadeklarowało, że nawet kilka razy w miesiącu). Ponieważ część respondentów było uczniami lub studentami, niektórzy kilkakrotnie w ciągu miesiąca uczestniczyli w wykładach (8,33%) lub korzystali z księgozbiorów bibliotek (12,50%) (Tabela 40) (Filiciak 2014).

Tabela 40. Udział badanych Lubuszan w instytucjach / przedsięwzięciach kulturalnych w latach 2015-2017 – częstotliwość

Obiekty / przedsięwzięcia kulturalne	Częstotliwość uczestnictwa [%]					
	Kilka razy w miesiącu	Raz w miesiącu	Kilka razy w roku	Raz w roku	Rzadziej niż raz w roku	Ani razu
a. Opera	0,00	1,04	4,43	8,59	22,66	63,28
b. Teatr	0,78	1,82	17,45	17,45	37,24	25,26
c. Kino	9,11	15,63	44,79	13,28	9,90	7,29
d. Muzeum, skansen	1,56	1,56	10,68	28,39	34,64	23,18
e. Filharmonia	0,26	2,86	10,16	11,98	28,91	45,83
f. Biblioteka	12,50	13,54	30,9	11,20	17,71	14,06
g. Dom kultury	1,30	5,21	15,36	15,89	29,69	32,55
h. Wycieczki krajoznawcze (zwiedzanie obiektów przyrodnicze i zabytków architektonicznych)	3,39	4,43	31,25	26,82	22,40	11,72
i. Koncerty muzyczne – plenerowe	2,08	6,2	40,63	20,31	16,67	14,06
j. Galerie sztuki, wystawy	1,04	2,08	10,42	16,41	28,13	41,93
k. Zajęcia hobbystyczne, w kołach zainteresowań	5,73	8,33	13,54	7,81	23,44	41,15
l. Imprezy kabaretowe	0,78	3,13	11,98	20,05	25,00	39,06
m. Spotkania publiczne z twórcą / dyskusyjne	1,04	2,08	8,33	9,38	17,19	61,98
n. Festyny, imprezy plenerowe – kiermasze, konkursy, jarmarki	3,13	6,51	44,01	24,48	10,16	11,72
o. Centrum handlowe	34,90	21,09	28,13	4,43	5,99	5,47
p. Wykłady, odczyty, konferencje	8,33	5,73	11,98	9,38	22,14	42,45
q. Księgarnia	7,55	11,72	30,47	15,3	19,79	15,10
r. Kawiarnie, restauracje, kluby, puby	27,60	24,74	26,04	6,51	9,11	5,99
s. Imprezy taneczne	11,20	11,72	25,00	11,72	17,19	23,18

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Większość respondentów (66,16%), na swój udział w wydarzeniach kulturalnych odbywających się w latach 2015-2017 w województwie lubuskim przeznaczala przeciętnie nie więcej niż 100 złotych (miesięcznie), częściej niż co czwarty (łącznie 28,39%) – od 101 do 300 złotych. Nieliczni (5,47%) wydawali na ten cel ponad 300 złotych (Rysunek 45).

Rysunek 45. Środki finansowe przeznaczane miesięcznie przez badanych Lubuszan na udział w wydarzeniach kulturalnych odbywających się w latach 2015-2017 w województwie lubuskim

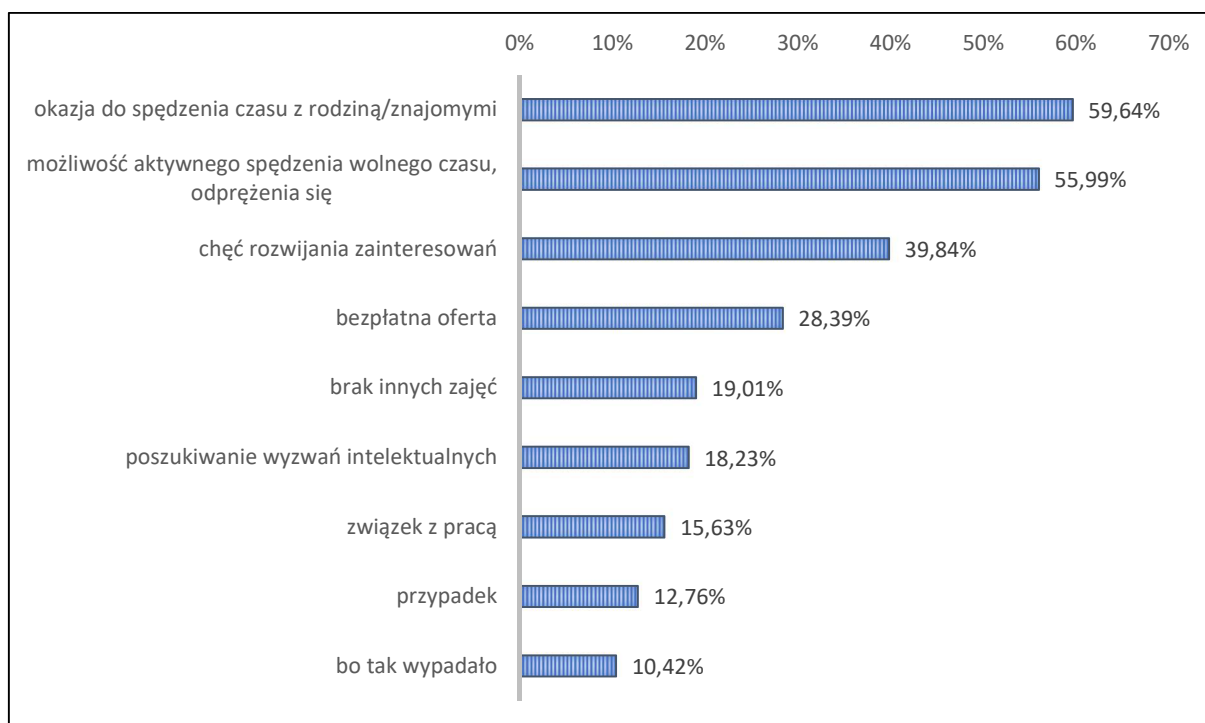
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

W dalszej kolejności, respondentów zapytano o to dlaczego uczestniczą w kulturze lub unikają tego rodzaju aktywności.

8.5. Przyczyny i bariery udziału Lubuszan w wydarzeniach kulturalnych

W trakcie badań diagnozowano dlaczego respondenci uczestniczyli w wydarzeniach kulturalnych organizowanych w latach 2015-2017. Ponad połowa ankietowanych Lubuszan motywowała swój udział chęcią spędzenia czasu z rodziną i/lub znajomymi (59,64%), odprężenia się (55,99%). Częściej niż co trzeci uczestnik badań (39,84%), poprzez tego rodzaju aktywność, dbał o rozwój własnych zainteresowań. Mniejszy odsetek respondentów brał udział w przedsięwzięciach kulturalnych, bo były bezpłatne (28,39%) lub nie mieli innych zajęć (19,01%). Wśród ankietowanych byli i tacy, których udział we wspomnianych wydarzeniach był efektem poszukiwań wyzwań intelektualnych (18,23%) lub miał związek z pracą (15,63%) (Rysunek 46)¹².

¹² Zidentyfikowano słabe korelacje między wypowiedziami respondentów (na temat przyczyn uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych organizowanych w województwie lubuskim) a ich cechami społeczno-demograficznymi. Wartości współczynników V-Cramera nie przekraczały 0,3. W niniejszej pracy uwzględniono następującą skalę: $|r|=0$ (współzależność nie istnieje), $0<|r|<0,3$ (jest słaba), $0,3\leq|r|<0,5$ (średnia), $0,5\leq|r|<0,7$ (znaczną), $0,7\leq|r|<0,9$ (wysoka), $0,9\leq|r|<1,0$ (bardzo wysoka), $|r|=1$ (pełna) (Stanisz 2006). Dodajmy, że podobne rezultaty stwierdzono w przypadku przyczyn nie uczestniczenia przez respondentów w wydarzeniach kulturalnych organizowanych w województwie lubuskim) a ich cechami społeczno-demograficznymi.

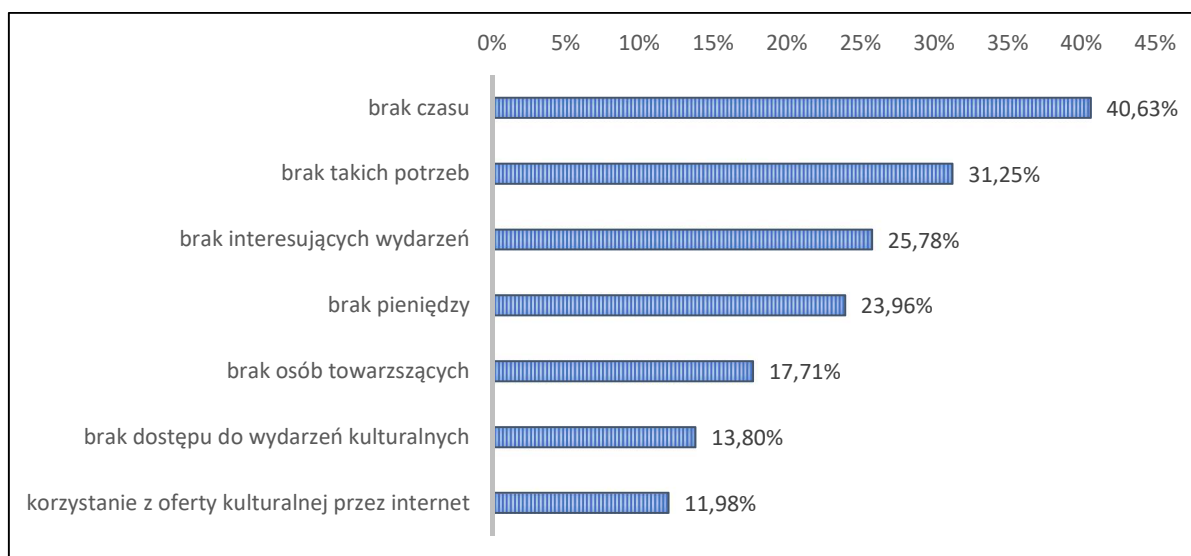
Rysunek 46. Przyczyny uczestnictwa badanych Lubuszan w wydarzeniach kulturalnych organizowanych w latach 2015-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Ustalono również przyczyny relatywnie rzadkiego korzystania części respondentów z oferty kulturalnych w województwie lubuskim w latach 2015-2017. Najwięcej osób (40,63%) uzasadniało swoje postępowanie brakiem czasu. Co trzeci (31,25%) nie odczuwał takich potrzeb¹³. Zdaniem co czwartego (25,78%) nie było interesujących wydarzeń, a dla części respondentów barierą były kwestie finansowe (23,96%) lub brak osób towarzyszących (17,71%). Niektórzy, z uwagi na miejsce zamieszkania, mieli utrudniony dostęp do pewnych wydarzeń (13,80%), część - korzystała z internetu (11,98%) (Rysunek 47).¹⁴

¹³ Według badań R. Drozdowskiego, B. Fatygi, M. Filiciak, M. Krajewskiego, T. Szlendaka (2014), co czwarty (25,2%) ankietowany przez nich Polak, którzy nie uczestniczyli w wydarzeniach kulturalnych uzasadniał swoje postępowanie tym, że nie ma takich potrzeb. Jak stwierdza M. Filiciak (2014), takie potrzeby „nie pojawiają się znikąd”, ale są rezultatem nieformalnych i sformalizowanych procesów edukacyjnych, są także wynikiem zinternalizowania tego, co w danej klasie/kategorii społecznej czy kategorii „się robi” albo robić „wypada”.

¹⁴ Dla porównania, respondenci, którzy uczestniczyli w badaniach zrealizowanych przez R. Drozdowskiego, B. Fatygi, M. Filiciak, M. Krajewskiego, T. Szlendaka (2014), jako powody nie uczestniczenia przez nich w wydarzeniach kulturalnych wskazywali: brak takich potrzeb (25,2%), brak czasu (21,9%), brak pieniędzy (19,6%), preferowanie innych aktywności (18,5%), brak chęci wyjścia z domu (8,1%), inne powody (6,7%).

Rysunek 47. Bariery uczestnictwa badanych Lubuszan w wydarzeniach kulturalnych organizowanych w latach 2015-2017

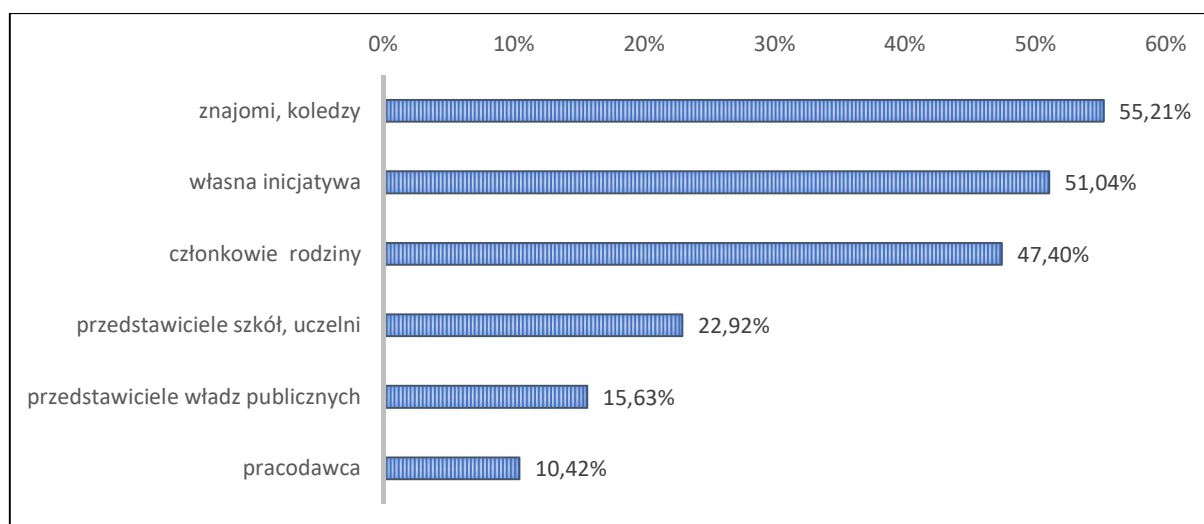
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Analiza barier uczestnictwa respondentów w wydarzeniach kulturalnych wykazała, m.in. że:

- kobiety (25,7%) rzadziej niż mężczyźni (38,2%) nie odczuwały potrzeby udziału w kulturze; nie dostrzeżono podobnych zależności zmiennymi: płeć i brak czasu;
- osoby z przedziału wiekowego 36-65 lat (22,7%) częściej nie odczuwały potrzeby udziału w kulturze – w porównaniu do najmłodszych respondentów, czyli 19minus (49,2%),
- respondenci, którzy bardzo dobrze ocenili swoją sytuację finansową rzadziej deklarowali (25%) brak ww. potrzeb w porównaniu do pozostałych osób, np. w przypadku ankietowanych o dostatecznej sytuacji finansowej odsetek ten wynosił 34,34%,
- miejsce zamieszkania (wieś-miasto) nie różnicowało w sposób znaczący wypowiedzi respondentów na temat braku odczuwania potrzeb udziału w wydarzeniach kulturalnych,
- brakiem czasu uzasadniali swój ograniczony udział w wydarzeniach kulturalnych częściej respondenci w wieku 19minus (55,55%) oraz 65plus (52,38%) niż pozostali (19-35 lat: 39,64%; 36-65 lat: 31,81%),
- mieszkańcy miast (43,14%) częściej niż mieszkańcy wsi (36,03%) wskazywali brak czasu jako przyczynę nie uczestniczenia przez nich w wydarzeniach kulturalnych,
- o braku pieniędzy na udział w wydarzeniach kulturalnych najczęściej informowali respondenci w wieku 65plus (52,38%); problem ten najrzadziej dotyczył osób z kategorii wiekowej 36-65 lat; miejsce zamieszkania (miasto / wieś) nie różniło w tym względzie znacząco respondentów,
- żaden z respondentów 65plus nie wskazał, że nie uczestniczył w wydarzeniach kulturalnych, bo wolał w tym celu wykorzystać internet; uzasadnienie to było najbardziej powszechne wśród osób 19plus (27%); dwukrotnie częściej wskazywali tę przyczynę mężczyźni (16,5%) niż kobiety (8,4%); niewiele częściej wskazywali ten powód mieszkańcy wsi (14,7%) niż miast (10,5%);

- brak towarzystwa niewiele częściej zniechęcał do udziału w wydarzeniach kulturalnych osoby w wieku 65plus (19,05%) niż pozostałe (w przypadku respondentów 19plus odsetek ten wynosił 14,29%),
- brakiem dostępu do wydarzeń kulturalnych uzasadniali swoją absencję na tego rodzaju przedsięwzięciach rzadziej przedstawiciele miast (9,27%) niż wsi (22,06%),
- przyczyną nieobecności w wydarzeniach kulturalnych w przypadku niektórych respondentów był brak – ich zdaniem – interesujących wydarzeń; odsetek osób deklarujących tę przyczynę wynosił w poszczególnych kategoriach wiekowych: 19 minus (31,75%), 19-35 lat (26,03%), 36-65 lat (20,90%), 65plus (28,57%); płeć nie różnicowała w tym względzie wypowiedzi badanych osób.

Sprawdzano również kto skłaniał ankietowanych Lubuszan do uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych. Najwięcej respondentów (55,21%) było inspirowanych przez znajomych. Ponad połowa (51,04%) samodzielnie inicjowała swoją aktywność kulturalną. Nieco rzadziej zachęcali ich do niej członkowie rodzin (47,40%). Wśród badanych Lubuszan byli i tacy, których do udziału w omawianych przedsięwzięciach skłonili przedstawiciele szkół/uczeln (22,92%), władz publicznych (15,63%) lub pracodawcy (10,42%) (Rysunek 48).

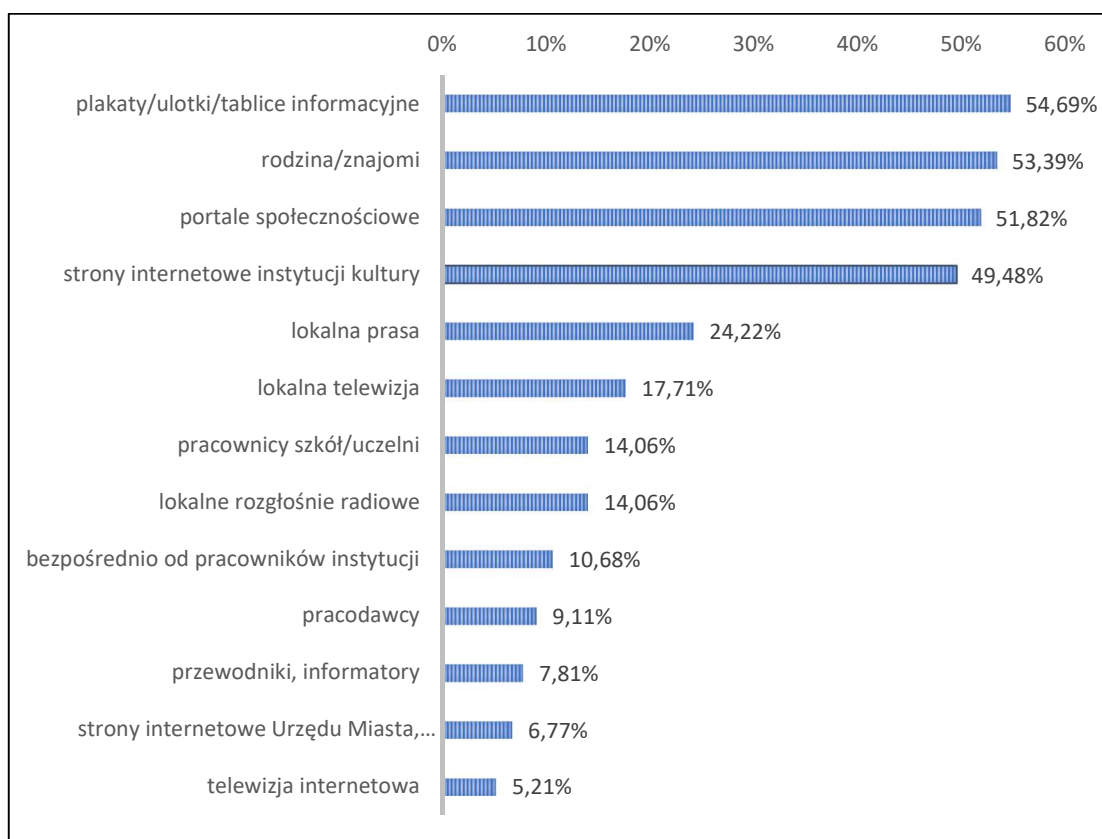
Rysunek 48. Inicjatorzy udziału uczestniczenia badanych Lubuszan w wydarzeniach kulturalnych organizowanych w latach 2015-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

W trakcie badań identyfikowano także źródła informacji o wydarzeniach kulturalnych organizowanych w województwie lubuskim w latach 2015-2017, z których korzystali ankietowani Lubuszanie.

8.6. Źródła informacji o wydarzeniach kulturalnych w województwie; ocena dostępności

Tylko nieliczni (2,60%) nie poszukiwali informacji o wydarzeniach kulturalnych, które odbywały się w województwie lubuskim. Natomiast, ponad połowa respondentów, o analizowanych przedsięwzięciach dowiadywała się: a) z reklamy drukowanej, np. z plakatów, ulotek, informacji umieszczonych na tablicach informacyjnych (54,69%), b) od rodziny/znajomych (53,39%) i/lub c) z portali społecznościowych (51,82%). Niewielu mniej uczestników badań (49,48%) przeglądało w tym celu strony internetowe instytucji kultury. Z pozostałych źródeł korzystano rzadziej, np.: z lokalnej prasy (24,22%), z telewizji (17,71%), z radia (14,06%) (Rysunek 49)¹⁵.

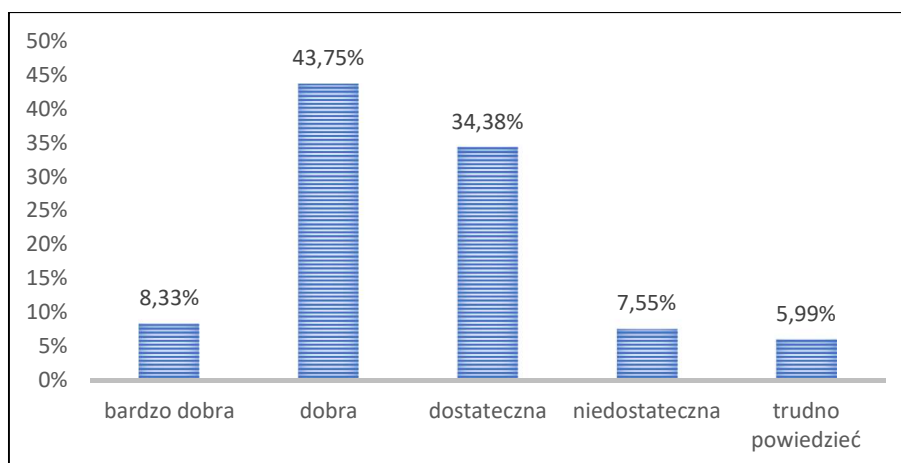

Rysunek 49. Źródła informacji o wydarzeniach kulturalnych organizowanych w województwie lubuskim w latach 2015-2017, z których korzystali badani Lubuszanie

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

¹⁵ Stwierdzono średnie korelacje między pozyskiwaniem informacji o wydarzeniach kulturalnych na portalach społecznościowych a statusem zawodowym respondentów (współczynnik V-Cramera uzyskał wartość 0,34). Z serwisów tych częściej korzystały osoby pracujące (49,19% zatrudnienie na umowę o pracę; 62,50% - respondenci pracujący na podstawie umowy o dzieło) i uczące się (64,79% - uczniowie, studenci) niż emeryci i renciści (12,77%)i oraz osoby bezrobotne (33,33%). Podobne zależności (V-Cramera: 0,36) dostrzeżono w przypadku wieku ankietowanych (młodszy korzystali z portali bardziej powszechnie).

Większość badanych Lubuszan (86,46%) pozytywnie oceniła dostępność informacji o wydarzeniach kulturalnych organizowanych w latach 2015-2017 w województwie lubuskim. Co trzeci uznał ją jednak jedynie za dostateczną (34,38%), a tylko 8,33% - określiło ją jako bardzo dobrą (Rysunek 50)¹⁶. Średnia ocen osób, które dokonały ewaluacji wyniosła 3,56.

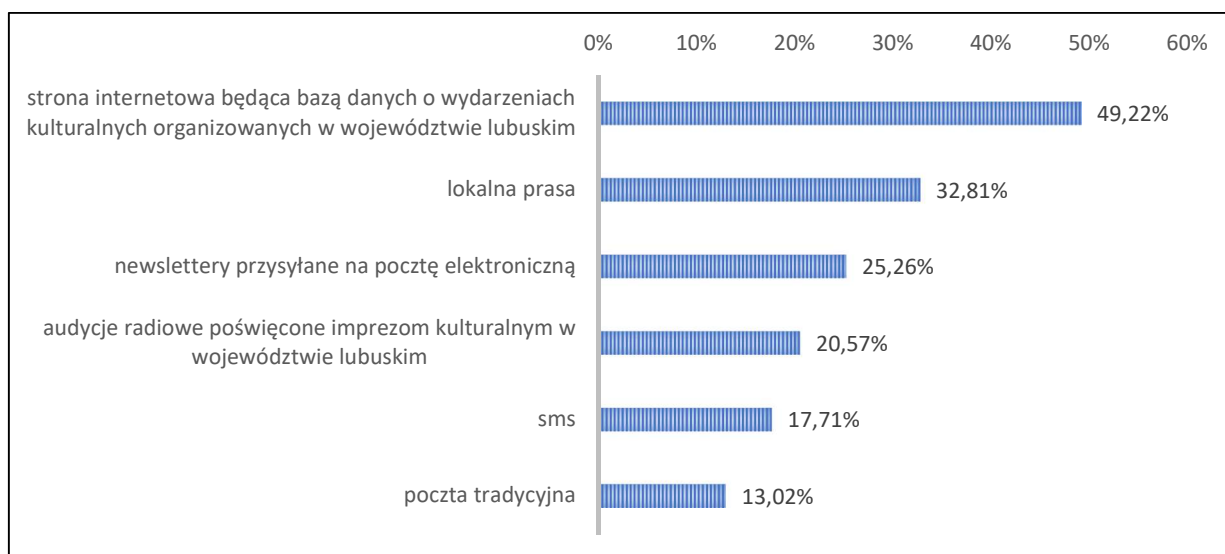
Rysunek 50. Ocena dostępności informacji o wydarzeniach kulturalnych oferowanych w województwie lubuskim w latach 2015-2017 – perspektywa badanych Lubuszan

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Nieliczni respondenci (4,95%) nie chcieliby otrzymywać żadnych informacji o wydarzeniach kulturalnych organizowanych w kolejnych latach w województwie lubuskim. Pozostali preferowali różne źródła. Najwięcej osób (49,22%) chciałoby, żeby wiadomości o takich przedsięwzięciach publikowano zbiorczo na specjalnej stronie internetowej. Co trzeci respondent (32,81%) wolał reklamę prasową, co czwarty (25,26%) – newslettery przesyłane na pocztę elektroniczną, a co piąty (20,57%) – audycje radiowe. Dla pewnej grupy osób (17,71%), preferowanym sposobem komunikowania o wydarzeniach kulturalnych były krótkie wiadomości tekstowe (smsy) przesyłane bezpośrednio na ich numery telefonów (Rysunek 51)¹⁷.

¹⁶ Nie zidentyfikowano silnych korelacji między ocenami respondentów a ich cechami społeczno-demograficznymi - współczynnik V-Cramera przyjmował wartości mniejsze niż 0,3.

¹⁷ Nie stwierdzono silnych zależności między preferencjami respondentów a ich cechami społeczno-demograficznymi (współczynnik V-Cramera przyjmował wartości mniejsze niż 0,3).

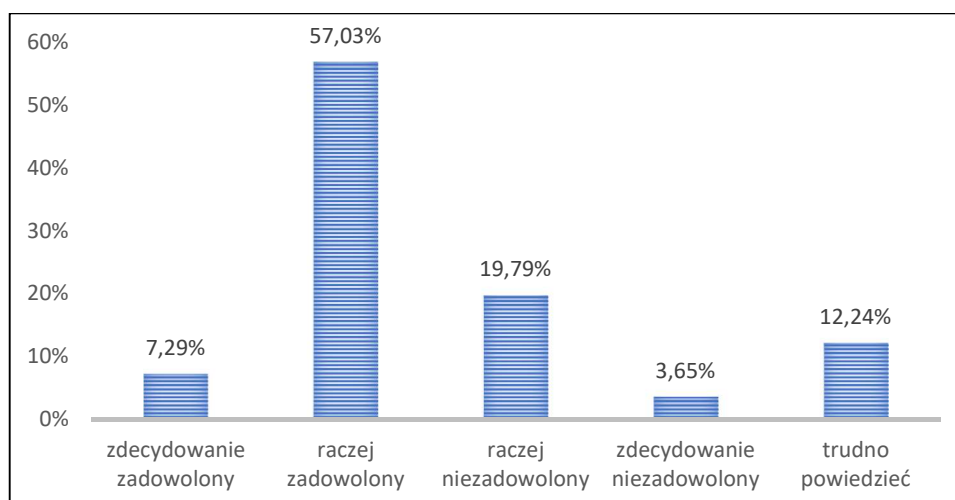
Rysunek 51. Preferowane przez badanych Lubuszan źródła informacji o wydarzeniach kulturalnych organizowanych w województwie lubuskim w latach 2015-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

W trakcie badań diagnozowano również jak respondenci oceniają ofertę i infrastrukturę kulturalną w województwie lubuskim.

8.7. Ocena oferty i infrastruktury kulturalnej w województwie – perspektywa badanych Lubuszan

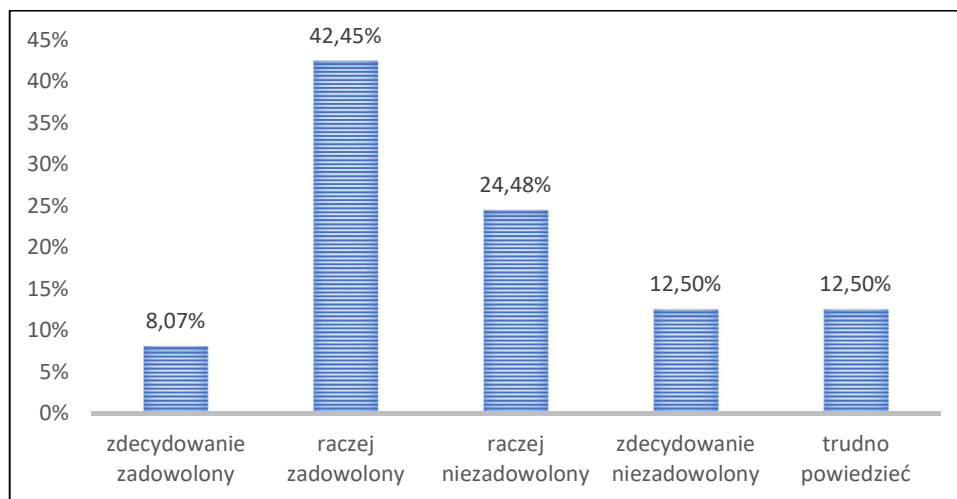
Ponad połowa badanych Lubuszan (64,32%) jest zadowolonych z oferty kulturalnej w województwie lubuskim w latach 2015-2017, ale tylko niektórzy (7,29%) wyrazili zdecydowanie pozytywne opinie. Niezadowolony z niej był prawie co czwarty respondent (łącznie 23,44%), a co ósmy (12,24%) nie miał zdania na ten temat (Rysunek 52).

Rysunek 52. Odsetek zadowolonych i niezadowolonych badanych Lubuszan z oferty kulturalnej w województwie lubuskim w latach 2015-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Mniej respondentów (50,52%) jest zadowolonych z oferty kulturalnej w miejscu swojego zamieszkania i jego bliskiej okolicy. Ponad trzecia część badanych osób (36,98%) wyraziła się o niej negatywnie (Rysunek 53). Płeć nie różniła w tym względzie znacząco ankietowanych. Podobnie wiek (osoby należące do kategorii wiekowej 19-35 lat nieco rzadziej niż pozostałe pozytywnie oceniali tę ofertę). Stwierdzono natomiast, że przedsięwzięcia kulturalne w okolicy miejsca zamieszkania częściej pozytywnie oceniali mieszkańcy miast (56,04%) niż wsi (40,44%).

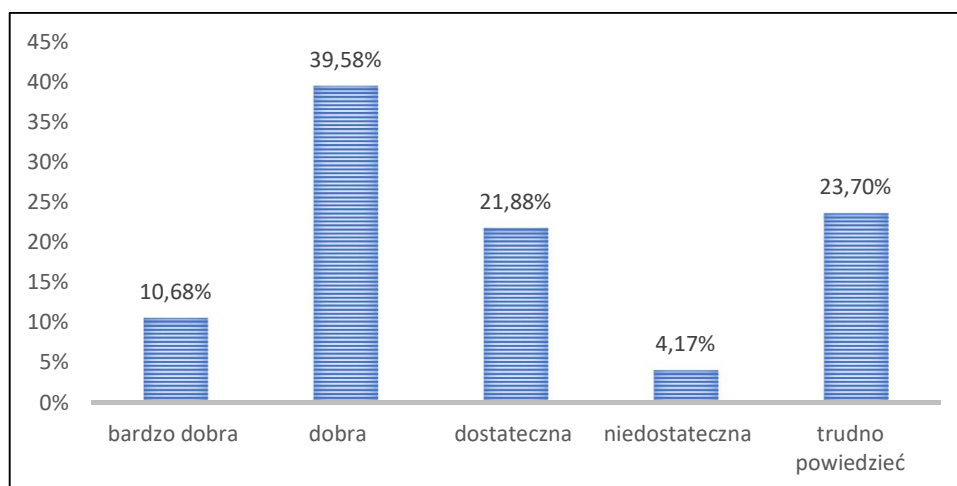
Rysunek 53. Odsetek zadowolonych i niezadowolonych badanych Lubuszan z oferty kulturalnej w miejscu zamieszkania i jego okolicy w latach 2015-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Oferta kulturalna w województwie lepiej zatem niż lokalna spełniała oczekiwania badanych Lubuszan¹⁸.

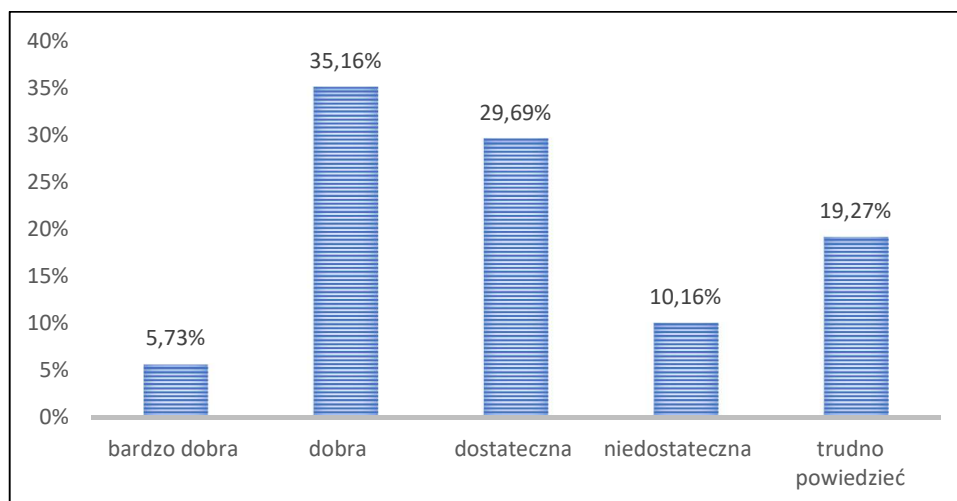
Respondentów poproszono również o ocenę oferty kulturalnej adresowanej w województwie lubuskim w latach 2015-2017 do dzieci i młodzieży (z dwóch kategorii wiekowych: 3-12 lat oraz 13-18 lat). Z badań wynika, że propozycje dla dzieci młodszych oceniono nieco lepiej (Rysunki 54 i 55).

¹⁸ Nie stwierdzono silnych zależności między ocenami respondentów a ich cechami społeczno-demograficznymi – współczynnik V-Cramera nie przekraczał wartości 0,3.

Rysunek 54. Ocena oferty kulturalnej adresowanej w województwie lubuskim w latach 2015-2017 do dzieci i młodzieży w wieku 3-12 lat – w opinii badanych Lubuszan

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

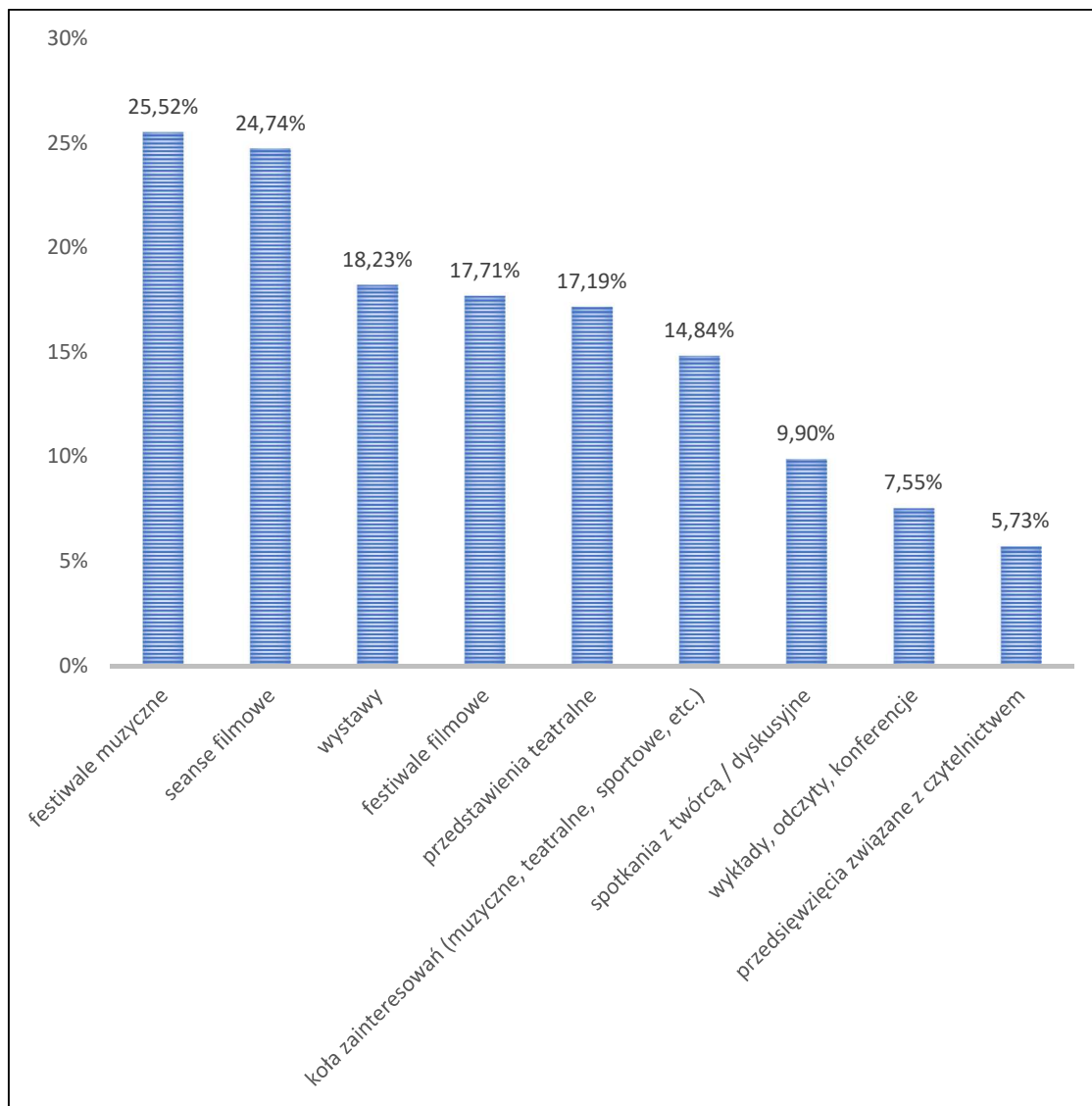

Rysunek 55. Ocena oferty kulturalnej adresowanej w województwie lubuskim w latach 2015-2017 do młodzieży w wieku 13-18 lat – w opinii badanych Lubuszan

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Do przedsięwzięć kulturalnych, których najczęściej brakowało badanym Lubuszanom w latach 2015-2017 należały: festiwale muzyczne (25,25%) oraz seanse filmowe (24,74%). Nieco mniej osób stwierdziło, że w województwie lubuskim za mało było wystaw (18,23%), festiwali filmowych (17,71%) i/lub przedstawień teatralnych (17,19%). Najmniej respondentów odczuwało brak wydarzeń kulturalnych związanych z czytelnictwem (5,73%) (Rysunek 56)¹⁹.

¹⁹ Wypowiedzi respondentów nie były silnie skorelowane z cechami społeczno-demograficznymi uczestników badań. Wskaźnik V-Cramera przyjmował wartości mniejsze niż 0,3.

Rysunek 56. Wydarzenia kulturalne, których najbardziej brakowało badanym Lubuszanom w latach 2015-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Część badań poświęconą ocenie oferty kulturalnej województwa lubuskiego zakończono pytaniami ogólnymi, w tym takimi, które miały umożliwić porównanie jej atrakcyjności z propozycjami dostępnymi w regionach sąsiedzkich. Zapytano Lubuszan, czy zgadzają się ze stwierdzeniem, że województwo lubuskie to region kultury. Twierdząco odpowiedziało ponad połowa badanych (57,55%). Przeciwnego zdania był co czwarty respondent (25%). Ze względu na możliwość „turystyki kulturalnej” do ościennych, polskich i niemieckich metropolii, poproszono również badanych Lubuszan o ustosunkowanie się do stwierdzeń konfrontujących lubuskie wydarzenia kulturalne i te oferowane poza macierzystym regionem. Więcej niż co czwarty badany (27,09) stwierdził, że oferta kulturalna w województwie lubuskim była bardziej atrak-

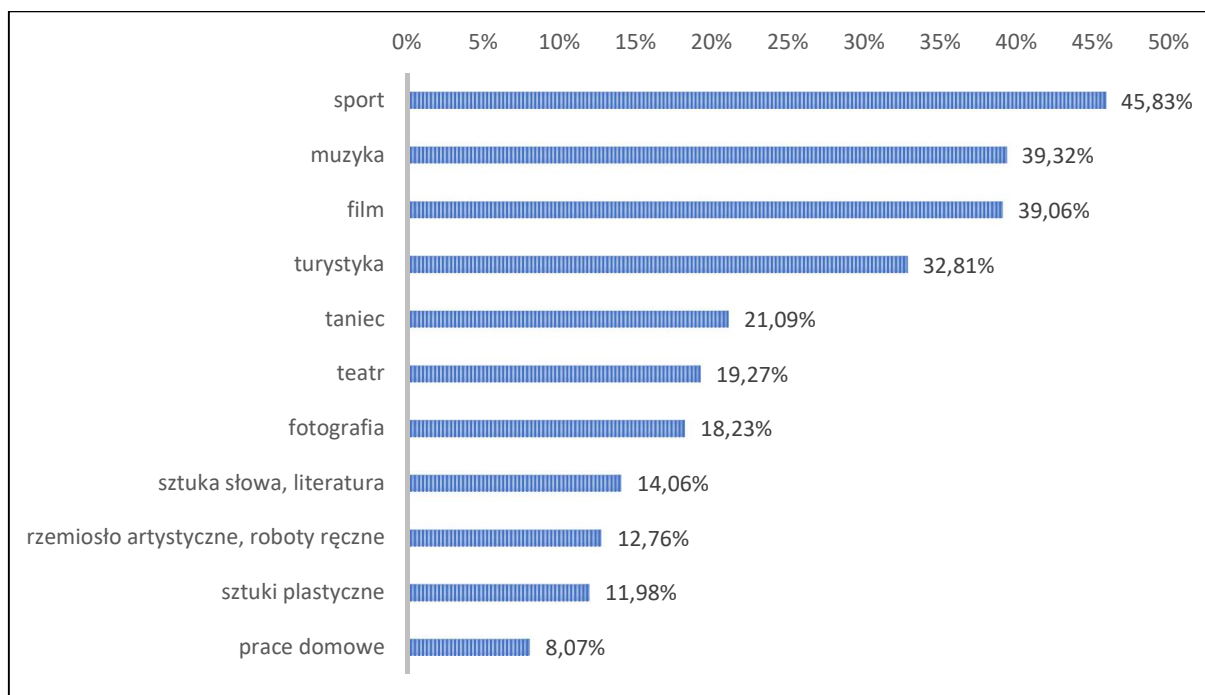
cyjna niż w województwach sąsiednich. Odmiennego zdania była jednak prawie połowa respondentów (46,87%). Jeszcze mniej korzystnie wypadło porównanie z landami niemieckimi. Tylko, co szósty badany (16,04) wyraził przekonanie, że województwo lubuskie umożliwiało dostęp do bardziej atrakcyjnej oferty, niż np. Berlin, Brandenburgia, czy Saksonia (Tabela 41).

Tabela 41. Porównanie oferty kulturalnej województwa lubuskiego i regionów sąsiednich – ocena respondentów

Stwierdzenia	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć
a) Województwo lubuskie to region kultury	10,94	46,61	21,09	3,91	17,45
b) Oferta kulturalna w województwie lubuskim jest bardziej atrakcyjna niż w województwach sąsiednich (wielkopolskim, zachodniopomorskim, dolnośląskim)	3,91	23,18	38,54	8,33	26,04
c) Oferta kulturalna w województwie lubuskim jest bardziej atrakcyjna niż w sąsiednich niemieckich landach (Brandenburgia, Berlin, Saksonia)	2,86	13,54	27,34	16,41	39,84

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

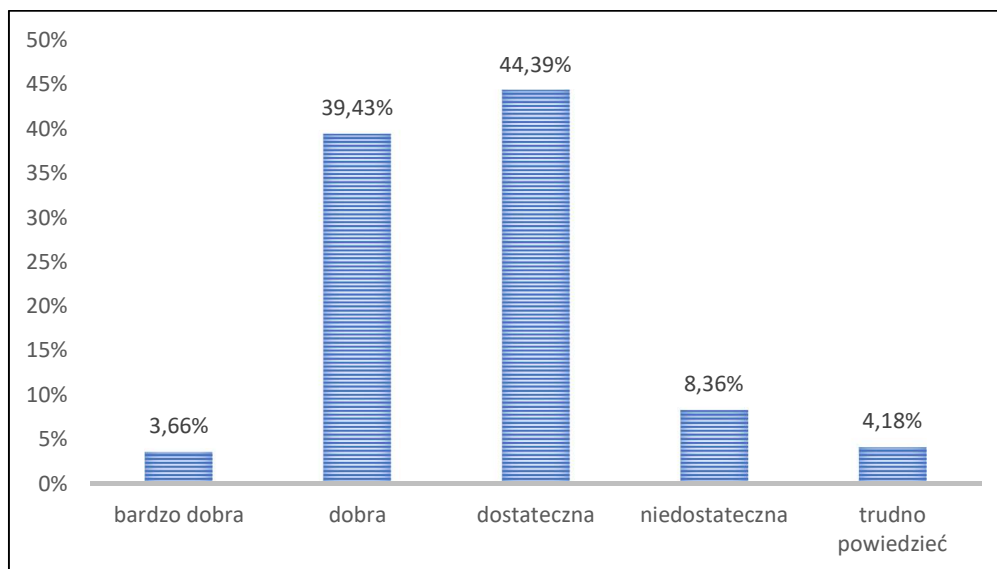
W toku badań, ustalono również zainteresowania, które badani Lubuszanie chcieliby rozwijać w obszarze kultury w wolnym czasie. Najczęściej wskazywano: sport (45,83%), muzykę (39,32%), film (39,06) i turystykę (32,81%). Najmniej badanych Lubuszan chciałoby rozwijać swoje hobby, np. w trakcie zajęć związanych z pracami domowymi (8,07%), sztukami plastycznymi (11,98%) i/lub rzemiosłem artystycznym, robotami ręcznymi (12,76%) (Rysunek 57).

Rysunek 57. Zainteresowania, które badani Lubuszanie chcieliby rozwijać w obszarze kultury w wolnym czasie

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Dostępną w województwie lubuskim w latach 2015-2017 infrastrukturę kulturalną gros respondentów (łącznie 87,48%) oceniło pozytywnie, choć wielu (44,39%) przyznało jedynie ocenę dostateczną (Rysunek 58). Średnia wszystkich ocen to: 3,40 (mieszkańcy wsi: 3,31, zaś miast: 3,44).

Rysunek 58. Ocena infrastruktury instytucji kultury w miejscu zamieszkania i okolicach – perspektywa badanych Lubuszan

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Respondenci mieli również możliwość wskazania w pytaniu otwartym konkretnych wydarzeń kulturalnych organizowanych w województwie lubuskim w latach 2015-2017, które poleciliby znajomym.

8.8. Wydarzenia kulturalne organizowane w województwie lubuskim polecane przez badanych Lubuszan

Ustalono, że badani Lubuszanie zaproponowaliby innym osobom przedsięwzięcia kulturalne nie tylko związane z ich miejscem zamieszkania, ale także te organizowane w innych częściach województwa.

Zdaniem mieszkańców Zielonej Góry i powiatu zielonogórskiego, wartymi polecenia były: Winobranie, Bachanalia, cykle spotkań naukowych w Centrum Nauki Keplera Planetarium Wenus, Noc Muzeów, Lubuskie Święto Truskawki w Ochli, Miasto Rocka w Babimoście, Kolorowy Festiwal w Zielonej Górze – Kolor Fest Zielona Góra, Kabaretobranie – Zielonogórska Noc Kabaretowa, imprezy oferowane przez zielonogórski Klub Kibica Zastal, a także koncerty organizowane na lotnisku w Przylepie, podsumowujące wakacyjną trasę „Hity na czasie”

Radia Eska i TVP2. Respondenci zaproponowaliby znajomym Festiwal muzyczny Przystanek Woodstock w Kostrzynie nad Odrą, czy też organizowany w Żaganiu Jarmark Michała.

Mieszkańcy Gorzowa Wielkopolskiego polecaliby natomiast: Dni Gorzowa, Nocny Szlak Kulturalny w Filharmonii Gorzowskiej, Gorzowski Festiwal Teatrów Ogródkowych, wakacyjne warsztaty dla dzieci i młodzieży Jazda coolturałna, Moto Racing Show, Niebieski Bieg w parku Wiosny Ludów, Polsko-Niemieckie Powitanie Lata w Deszcznie, czy też imprezę na nadwarciańskich błoniach „Koniec Lata Party w Gorzowie”. Wśród polecanych imprez znalazły się również: Przystanek Woodstock, Winobranie, Polska Noc Kabaretowa, Dni Kostrzyna. Ankietowani powiatu gorzowskiego zwrócili największą uwagę na Lubuskie Święto Chleba w Bogdańcu, Dożynki diecezjalne, czy też koncerty na Zakończenie Lata.

Respondenci z powiatu krośnieńskiego polecali: Święto Naleśnika w Połupinie, Rybobranie w Krośnie Odrzańskim. Badani mieszkańcy powiatu międzyrzeckiego reklamowali udział w: Przystanku Woodstock, Winobranii, Dniach Międzyrzecza, Turnieju Rycerskim „O Szarfę Pani z Jeziora”. Ankietowani powiatu nowosolskiego wskazywali na: Winobranie, Kabaret, Dni Nowej Soli, Solanin Film Festiwal. Uczestnicy badań z powiatu ślubickiego proponowali: Miejskie Święto Hanzy w Ślubicach, Festiwal Piosenki Autorskiej i Muzyki Świata – transVOCALE, Winobranie. Mieszkańcy powiatu strzelecko–drezdeneckiego poleciliby: Moto Racing Show, i Moto Weekend w Gorzowie, jak również Dni Strzelec Krajeńskich, Dni Drezdenka, Dni Gorzowa, Dni Daniela w Pławinie oraz Powitanie Lata w Deszcznie. W powiecie sulęcińskim najwięcej wskazań otrzymały: Przystanek Woodstock, Garbicz Festival, Winobranie, Bachanalia. Badani powiatu świebodzińskiego wyróżnili koncerty na zakończenie lata, Winobranie, Przystanek Woodstock, Zielonogórską Noc Kabaretową, Święto Pomidora w Gminie Przytoczna. Respondenci powiatu żagańskiego zaliczali do godnych polecenia: Jarmark Michała, Winobranie, Ogólnopolski Festiwal „Ziemia i Pieśń” w Szprotawie. W powiecie żarskim najwięcej wskazań otrzymały: Dni Jasienia, Dni Żar, Dni Lubuska, Kabaretobranie, Jarmark Michała, Winobranie, bieg uliczny – Dycha po Żarach. Natomiast, mieszkańcy powiatu wschowskiego proponowali: Dni Sławy, Solanin Film Festiwal, Mieszkański Jarmark Produktów Tradycyjnych, Bachanalia, wernisaże w Galerii Pro Arte w Zielonej Górze, czy też pokaz międzynarodowy festiwal filmów krótkometrażowych „Short Waves Festiwal filmów”, odbywający się w Galerii BWA w Zielonej Górze.

8.9. Podsumowanie

Z badań wynika, że „uczestnictwo w kulturze” oznacza dla większości Lubuszan przede wszystkim uczęszczanie do instytucji kultury oraz/lub udział w koncertach. Ankietowani częściej odwiedzali centra handlowe czy kawiarnie, restauracje, kluby i puby niż np.: kino, operę, teatr, muzea, galerie czy filharmonie (z oferty kin korzystano najczęściej). Zazwyczaj przeznaczali na swój udział w wydarzeniach kulturalnych nie więcej niż 100 złotych miesięcznie.

Ponad połowa chciała w ten sposób spędzić czas z rodziną i/lub znajomymi. Nieco mniej dbało o rozwój swoich zainteresowań. Ustalono też, że nie korzystali (lub rzadko korzystali) z oferty kulturalnej w województwie lubuskim, gdyż nie dysponowali wolnym czasem, nie odczuwali takiej potrzeby i/lub nie było interesujących wydarzeń.

Do korzystania z oferty kulturalnej zachęcali ich zazwyczaj znajomi, rodzina. Wielu samodzielnie podejmowało tego rodzaju inicjatywy. Informacje na wydarzeń kulturalnych pozyskiwali zazwyczaj z reklamy drukowanej, od znajomych, z portali społecznościowych. Co trzeci ankietowany uznał dostępność informacji o wydarzeniach kulturalnych organizowanych w latach 2015-2017 w województwie lubuskim jedynie za dostateczną, ponad 40% za dobrą, a nieliczni – za bardzo dobrą. Najwięcej osób chciałoby, aby informacje na ten temat publikowano zbiorczo na specjalnej stronie internetowej.

Ponad połowa badanych Lubuszan jest zadowolonych z oferty kulturalnej w województwie lubuskim w latach 2015-2017, ale niewielu wyraziło zdecydowanie pozytywne opinie. Mniej respondentów pozytywnie ocenia ofertę kulturalną w miejscu swojego zamieszkania i jego bliskiej okolicy. Badanym Lubuszanom w latach 2015-2017 najczęściej brakowało: festiwali muzycznych oraz seansów filmowych. Najrzadziej dotyczyło to przedsięwzięć związanych z czytelnictwem. Najwięcej respondentów, w wolnym czasie, chciałoby rozwijać swoje zainteresowania związane ze sportem, muzyką, filmem i/lub turystyką.

Polecanyimi wydarzeniami organizowanymi w województwie lubuskim były, m.in.: Wino-branie, Dni Gorzowa, Przystanek Woodstock, Bachanalia, Zielonogórska Noc Kabaretowa, Noc Muzeów, lokalne święta (dni) różnych miast, koncerty na zakończenia lata.

Dostępna w województwie lubuskim w latach 2015-2017 infrastrukturę kulturalną większość respondentów oceniło pozytywnie, ale znaczna ich część przyznała jedynie ocenę dostateczną.

Na zakończenie tej części warto dodać, że badania ilościowe nie wyczerpują diagnozy uczestnictwa Lubuszan w kulturze. Istotnych informacji mogą dostarczyć badania i analizy jakościowe, których przeprowadzenie w najbliższej przyszłości rekomendują autorzy niniejszego opracowania. Ważne, poznawczo i użyteczne, byłyby również dalsze, pogłębione prace badawcze, poświęcone udziałowi mieszkańców województwa lubuskiego w różnych obszarach sfery kultury (w wydarzeniach związanych z teatrem, kinem, czytelnictwem, muzealnictwem, turystyką krajoznawczą, etc.), jak również takie, dzięki którym rozpoznane zostaną potrzeby „klientów” poszczególnych instytucji kultury. Analizy takie powinny być prowadzone systematycznie.

9. Lubuskie przedsiębiorstwa jako sponsorzy i mecenaszy kultury

9.1. Wprowadzenie

Działalność kulturalna instytucji, grup obywatelskich, artystów jest wspierana nie tylko przez agendy administracji publicznej, ale także przez prywatnych donatorów. W wymiarze globalnym, wsparcie prywatnych darczyńców ma charakter komplementarny względem finansowania publicznego, ale wiele inicjatyw nie miałyby szansy zaistnienia bez zaangażowania przedsiębiorstw lub osób prywatnych.

Przedsiębiorstwa, identyfikujące się ze swoimi regionami, realizujące strategie odpowiedzialnego biznesu, coraz chętniej wspierają instytucje i wydarzenia kulturalne, czy też działalność konkretnych artystów. Robią to na dwa zasadnicze sposoby (Starzyk-Durbacz, Herbst, Mencwel, Wiśnicka 2016):

- w formie sponsoringu – polegającego na wspieraniu przedsięwzięć w celu stworzenia w środowisku społecznym budzącego zaufanie wizerunku, pozyskaniu przychylności opinii publicznej, aby w konsekwencji uzyskać wymierne korzyści biznesowe,
- w formie mecenatu – polegającego na otoczeniu opieką twórców poprzez nawiązanie z nimi bezpośredniej relacji, przy jednoczesnej rezygnacji z gwarancji wymiernego zysku.

Zdaniem J. Głowackiego i in (2009), mecenat i finansowanie prywatne powinno być „nie tylko marginalnym uzupełnieniem, ale równorzędną formą finansowania kultury”. Tym bardziej, że wyniki badania oceniającego model finansowania kultury w Polsce (ZIPSEE „Cyfrowa Polska”, Patronite.pl, 2017) wykazały, że większość (66%) ankietowanych uznała sytuację ekonomiczną twórców za złą lub bardzo złą. Za przyczyny tego stanu rzeczy uznali, m.in. praktyki, które sprawiają, że pieniądze trafiają tylko do uznanych i popularnych twórców (64%), nakładanie nieproporcjonalnych obciążeń podatkowych na artystów (23%), zbyt małe środki przeznaczane przez państwo na dofinansowanie kultury i sztuki (7%). Dodajmy, że z raportu Sponsoring Monitor ARC Rynek i Opinia (Sponsoring Monitor 2017) wynika, że 58% Polaków lepiej ocenia firmy zaangażowane w sponsoring niż te, które go unikają. Co trzeciego respondenta (30%), fakt sponsorowania przez daną firmę wydarzeń kulturalnych zachęciłby do zakupu jej produktów lub skorzystania z jej usług. Wśród sponsorów kultury najbardziej znane są PZU, Orlen oraz Orange.

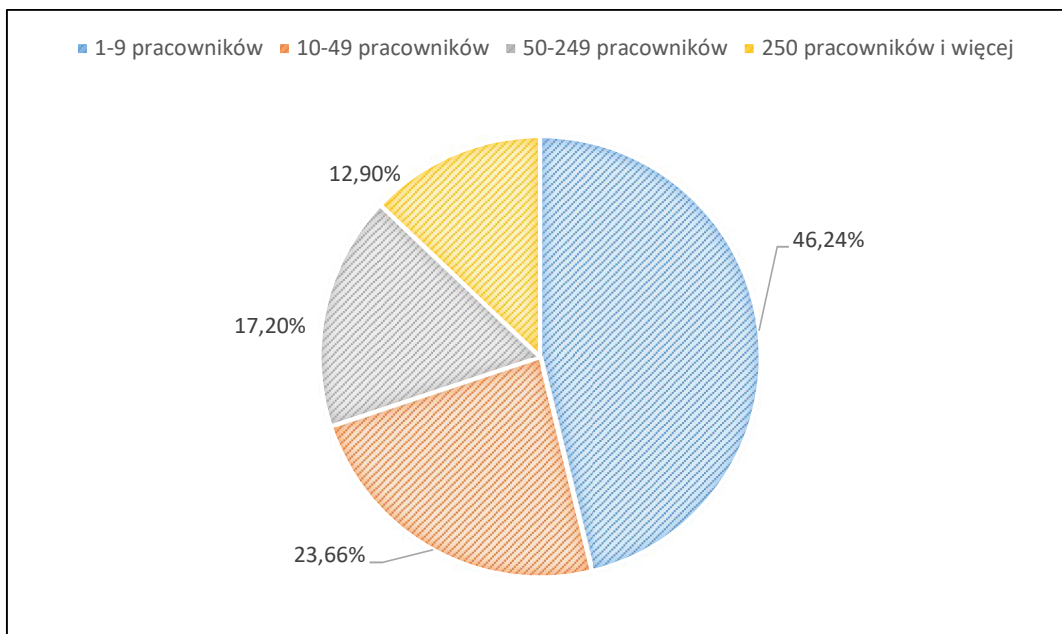
Warto odnotować, że według danych GUS (za: Lewandowska 2015), środki uzyskane ze sponsoringu stanowią ok. 1% budżetów instytucji kultury (teatrów, muzeów, domów i ośrodków kultury), a niespełna 2% budżetów galerii (galerie prywatne – 10,7%).

Ze względu na ograniczone możliwości finansowania sektora kultury i sztuki na poziomie lokalnym i regionalnym, rozpoznanie możliwości wykorzystania donacji prywatnych w tej sferze wydaje się istotne. Zwłaszcza, że w literaturze przedmiotu poświęconej zagadnieniu kultury i biznesu, istnieje luka, spowodowana przede wszystkim brakiem wiarygodnych i pełnych danych statystycznych (Lewandowska 2015). Dodajmy, że wyniki analizy danych dostępnych w bazach głównych biur statystycznych krajów europejskich, uzyskane przez K. Lewandowską (2015), pozwalają stwierdzić, że rzadko które z nich gromadzą informacje na temat sponsoringu kultury i mecenatu. Natomiast, prace badawcze w tym obszarze prowadzą niektóre organizacje (non-profit lub prywatne) działające w sferze sztuki (np. francuski Admical, angielska Arts&Business czy austriacka Initiativen Wirtschaft für Kunst). Do pozostałych, choć rzadziej występujących źródeł danych i informacji dotyczących prywatnego finansowania kultury, zdaniem K. Lewandowskiej, należą uniwersytety i jednostki badawcze, a także firmy prywatne (np. konsumenckie).

9.2. Charakterystyka próby badawczej

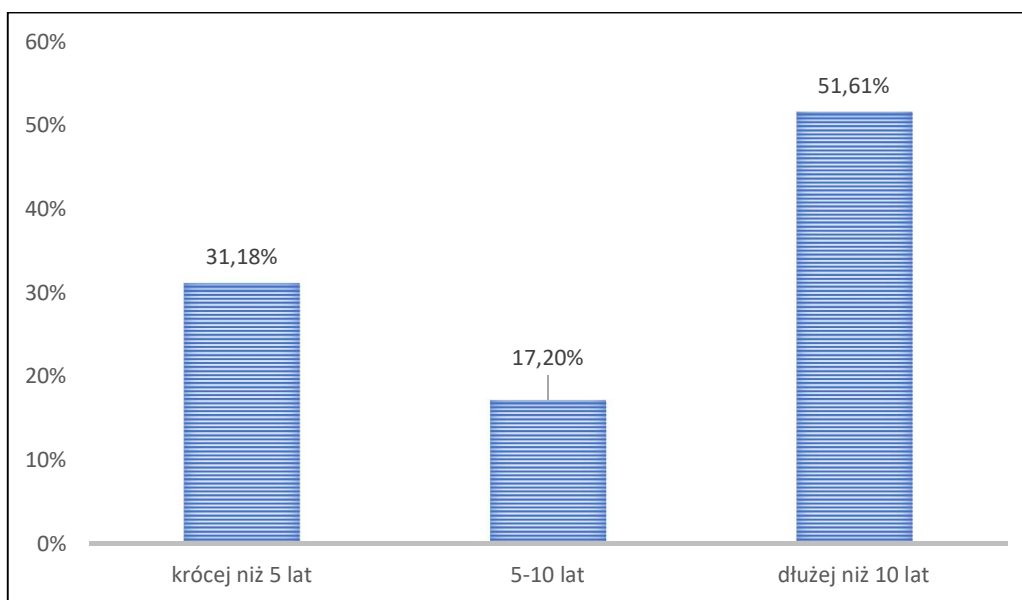
Najwięcej uczestników badań dotyczących sponsoringu i mecenatu kultury reprezentowało firmy zajmujące się przetwórstwem przemysłowym (23,66%) lub handlem hurtowym i detalicznym (18,28%). Część było przedstawicielami kadry zarządzającej (różnych szczebli): podmiotów gospodarczych zajmujących się budownictwem (9,68%), transportem, gospodarką magazynową i łącznością (8,60%), a pozostali (łącznie ok. 43%) kierowali przedsiębiorstwami związanymi, m.in. z: hotelarstwem/działalnością restauratorską rolnictwem, łowiectwem, leśnictwem, budownictwem, edukacją, obsługą rynku nieruchomości, pośrednictwem finansowym, ochroną zdrowia, osób i mienia, marketingiem HR, IT, kulturą, sztuką i rozrywką, a także inną działalnością usługową.

Prawie połowa badanych organizacji (46,24%) zatrudniała nie więcej niż 9 osób, w prawie co czwartej (23,66%) pracowało od 10 do 49 pracowników. Pozostali respondenci reprezentowali średnie (17,20%) lub duże (12,90%) firmy (Rysunek 59).

Rysunek 59. Liczba pracowników zatrudnionych w badanych lubuskich przedsiębiorstwach
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

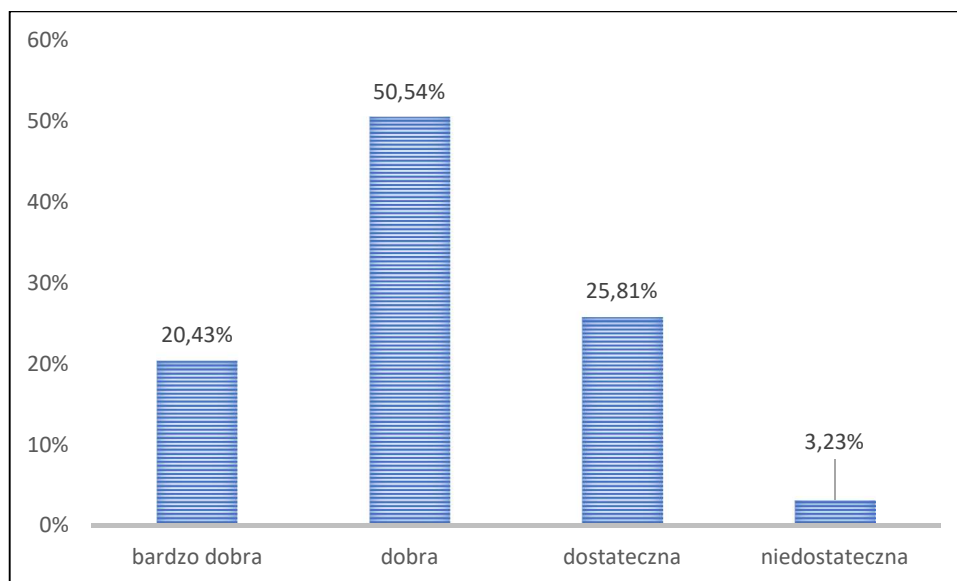
Ponad połowa badanych przedsiębiorstw (51,61%) funkcjonuje na rynku więcej niż 10 lat. Prawie trzecia część firm (31,18%) działa krócej niż 5 lat, a częściej niż co szósta (17,20%) – od 5 do 10 lat (Rysunek 60).

Rysunek 60. Okres funkcjonowanie badanych lubuskich przedsiębiorstw
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Respondentów poproszono również o dokonanie oceny kondycji finansowej przedsiębiorstw, które reprezentowali. Ponad połowa (70,97%) określiła ją jako co najmniej dobrą, a

czwarta część (25,81%) – jako dostateczną. Nieliczni (3,23%) uznali ją za niedostateczną (Rysunek 61). Średnia ocen: 3,9.

Rysunek 61. Kondycja finansowa badanych lubuskich przedsiębiorstw – w opinii ich reprezentantów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

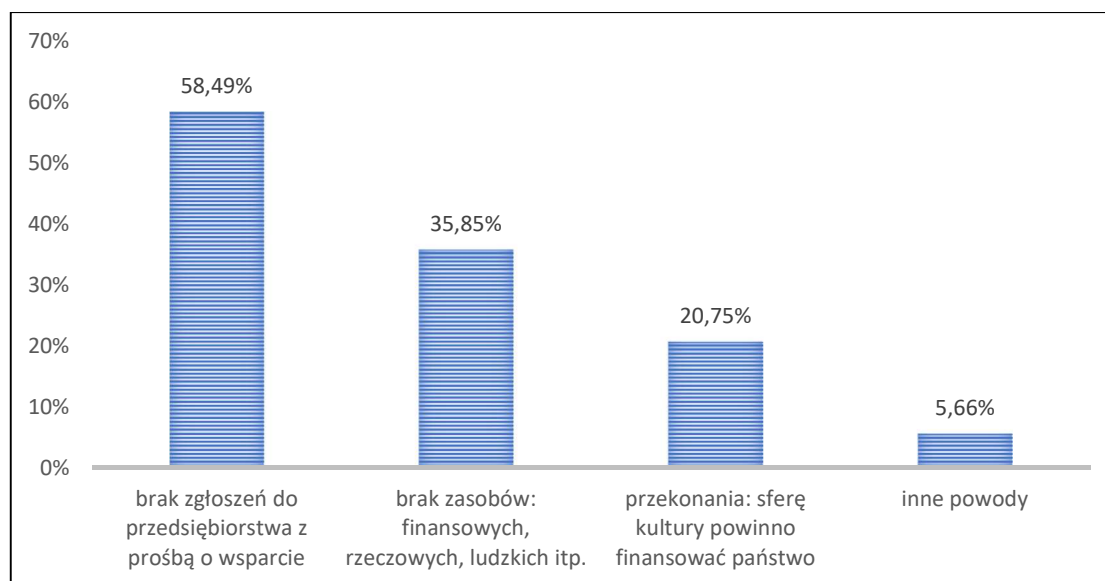
Uczestników badań zapytano między innymi o ich postawy wobec sponsoringu i mecenatu kultury (demonstrowane w latach 2015-2017), a także o ich przyszłe działania w tym zakresie.

9.3. Powszechność stosowania sponsoringu i mecenatu wśród lubuskich przedsiębiorców; przyczyny i rodzaje wsparcia

Wśród badanych firm przeważały (56,99%) te, które nie wspierały w latach 2015-2017 instytucji/wydarzeń kulturalnych w województwie lubuskim (muzycznych, teatralnych, związanych z czytelnictwem, sztukami wizualnymi, ochroną zabytków etc.)²⁰. Najczęściej (58,49%) motywowano to tym, że nikt w tej sprawie nie zwrócił się do ich przedsiębiorstwa z prośbą o wsparcie. Co trzeci (35,85%) jako barierę wskazał brak odpowiednich zasobów. Wśród respondentów znaleźli się i tacy (20,75%), którzy w swoich decyzjach w tym zakresie kierowali się przekonaniem – uważali, że sferę kultury powinno finansować państwo (Rysunek 62). Trzech

²⁰ Według dostępnych wyników badań (zrealizowanych przez TNS OBOP w październiku 2010 r. wśród 400 polskich firm), sponsoring kultury nie był w danym okresie mocno zakorzenioną formą wspierania kultury w Polsce. Tylko co trzecia organizacja (31,5%) sponsorowała projekty z omawianego zakresu (Openchowska 2010).

ankietowanych przedstawiło inne powody, np. zbyt krótki okres funkcjonowania lub udzielanie wsparcia w innych rejonach Polski²¹.

Rysunek 62. Powody, dla których lubuskie przedsiębiorstwa nie wspierały w latach 2015-2017 instytucji/wydarzeń kulturalnych w analizowanym województwie

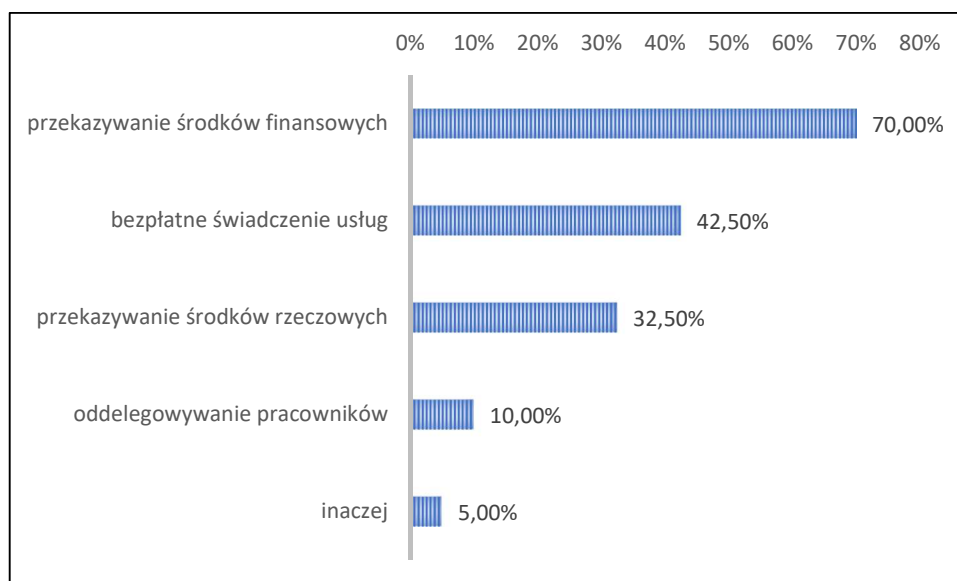
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Przypomnijmy, że mniejszą część badanych przedsiębiorstw (43,01%) stanowiły te, które wspierały w latach 2015-2017 sferę kultury w województwie lubuskim²² (najwięcej było małych i dużych firm zajmujących się przetwórstwem przemysłowym, funkcjonujących dłużej niż 10 lat, dobrze oceniających swoją kondycję finansową jako co najmniej dobrą). Wśród tych organizacji, najwięcej (70%) było takich, które udzielały wsparcia finansowego. Mniej było tych, które bezpłatnie świadczyły swoje usługi (42,5%) i/lub przekazywały na ten cel środki rzeczowe (32,5%). Niektóre firmy wspomagały analizowaną sferę – oddelegowując swoich pracowników (10%). Dwóch respondentów zadeklarowało, że ich firmy były współ/organizatorami wydarzeń kulturalnych²³ (Rysunek 63).

²¹ Z dostępnych badań (Openchowska 2010) wynika, że choć większość badanych instytucji dostrzega zalety sponsoringu i deklaruje chęć korzystania z tej formy finansowania kultury (77%), nie wszystkim instytucjom udaje się skutecznie pozyskać środki finansowe w taki sposób. Jako bariery wskazują fakt, że firmy prywatne nie są zainteresowane finansowaniem kultury. Przedsiębiorcy przyznają natomiast, że sporadycznie inicjują współpracę z podmiotami z omawianej sfery – najczęściej oczekują na propozycje potencjalnych beneficjentów.

²² Dla porównania, z badań zrealizowanych przez K. Starzyk-Durbacz, J. Herbst, J. Mencwel, M. Wiśnicką (2016) wynika, że 30% przedstawicieli polskich firm (MSP), w ciągu ostatnich 12 miesięcy udzieliło nieodpłatnego wsparcia wydarzeniom, inicjatywom, instytucjom, organizacjom lub osobom prywatnym w obszarach dotyczących twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, zabytków. Odsetek ten był mniejszy (8,5%) w przypadku firm, które nie oczekiwały jakichkolwiek wymiernych korzyści (reprezentujących tzw. tradycyjny mecenat).

²³ Uzyskane rezultaty nie odbiegają w znacznej mierze od tych, które ustalili K. Starzyk-Durbacz, J. Herbst, J. Mencwel, M. Wiśnicka (2016). Stwierdzili oni, że inicjatywy kulturalne mecenasi najczęściej wspierają finansowo (76% inicjatyw), rzadziej materialnie (45%) oraz pracą własną i pracowników firmy (22%).

Rysunek 63. Działania badanych przedsiębiorstw wspierające instytucje/wydarzenia kulturalne w województwie lubuskim w latach 2015-2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań

Respondentów zapytano również o to czy ich przedsiębiorstwa byłoby skłonne w latach 2018-2020 wspierać instytucje/wydarzenia kulturalne w województwie lubuskim.

9.4. Sponsoring i mecenat kultury – potencjał i preferencje przedsiębiorstw

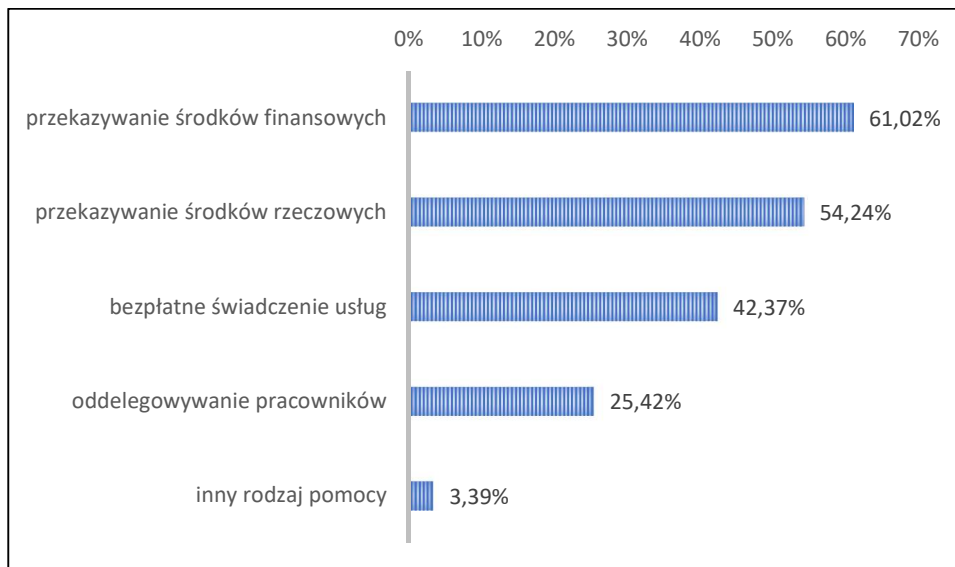
Większość uczestników badań (63,44%) zadeklarowała, że w latach 2018-2020 ich firmy będą wspierać instytucje/wydarzenia kulturalne w województwie lubuskim (por. Openechowska 2010). Najwięcej reprezentowało przetwórstwo przemysłowe lub handel hurtowy i detaliczny, funkcjonowało na rynku dłużej niż 10 lat, dobrze oceniało swoją kondycję finansową.

Gros (90%) firm, które udzielały wsparcia zadeklarowało, że nadal będzie to czynić. Natomiast wśród podmiotów, które w analizowanym okresie nie udzieliły wsparcia, 43,4% rozważyłoby takie działanie w kolejnych latach. Może to świadczyć o tym, że sponsoring i mecenat mają w województwie lubuskim pewien potencjał trwałości²⁴. Istnieje też rezerwar przedsiębiorstw, które mogłyby pomagać lokalnej sferze kultury.

Wśród firm, które zadeklarowały wsparcie, najwięcej było przedstawicieli firm, które zadeklarowały pomoc w formie środków finansowych (61,02%) i/lub rzeczowych (54,24%).

²⁴ Podobne wnioski wysunęli w trakcie badań nad polskim mecenatem K. Starzyk-Durbacz, J. Herbst, J. Mencwel, M. Wiśnicka (2016). Większość badanych przez nich mecenasów (MSP) (78%) zadeklarowało, że nadal będzie wspierać instytucje i inicjatywy kulturalne.

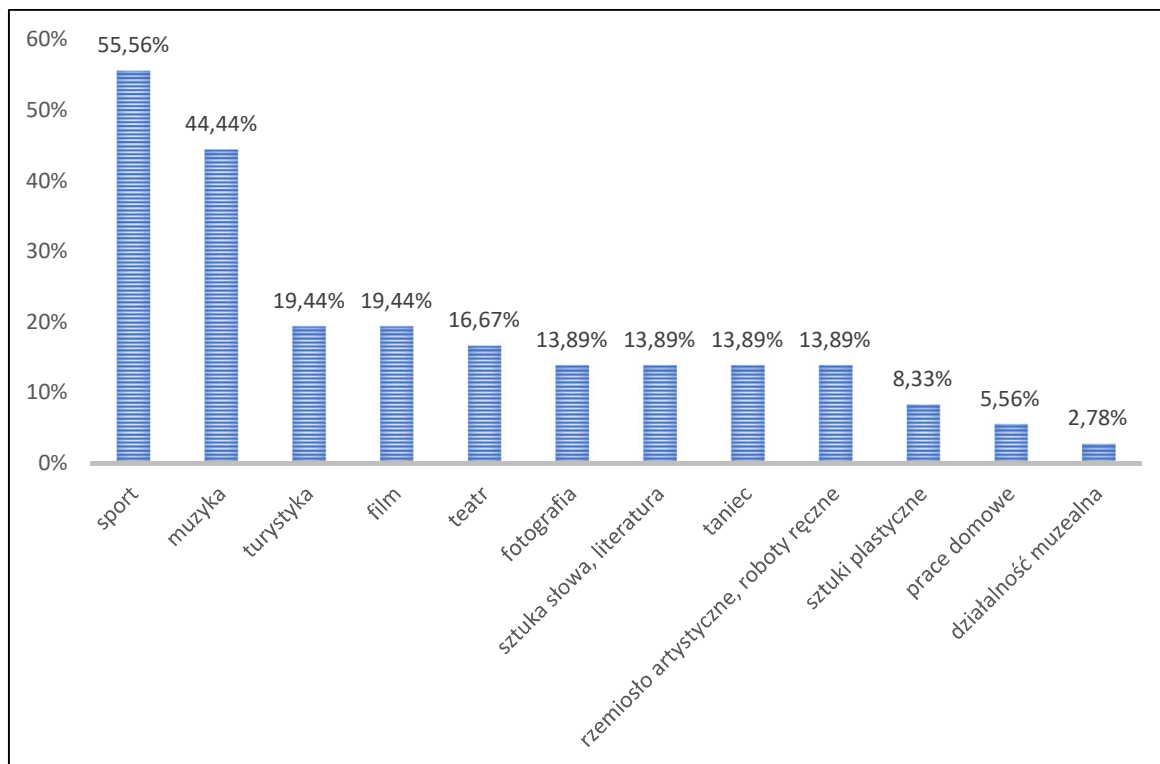
Mniej niż połowa (42,37%) rozważyłaby udzielenie wsparcia sferze kultury poprzez bezpłatne świadczenie swoich usług. Piąta część respondentów (25,42%) oddelegowałaby w tym celu swoich pracowników. Dwie firmy wyraziły gotowość do udzielenia pomocy organizacyjnej (Rysunek 64).

Rysunek 64. Potencjalne działania badanych przedsiębiorstw mające na celu wspieranie instytucji/wydarzeń kulturalnych w województwie lubuskim w latach 2018-2020 – deklaracje respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

W trakcie badań analizowano również czy istnieją konkretne obszary sfery kultury w województwie lubuskim, które w latach 2018-2020 byłyby gotowe wesprzeć przedsiębiorstwa reprezentowane przez respondentów. Wśród ankietowanych osób przeważały (61,02%) takie, które miały w tym zakresie preferencje. W gronie tych osób, najczęściej było takich, które zadeklarowały, że ich przedsiębiorstwa byłyby skłonne wspierać w latach 2018-2020 instytucje/wydarzenia kulturalne w województwie lubuskim związane ze sportem (55,56%) i/lub z muzyką (44,44%). Piąta część przedstawicieli firm wyraziła chęć objęcia mecenatem i/lub sponsorowaniem instytucji/wydarzeń dotyczących turystyki (19,44%) i/lub filmu (19,44%), a szósta – teatru (16,67%). Rzadziej dotyczyło to, np. fotografii (13,89%), sztuki słowa, literatury (13,89%), i/lub tańca (13,89%), rzemiosła artystycznego, robót ręcznych (13,89%). Najmniej osób zadeklarowało możliwość pomocy instytucjom lub przedsięwzięciom związanym z: sztukami plastycznymi (8,33%), pracami domowymi (5,56%). Jedna chciałaby wesprzeć muzea (Rysunek 65) (Por. Openchowska 2010).

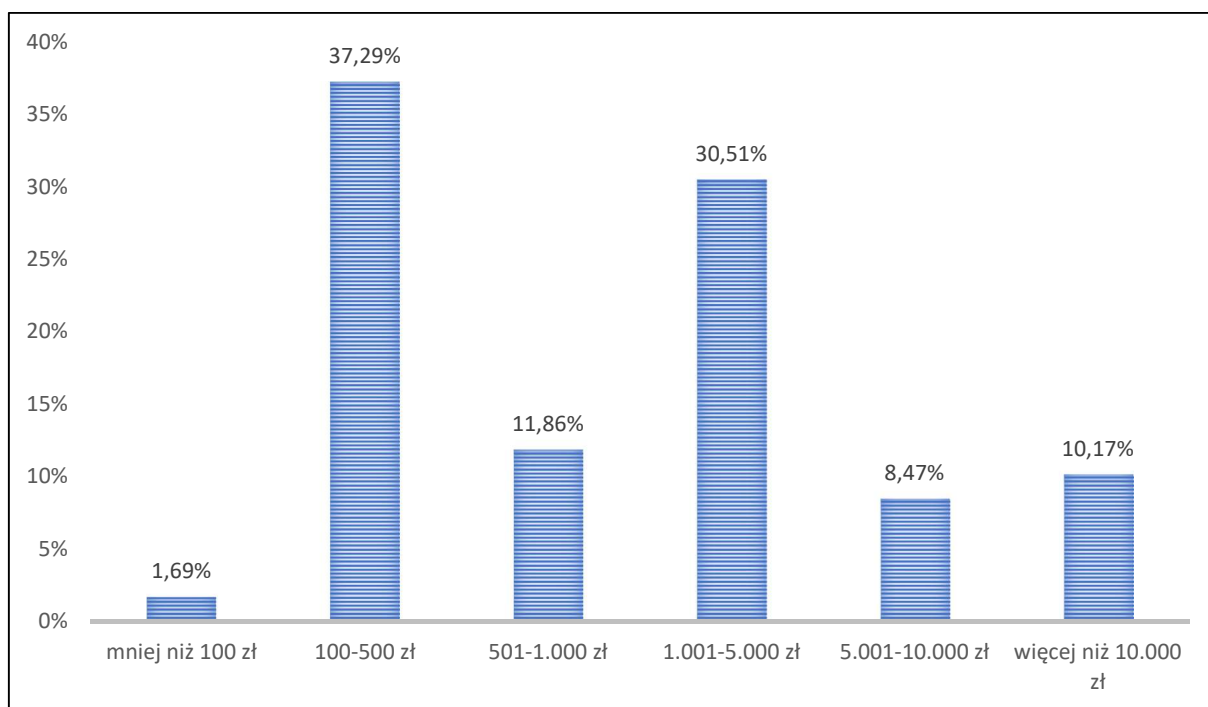

Rysunek 65. Sfery kultury w województwie lubuskim, które badane przedsiębiorstwa byłyby gotowe wspierać w latach 2018-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Częściej niż co trzeci ankietowany (37,29%), który wyraził gotowość wspierania analizowanych instytucji/wydarzeń stwierdził, że jego przedsiębiorstwo w latach 2018-2020 mogłoby przeznaczyć na mecenat kultury od 100 do 500 złotych (rocznie). Trochę mniej respondentów (30,51%) zaproponowało finansowe wsparcie sfery kultury o wartości od 1.001 do 5.000 złotych (rocznie). Kwotę w wysokości 501-1.000 złotych oferowało co ósme badane przedsiębiorstwo (11,86%), a tylko co dziesiąty respondent (10,17%) zadeklarował przekazanie ponad 10.000 złotych (Rysunek 66)²⁵.

²⁵ Według badań K. Starzyk-Durbacz, J. Herbsta, J. Mencwel, M. Wiśnickiej (2016), nieco ponad 10% firm (MSP) wspierających działalność kulturalną w Polsce przeznacza na mecenat więcej niż 10 tysięcy złotych rocznie. Trzecia część badanych przedsiębiorstw (36%) miała problem z oszacowaniem wielkości udzielanego przez siebie wsparcia.

Rysunek 66. Kwota, którą badane przedsiębiorstwa byłyby gotowe przeznaczyć rocznie na sponsoring i/lub mecenat sfery kultury w województwie lubuskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Uczestników badań zapytano również o to, czego oczekują w zamian za wsparcie sfery kultury w województwie lubuskim.

9.5. Oczekiwania lubuskich przedsiębiorców w zamian za mecenat i sponsoring sfery kultury

Część uczestników badań (16,95%), którzy zaoferowali gotowość wsparcia sfery kultury w latach 2018-2010 stwierdziło, że nie chce niczego w zamian. Reprezentowali oni tzw. mecenat tradycyjny, podobnie jak ci, którzy oczekiwali osobistych podziękowań (10,17%). Wielu ankietowanych chciałoby – przy okazji – promować swoją organizację. Na przykład, większości zależy na tym, by nazwa i logo ich firm zostały zamieszczone na stronie internetowej wspieranej instytucji kultury (wydarzenia kulturalnego) (64,41%) i/lub na poświęconym/ych im profilu/ach w serwisach społecznościowych (57,33%). Mniej respondentów oczekiwałoby nagłośnienia w mediach wiadomości o udzielonej pomocy (37,29%) i/lub upowszechnienia materiałów promocyjnych swojego przedsiębiorstwa wśród odbiorców oferty ww. instytucji (lub w trakcie wydarzeń kulturalnych) (35,29%). Podobny odsetek chciałby zamieszczenia nazwy i logo przedsiębiorstwa na produktach wspieranej instytucji (30,51%) (Tabela 42).

Tabela 42. Oczekiwania uczestników badań w zamian za wsparcie sfery kultury w województwie lubuskim w latach 2018-2020

Oczekiwania sponsorów / mecenasów kultury	Odsetek firm, które zadeklarowały chęć udzielenia wsparcia sferze kultury
1. zamieszczenie nazwy i logo przedsiębiorstwa na stronie internetowej wspieranej instytucji kultury (wspieranego wydarzenia kulturalnego)	64,41
2. zamieszczenie nazwy logo przedsiębiorstwa na profilu(ach) w serwisach społecznościowych wspieranej instytucji kultury (wspieranego wydarzenia kultu-	57,63
3. nagłośnienie w mediach informacji o udzielonym wsparciu	37,29
4. upowszechnienie materiałów promocyjnych przedsiębiorstwa wśród odbiorców oferty wspieranej instytucji kultury / w trakcie wspieranych wydarzeń	35,59
5. zamieszczenie nazwy i logo przedsiębiorstwa na produktach wspieranej instytucji	30,51
6. osobiste podziękowania	10,17
7. brak oczekiwań	16,95

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

9.6. Podsumowanie

Z badań wynika, że mniej niż połowa badanych organizacji wspierała sferę kultury w województwie lubuskim (większość nadal chce to czynić). Zazwyczaj oferowały wsparcie finansowe i bezpłatnie świadczyły swoje usługi. Firmy, które nie były w analizowanym okresie mecenasami ani sponsorami motywowały to głównie tym, że nikt się do nich po nią nie zgłosił.

Ponad 60% przedstawicieli firm zadeklarowało gotowość objęcia mecenatem lub sponsoringiem instytucji/wydarzeń kulturalnych, przede wszystkim poprzez pomoc finansową, przekazując środki rzeczowe i/lub bezpłatnie świadcząc swoje usługi. Badane organizacje najchętniej wspierałyby obszar sportu i muzyki. Co dziesiąty respondent zadeklarował, że firma, którą reprezentuje mogłaby przeznaczyć na mecenat nawet 10.000 złotych rocznie. Gros zaoferowało niższe kwoty.

Mecenat tradycyjny (beż żadnych oczekiwań) zadeklarował co szósty uczestnik badań. Pozostali oprócz osobistych podziękowań chcieli – przy okazji – promować swoją firmę (preferowali więc sponsoring).

Na zakończenie tej części warto dodać, że regionalny i lokalny, prywatny mecenat kultury stanowi suplementarną formę wspierania tej sfery życia społecznego. Niemniej jednak, może on wypełniać lukę, której nie są w stanie w pełni uzupełnić instytucje publiczne. Ponadto, wpływ lubuskich mecenasów może przejawiać się ogólnym dowartościowaniem kultury w życiu lokalnych społeczności oraz podnoszeniem jej rangi. Warto zatem uwzględnić działania,

mogące przysłużyć się likwidacji, przynajmniej wybranych barier, na które lokalny mecenat i sponsoring kultury napotykają. Zaliczają się do nich (Starzyk-Durbacz, Herbst, Mencwel, Wiśnicka 2016):

- czasochłonność tego typu działań,
- nie zawsze pozytywny odbiór społeczny,
- brak możliwości wsparcia wszystkich zainteresowanych, a w konsekwencji obawa, że zostanie się „dyżurnym wspierającym”,
- brak namacalnych korzyści i ułatwień umożliwiających wsparcie,
- obawa, że poprzez wsparcie konkretnych instytucji zostanie się uwikłanym politycznie i naznaczonym, jako zaangażowany w lokalne układy.

10. Analiza SWOT sfery kultury w województwie lubuskim

Mocne strony

- wyższy niż średnia krajowa wskaźnik liczby organizacji pozarządowych, działających w obszarze kultury i sztuki,
- wyższy od średniej krajowej wskaźnik liczby kin przypadających na 1 mieszkańca,
- wyższy od średniej krajowej wskaźnik liczby bibliotek publicznych przypadających na 1 mieszkańca,
- wyższa od przeciętnej krajowej wysokość wydatków na kulturę i rekreację przypadająca na 1 mieszkańca,
- niewielki, ale systematyczny wzrost w latach 2013-16 liczby absolwentów ponadgimnazjalnych szkół artystycznych,
- działalność portalu o charakterze informacyjnym, multimedialnym i e-usługowym – Lubuskiekultura.pl,
- wyspecjalizowane placówki muzealne,
- uzupełniająca się oferta muzeów,
- relatywnie duża, w stosunku do innych województw, liczba nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków;
- organizowanie wydarzeń o charakterze transgranicznym, międzynarodowym, międzykulturowym,
- organizowanie festiwalu muzycznego (Woodstock), rozpoznawalnego nie tylko w Polsce, ale także poza jej granicami,
- systematyczne rozszerzanie oferty przez instytucje kultury,
- dostosowywanie się instytucji kultury do współczesnych trendów związanych z aktywizacją odbiorców,
- większa otwartość instytucji kultury, „wyjście” do odbiorców,
- występowanie różnego typu mediów lokalnych,
- pozytywna ocena dostępności informacji o wydarzeniach kulturalnych wyrażana przez większość badanych Lubuszan,
- pozytywna ocena oferty kulturalnej województwa przez ponad połowę badanych Lubuszan.

Słabe strony

- ograniczona baza lokalowa kluczowych instytucji kultury (sceny, sale edukacyjne, powierzchni wystawiennicze, etc.), ograniczająca możliwości w kształtowaniu oferty,
- przestarzała infrastruktura instytucji kultury, nie zawsze dostosowana do współczesnych wymogów w zakresie doznań estetycznych, użytkowania,
- degradacja części obiektów zabytkowych,
- braki kadrowe w części kluczowych instytucji kultury,
- nieatrakcyjne wynagrodzenia w sektorze kultury, co może negatywnie wpływać na fluktuację pracowników oraz na ich zaangażowanie,
- niższy od przeciętnej wskaźnik liczby uczestników w imprezach kulturalnych,
- niski w porównaniu do średniej krajowej wskaźnik liczby ludności na jedno miejsce w kinach stałych,
- brak niektórych typu instytucji kultury (np. opery),
- niższy w porównaniu do średniej krajowej wskaźnik pracowników bibliotek publicznych,
- niższy w porównaniu do średniej krajowej wskaźnik woluminów księgozbiorów w bibliotekach publicznych,
- niższy w porównaniu do średniej krajowej wskaźnik liczby zbiorów elektronicznych zinentaryzowanych w bibliotekach publicznych,
- spadek w ciągu roku liczby czytelników w bibliotekach publicznych,
- spadek wskaźnika woluminów wypożyczeń księgozbiorów na zewnątrz w bibliotekach publicznych,
- jeden z najniższych w Polsce wskaźników liczby muzeów w przeliczeniu na mieszkańca,
- niski w porównaniu do średniej krajowej wskaźnik liczby zwiedzających muzea i oddziały muzealne (na 10 tys. mieszkańców),
- jeden z najniższych w Polsce wskaźników liczby centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic w przeliczeniu na jednego mieszkańca,
- jeden z najniższych w Polsce wskaźników liczby galerii i salonów sztuki w przeliczeniu na jednego mieszkańca,
- jeden z najniższych w Polsce wskaźników liczby obiektów szkolnictwa ponadgimnazjalnego, zawodowego i artystycznego,
- relatywnie niski w porównaniu do średniej krajowej wskaźnik liczby uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych, zawodowych i artystycznych,

- niski w skali kraju wskaźnik liczby studentów kierunków artystycznych,
- spadek liczby absolwentów kierunków artystycznych,
- brak regionalnego czasopisma o profilu społeczno-kulturalnym,
- niedostosowanie części siedzib instytucji kultury do potrzeb osób niepełnosprawnych,
- relatywne niedofinansowanie kultury na poziomach gminy i powiatu, zanikanie działalności kulturalnej na wsi w niektórych rejonach województwa,
- problemy z pozyskaniem środków finansowych na działalność dodatkową instytucji kultury,
- mała liczba instytucji kultury rozpoznawanych w skali kraju i poza jego granicami, o ogólnopolskiej, rozpoznawalnej marce,
- niedoinwestowanie instytucji kultury, ograniczone środki na niektóre typy inwestycje,
- brak bibliotek przeznaczonych dla młodzieży – orientowanie się na dzieci lub dorosłych,
- brak jednego lub kilku zabytków, które byłyby powszechnie znane w całym kraju oraz poza jego granicami,
- ograniczona baza turystyczna w miejscowościach, na terenie których znajdują się cenne zabytki,
- wiele zrujnowanych zabytków, zwłaszcza dawnych siedzib niemieckiej arystokracji i szlachty,
- jedynie dostateczna ocena infrastruktury instytucji kultury w miejscu zamieszkania badanych Lubuszan.

Szanse

- mieszkańcy regionu to ludność o różnorodnym pochodzeniu, składająca się z osób zamieszkujących te ziemie od wieków, jak również przybyłych po 1945 roku z Wielkopolski, dawnych kresów wschodnich, przesiedlonych Ukraińców i Łemków,
- przygraniczne położenie, dzięki któremu możliwa jest współpraca lubuskich instytucji kultury z niemieckimi,
- poprawa infrastruktury komunikacyjnej w województwie, co ułatwia dostęp do wydarzeń kulturalnych w największych miastach,
- dostęp do środków unijnych i pozaunijnych,
- rozwój nowoczesnych technologii poprawiający dostęp do oferty kulturalnej, ale także umożliwiający poszerzanie jej,

- wzrost wydatków na inwestycje w obszarze kultury i ochrony dziedzictwa narodowego – w ostatnich 6 latach,
- wzrost wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w przeliczeniu na 1 mieszkańca – w ostatnich 6 latach,
- relatywnie wysoki, w stosunku do średniej w krajach UE, udział w budżecie państwa wydatków na kulturę,
- rosnący wskaźnik dostępu do internetu szerokopasmowego, który może ułatwiać dostęp do zasobów kultury,
- gotowość do wspierania kultury przez przedsiębiorstwa w formie mecenatu i sponsoringu,
- wzrost wykorzystania innowacyjnych form informowania o kulturze,
- wzrost możliwości wykorzystania internetu, zwłaszcza portali społecznościowych, do promowania i upowszechniania oferty lubuskich instytucji kultury,
- rozwój turystyki, w tym krajoznawczej, a także turystyki kulturowej,
- wzrost zainteresowania wyspecjalizowanymi formami usług turystycznych (enoturystyką, rekonstrukcjami historycznymi etc.),
- wzrost dochodów ludności województwa,
- zmiana postrzegania sfery kultury – jako czynnika wzrostu gospodarczego,
- polityka kulturalna UE, traktowanie kultury jako elementu rozwoju, a także czynnika spójności społecznej.

Zagrożenia

- bliskie położenie polskich i niemieckich metropolii, w których znajdują się instytucje kultury, stanowiące silną konkurencję dla lubuskich jednostek,
- poprawa infrastruktury komunikacyjnej w województwie ułatwia mieszkańcom dostęp do oferty konkurencyjnych instytucji spoza regionu,
- starzenie się społeczeństwa i niekorzystne prognozy dotyczące wysokości świadczeń emerytalnych,
- spadająca liczba studentów w województwie, czyli osób o kompetencjach kulturowych, które sprawiają, że są odbiorcami kultury, ale także jej twórcami (kultura studencka),
- niski poziom udziału Polaków w kulturze; brak zinternalizowanych wzorów uczestnictwa,

- problemy z wyraźną tożsamością kulturową mieszkańców regionu, ograniczona wiedza na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- trudności mieszkańców regionu z identyfikacją i określeniem przynależności kulturowej,
- regulacje w zakresie prawa pracy nie uwzględniające specyfiki funkcjonowanie niektórych instytucji kultury,
- niespójność kalendarza budżetowego z kalendarzem, według którego funkcjonują niektóre instytucje kultury (np. w trybie wrzesień-czerwiec),
- krótki (przeważnie roczny) horyzont planowania finansowego,
- zmieniające się przepisy w zakresie wymogów technicznych, których spełnienie jest związane z wysokimi nakładami finansowymi.

Zakończenie

Województwo lubuskie jest regionem specyficznym pod względem społeczno-kulturowym. W wyniku procesów historycznych, politycznych, jego mieszkańcami są osoby o różnej tożsamości kulturowej. Po zakończeniu drugiej wojny światowej, na tych terenach pozostało kilkanaście tysięcy tzw. autochtonów oraz podobna, niewielka liczba Niemców. W miejsce wysiedlonej ludności, napłynęła bardzo zróżnicowana ludność polska, a ponadto ukraińska, żydowska, grecka i romska. Z jednej strony utrudnia to budowanie identyfikacji z kulturą regionu, a z drugiej – stanowi szansę na stworzenie wyróżniającej, zróżnicowanej, czerpiącej z wielu źródeł tożsamości kulturowej. W tym kontekście istotna jest, m.in. kwestia obchodzenia się z poniemieckim dziedzictwem kulturowym tych terenów.

O specyfice województwa decyduje jego przygraniczne położenie. Naraża to lubuskie instytucje kultury na konkurencję ich niemieckich odpowiedników, ale równocześnie stwarza też wiele okazji do nawiązywania współpracy nie tylko w wymiarze indywidualnym, ale i instytucjonalnym. Stanowi okazję do dzielenia się wiedzą, doświadczeniem, wspólnym pozyskiwaniem środków finansowych itp.

Na funkcjonowanie sfery kultury w województwie lubuskim wpływa także jego „dwustolicowość”. Umożliwia ona zachowanie demokratycznego, spójnego ładu w regionie i lepsze wykorzystanie potencjału tkwiącego w jego północnej i południowej części, ale może powodować różne utrudnienia. Dodajmy, że z wyników przeprowadzonych badań wyłania się wyraźny obraz koncentracji dwumiejskiej instytucji kultury – Gorzów Wielkopolski i Zielona Góra, które stanowią niejako wyspy aktywności w omawianym zakresie. Jednocześnie, nie są one bardzo dużymi ośrodkami metropolitalnymi, co ogranicza ich potencjał jako ośrodków kultury.

Wspierając rozwój najważniejszych wojewódzkich instytucji kultury zlokalizowanych w obu stolicach, nie należy zapominać o dostępności do kultury w innych, mniejszych miejscowościach. Pewnym problemem w województwie jest niedoinwestowanie tej sfery na poziomie gminnym i powiatowym. Ważnymi instytucjami kultury w wymiarze lokalnym są centra, domy i ośrodki kultury, a także kluby i świetlice. To w nich toczy się życie kulturalne, prowadzona jest edukacja w zakresie kultury i sztuki, mieszkańcy rozwijają swoje zainteresowania. Niestety województwo lubuskie charakteryzuje się jednym z najniższych w Polsce wskaźnikami liczby wspomnianych jednostek per capita. Pozytywnym zjawiskiem jest natomiast to, że powstała luka próbują wypełnić organizacje obywatelskie, działające w omawianym obszarze. Region

charakteryzuje się wyższym niż średnia krajowa wskaźnikiem liczby podmiotów pozarządowych funkcjonujących w tej sferze.

Wspomniane deficyty dotyczą także innego typu instytucji kultury. Z przeprowadzonych analiz wynika, że województwo lubuskie cechuje się jednym z najniższych w Polsce wskaźników liczby muzeów na mieszkańca, a także niższą w porównaniu do średniej krajowej liczbą osób, które je odwiedzają. W rezultacie warto byłoby realizować działania zmierzające do poprawy infrastruktury tych instytucji (w tym budynków, pomieszczeń, uzupełniania zbioru eksponatów), co może ułatwić dostępność do tych nich oraz uatrakcyjnić ich ofertę. Potrzebne jest także wdrożenie nowoczesnych form prezentacji oferty (poprzez multimedia, digitalizację, wprowadzenie interaktywnych form ekspozycji zasobów, zwiększenie otwartości muzeów poprzez większą aktywizację odbiorców etc.). Takie działania pozwolą dostosować ofertę kulturalną do zmieniających się oczekiwań mieszkańców województwa i odwiedzających je turystów. Zaobserwowano również konieczność przeciwdziałania postępującej degradacji lubuskich zabytków (warto zwrócić uwagę na listę zabytków uwzględnionych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa). W tym kontekście warto podkreślić, że część instytucji muzealnych mieści się właśnie w obiektach zabytkowych lub grupuje obiekty zabytkowe, np. skanseny, co jest interesującym kierunkiem rozwoju działalności kulturalnej.

Stwierdzono również jeden z najniższych wskaźników liczby galerii i salonów sztuki na mieszkańca, a także niski w porównaniu do średniej krajowej wskaźnik miejsc w kinach stałych na mieszkańca.

Bardziej rozwinięta jest sieć bibliotek, ale wymagają one inwestycji. Świadczą o tym niskie wartości wskaźników dotyczących liczby pracowników bibliotek, woluminów księgozbiorów i zinwentaryzowanych zbiorów elektronicznych. Wzbogacenie zasobów mogłoby przeciwdziałać ujawnionym spadkom wskaźników: liczby czytelników w bibliotekach publicznych, a także liczby wypożyczeń księgozbiorów na zewnątrz.

Dodajmy, że wsparcia wymagają również sceniczne instytucje kultury. Zajmują one ważne miejsce w życiu mieszkańców województwa lubuskiego. Stwierdzono rosnące zainteresowania ich ofertą wśród odbiorców kultury. Wymagają one inwestycji, które pozwolą dostosować je do standardów europejskich oraz zmieniających się wymogów w zakresie funkcji, doznań estetycznych, dostępności, udogodnień dla odwiedzających. Stwierdzono również potrzebę uatrakcyjnienia oferty i wprowadzenia nowych form kontaktu z widzami.

Stwierdzono też występowanie barier utrudniających funkcjonowanie i rozwój instytucji kultury, w tym: finansowe (które powodują konieczność poszukiwania sponsorów i mece-

nasów), lokalowe (braki sal edukacyjnych, pomieszczeń magazynowych, powierzchni wystawienniczych scenicznych), związane z pozostałą infrastrukturą techniczną (braki w zakresie informatyzacji, digitalizacji etc.), kadrowe (związane z brakiem niektórych kategorii pracowników, ich niskimi wynagrodzeniami), prawne (niekorzystne ustawodawstwo dotyczące funkcjonowania instytucji kultury), zmieniające się przepisy w zakresie warunków technicznych obiektów, instalacji itp. Część obiektów instytucji kultury wymaga dostosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Przedstawiona diagnoza wskazuje na konieczność przede wszystkim lepszego wykorzystania posiadanego potencjału historycznego, a przede wszystkim jego różnorodności. Natomiast zjawiska w obszarze kultury należałoby aranżować w nawiązaniu do dawnej tradycji z uwzględnieniem obyczajów, tradycji i zwyczajów. Wykorzystanie posiadanych atutów to głównie systematyczna dbałość o ich zagospodarowanie oraz dobry stan techniczny, a także dokładanie starań o uatrakcyjnienie oferty i unowocześnienie form jej prezentacji. Konieczne jest także stworzenie atrakcyjnego i efektywnego systemu informacji o kulturze w województwie lubuskim, dla zapewnienia właściwej komunikacji między różnymi interesariuszami sfery kultury.

Spis literatury

1. Adamiak P., Biejat M., Charycka B. (2016), *Ochotnicze Straże Pożarne – lokalne centra kultury. Raport z badań*, Stowarzyszenie Klon/ Jawor, Warszawa.
2. Adamiak P., Charycka B., Gumkowska M. (2016), *Kondycja sektora organizacji pozarządowych w Polsce 2015. Raport z badania*, Stowarzyszenie Klon/ Jawor, Warszawa.
3. *Aktywności i doświadczenia Polaków w 2016 roku. Komunikat z badań, nr 12/2017*, CBOS, Warszawa, styczeń 2017, www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2017/K_012_17.PDF, (data dostępu: 05.12.2017).
4. Batorski D. (2015), *Wydatki na kulturę a wydatki na Internet*, [w:] T. Kukołowicz (red.), *Statystyka kultury w Polsce i Europie. Aktualne zagadnienia*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa.
5. Brożek D. (2009), *W sobotę Jarmark Cysterski w Bledzewie, w niedzielę I Bieg Cystersów*, „Gazeta Lubuska”, 21 sierpnia 2009.
6. Brożek D. (2017), *W Pszczewie rozpoczął się Jarmark Magdaleński*, „Gazeta Lubuska”, 23 lipca 2017.
7. Etmanowicz A., Trzebeński M., Martela B. (2012), *Rekomendacje działań i kierunków wsparcia rozwoju przemysłów kreatywnych w województwie pomorskim, Raport przygotowany przez Fundację Impact na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego*, <http://www.tarr.org.pl/wp-content/uploads/2013/05/rekomendacje-dzialan-i-kierunkow-wsparcia-przemyslow-kreatywnych-w-wojewodztwie-pomorskim.pdf>, 07.12.2017 – data dostępu.
8. Fatyga B. (2014a), *Rekonstrukcja sensu kategorii uczestnictwo w kulturze*, [w:] R. Drozdowski, B. Fatyga, M. Filiciak, M. Krajewski, T. Szlendak, *Praktyki kulturalne Polaków*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń.
9. Fatyga B. (2014b), *Praktyki kulturalne*, [w:] R. Drozdowski, B. Fatyga, M. Filiciak, M. Krajewski, T. Szlendak, *Praktyki kulturalne Polaków*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń.
10. Fatyga B. (2014c), *Wartości jako generatory żywej kultury*, [w:] R. Drozdowski, B. Fatyga, M. Filiciak, M. Krajewski, T. Szlendak, *Praktyki kulturalne Polaków*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
11. Felisiak M. (2017), *Korzystanie z internetu*, CBOS, Komunikat z badań, Nr 49/2017, Warszawa.
12. Filiciak M. (2014), *Praktyki medialne Polaków*, [w:] R. Drozdowski, B. Fatyga, M. Filiciak, M. Krajewski, T. Szlendak, *Praktyki kulturalne Polaków*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń.
13. *Finanse kultury w latach 2007-2015*, GUS, Kraków 2016.
14. Głowacki J., Hausner J., Jakóbiak K., Markiel K., Mituś A., Żabiński M. (2009), *Finansowanie kultury i zarządzanie instytucjami kultury*, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Kraków.
15. Hańderek J. (2015), *Pojęcia i definicje kultury*, [w:] P. Mróz (red.), *Filozofia kultury*, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Kraków.
16. Kaczmarczyk S. (2003), *Badania marketingowe*, PWE, Warszawa.
17. Kędzior Z. (2005), *Badania rynku. Metody, zastosowanie*, PWE, Warszawa.
18. Kukołowicz T. (2015), *Dostępność kultury. Definicje i wskaźniki*, [w:] T. Kukołowicz (red.), *Statystyka kultury w Polsce i Europie. Aktualne zagadnienia*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa.

19. Lewandowska K. (2015), *Problematyka gromadzenia danych statystycznych w sferze współpracy kultury i biznesu*, [w:] T. Kukołowicz (red.), *Statystyka kultury w Polsce i Europie. Aktualne zagadnienia*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa.
20. Michałowska M. (2013), *Przemysł kreatywny jako sektor kreacji kultury. Diagnoza stanu i perspektywy jego rozwoju w województwie lubuskim*, [w:] J. Stankiewicz, Z. Binek, S. Kotylak (red.), *Przemysł kreatywny : ekonomia na styku kultury i biznesu*, Wydawnictwo MajUS s.c., Zielona Góra.
21. Miłkowski J. (2017), *Reggae nad Wartą już nie będzie...*, „Gazeta Lubuska”, 1 marca 2017.
22. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (2013), *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020*, Warszawa.
23. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (2015), *Skrót z eksploracyjnych badań terenowych i analizy źródeł na potrzeby projektowania portalu kulturadostepna.pl oraz usługi publicznej „Kultura Dostępna”*, <http://www.mkidn.gov.pl/pages/posts/uczestnictwo-polakow-w-kulturze-5598.php>, 05.12.2017 – data dostępu.
24. Mucha M. (2015), *Zasady finansowania instytucji kultury przez gminy i ich skutki w podatku VAT*, [w:] A. Cwiąkała-Małys, E. Rutkowska-Tomaszewska (red.), *Finanse i rachunkowość. Aktualne i wybrane problemy z zakresu bankowości, podatków i rachunkowości*, nr 1, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.
25. Nocoń A. (2016), *Źródła finansowania jednostek kultury*, Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe, Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Nr 256 · 2016
26. Openchowska M. (2010), *Sponsoring kultury*, raport TNS OBOP, 2010, <http://www.nck.pl/media/attachments/302388/raportzbadianiasponsoringkultury.pdf>, 07.12.2017 – data dostępu.
27. *Rocznik statystyczny województwa lubuskiego, Urząd Statystyczny w Zielonej Górze 2016*.
28. *Sponsoring Monitor, 1-wsza fala 2017, ARC Rynek i Opinia, kwiecień 2017*, http://www.arc.com.pl/sponsoring_w_dobrej_kondycji-40999637-pl.html, 08.12.2017 – data dostępu.
29. Stanisław A. (2006), *Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem STATISTICA PL na przykładach z medycyny*, Tom 1, Statystyki podstawowe, StatSoft Polska Sp. z o.o., Kraków.
30. Starzyk-Durbacz K., Herbst J., Menewel J., Wiśnicka M. (2016), *Nasi mecenasi. Raport z badania lokalnego mecenatu prywatnego*, <http://stocznia.org.pl/app/uploads/2016/07/raport.pdf>, 28.11.2017 – data dostępu).
31. *Strategia rozwoju Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. C. Norwida w Zielonej Górze na lata 2011–2021*, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. C. Norwida w Zielonej Górze, WiMBP, Zielona Góra.
32. *Strategia Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wielkopolskim na lata 2010–2020*, WiMBP, Gorzów Wlkp.
33. TNS Opinion & Social (2013), *Cultural access and participation, Special Eurobarometer 399*, badania zlecone na potrzeby Komisji Europejskiej, http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_399_en.pdf (07.12.2017).
34. *Uczestnictwo ludności w kulturze w 2014 r.*, Informacje i Opracowania Statystyczne, GUS, Warszawa 2016.
35. *Ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych*, Dz. U. z 2009, r. nr 62, poz. 504, z późn. zm. (ostatnia zmiana z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych)
36. *Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach* (Dz. U. z 2012 r. poz. 987), z późn. zm.
37. *Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej*, Dz.U. 1991 Nr 114 poz. 493, z późn. zm.

38. *Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach*, Dz.U.2012.0.642
39. Wolarski W. (red.) (1998), *Encyklopedia Britannica*, Wyd. Kurpisz, Poznań.
40. ZIPSEE „Cyfrowa Polska”, Patronite.pl (2017), *Raport z badania oceniającego model finansowania kultury w Polsce oraz wspierania twórców poprzez platformy crowdfundingowe*, Warszawa, <http://www.nck.pl/media/attachments/319285>, 28.11.2017 – data dostępu).
41. Żmigrodzki Z. (red.) (1998), *Bibliotekarstwo*, Warszawa, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.

Spis stron internetowych

1. *Bank Danych Lokalnych 2017*, <https://bdl.stat.gov.pl>, 11.11.2017 – data dostępu.
2. <http://akademia.zgora.pl/>, 12.11.2017 – data dostępu.
3. <http://bachanalia.pl>, 15.11.2017 – data dostępu.
4. <http://bwazg.pl/>, 11.11.2017 – data dostępu.
5. http://bytnica.pl/cms/11113/imprezy_cykliczne, 07.11.2017 – data dostępu.
6. <http://dziki-zachod.pl/ziegenwerder-insel-kozi-ostrow-we-frankfurcie-nad-odra/>, 30.10.2017 – data dostępu.
7. http://encyklopedia.wimbp.gorzow.pl/s/serenada_nad_warta/serenada_nad_warta.html, 14.11.2017 – data dostępu.
8. <http://gorzow.wyborcza.pl/gorzow/7,36844,21960057,bachowski-powraca-za-rok-konkurs-pianistyczny-rozpozncie-nowa.html>, 14.11.2017 – data dostępu.
9. <http://gorzowianin.com/156ogle156156ar/9898-euforia-dzwieku-z-westbamem-na-dni-gorzowa.html>, 05.11.2017 – data dostępu.
10. <http://imu.uz.zgora.pl/>, 12.11.2017 – data dostępu.
11. <http://kabaretobranie.pl>, 30.10.2017 – data dostępu.
12. <http://kozuchow.gotopoland.eu/pl/turystyka/mlodosc-i-historia/turniej-rycerski.html>, 03.11.2017 – data dostępu.
13. <http://lubuskie.pl/uploads/pliki/NGO/Baza%20NGO%20kultura.pdf>, 12.11.2017 – data dostępu.
14. <http://lubuskiekultura.pl/szparagowe-zniwa-trzciel-2016/>, 03.11.2017 – data dostępu.
15. <http://lubuskiekultura.pl/szparagowe-zniwa-trzciel-2016/>, 30.10.2017 – data dostępu.
16. <http://muzeum.drezdenko.pl/>, 11.11.2017 – data dostępu.
17. <http://muzeum.slonsk.pl/>, 11.11.2017 – data dostępu.
18. <http://muzeum.wschowa.pl/>, 11.11.2017 – data dostępu.
19. <http://muzeumlubuskie.pl/>, 11.11.2017 – data dostępu.
20. <http://podroze.onet.pl/zlot-milosnikow-fortyfikacji-w-boryszynie/72b49>, 03.11.2017 – data dostępu.
21. <http://powiatkrosnienski.pl/PL/662/Agroturystyka/>, 11.11.2017 – data dostępu.
22. <http://przytoczna.pl/category/swieto-pomidora/>, 07.11.2017 – data dostępu.
23. <http://rekrutacja.uz.zgora.pl/kierunek/kulturoznawstwo/>, 12.11.2017 – data dostępu.
24. <http://szprotawa.w.interiowo.pl/szprotawamuzeum2.htm>, 11.11.2017 – data dostępu.
25. <http://winobranie.zgora.pl>, 03.11.2017 – data dostępu.
26. <http://www.altekameraden.mckgorzow.pl/pl/>, 13.11.2017 – data dostępu.
27. <http://www.bazy.ngo.pl>, 12.11.2017 – data dostępu.
28. http://www.bogdaniec.pl/asp/pl_start.asp?typ=13&sub=0&subsub=0&menu=1&artykul=1327&akcja=artykul – 07.11.2017 – data dostępu.
29. <http://www.bu.uz.zgora.pl/index.php/pl/informacje/o-nas/o-bibliotece>, 11.11.2017 – data dostępu.
30. <http://www.buskerbus.com/pl/>, 03.11.2017 – data dostępu.
31. <http://www.dk.uz.zgora.pl/podyplomowe.php>, 12.11.2017 – data dostępu.
32. <http://www.dwl.lubuskie.pl> – 11.11.2017 – data dostępu.
33. <http://www.filharmoniaigorzowska.pl/>, 10.11.2017 – data dostępu.
34. <http://www.filharmoniazg.pl>, 10.11.2017 – data dostępu.

35. <http://www.gazetalubuska.pl/strefa-agro/zycie-wsi/a/najslodsza-impieza-w-regionie-miodo-branie-w-lubiszynie-zdjecia-wideo,12401868/>, 07.11.2017 – data dostępu.
36. <http://www.gazetalubuska.pl/157ogle157157aro/miedzyrzecz/art/7809083,w-sobote-jarmark-cysterski-w-bledzewie-w-niedziele-i-bieg-cystersow,id,t.html> (05.11.2017 – data dostępu.
37. <http://www.gokpszczew.pl/muzeum/historia>, 11.11.2017-data dostępu.
38. <http://www.isp.uz.zgora.pl/>, 12.11.2017 – data dostępu.
39. <http://www.jazzfilary.pl/>, 13.11.2017 – data dostępu.
40. <http://www.kargowa.pl/pl/t/175>, 30.10.2017 – data dostępu.
41. <http://www.kierunki.wpps.uz.zgora.pl/>, 12.11.2017 – data dostępu.
42. http://www.kp.org.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=56&Itemid=103, 11.11.2017-data dostępu.
43. <http://www.llf.pl>, 13.11.2017 – data dostępu.
44. <http://www.mbb-klopot.bermar.pl/>, 11.11.2017-data dostępu.
45. <http://www.mosart.pl/>, 11.11.2017– data dostępu.
46. <http://www.mosir.zgora.pl/nasze-objekty/centrum-rekreacyjno-sportowe/hala-sportowa/>, 12.11.2017 – data dostępu.
47. <http://www.muzeum.drzonow.eu/>,11.11.2017-data dostępu.
48. <http://www.muzeum-miedzyrzecz.pl/>, 11.11.2017-data dostępu.
49. <http://www.muzeum-nowasol.pl/historia/historia-muzeum.html>, 11.11.2017-data dostępu.
50. <http://www.muzeumochla.pl/>, 11.11.2017-data dostępu.
51. <http://www.muzeumswiebodzin.pl/>, 11.11.2017-data dostępu.
52. <http://www.muzykawraju.pl>, 11.11.2017 – data dostępu.
53. <http://www.mzl.zgora.pl>, 11.11.2017 – data dostępu.
54. <http://www.noc-muzeow.pl> – 15.11.2017 – data dostępu.
55. <http://www.plastyk.zgora.pl/>, 11.11.2017 – data dostępu.
56. <http://www.quest-europe.eu>, 05.11.2017 – data dostępu.
57. <http://www.reggaenadwarta.eu>, 11.11.2017 – data dostępu.
58. <http://www.solanin-film.pl>, 05.11.2017 – data dostępu.
59. http://www.spzg-gubin.pl/?page_id=1862, 11.11.2017-data dostępu.
60. <http://www.stat.gov.pl/>, listopad 2017 – data dostępu.
61. <http://www.szkolnictwo.pl/index.php?id=PB3881>, 12.11.2017 – data dostępu.
62. <http://www.teatr.zgora.pl/>, 10.11.2017 – data dostępu.
63. <http://www.teatr-gorzow.pl/>, 10.11.2017 – data dostępu.
64. <http://www.wimbp.gorzow.pl/>, 11.11.2017 – data dostępu.
65. <http://www.wimbp.zgora.pl/>, 11.11.2017 – data dostępu.
66. http://www.wimbp.zgora.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=102, 11.11.2017-data dostępu.
67. http://www.wrotalubuskie.eu/PL/obiekt_turystyczny/szczegoly/524/368/Romane_Dyvesa_w_Gorzowie_Wielkopolskim/, 14.11.2017 – data dostępu.
68. <http://www.ziemialubuska.pl/2630,,.html>, 05.11.2017 – data dostępu.
69. <http://www.ziemialubuska.pl/147,186,9,MID=3&P=20.html>, 11.11.2017 – data dostępu.
70. <http://www.ziemialubuska.pl/2095,2029,,.html>, 15.11.2017 – data dostępu.
71. <http://www.zok.com.pl/zok/news/2557,lato-muz-wszelakich-2017-program.html>, 30.10.2017 – data dostępu.
72. <http://www.zok.com.pl/zok/strona/703,157ogle157157arodowy-festiwal-folkloru-oblicza-tradycji.html>, 03.11.2017 – data dostępu.
73. <http://www.zpap.zgora.pl/proarte.html>, 11.11.2017– data dostępu.

74. <http://zielonagora.naszemiasto.pl/artykul/sredniowieczna-warowania-w-miedzyrzeczu-ozyla-podczas,969461,artgal,t,id,tm.html>, 05.11.2017 – data dostępu.
75. <http://zielonagora.wyborcza.pl/zielonagora/7,35182,21911191,158ogle158-kulinarna-bieg-i-badania-oto-festiwal-nauki-2017-zdjecia.html>, 03.11.2017 – data dostępu.
76. <https://bunkry.pl/>, 11.11.2017-data dostępu.
77. <https://cpkd.pl/?festiwal-muzyki-organowej-i-kameralnej,8>, 05.11.2017 – data dostępu
78. <https://dkzary.pl>, 03.11.2017 – data dostępu.
79. <https://dkzary.pl/zart/>, 15.11.2017 – data dostępu.
80. <https://egorzow.pl/artykul/dziesi281263-teatrow/186963>, 30.10.2017 – data dostępu.
81. <https://muzeum.zagan.pl> , 11.11.2017-data dostępu.
82. <https://nocnenufarow.wordpress.com>, 03.11.2017 – data dostępu.
83. <https://urzadmiaasta.zagan.pl/2017/02/13/xxii-ogolnopolski-turniej-pianistyczny-im-haliny-czerny-stefanskiej/>, 05.11.2017 – data dostępu.
84. <https://woodstockfestival.pl>, 13.11.2017 – data dostępu.
85. <https://www.cinema-city.pl/>, 11.11.2017 – data dostępu.
86. https://www.deszczno.pl/strona/menu/43_swieto_pieczzonego_kurczaka, 05.11.2017 – data dostępu.
87. www.muzeum.dobiegniew.pl, 11.11.2017-data dostępu.
88. www.muzeumzary.pl , 11.11.2017-data dostępu.
89. <https://sites.google.com/>, 07.12.2017 – data dostępu.
90. <http://albumpolski.pl/>, 07.12.2017 – data dostępu.

Spis rysunków

Rysunek 1.	Lokalizacja województwa, w którym zrealizowano badania własne.....	8
Rysunek 2.	Powiaty i herb województwa lubuskiego.....	10
Rysunek 3.	Liczba przedstawień/koncertów (w stałych salach) organizowanych w województwie lubuskim w latach 2014-2016.....	37
Rysunek 4.	Liczba widzów/słuchaczy przedstawień/koncertów (w stałych salach) organizowanych w województwie lubuskim w latach 2014-2016.....	37
Rysunek 5.	Liczba widowisk/przedstawień zorganizowanych w lubuskich stałych salach teatralnych w latach 2014-2016.....	38
Rysunek 6.	Liczba widzów widowisk/przedstawień zorganizowanych w lubuskich stałych salach teatralnych w latach 2014-2016.....	39
Rysunek 7.	Wskaźniki działalności scenicznej – ludność na 1 miejsce w teatrach i instytucjach muzycznych w województwie lubuskim w latach 2014-2016.....	39
Rysunek 8.	Liczba widzów i słuchaczy przedstawień/koncertów w teatrach i instytucjach muzycznych na 1000 ludności zorganizowanych w województwie lubuskim w latach 2014-2016.....	40
Rysunek 9.	Liczba miejsc na widowniach lubuskich kin stałych w latach 2014-2016.....	43
Rysunek 10.	Liczba seansów zorganizowanych w lubuskich kinach stałych w latach 2014-2016.....	43
Rysunek 11.	Liczba ludności na 1 miejsce w kinach stałych funkcjonujących w województwie lubuskim w latach 2014-2016.....	44
Rysunek 12.	Liczba seansów filmowych zorganizowanych w lubuskim multipleksie w latach 2014-2016.....	45
Rysunek 13.	Liczba osób uczestniczących w seansach filmowych zorganizowanych w lubuskim multipleksie w latach 2014-2016.....	46
Rysunek 14.	Liczba muzeów w województwie lubuskim w latach 2014-2016.....	47
Rysunek 15.	Liczba zwiedzających muzea i wystawy muzealne w województwie lubuskim w latach 2014-2016.....	53
Rysunek 16.	Liczba uczestników imprez artystyczno-rozrywkowych w latach 2014-2016.....	56
Rysunek 17.	Liczba uczestników imprez artystyczno-rozrywkowych korzystających z wstępu wolnego w latach 2014-2016.....	56
Rysunek 18.	Liczba uczestników imprez artystyczno-rozrywkowych korzystających z wstępu płatnego w latach 2014-2016.....	57
Rysunek 19.	Analiza SWOT badanych lubuskich instytucji muzealnych – perspektywa kluczowych informatorów.....	76
Rysunek 20.	Analiza SWOT badanych lubuskiej jednostki upowszechniania i promocji kultury – perspektywa kluczowego informatora.....	77
Rysunek 21.	Analiza SWOT badanych lubuskich instytucji bibliotecznych – perspektywa kluczowych informatorów.....	78
Rysunek 22.	Analiza SWOT badanych lubuskich instytucji scenicznych – perspektywa kluczowych informatorów.....	79
Rysunek 23.	Wielkość wojewódzkich wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w przeliczeniu na jednego mieszkańca (zł/osoba).....	82
Rysunek 24.	Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w Polsce w latach 2010-2012.....	84
Rysunek 25.	Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w Polsce w latach 2014-2016.....	85
Rysunek 26.	Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w województwie lubuskim w latach 2010-2012.....	85
Rysunek 27.	Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w województwie lubuskim w latach 2014-2016.....	86
Rysunek 28.	Zmiany w wielkości wydatków bieżących i majątkowych w Polsce i w województwie lubuskim w latach 2010-2016 w mln.....	87
Rysunek 29.	Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w podziale na poszczególne instytucje w Polsce w latach 2010-2012.....	88
Rysunek 30.	Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w podziale na poszczególne instytucje w Polsce w latach 2014-2016.....	89

Rysunek 31.	Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w podziale na poszczególne instytucje w województwie lubuskim w latach 2010-2012.....	90
Rysunek 32.	Struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w podziale na poszczególne instytucje w województwie lubuskim w latach 2014-2016.....	90
Rysunek 33.	Wielkość środków finansowych Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności przekazanych na działania związane z kulturą w ramach Narodowej Strategii Spójności na lata 2007-2013 według województw w zł w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.....	95
Rysunek 34.	Wartość środków finansowych Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 przekazanych na działania związane z kulturą według województw w zł w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.....	96
Rysunek 35.	Struktura instytucji kultury pod względem uzyskanego wyniku finansowego w procentach w 2010 r. w Polsce i w województwie lubuskim.....	98
Rysunek 36.	Struktura instytucji kultury pod względem uzyskanego wyniku finansowego w procentach w 2015 r. w Polsce i w województwie lubuskim.....	99
Rysunek 37.	Sposoby korzystania z internetu (2013 r.).....	112
Rysunek 38.	Wiek badanych Lubuszan.....	113
Rysunek 39.	Wykształcenie badanych Lubuszan.....	113
Rysunek 40.	Status zawodowy badanych Lubuszan.....	114
Rysunek 41.	Miejsce zamieszkania badanych Lubuszan.....	115
Rysunek 42.	Liczba osób zamieszkałych w gospodarstwach domowych badanych Lubuszan.....	115
Rysunek 43.	Sytuacja finansowa badanych Lubuszan – samoocena.....	116
Rysunek 44.	Instytucje/aktywności/przedsięwzięcia kulturalne uwzględnione w badaniach własnych (przykłady)	116
Rysunek 45.	Środki finansowe przeznaczone miesięcznie przez badanych Lubuszan na udział w wydarzeniach kulturalnych odbywających się w latach 2015-2017 w województwie lubuskim.....	119
Rysunek 46.	Przyczyny uczestnictwa badanych Lubuszan w wydarzeniach kulturalnych organizowanych w latach 2015-2017.....	120
Rysunek 47.	Bariery uczestniczenia badanych Lubuszan w wydarzeniach kulturalnych organizowanych w latach 2015-2017.....	121
Rysunek 48.	Inicjatorzy udziału uczestniczenia badanych Lubuszan w wydarzeniach kulturalnych organizowanych w latach 2015-2017.....	122
Rysunek 49.	Źródła informacji o wydarzeniach kulturalnych organizowanych w województwie lubuskim w latach 2015-2017, z których korzystali badani Lubuszanie.....	123
Rysunek 50.	Ocena dostępności informacji o wydarzeniach kulturalnych oferowanych w województwie lubuskim w latach 2015-2017 – perspektywa badanych Lubuszan.....	124
Rysunek 51.	Preferowane przez badanych Lubuszan źródła informacji o wydarzeniach kulturalnych organizowanych w województwie lubuskim w latach 2015-2017.....	125
Rysunek 52.	Odsetek zadowolonych i niezadowolonych badanych Lubuszan z oferty kulturalnej w województwie lubuskim w latach 2015-2017.....	125
Rysunek 53.	Odsetek zadowolonych i niezadowolonych badanych Lubuszan z oferty kulturalnej w miejscu zamieszkania i jego okolicy w latach 2015-2017.....	126
Rysunek 54.	Ocena oferty kulturalnej adresowanej w województwie lubuskim w latach 2015-2017 do dzieci i młodzieży w wieku 3-12 lat – w opinii badanych Lubuszan.....	127
Rysunek 55.	Ocena oferty kulturalnej adresowanej w województwie lubuskim w latach 2015-2017 do młodzieży w wieku 13-18 lat – w opinii badanych Lubuszan.....	127
Rysunek 56.	Wydarzenia kulturalne, których najbardziej brakowało badanym Lubuszanom w latach 2015-2017.....	128
Rysunek 57.	Zainteresowania, które badani Lubuszanie chcieliby rozwijać w obszarze kultury w wolnym czasie.....	129
Rysunek 58.	Ocena infrastruktury instytucji kultury w miejscu zamieszkania i okolicach – perspektywa badanych Lubuszan.....	130
Rysunek 59.	Liczba pracowników zatrudnionych w badanych lubuskich przedsiębiorstwach.....	136
Rysunek 60.	Okres funkcjonowania badanych lubuskich przedsiębiorstw.....	136
Rysunek 61.	Kondycja finansowa badanych lubuskich przedsiębiorstw – w opinii ich reprezentantów.....	137
Rysunek 62.	Powody, dla których lubuskie przedsiębiorstwa nie wspierały w latach 2015-2017 instytucji/wydarzeń kulturalnych w analizowanym województwie.....	138

Rysunek 63.	Działania badanych przedsiębiorstw wspierające instytucje/wydarzenia kulturalne w województwie lubuskim w latach 2015-2017.....	139
Rysunek 64.	Potencjalne działania badanych przedsiębiorstw mające na celu wspieranie instytucji/wydarzeń kulturalnych w województwie lubuskim w latach 2018-2020 – deklaracje respondentów.....	140
Rysunek 65.	Sfery kultury w województwie lubuskim, które badane przedsiębiorstwa byłyby gotowe wspierać w latach 2018-2020.....	141
Rysunek 66.	Kwota, którą badane przedsiębiorstwa byłyby gotowe przeznaczyć rocznie na sponsoring i/lub mecenat sfery kultury w województwie lubuskim.....	142

Spis tabel

Tabela 1.	Struktura ludności według wieku w województwie lubuskim w 2016 roku.....	9
Tabela 2.	Struktura ludności według powiatów w województwie lubuskim w 2016 roku.....	10
Tabela 3.	Stan bibliotek publicznych w województwie lubuskim w latach 2014-2016.....	26
Tabela 4.	Liczba lubuskich centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic ogółem i według organizatorów w latach 2014-2016.....	32
Tabela 5.	Działalność lubuskich centrów, domów, ośrodków kultury, klubów i świetlic w latach 2014-2016.....	32
Tabela 6.	Liczba lubuskich grup artystycznych w latach 2014-2016.....	33
Tabela 7.	Liczba członków w lubuskich grupach artystycznych w latach 2014-2016.....	33
Tabela 8.	Imprezy zorganizowane przez lubuskie grupy artystyczne w latach 2014-2016.....	33
Tabela 9.	Liczba uczestników imprez organizowanych przez lubuskie grupy artystyczne w latach 2014-2016.....	34
Tabela 10.	Liczba lubuskich kół (klubów) artystycznych w latach 2014-2016.....	34
Tabela 11.	Liczba członków w lubuskich kołach (klubach) artystycznych w latach 2014-2016.....	35
Tabela 12.	Liczba obiektów lubuskich centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych (lata 2014-2016).....	35
Tabela 13.	Liczba lubuskich galerii i salonów sztuki w latach 2014-2016.....	41
Tabela 14.	Liczba wystaw w lubuskich galeriach i salonach sztuki w latach 2014-2016.....	41
Tabela 15.	Liczba seansów filmowych zorganizowanych w lubuskich kinach stałych w latach 2014-2016.....	44
Tabela 16.	Liczba seansów filmowych zorganizowanych w lubuskich kinach stałych w latach 2014-2016.....	44
Tabela 17.	Formy działalności kulturalno-oświatowej muzeów w województwie lubuskim w latach 2014-2016 – liczba imprez i uczestników.....	52
Tabela 18.	Formy działalności kulturalno-oświatowej Muzeum w województwie lubuskim – lekcje muzealne w latach 2014-2016 – liczba tematów, zajęć i uczestników.....	52
Tabela 19.	Liczba wystaw własnych i obcych w województwie lubuskim w latach 2014-2016.....	53
Tabela 20.	Liczba imprez artystyczno-rozrywkowych w województwie lubuskim w latach 2014-2016 (według rodzajów).....	55
Tabela 21.	Organizacje społeczne zajmujące się kulturą zawarte w bazie prowadzonej przez Lubuski Urząd Marszałkowski w Zielonej Górze (przykłady).....	59
Tabela 22.	Liczba studentów kierunków artystycznych realizowanych w województwie lubuskim według płci (lata 2014-2016).....	62
Tabela 23.	Liczba badanych lubuskich instytucji kultury, które w latach 2015-2017 przygotowały specjalną ofertę dla konkretnych grup odbiorców.....	66
Tabela 24.	Przesłanki, którymi w latach 2015-2017 kierowano się w badanych lubuskich instytucjach kultury przygotowując ofertę dla odbiorców.....	67
Tabela 25.	Sposoby gromadzenia danych/informacji stosowane przez badane lubuskie instytucje kultury w latach 2015-2017.....	67
Tabela 26.	Liczba badanych lubuskich instytucji kultury, które w latach 2015-2017 przygotowały specjalną ofertę dla szczególnych segmentów odbiorców.....	68
Tabela 27.	Kanały służące do promowania wśród odbiorców informacji o ofercie (wykorzystywane przez badane lubuskie instytucje kultury w latach 2015-2017).....	69
Tabela 28.	Działania sprzyjające utrzymaniu długoterminowych relacji z odbiorcami oferty realizowane w badanych instytucjach w latach 2015-2017.....	69
Tabela 29.	Powszechność zastosowania w badanych instytucjach kultury nowoczesnych technologii/rozwiązań przydatnych w zarządzaniu; gotowość do ich wdrożenia	70
Tabela 30.	Źródła finansowania działalności w badanych instytucji kultury w latach 2015-2017.....	71
Tabela 31.	Sytuacja finansowa badanych instytucji kultury – samoocena.....	72
Tabela 32.	Zrealizowane i planowane inwestycje badanych instytucji kultury.....	74
Tabela 33.	Tematyka szkoleń przydatnych pracownikom badanych instytucji kultury.....	75
Tabela 34.	Wielkość wojewódzkich wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w przeliczeniu na jednego mieszkańca (zł/osoba)	83
Tabela 35.	Zmiany w wielkości wydatków bieżących i majątkowych w Polsce i w województwie lubuskim w latach 2010-2016 w mln.....	86

Tabela 36.	Udziały wydatków na poszczególne instytucje kultury w łącznych wydatkach w podziale na województwa.....	91
Tabela 37.	Analiza statystyczna wielkości wydatków na biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby w przeliczeniu na jednego mieszkańca w latach 2010-2016.....	92
Tabela 38.	Analiza statystyczna wielkości wydatków na teatry, filharmonie, orkiestry, chóry i kapele w przeliczeniu na jednego mieszkańca w latach 2010-2016.....	93
Tabela 39.	Rozumienie pojęcia „uczestnictwa w kulturze” – percepcja badanych Lubuszan	117
Tabela 40.	Udział badanych Lubuszan w instytucjach / przedsięwzięciach kulturalnych w latach 2015-2017 – częstotliwość.....	118
Tabela 41.	Porównanie oferty kulturalnej województwa lubuskiego i regionów sąsiednich – ocena respondentów.....	129
Tabela 42.	Oczekiwania uczestników badań w zamian za wsparcie sfery kultury w województwie lubuskim w latach 2018-2020.....	143